

# DĚJINY MORAVY.

Sestavil

**Dr. B. Dudík.**

- Díl I. (Od nejstarších dob až do r. 906.) 2. vydání. Cena 2 zl.  
" II. (Od roku 906 až do roku 1125.) Cena 3 zl.  
" III. (Od roku 1125 až do roku 1173.) Cena 2 zl.  
" IV. (Od roku 1173 až do roku 1197.) Cena 2 zl. 20 kr.  
" V. (Od roku 1197 až do roku 1261.) Cena 2 zl. 50 kr.  
" VI. (Od roku 1262 až do roku 1278.) Cena 1 zl. 50 kr.

## DĚJINY NÁRODU ČESKÉHO

W ČECHÁCH A W MORAVĚ

dle původních pramenův vypravuje

**FRANTIŠEK PALACKÝ.**

Nové vydání s rejstříkem jmen a věcí ku každému svazku.

S podobiznou spisovatele ve fotografickém světlotisku a s jeho životopisem od  
DRA. KALOUSKA.

11 dílů. Cena brož. 28 zl. 50 kr. v plátně vázané 34 zl.

## DĚJINY ČESKÉHO POVSTÁNÍ LÉTA 1618.

Sepsal Dr. Antonín Gindely.

Díl I. 3 zl. — kr.

" II. 2 " 80 "

" III. 3 " — "

## Rukověť k dějinám literatury české

do konce XVIII. věku.

Ve způsobě slovníka životopisného a knihoslovného

sepsal **JOSEF JIREČEK.**

Díl I. Slovník životopisný a knihoslovný.

Svazek I. (A—L). Cena 4 zl. — Svazek II. (M—Z). Cena 3 zl. 20 kr.

## Dějiny národa bulharského.

Dle původních pramenův sepsal **Konst. Jos. Jireček.**

8<sup>o</sup>. 1876. Cena 3 zl. 50 kr.

## DĚJEPIS VŠEOBECNÝ

pro vyšší třídy škol středních.

Sepsal Dr. A. Gindely, česky upravil Dr. K. J. Jireček.

Díl I.: VĚK STARÝ.

Druhé, přepracované vydání. S četnými obrazy k objasnění starověké  
vzdělanosti a s dvěma kamenopisnými mapami. 1877. Cena 1 zl. 50 kr.

Díl II. Středověk. S četnými obrazy k vysvětlení středověké vzdělanosti  
1878. Cena 1 zl. 20 kr.

Díl III. Nový věk. S četnými obrazy k vysvětlení novověké vzdělanosti  
1879. Cena 1 zl. 20 kr.

# DĚJINY MORAVY.

SESTAVIL

**DR. BEDA DUDÍK,**

O. S. B.

DÍL VII.

OD ROKU 1278 AŽ DO ROKU 1306.

Pomocí slav. výboru zemského markrabství Moravského.

V Praze 1880.

NÁKLADEM F. TEMPSKÉHO.

# DĚJINY MORAVY.

---

SESTAVIL

DR. BEDA DUDÍK,  
O. S. B.

---

DÍL VII.

OD ROKU 1278 AŽ DO ROKU 1306.

---

Pomocí slav. výboru zemského markrabství Moravského.

---

V Praze 1880.

NÁKLADEM F. TEMPSKÉHO.

## OBSAH.

### KNIHA VI.

Morava co markrabství za doby Přemyslovců. Od roku 1197 až do roku 1306.

HLAVA V. Poslední Přemyslovcí: Král Václav II. a král Václav III. Od r. 1278 až do r. 1306. — Následky bitvy na Moravském poli dne 26. srpna 1278. — Král Rudolf a biskup Bruno na Moravě 1278. — Ota Braniborský a královna Kunhuta v Čechách 1278. — Válečná výprava do Čech a její následky 1278. — Morava podrobí se úplně, ale ne Čechy 1279 a 1280. — Loupeživí rytíři na Moravě 1279. — Smrt biskupa Brunona, v únoru 1281. — O jeho významu. — Biskup Dětrich z Jindřichova Hradce v Olomúci 1281—1302. — Záviš z Falkenšteina 1281—1290. — Kniže Albert Saský, správce moravský 1281—1283. — Král Václav II. zavítá dne 24. května 1283 do Prahy. — Jan probošt sadský, protonotářem moravským 1283—1297. — Všeobecná amnestie prohlášena 1283. — „Lantfrid“ s knížetem Mikulášem Opavským 1284. — Král Václav II. pojme za manželku Jitku Habsburskou 1285. — Pěstní právo na Moravě 1285. — Král Václav zvelebuje stav městský. — Biskup Dětrich na provincialním koncilu ve Vircpurku 1287. — Kazimír kníže Opolský a pán na Bytomi, maner koruny české 1289. — Magister Petr Angelus, českým protonotářem 1289—1305. — Sněm říšský v Erfurtě 1290. — Výprava na Záviše z Falkenšteina a jeho popravení 1290. — Opatství Zbraslavské založeno 1292. — Poměry v Uhrách 1290. — Knížectví Vratislavské uděleno v léno králi Václavovi 1290. — Král Rudolf zemřel ve Špýru dne 15. července 1291. — Odpor krále Václava proti Albrechtovi knížeti Rakouskému 1291. — Hrabě Adolf Nasavský, králem Německým 1292. — Králova výprava do Polska 1292. — Smíření s knížetem Albrechtem ve Znojmě a v Praze 1293. — Král Václav navštíví Vídeň v prosinci 1293. — Všestranný mír 1294.

— Pokus krále Václava právo obyčejové systemisovati a v Praze obecné studium čili universitu zříditi. — Povýšení posavadního farního kostela u sv. Petra v Brně na kostel kolegiální 1296. — Korunovace krále Českého v Praze 1297. — Spiknutí proti králi Adolfovi 1297. — Moravský protonotář Jan vzdá se své hodnosti 1297. — Velký sjezd knížat ve Vídni, při němž králevic český Václav zasnouben s Eliškou Uherskou 1298. — Král Adolf padne v bitvě u Gellenheimu a kníže Albrecht stane se králem Německým 1298. — Král Václav stane se vikářem říše Německé 1298. — Činnost Petra Angelis na Moravě 1297—1300. — Papež Bonifác VIII. a vliv jeho na Moravu. — Zalidnění statků biskupství Olomúckého při Ostravici 1299. — Odpustky za prvního milostivého léta 1300. — Králi Václavovi II. nabídnuta 1300 koruna polská. — Zavedení pražských grošů 1300. — Králevic český přijat za krále Uherského 1301. — Biskup Jan V. Olomúcký 1302—1311. — Zmatky pro přijetí koruny polské a uherské 1301—1306. — Vyjednávání s Francií 1302. — Král Václav II. slaví sňatek a korunování své choti Elišky 1303. — Král Albrecht vystoupí nepřátelsky proti králi Václavovi II. 1304. — Dobročinnost středověku jeví se zakládáním chudobinců a pitancí. — Starší obchodní obyčeje se kodifikují 1304. — Výprava do Uher a převezení uherských korunních odznaků do Prahy 1304. — Morava jezdec kumanskými a uherskými ohavně spustošena, Jaroslavice a Ivančice spáleny 1304. — Polané a Čechové zároveň napadeni králem Albrechtem 1304. — Následky výpravy německé proti Čechům. — Král Václav II. se roznemůže a připravuje se k smrti. Zemře dne 21. června 1305. — Jeho děti a příbuzní. — Úsudek o králi Václavovi II. — **Král Václav III. 1305 až do 4. srpna 1306.** — Potomní biskup Olomúcký Petr Angeli nejvyšším kancléřem. — Scholasterie při hlavním chrámě nadána farou šlapanickou 1306. — Veliká péče o lesnictví na Moravě. — Vyjednávání o mír mezi králem Albrechtem a králem Václavem III. v srpnu 1305. — Král Václav III. vzdá se koruny uherské a odevzdá korunovační odznaky Otovi knížeti Dolnobavorskému v říjnu 1305. — Poměry v Polsku za krále Václava III. — Úmysl založiti klášter „Königsthron“ u Vsetína 1306. — Výprava na Polany 1306. — Zavraždění krále Václava III. v Olomúci dne 4. srpna 1306. — Václavem III. vyhynul po meči panující rod Přemyslovský. — Závěrečné úvahy . . . . .

## KNIHA VI.

## MORAVA CO MARKRABSTVÍ ZA DOBY PŘEMYSLOVCŮ.

Od roku 1197 až do roku 1306.

## HLAVA PÁTÁ.

POSLEDNÍ PŘEMYSLOVCI:

KRÁL VÁCLAV II. a KRÁL VÁCLAV III.

Od roku 1278 až do roku 1306.

*Následky bitvy na Moravském poli dne 26. srpna 1278.*  
 — *Král Rudolf a biskup Bruno na Moravě 1278.* — *Ota Braniborský a královna Kunhuta v Čechách 1278.* — *Válečná výprava do Čech a její následky 1278.* — *Morava podrobí se úplně, ale ne Čechy 1279 a 1280.* — *Loupeživí rytíři na Moravě 1279.* — *Smrt biskupa Brunona, v únoru 1281.* — *O jeho významu.* — *Biskup Dětrich z Jindřichova Hradce v Olomúci 1281—1302.* — *Záviš z Falkenšteina 1281—1290.* — *Kníže Albert Saský, správce moravský 1281—1283.* — *Král Václav II. zavítá dne 24. května 1283 do Prahy.* — *Jan probošt sadský, protonotářem moravským 1283—1297.* — *Všeobecná amnestie prohlášena 1283.* — *„Lantfrid“ s knížetem Mikulášem Opavským 1284.* — *Král Václav II. pojme za manželku Jitku Habsburskou 1285.* — *Pěstní právo na Moravě 1285.* — *Král Václav zvelebujе stav městský.* — *Biskup Dětrich na provinciálním koncilu ve Vircpurku 1287.* — *Kazimír kníže Opolský a pán na Bytomí,*  
 Duálk Dějiny Moravy VII.

manem koruny české 1289. — Magister Petr Angelus, českým protonotářem 1289—1305. — Sněm říšský v Erfurtě 1290. — Výprava na Závise z Falkenšteina a jeho popravení 1290. — Opatství Zbraslavské založeno 1292. — Poměry v Uhrách 1290. — Knížectví Vratislavské uděleno v léno králi Václavovi 1290. — Král Rudolf zemřel ve Špýru dne 15. července 1291. — Odpor krále Václava proti Albrechtovi knížeti Rakouskému 1291. — Hrabě Adolf Nasavský, králem Německým 1292. — Králova výprava do Polska 1292. — Smíření s knížetem Albrechtem ve Znojmě a v Praze 1293. — Král Václav navštíví Vídeň v prosinci 1293. — Všestranný mír 1294. — Pokus krále Václava právo obyčejové systemisovati a v Praze obecné studium čili universitu zříditi. — Povýšení posavadního farního kostela u sv. Petra v Brně na kostel kolegiatní 1296. — Korunovace krále Českého v Praze 1297. — Spiknutí proti králi Adolfovi 1297. — Moravský protonotář Jan vzdá se své hodnosti 1297. — Velký sjezd knížat ve Vídni, při němž králevic český Václav zasnouben s Eliškou Uherskou 1298. — Král Adolf padne v bitvě u Gellenheimu a kníže Albrecht stane se králem Německým 1298. — Král Václav stane se vikářem říše Německé 1298. — Činnost Petra de Angelis na Moravě 1297—1300. — Papež Bonifác VIII. a vliv jeho na Moravu. — Zalidnění statků biskupství Olomúckého při Ostravici 1299. — Odpustky za prvního milostivého léta 1300. — Králi Václavovi II. nabídnuta 1300 koruna polská. — Zavedení pražských grošů 1300. — Králevic český přijat za krále Uherského 1301. — Biskup Jan V. Olomúcký 1302—1311. — Zmatky pro přijetí koruny polské a uherské 1301—1306. — Vyjednávání s Francií 1302. — Král Václav II. slaví sňatek a korunování své choti Elišky 1303. — Král Albrecht vystoupí nepřátelsky proti králi Václavovi II. 1304. — Dobročinnost středověku jeví se zakládáním chudobinců a pitancí. — Starší obchodní obyčej se kodifikují 1304. — Výprava do Uher a převezení uherských korunních odznaků do Prahy

1304. — Morava jezdcí kumanskými a uherskými ohavně spustošena, Jaroslavice a Ivančice spáleny 1304. — Polané a Čechové zároveň napadeni králem Albrechtem 1304. — Následky výpravy německé proti Čechům. — Král Václav II. se roznemůže a připravuje se k smrti. Zemře dne 21. června 1305. — Jeho děti a příbuzní. — Úsudek o králi Václavovi II. — **Král Václav III. 1305 až do 4. srpna 1306.** — Potomní biskup Olomúcký Petr Angeli nejvyšším kancléřem. — Scholasterie při hlavním chrámě nadána farou šlapanickou 1306. — Veliká péče o lesnictví na Moravě. — Vyjednávání o mír mezi králem Albrechtem a králem Václavem III. v srpnu 1305. — Král Václav III. vzdá se koruny uherské a odevzdá korunovační odznaky Otovi knížeti Dolnobavorskému v říjnu 1305. — Poměry v Polsku za krále Václava III. — Úmysl založiti klášter „Königsthron“ u Vsetína 1306. — Výprava na Polany 1306. — Zavraždění krále Václava III. v Olomúci dne 4. srpna 1306. — Václavem III. vyhynul po meči panující rod Přemyslovský. — Závěrečné úvahy.

Bitva na Moravském poli svedena byla dne 26. srpna 1278. Král Rudolf byl přesvědčením o její důležitosti tak proniknut, že ji připisoval jen zvláštní ochraně boží, které se mu tentokráte dostalo. Dobyté vítězství oznámil listy stejně znějícími dožovi Benátskému, Jakubu Contarenovi, papeži Mikulášovi III., knížeti Saskému a krátkým listem bez podrobností senatu florenckému<sup>1)</sup>. List dožovi vydán byl následujícího dne po bitvě dne 27. srpna, v táboře u Feldsberku, což je nám důkazem, že hlavní stan krá-

<sup>1)</sup> Kopp, Geschichte der eidgenössischen Bünde I. 893. Bärwald, Das Baumgartenberger Formelbuch. Fontes rer. Aust. XXV. 228 a 229. Cod. Dipl. Mor. VII. 773. Fejér, Cod. Dipl. Hungar. V. 2. pag. 458 ssl. Minoritae Florentini gesta imperatorum. Böhmer, Fontes IV. 668. Emler, Reg. 487.

lovský, jak se nyní praví, nalézal se druhého dne po bitvě při samé hranici moravské a sice na silnici, jenž vede přes Mikulov do Brna, což předpokládá buď útěk vojska Otakarova na Moravu přes Dyji nebo úplné jeho obejítí. Dokázali jsme již z pramenů současných, že obejítí mohlo se státi, ješto větší část poraženého vojska zatlačena byla k Moravě<sup>1)</sup>, tak že vtrhnutí německého vojska na Moravu bez odporu mohlo se státi po této silnici a menší jeho část postoupila snad po silnici vedoucí přes Lavu ke Znojmu<sup>2)</sup>. Král Rudolf skutečně obsadil Moravu bez výstřelu, nesetkav se s žádnými odpůrci ozbrojenými, předce však země strašným způsobem utrpěla! Uhři a Kumani vpadnouce do země spustošili ji podle svého obyčeje<sup>3)</sup>. Král Rudolf, jenž se byl již v Mistelbachu, tedy hned po bitvě rozloučil se spojencem svým králem Ladislavem<sup>4)</sup>, zbavil se jen stěží těchto hostů. Musel se ovšem sám přiznati, že velkolepé své vítězství jim hlavně děkuje, což také nejvděčnějšími slovy učinil. Psalť králi Ladislavovi: „Jazyk

1) Viz d. VI. str. 202. V připomenutém přípise k senatu florencému praví král Rudolf: „Rex Boëmorum in eodem conflictu occubuit, et cum eo regni Boëmie potentiores; reliqui vero se ad fugę presidium convertentes, aut ab insequentibus sunt detenti, aut in fluvio adiacente submersi“.

2) My si představujeme vtrhnutí přes Lavu ke Znojmu z toho důvodu, poněvadž dne 5. září Rudolf navštívil tábor u Dyjákovic, kdežto hlavní armada soustředěna byla mezi Rosicemi, Oslavany a Ivančicemi.

3) Cont. Claustroeburgen sexta. U Pertze IX. 745 a 746. „Ipso die obtenta victoria (tedy po 26. srpnu) Ungari quidam cum Cumanis terram Moravię intrantes, in pluribus villis rapinas rerum et captivitates hominum commiserunt. Rudolfus itaque rex Romanorum propter vitandam sedicionem inter Ungaros et suos, Ungaris et Cumanis cum rapinis et captivis suis ad propria benivolenter remissis, postquam per quatuor dies, quievissent, cum Australibus et Styriensibus et Svevis terram Moravię ingrediens, civitates et urbes et municiones cum baronibus suo dominio subiugavit“.

4) Rýmovaná kronika cap. 165. Pez, Script. Aust. III. 158 ssl.

není s to, aby to vypověděl a péro, aby to vypsalo, jakou radost z toho pocítujeme, že jste tak velkomyslně a s tak mohútnou mocí se pozdvihl, aby ste pomstil společných našich urážek na nepříteli říše Římské a Uher. Velebíce tedy boha z celého srdce svého projevujeme Vaší královské Milosti nejhlubší díky a slibujeme co nejurčitěji, že žádná moc osudu neodvrátí nás od spolku s Vámi, nýbrž že všude a ve všech věcech budeme záležitosti Vaše za svoje považovati. Nuže, posíláme k Vám posly svoje, aby se s Vámi uradili, co by bylo v budoucnosti k vzájemnému našemu prospěchu podniknouti; podřizující naše přání vůli Vaší, ponecháváme to naprosto Vašemu uznání. A kdyby se uránilo Vaší královské moudrosti vypraviti k nám Svoje vyslance s našimi posly, budeme tím velice potěšeni. Vyslance vši naší láskou uvítáme a s dostatečnou odpovědí k Vám propustíme“<sup>1)</sup>. Kdyby byl býval při dvoře Ladislavově jediný muž, který by byl po těchto královských slovech zvažil prospěch národu za jeho prolitou krev, byla by vláda uherská nejspíše sama ustanovila cenu za vydatnou svou pomoc. Ale na trůně Arpádském seděl bezstarostný chlapec a zemi spravovali uherští velmoži, kterým více záleželo na přízni krále Římského nežli na blahu vlasti. A tak lidu a králi dostal se za jich vítězství v odměnu poklad korunní, kterýž byla před šesti léty princezna Anna unesla do Čech a který byl král Přemysl Otakar proti právu zabavil<sup>2)</sup>, pak věci, prápory a štíty české, moravské a polské na bojišti ukořistěné, kteréž byly v hlavním kostele v Bělehradě královském na památku zavěšeny<sup>3)</sup>. Na-

1) Fejér, Cod. Dipl. Hung. V. 2. pag. 458. Bez datum, ale nejspíše ještě z Moravy, tedy před říjnem 1278 vydaná; neboť král Rudolf sděluje v jiném listě, který jedná taktéž o vděčnosti (Fejér, t. str. 456), králi Ladislavovi, že táhne do Čech a že biskup Bruno a velmoži moravští složili již přísahu holdovací.

2) Viz díl VI. str. 66 a 158.

3) „Ut ergo in memoriam redeat regis Ladislai tam gloriosa triumphalisque victoria, in opprobrium sempiternumque dedecus Boë-

proti tomu Rudolf dosáhl cti a moci a pro rod svůj získal trvale Rakousy, Štýrsko, Krajinu a Marku Slovenskou; hrabě Menhart Tirolský pak za svou poměrně nepatrnou pomoc odměněn Korutany a říše Německá konečně sprostěna byla bez namáhání a bez obětí<sup>1)</sup> největšího muže své doby a obdržela zpět všechny země a statky, které jí Přemysl Otakar po náhledu německém byl odňal. I svazky rodinné, jenž měly Arpádovce s Habsburky spojití, byly smrtí kněze Ondřeje ke konci roku 1277 nebo počátkem roku 1278, ještě dříve nežli mohly býti pevně utkány<sup>2)</sup>, již opěť rozpoutány.

Král Ladislav však neopustil s vojskem svým bojiště hned po rozloučení s Rudolfem u Mistelbachu. Kdežto Rudolf postupoval k Brnu, král Ladislav ještě delší čas ležel při hranici moravské. Dne 8. září 1278 datoval Ladislav listiny „v říši Moravské blízko hradu Lavy“<sup>3)</sup>, čímž dá se vysvětliti zpráva, že přes odloučení se spojenců Morava předce nesmírně trpěla. Pilný mnich nedávno založeného kláštera cisterciáckého ve Žďáře, kterýž předce leží dosti daleko od jižní hranice moravské, severně od Jihlavy proti Čechám, stěžuje si na přitele a nepřitele, za šta-

morum, Polonorum Moravorumque, scuta et vexilla in Albensi ecclesia, sede regni ac solio, in pariete suspensa in eternum perseverant“. Simon de Keza, Gesta Hungarorum II. cap. 5. Endlicher, Script. rer. Hung. I. 122.

1) „Rudolfus . . . cum suis stabat inspiciendo, que fiebant“. Keza na uv. m.

2) Rudolfova dcera Klementina měla se vdáti za bratra králova Ondřeje. Viz d. VI. str. 158. Rudolf píše snad ještě z Moravy, tedy před říjnem 1278, králi Ladislavovi: „Et licet dilectus nobis, quondam (Andreas) illustris, filiae nostrae sponsus, ut dicitur, cursu, proh dolor! nimis praecipiti, viam transiverit brevis vitae nostrae, tamen societatis et amicitiae, vobis cum initae, fundamentum immobile, dum vixerimus, permanebit“. Fejér, t. 456.

3) „Datum in regno Moraviae juxta castrum Laa, in octavis sancti Aegidii“. Fejerův Codex Dipl. Hung. V. 2. p. 463.

stného se pokládaje, že přestál strašnou dobu, jenž stihla zemi hned po pádu Přemysla Otakara<sup>1)</sup>. Vojsko na ústupu nebo dokonce na útěku jako zde nezná žádné kázně více, a což teprve vojsko české! „Národ Český“, praví domácí svědek, „má ten záhubný zvyk, že kdykoli táhne na nepřítele nebo z války se vrací, ve vlastní zemi hůře řadí nežli sám nepřítel a tak i tehdaž obhájci vlasti sami ji spustošili“<sup>2)</sup>. Že voje německé, které na Moravu vrazily, prchajícím Čechům v plenění nijakž nezadaly, o tom svědčí spálené Pohořelice, věnné město České královny. Král Rudolf pobyl až do počátku měsíce října na Moravě. Známé je nám, že meškal v táboře u Dyjákovic, Ivančic, Oslavan a Rosic. U Dyjákovic při samé hranici rakouské a sice na silnici, jenž vede z Lavy do Znojma, král Rudolf podepsal dne 5. září v záležitostech krále Karla Sicilského list papeži Mikulášovi III.<sup>3)</sup>. V táboře u Ivančic rozhojnil dne 20. září stará práva a svobody města Olomouce z uznalosti, že měšťané jemu a říši Římské bez podmínky se podrobili. Měšťanům povoleno dvouleté osvobození ode všech daní a desítileté osvobození ode všech královských cel v celé říši Německé kromě nové tehdaž výsady pivovarské na míli v okolí a nařízeno, aby židé v Olomúci jako jiní měšťané nesli všechna břemena<sup>4)</sup>. Skoro téměř právy a za touž příčinou odměněna města Znojmo a Brno. Znojmo obdrželo kromě jiného vídeňská práva městská, prodej soli na zachování města a právo várečné na míli v okolí. Brno povýšeno dokonce na svobodné město říšské<sup>5)</sup>. V táboře u Oslavan obdrželo město Přerov, listinou z 27. září, poněvadž se dobrovolně podrobilo, kromě potvrzení starých

1) Roepell, Chron. domus Sarenis pag. 50.

2) Chron. Aulæ Regiæ cap. IX. Dobner, Monumenta V. 38.

3) Raynald, Annal. eccl. XIV. 296.

4) Cod. Dipl. Mor. IV. 217.

5) Tamtéž V. 264 ssl. Emler, Regest 489 ssl.

výsad olomúcká práva městská a na 20 let mýto z mostu přes Bečvu <sup>1)</sup>, a v táboře u Rosic král Rudolf potvrdil dne 29. září 1278 městu Hlubčicům staré svobody, osvobodil je na rok od berní mimořádných a dovolil měšťanům pohořelickým, poněvadž Pohořelice od vojáků jeho beze vsí příčiny byly spustošeny, aby s mostu přes Jihlavu v městě po deset let mýto pro sebe vybírali, osvobodil je na deset let ode všech cel v říši Římské a na deset let také ode všech daní <sup>2)</sup>. Sem do tábora u Rosic dostavil se moravský velmož Jaroslav z Kravař, vyslanec vdovy Otakarovy <sup>3)</sup>, prosit krále, aby ušetřil věnného města královna a aby králi Rudolfovi odevzdal psaní své panovnice, kterým jej žádala za vydání mrtvoly zavražděného svého chotě <sup>4)</sup>. Král Rudolf, odvolává se nejspíše na exkomunikaci, v jakéž zemřel Přemysl Otakar, žádosti této nevyhověl. Zdá se, že o podrobení králi Rudolfovi nebo o upravení osiřelé země skrze něj nebylo tehdež ještě ani řeči.

Král Přemysl Otakar byl, jak jsme na jiném místě poznamenali <sup>5)</sup>, ustanovil markraběte Otu Braniborského, sestřence svého, kdyby se z války více nevrátil, za správce říše a za poručníka královice Václava. Královna Kunhuta majíc na zřeteli toto ustanovení, požádala hned, jakmile

<sup>1)</sup> Tamtéž IV. 218 dto. in castris apud Oslavam V. Kal. Octobr. V Bočkově Mähren unter König Rudolf I. v Praze 1835 str. 52 čte se IV. Kal. October. Co je pravého? Jelikož Codex, na který se Boček odvolává, posud se neobjevil, jest kontrola nemožna.

<sup>2)</sup> Tamtéž 220. Pak Kleiber, Geschichte der Stadt Leobschütz str. 25. Minsberg, Geschichte von Leobschütz in deutscher Übersetzung, str. 123. Hlubčice náležely tehdež, jak známo, s Opavskem k Moravě.

<sup>3)</sup> „Hec autem concessio facta est in presencia et de consensu nobilis viri, Jerozlay de Kravar, nuntii domine Chunegundis, illustris Bohemorum regine, ad quam predictum oppidum (Pohořelice) iure dotacionis didicimus pertinere“. Cod. Dipl. Mor. IV. 220.

<sup>4)</sup> Žádost královna za vydání mrtvoly ve Firnhabrově, Petri de Hallis Formelbuch. Font. rer. Aust. VI. 94.

<sup>5)</sup> Viz d. VI. str. 187.

obdržela zprávu o smrti svého chotě, švakrovou svou, Boženu markraběnku Braniborskou a matku markraběte Oty, aby ji v této době smutku a tísně radou a skutkem podporovala a synu svému přimluvila, by ihned na cestu se vydal a do Čech pospíšil. A Otovi psala: „Jelikož král Rudolf nepřestává na tom, že vdovou nás učinil, také ještě naší a dítek našich záhuby se domáhá, připomínáme Vám slib, že na nás, naše děti, říši a zvláště na duši zavražděného pamatovati budete, i žádáme vás, v nějž po bohu největší skládáme důvěru, abyste se sirotků a zvláště říše co nejúčinněji ujal a abyste co nejrychleji pospíšil do Čech, kdež obyvatelstvo, šlechta, rytíři a měšťanstvo po vás touží; neboť nepřítel stojí již před branami země“ <sup>1)</sup>. Na vyzvání toto markrabě Ota přijel do Čech asi se 400 ozbrojenými jezdci a jich průvodci, aby ujal správu země. Avšak kníže Jindřich IV. Vratislavský dostavil se do Čech za týmž účelem, odvolává se na jakési starší rodině smlouvy, kterých jej k tomu oprávněovaly. Oba položili se táborem u Prahy, avšak každý na jiném místě <sup>2)</sup>, až konečně hlavně zprostředkováním pražských měšťanů otevřeny markraběti brány městské a přijat za poručníka a správce země. Jelikož oba měli své stoupence, položen tím v Čechách základ k potomním zmatkům a zápolení stran, jejichž zřízení však pohříchu neznáme. Markrabě Ota nazýval se odtud poručníkem knížete a dědice českého, Václava <sup>3)</sup>.

Zcela jiný obrat vzaly věci na Moravě. Zde stalo se upřímné a všeobecné podrobení. Biskup Bruno a s ním

<sup>1)</sup> Firnhaber, Petri de Hallis Formelbuch. Fontes rerum Aust. Dipl. VI. 92. a 93. „Barones, milites et cives regni nostri, qui vos habere et videre se appetunt“.

<sup>2)</sup> Stenzel, Scriptorum rerum Silesiacarum D. II. str. 489. „Qui tandem ante civitatem Pragensem cum dictis suis exercitibus divisim se ponentes, uterque eorum capitaneus regni Boemie esse pro viribus postulabat“.

<sup>3)</sup> Emler, Regest ad an. 1279 pag. 510.

velmožové zemští složili přísahu věrnosti a poslušnosti<sup>1)</sup>. Že města následovala tento příklad, viděli jsme právě na Rudolfových výsadách<sup>2)</sup>. Nový pán mohl tedy za takových okolností bez nesnází ihned pevnou vládou pokoj v zemi obnoviti. Král Rudolf prohlásil především, že po čas nezletilosti Václavovy spravovati bude sám Moravu, aby si uhradil výlohy válečné<sup>3)</sup>. K účelu tomu dal spravovati zemi dvěma místodržiteli a sice na severu Olomúcko a Přerovsko biskupem Brunonem a na jihu Brněnsko a Znojensko biskupem Basilejským Jindřichem, ale zajisté jen proto, aby tomuto dostalo se zaopatření<sup>4)</sup>. Hned tehdež

1) Král Rudolf v listě svém králi Uherskému Ladislavovi: „Sane viri religiosi, utique vestri honoris fervidi zelatores, de processu nostro in regno Bohemiae habito, clare vos instruent, in quorum praesentia venerabilis Olomucensis episcopus et quidam barones Moraviae nobis et romano imperio fidelitatis homagia praestiterunt“. Fejér, Cod. Dipl. Ung. V. 2. 456. Pak Gerbert, Cod. epist. Rudolphi I. pag. 265.

2) Bruna civitas se prima omnium Rudolfo submittit. Gerbert t. 162. Pak Chron. Colmarien ad annum 1278. U Pertze XVII. 252. „Civitates communi consilio regem Rudolfum pro domino receperunt et infra mensem se et sua commiserunt, et fidelitatem iuramento firmissime promiserunt“.

3) „Moravia remanet sub regis potestate“. Annal. st. Rudberti Salisburg ad an. 1278. U Pertze IX. 805.

4) Cont. Cosmæ ad an. 1278. U Pertze IX. 193. „Morovia etiam in plures partes fertur esse distracta“. Pak Cod. Dipl. Mor. IV. 231 k 26. list. 1279 „Bruno D. g. episcopus Olomucen, Olomucen et Přerovien provinciarum vicedominus“. Cont. Cosmæ u Pertze IX. 195. „Habeat autem (Bruno) eo tempore collegam, episcopum Basiliensem, sibi iunctum ad peragendas regales legationes Rudolphi, electi Romanorum“. Zdá se, že ustanoven byl k řízení záležitosti tuto uvedené. Neznáme listiny, která by na Moravě byla od něho vydána. Biskup Basilejský byl minoritou, narodil se v Isny a jmenoval se po rodu Gürtelknopf. Od r. 1274 do 1286 byl biskupem Basilejským; dne 25. května 1286 jmenován od papeže Honoria IV. arcibiskupem Mohučským. V této hodnosti zemřel dne 17. března 1288. Jako kníže církevní nepožíval žádných zvláštních sláv, ale byl důvěrníkem krále Rudolfa. Ellenhardi Chron. ad an. 1287. U Pertze XVII. 129. Annal. breves Wormatien na uv. m. 78.

biskup Bruno přibral si za generálního vikáře biskupa Jindřicha Varmijského, aby dostáti mohl svým biskupským povinnostem<sup>1)</sup>. Biskup Bruno spravoval záležitosti moravské až do své smrti dne 14. února 1281. Druhý správce zemský meškal ponejvíce při dvoře krále Německého; byl tak řka Brunonovým diplomatickým jednatelem bez vlivu na vnitřní správu Moravy. Záležitosti vojenské řídil Albert kníže Saský.

Obezřelosti a moudrosti Brunonově jest děkovati, že ještě před uplynutím roku počaly se zacelovati rány, které byly zemi vpádem nepřátelským zasazeny. Jmenovitě klášterům nahrazeno podle možnosti, oč byly připraveny. Jeť pochopitelné, kde rozbit je po několik neděl tábor vojenský, jenž sám si musí oděv a potraviny opatřovati, že se tam příliš úzkostlivě a svědomitě nešetří sedmého příkázání. Kláštery Lúcký, Kounický, Rejhradský a Oslavanský, které se nacházely poblíž tábora německého, tehdež asi velice utrpěly. Oslavany a Lúka obdržely prý hned vydatnou náhradu<sup>2)</sup>. Klášter Rejhradský od mnichů tehdež opuštěný

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 222. V listině z 21. června 1279 nazývá se biskup Jindřich „vices gerens . . . Brunonis Olomucen“. Biskupem Varmijským ustanoven od papeže Jindřich Fleming dne 21. bř. 1278. Kapitola zvolila proti němu katedrálního probošta v Rize Jana. Proto se vystěhoval do Olomúce k biskupu Brunonovi, který udržoval neustálé spojení s krajany svými v severních Němcích. Když pak Jan ohlásil papeži, že se vzdává volby, biskup Jindřich vrátil se zpět do Varmije, kde zemřel dne 15. července 1300.

2) Cod. Dipl. Mor. V. 269 a 272. Listina, kterouž se klášteru Oslavanskému poskytuje náhrada, vydána prý byla v Oslavanech dne 28. září 1278, pro klášter Lúcký u Znojma dne 3. ledna 1279. Proti oběma listinám, které ostatně byly jen ve způsobě regest od Bočka uveřejněny, jsou podstatné námitky, předně že Boček neudává celý jejich obsah, který předce musel znáti, pakli listiny četl, a pak že u listiny oslavanské musí býti nápadným, že král Rudolf nahrazuje škodu, která se ještě děje, neboť jak známo, dne 28. září vojsko jeho položeno bylo ještě táborem u Oslavan, a škoda jím nahrazená mohla se předce jen touto dobou státi. U druhé listiny, která byla taktéž jen

tak spustl, že se z něho mohla utvořiti a skoro po pět let od roku 1281 až do 1286 udržeti zvláštní peleš loupežnická,<sup>1)</sup> což nevydává skvělé svědectví o schopnostech tehdejšího vojenského správce moravského, knížete Alberta Saského. O Konicích nemáme sice určité zprávy, ale podle analogie můžeme souditi, že také zde byla způsobená škoda nahrazena; neboť králi Německému muselo velice záležeti na trvalém upokojení Moravy, jelikož by byl jinak nemohl podniknouti nastávající výpravu do Čech; Čechy však musely býti donuceny k poslušnosti, nechtěl-li se Rudolf vzdáti ovoce vítězství svého. Živými slovy napomíná tedy přede vším povstalce, ukazuje jim na Moravu, kterak se mu zde šlechta, velmoži a většina měst dobrovolně poddali a za to přízně jeho požívají. Zachovají-li se po příkladu Moravanů, že se jim také přízně jeho dostane<sup>2)</sup>. Král Rudolf však kázal hluchým uším.

v krátkém výtahu sdělena, musí býti nápadné datum „actum apud Znoym III. Nonas Januarii 1279“, jelikož Rudolf, jak je dokázáno, ještě dne 1. ledna 1279 ve Vídni listiny vydával. Jsme tedy toho náhledu, že s oběma listinami má se věc právě tak, jako se současnými letopisy klášterů Lúckého u Znojma, Zabrdovického u Brna, Hradišského u Olomouce a Velehradského. Boček totiž uvádí v díle svém „Mähren unter König Rudolf I.“ jednou Chronicon Lucense, jednou letopis hradišský, čtyřikrát vehradský a jedenáctkrát Zabrdovický. Letopisů těchto nelze přese všecko vynasnažení nalézt. Již roku 1847 stěžoval si Palacký (Geschichte von Böhmen II. 1. str. 376) „že nevydané ještě Annales Gradicen, Zabrdovicen, Welegraden a jiné přes časté žádosti a dlouhé usilování nemohl obdržeti“. Nešlo to ovšem, poněvadž jich doposud není. Ostatně, co letopisy podávají k dějinám Rudolfovým, je jen přirozeným následkem předcházejících událostí a s jiné strany většinou pakli ne slovně, tož alespoň věcně doloženo a potvrzeno. Wattenbach tedy nebezdůvodně v obezřelém svém díle „Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter“ v třetím vydání uvádí připomenuté letopisy, jakož i Hildegarda Gradicen mezi starými a novými spisy podvrženými“.

1) Dudík, Geschichte des Benediktinerstiftes Raigern I. 238.

2) Cod. Dipl. Mor. V. 268.

I při této příležitosti objevil se jako již kolikrát rozdíl mezi horkokrevnějšími Čechy a váhavějšími Moravany. Tito přijali zprávu o porážce na Moravském poli s jakousi resignací, kteráž jim ihned ukázala pravou cestu, po níž by jim bylo k vlastnímu zdaru kráčet. Čechové, jakmile uvěřili zprávě o jisté smrti králově — mnozí však nechtěli tomu věřiti<sup>1)</sup> — oddali se smutku vši svou vrozenou prudkostí a dali, nedbajíce kletby, již byl král stížen, zvoniti na všechny zvony v četných kostelích pražských a za spásu duše velkého krále modlitby konati. Staříčká abatyše Aneška, která již za života svého jako světice byla ctěna, proroctvými svými ještě více rozplameňovala myslí beztoho již roznícené<sup>2)</sup>, a když pak se rozšířila bezdůvodná zpráva, že i nejbližší důvěrníci královniní<sup>3)</sup> ukládali o život sedmiletého královice<sup>4)</sup>, nebylo více lze pokojně zastaviti roz-

1) Cont. Cosmæ ad an. 1278. U Pertze IX. 193. Annal. St. Rudberti Salisburg. ad an. 1278. U Pertze IX. 805. „Et licet a multis millibus hominum mortuus visus fuerit et diebus pluribus atrectatus, adhuc tamen Bohemi non minus de reditu suo referunt, quam Britones faciunt de Arturo“. Jak důmyslná je pověst tato! vysvítá z ní, že lid úkol krále Přemysla Otakara nepovažoval ještě za dokonáný, ale zároveň vytknuta tím potřeba, že úkol tento má se opět sledovati.

2) Chronica de gestis principum. Böhmer, Fontes I. 8. Jako se stává při událostech neobyčejných, pronášena a rozšiřována i o smrti Přemysla Otakara rozličná prorocství. V Němcích rozšířena byla nejvíce prorocství dominikánského mnicha Oty de Inferno. Annal. Colmarien maiores ad an. 1279. U Pertze XVII. 206. Také Jan Victorien vypravuje o takovýchto prorocstvích. Böhmer, Fontes I. 310.

3) „Lugebat etiam regina cum duobus liberis suis, scilicet cum filio et filia; sed utrum seriose fleverit. Deus, quem nullum latet secretum, ipse novit“. Chronica de gestis principum. na uv. m. str. 8. Böhmer Fontes I.

4) Skladatel letopisu „Gesta principum“, mnich fürstenfeldský, viděl za studií svých v Praze, kterak byl český králevic pověšen za nohy, poněvadž se za to mělo, že je otráven. „Grassus murmur fit in civitate de regina, quia nervum mortiferum intexerit, quo possit filium proprium irretire“. Chron. na uv. m. pag. 9.

prouděný ruch v národě. Strana královnina, jenž chtěla míru, podlehla, a vrchu nabyla strana, jenž přála veřejnému, ozbrojenému odporu. Ota Dlouhý, markrabě Braniborský, jenž poručenství ujal hned na pět roků<sup>1)</sup>, (tak dlouho měla ještě potrvati nezletilost Václavova), smířil se s částí svých odpůrců a stal se oblíbeným vůdcem jejich, jelikož nemeškal statky od Přemysla Otakara zabavené někdejšími majitelům nebo jejich dědicům navrátiti. Tak obdržel kromě jiných Hynek z Lichtenburku již dne 7. prosince 1278 statky a práva, kteréž byly v Německém Brodě otci jeho Smilovi zabaveny<sup>2)</sup>. To byl jeden prostředek, kterým stoupence svoje rozmnožoval. Dále si pomáhal shovívavostí proti krvavým sporům, které na všech stranách v zemi propukovaly. Msta soukromá tehdejší nesmírně bujela; zášť mezi rody šlechtickými, již byl Přemysl Otakar pevně držel na uzdě, převalila se přes meze práva. Moc silnějšího platila jediné za zákon a proto letopisec pražský měl dostatečnou příčinu napsati, že „Čechy od té doby, co se staly říší samostatnou, nikdy se nanalézaly v tak žalostném stavu, jako za vlády poručnické<sup>3)</sup>“ a tou dobou, kdy Rudolf, pobýv asi 12 dní na Moravě, vtrhl s vojskem svým do Čech.

Německý král táhl do Čech počátkem října přes Jihlavu, kteráž mu holdovala a věrnost přísahala<sup>4)</sup>, k Habrům a pak ke klášteru Vilímovskému, kde několik dní odpočíval a na posilu z knížectví Rakouských čekal. Jakmile došla bezpečná zpráva, že posila spěšně se blíží, táhl dále před se až ke Kutné Hoře a Sedlci. Zde rozbil stany ještě v měsíci říjnu. Tehdejší přibyla do tábora královna se synem svým a dala se v ochranu krále Rudolfa, která jí byla

1) Cod. Dipl. Mor. V. 270.

2) Tamtéž 269 a 270.

3) Cont. Cosmæ ad an. 1278. U Pertze IX. 193.

4) Bodmann, Codex pag. 54.

také nejhojnější měrou zaručena<sup>1)</sup>. Královna žádala, aby poručníkem jmenován byl kníže Jindřich Vratislavský, což svědčí o neshodě s Otou Braniborským<sup>2)</sup>. Tento však byl již Jindřicha získal sliby a jak se podobá, úmluvou o sňatku s dcerou svou Matildou a sám sebrav pole proti Rudolfovi položil se asi dvě hodiny od Sedlce u Kolína. K srážce však nedošlo; neboť zatím přibyli do tábora Rudolfova biskup Bruno Olomúcký a Fridrich arcibiskup Salcpurský, kteří zprostředkovali mír na základě úmluvy, jenž se byla stala již r. 1276 mezi Rudolfem a Přemyslem Otakarem<sup>3)</sup>. Podle smlouvy sedlecké měl králevic Václav, jak bylo již dávno ustanoveno, pojmuti za manželku Jitku, dceru krále Římského a syn tohoto Rudolf měl se oženiti s českou kněžnou Aneškou<sup>4)</sup>; dále ujednán sňatek mezi Rudolfovou dcerou Hedvikou a Otikem, bratrem markraběte Braniborského. Otovi Braniborskému, který vykonával již práva poručnická, odevzdáno opět poručnictví na příštích pět let až do zletilosti Václavovy. Čechy měly býti co do správy finanční — a ne co do vlády, kteráž zůstavena Rudolfovi<sup>5)</sup>, tak rozděleny, aby větší jich část s hradem Pražským spravoval markrabě Ota, kdežto by část menší náležela králo-

1) Lambacher, Interregnum. Dodatek pag. 171. Potvrzeno Analy Sti Rudberti Salisburgen, U Pertze IX. 805,

2) Ceneš Minorita v Palackého Dějinách II. 1. str. 210, pozn. 227.

3) Otto, marchio Brandenburgensis et Hermannus dictus cum pilo (jinak Ota s šípem, bratřec markraběte) et Bruno episc. Olom. ex parte puerorum Otakari, et Fridericus Salzburgensis, Johannes Gurcensis episcopi, Meinhardus e mes de Tirol et Heinricus (Fridericus) purchgravius ex parte Rudolphi Joan. Victorien ad an. 1278. Böhmer, Fontes I. 311.

4) Václav narodil se dne 27. září 1271 a Jitka dne 17. března téhož roku.

5) „De prædictæ dominæ reginæ consilio et consensu regnum Bohemiæ susceperimus sub certis pactis et conditionibus (praví král Rudolf) inter nos et ipsam habitis, pro utilitate et commodo liberorum suorum illustrium gubernandum“. Bodmann, Codex pag. 105.

vně a synu jejímu. Hrabství Kladské připadne Jindřichu IV., knížeti Vratislavskému na čas jeho života<sup>1)</sup>; správu Moravy však ujal sám král Rudolf taktéž na pět let v náhradu výloh válečných, které se páčily na 40.000 hřiven stříbra<sup>2)</sup>. Rozdělení Moravy mezi dva místodržitele dosáhlo snad tehdež zákonného potvrzení. Tím byla jaksi zrušena závislost Moravy na Čechách. Přes volné ustanovení, aby na výživu vdovy královské věnovaly se příjmy z menší části Čech, vykázána byla již tehdež Kunhutě částka až 3000 hřiven stříbra na Opavsku<sup>3)</sup>, odkud měl svou výživu také Mikuláš jakožto zajatec v Uhrách meškající. Že tomu tak a že královna se tam za paní považovala, o tom soudíme z té okolnosti, že Kunhuta hned počátkem roku 1279 johanitům hrobnickým (Gröbnig) v nynějším pruském Slezsku, kteréžto město tehdež ještě k Moravě náleželo, takové výsady udělila, které předpokládají přímé její panství v Opavsku<sup>4)</sup>. Že by však byly již v nejbližší době mezi vdovou královnou a knížetem Mikulášem, který se zatím navrátil ze zajetí, vypukly tak prudké spory, že by byly vedly k válce, jak

1) Chron. Pulkavæ ad an. 1279 (recte 1278). Dobner, Mon. III. 240.

2) Cont. Cosmæ a Annal. Sti Rudberti Salisburgen ad an. 1278. U Pertze IX. 193 u 805 způsobem dosti neurčitým, tak že důkaz k jednotlivým kusům smlouvy musí se čerpati z rozličných pramenů, na př. o trvání poručnictví z listiny v Cod. Dipl. Mor. V. 270 „per quinque annos presentes, quibus nobis tutelam domini Wenzelzai . . . assumpsimus“.

3) „Dicta domina regina cum instantia postulavit a nobis, ut determinatas possessiones et certos redditus assignaremus eidem, quibus vice et loco donationis sibi factæ propter nuptias a quondam Otakaro rege illustri Bohemiæ vitæ suæ temporis uteretur. Nos itaque prædictæ dominæ reginæ precibus favorabiliter annuentes ei trium millium marcarum proventus et redditus assignamus, et faciemus assignari, videlicet Opaviensem provinciam“. Bodman Cod. pag. 165. O Mikuláši srovn. VI. str. 288.

4) Cod. Dipl. Mor. IV. 221. Královna nadala poddané johanitské komendy v Hrobníkách výsadou, že vyjmuti byli z jejího soudnictví.

se tvrdívá, není jisto; jen tolik je nepochybné, že smlouva sedlecká nebyla dostatečnou známkou trvalého míru. Nejdůležitější věc, kteréž se mělo docílit: konečné postavení Čech, Moravy a území Chebského k říši německé, ostala nerozhodnuta a nejasným a neurčitým ostal poměr poručníka k rodu královskému a k Čechám. Okolnosti této, jakož i osobní povaze Oty Braniborského, jehož lakotnost a ziskuchtivost staly se příslovím, přičítáme všecko to zlo, jenž po pět let hlodalo na blahobytu a slávě, dvacítipětiletým panováním Přemysla Otakara způsobené, tak že je v mnohých krajinách naprosto zničilo. Roku 1284 tvrdí se o Opavsku, že je obyvatelstvo neustálými spory, loupežemi, požáry a vraždami tak řka vypleněno<sup>1)</sup>.

O vpádu krále Rudolfa do Čech a o nahromadění zde německého a polského vojska praví Pražský letopisec: Plnění kostelů klášterních a příbytků mnichů a jeptišek byl počet převeliký. Němci usadili se, když byli mnichy násilím vypudili a ztýrali, v klášteře na Ostrově při ústí Sázavy do Vltavy, kdež po šest neděl se zdržující ztrávilí všecky potraviny, které byly pro mnichy nahromaděny; Nový klášter Zlatokorunský byl se zemí srovnán, tak že ani nemohu udati, kde vlastně stával. Co pak říci teprve o cisterciácích v Oseku, benediktinech v Břevnově a o jeptiškách v Teplících a Světcích (Schwatz v kraji Litoměřickém)? všem bylo kalich podobných trpkostí až na dno vypítí. Nemohu tvrditi, že by se bylo klášterům od Prahy více vzdáleným podobně stalo; neboť osud jejich byl ještě smutnější. Žádný však klášter neutrpěl více nežli Vilímovský, poněvadž král Rudolf dvakráte tam ležel s celým svým vojskem a markrabě Braniborský a knížata Sleszká také se tam sešli. Města a vsi vypáleny a ubohému rolníku uloupen veškeren dobytek, obilí a nábytek<sup>2)</sup>.

1) Tamtéž 285.

2) Cont. Cosmæ ad an. 1278. U Pertze IX. 193.

Za takového stavu věci Rudolf opustil Čechy počátkem listopadu a táhl s vojskem svým do Jihlavy. Dne 16. listopadu 1278 podepsal zde jakémusi rytíři německému poukázku na statek říšský<sup>1)</sup>; máme tedy za to, že odbývala se zde již v říjnu schůze Rudolfa s královnou Kunhutou. Zde v Jihlavě totiž zasnoubeny biskupem Jindřichem Basilejským za všelikých radovánek dívky královské<sup>2)</sup>, a počato tudíž šťastně s prováděním úkolu, jež si vytkl zakladatel dynastie Habsburské, aby se totiž pokojným způsobem moc rodu množila. Nyní naskytla se také králi příležitost, aby se Jihlavanům přízní svou osvědčil. Vraceje se z Čech potvrdil prý v táboře u Ivančic, tedy koncem listopadu<sup>3)</sup>, Jihlavanům stará práva báňská, užívání dolů na tři léta a přijal město do své ochrany<sup>4)</sup>. Potom táhl král přes Znojmo do Rakous. Svátky vánoční slavil král v kruhu své rodiny a osvědčených svých přívrženců, mezi nimiž byl také Jindřich, biskup Basilejský, na hradě vídeňském<sup>5)</sup>, kterýž byl odtud stálým sídlem královým až do prostřed roku 1281.

Tak skončil se krvavý rok 1278 šťastně pro zakladatele nového císařského rodu, nešťastně pro panující rod Přemyslovský, na jediném mužském potomku závisela jeho spása, závisela poslední naděje koruny české. Měšťané pražští, jak pravili, pokládali si za čest a za povinnost,

<sup>1)</sup> Listina uvedena v Koppově Geschichte der eidgenössischen Bünde I. 279 pozn. 6.

<sup>2)</sup> Joannes Victorien ad an. 1278. Böhmer, Fontes I. 311. Annal. Sti. Rudberti Salisburgen ad an. 1278. „Matrimonium inter ipsos eatenus contrahitur, quatenus minor etas sustinuit in utroque“. U Pertze IX. 805. Obsírně vylíčil slavnost tuto očitý svědek básník rýmované kroniky cap. 173 ssl. Pez na uv. m.

<sup>3)</sup> Dne 29. listopadu Rudolf podpisoval listiny v Ivančicích. Böhmer, Kaiserregesten str. 97.

<sup>4)</sup> Boček, Mähren, uvádí na str. 15. listinu danou v Ivančicích 1278, kteráž však posud nikde nemohla být nalezena.

<sup>5)</sup> Böhmer, Kaiserregesten str. 97.

dědice korunního s matkou jeho na hradě Pražském střežiti a ochraňovati. Oběma měla býti svoboda zachována; avšak na jak dlouho? Letopis Zbraslavský tvrdí, že markrabě Ota vymohl na měšťanstvu darováním několika královských vsí, že mu syna a matku vydali<sup>1)</sup>. Že se tehdejší při dvoře královnině zběhly asi neobyčejné věci, soudíme z toho, že se odhodlala prvního tajemníka čili protonotáře umrlého chotě svého, Jindřicha, kanovníka pražského a vyšehradského a faráře v Garsu u Rohů dne 14. září 1278 ve vlastním jeho domě na Malé straně blízko kostela sv. Tomáše zatknout dáti, mnohé jeho věci a také peníze zabaviti, čímž porušila církevní imunitu a dostala se tak do sporu s Janem, biskupem Pražským. Kanovník Jindřich byl sice zakročením biskupovým propuštěn na svobodu již dne 29. září<sup>2)</sup>, ale událost tato svědčí dostatečně, že při dvoře zběhlo se něco neobyčejného. O neobyčejné události svědčí také násilné převezení královny a syna jejího z Prahy na hrad Bezděz v kraji Boleslavském<sup>3)</sup>. Kdy byl proveden tento skutek násilnický, jenž, jak se podobá, vyplynul z bezuzdné hrabivosti Otavy<sup>4)</sup>, letopisci neudávají, ale uvážíme-li, že královna ještě dne 11. února 1279 z Prahy johanitům v Hrobníkach za spásu duše zavražděného chotě udělila výsadu, kterou poddaní této komendy vyjmuti ze soudnictví zeměpanského, přidělení soudnictví komendy a

<sup>1)</sup> Chron. Aulæ regie Cap. IX. Dobner, Monumenta V. 39.

<sup>2)</sup> Cont. Cosmæ ad an. 1278. U Pertze IX. 181. O tajemníku Jindřichovi, jemuž Přemysl Otakar velice byl nakloněn: Dolliner, Cod. epist. Otakari pag. 70, 71, 105 a 106.

<sup>3)</sup> Bodman, Cod. pag. 108. Pak Cont. Cosmæ ad an. 1279. U Pertze IX. 200.

<sup>4)</sup> Již dne 7. ledna 1279 dal markrabě Ota za záminkou, že potřebuje několik listin z korunního archivu, který se nalézal v sakristii kostela svatovítského, pobrati poklad kostelní a také soukromý majetek, což v této sakristii podle obyčeje tehdejšího jakožto na místě nejbezpečnějším bylo chováno Cont. Cosmæ ad an. 1279. U Pertze IX. 198.

osvobození ode všech daní a platů královně<sup>1)</sup>, můžeme za to míti, že skutek tento vykonán v únoru nebo po uplynutí tohoto měsíce r. 1279. Ospravedlniti však nedal se skutek tento žádným způsobem; a máme za to, že již tímto jediným činem odůvodněno je časté tvrzení, „že Ota jen o to se snažil, aby zemi, kteráž platila za velmi bohatou, ve prospěch svých financí po několik let spravoval. Na hradě Bezdězi ostala královna až do 23. dubna 1279.

Aby míra trpké zkušenosti a zmatků v Čechách byla naplněna, zemřel dne 21. října 1278 Pražský biskup Jan III. z Dražic, o němž se pronáší zasloužená chvála, že byl muž zbožný, lidumilný a že miloval vědy a umění<sup>2)</sup>. Jan posvěcen byl před dvacíti léty a se svolením metropolitě Moševského potvrzen od biskupa Brunona<sup>3)</sup>. Záhodno bylo, aby se byla ihned předsevzala nová volba, a aby se posvěcení a potvrzení vymohlo. Kdo ví, zdali za ráznějšího biskupa markrabě Ota by byl měl odvahu, kostel sv. Víta a poklad královny a soukromých osob tak bezohledně oloupiti, jak to učinil dne 7. ledna 1279. Volba biskupa Pražského totiž nezávisela tehdy více na souhlase sněmu; právo k tomu měla výhradně kapitola při pražském hlavním chrámě. Zvolit ovšem již dne 15. listopadu 1278 biskupem posavadního katedrálního probošta pražského a pasovského, Moravana Tobiáše z Bechyně, jehož pohostinnost zvláště vychvalována, avšak vinou kapitoly protáhl se přes míru jeho potvrzení a posvěcení. Především musela býti vypravěna deputace do Mohuče k metropolitě Vernerovi z Eppensteinu, aby mu předložila volební akta k prozkoumání. Také bylo zákonem, aby zvolený osobně se dostavil k posvěcení. Od toho se pro neblahé okolnosti

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 221 dto Pragæ sabatho proximo ante dominicam Esto mihi.

<sup>2)</sup> Cont. Cosmæ ad an. 1278. U Pertze IX. 193 a 177.

<sup>3)</sup> V. díl V. str. 328.

muselo upustiti, ale za to se musela vymoci dispense a ustanovení delegovaného od metropolitě. Dispense přinešena deputací dne 22. prosince; Olomúcký biskup Bruno delegován, aby Tobiáše potvrdil a posvětil a dne 5. ledna 1279 vydal se zvolený na Moravu. S biskupem sešel se v městě jeho Mor. Ostravě nad Ostravicí, při samé slezské hranici a obdržel tam dne 18. ledna listinu potvrzovací. S touto vrátil se Tobiáš podruhé na Moravu, posvěcen byl v Brně dne 25. února 1279 biskupem Sekovským na kněze a příštího dne na neděli „reminiscere“ posvěcen na biskupa v dominikánském kostele biskupy Olomúckým, Basilejským a Sekovským. Vrátil se dne 1. března zpět do Prahy, nemohl pro nedůvěru markraběte hlavní chrám ujíti, nýbrž musel dne 25. března první mši v klášteře Strahovském sloužiti<sup>1)</sup>. Biskup Tobiáš spravoval církev pražskou až do smrti své dne 1. března 1296<sup>2)</sup>.

Činností biskupa Brunona je dokázáno, že počátkem roku 1279 panoval na Moravě pokoj, ano že zde, čehož v Čechách nebylo, strana krále Rudolfa měla převahu; neboť kdyby toho nebylo, jak by se byla ovdovělá královna Kunhuta směla odvážiti opustit proti vůli vězňatele svého, markraběte Oty, hrad Bezděz a vydat se na Moravu, kde skutečně došla ochrany a podpory? Letopisci totiž vypravují, že královna za zámiňkou, aby mohla býti při smutečných obřadech za manžele svého, jehož mrtvola, jak známo<sup>3)</sup>, o velkonocích 1279 z Vídně do Znojma byla pře-

<sup>1)</sup> Cont. Cosmæ ad an. 1279. U Pertze IX. 194 ssl. Letopisec není dosti správným u užívání letopočtu podle kalendáře římského. Opráti se možno jedině o udání, že svěcení na biskupa stalo se „in dominica, qua cantatur reminiscere“. Roku 1279 připadla tato neděle na den 26. února.

<sup>2)</sup> Heinrici Heimburgen annal. U Pertze XVII. 716. „Post hunc (Johannem episc. Pragensem) eligitur Thobias Moravus, præpositus Pataviensis, frater Benesskonis et Milothæ, qui obiit a. D. 1296.“

<sup>3)</sup> V. díl VI. str. 203. Cont. Cosmæ ad an. 1279. U Pertze IX. 200.

vežena, zanechavši syna svého na Bezdězi, na Moravu se vydala <sup>1)</sup>, a že přítomností svou získala pro sebe moravské velmože. Tehdáž Kunhuta stěžovala si v listě králi Rudolfovi zaslaném trpkými slovy na tvrdé a neodůvodněné jednání českého místodržitele prosíc, aby byl donucen děti a uloupené poklady jí navrátiti <sup>2)</sup>. Podobá se, že list tento prospěl, neboť páni moravští, jak letopisec vypravuje <sup>3)</sup>, skutečně k válce se zbrojili, což by byli zajisté bez svolení Rudolfova, kterýž byl pánem na Moravě, nesměli učiniti; i chtěli již do pole vytrhnouti, když došla zpráva, že markrabě Ota za několik dní po útěku královny odvezl s sebou královici Václava za tou zámiňkou, že neodkladné záležitosti do vlastní země jej volají, nejspíše do Žitavy, koncem roku 1279 do Berlína a později do Špandavy <sup>4)</sup>. Správu země Ota svěřil na čas nepřítomnosti svojí biskupu Ebr-

1) Jelikož letopisec na uvedeném místě vypravuje, že královna, chtějíce vykonalu pobožnost, obdržela od purkrabi bezděžského Heřmana dovolení, aby navštívit mohla na den sv. Jirí kostel v Kuřích Vodách tomuto svatému zasvěcený a svátek tento r. 1279 na pondělek dne 24. dubna připadl; jelikož dále letopisec poznamenává, že královna mohla po několika dnech odebrati se do kláštera mnichovéhradského, pak do věnného svého města Mělníku, kde byla po tři dni od měšťanstva častována a pak teprvé na cestu do Moravy se vydala: nestalo se to zajisté před prostředkem měsíce května.

2) Bodmann, Codex pag. 108. „Quapropter Serenitati vestrae devotis humilitatis nostre precibus supplicamus, quatenus pro recuperandis et repetendis liberis nostris, a materno gremio tam fraudulenter et dolose (avulsis), nec non exenniis nostris rehabendis, vestrum nobis . . . dignemini consilium impertiri“.

3) Chron. Aulæ regiae Cap. 9. Dobner, Mon. V. 39. Continuator Cosmæ ad an. 1279. U Pertze IX. 200. Je-li správné, co dokazuje Tomek v „Dějínách města Prahy“, že markrabě Ota meškal po 25. srpnu v Praze, pak převezení královici stalo se asi na podzim 1279. Podle listin braniborských však markrabě Ota nalézal se již v květnu nebo v červnu v Tangermünde. Riedlův Codex Dipl. Brandenb. Chronol. Register I. 61. Že list královny prospěl, o tom zdá se svědčiti listina Petri de Hallis Summa de literis missilibus ve Fontes rer. Aust. VI. 80.

4) Beneš Minorita v Palackého Dějínách II. 1. str. 222 pozn. 246.

hardovi (také Gebhard) Braniborskému, který se spíše hodil za válečníka nežli za duchovního pastýře <sup>1)</sup>. Aby úkolu svému mohl dostáti, povolán mu k ruce značný sbor žoldnů z Braniborska.

Pakli stav věcí v Čechách za markraběte Oty byl neutěšený, stal se za správy biskupa Ebrharda naprosto nesnesitelným, zoufalým <sup>2)</sup>. Ješto blavní podporou nového správce zemského byli žoldněři z Němec povoláni a rozliční dobrodruzi, kteří jako supové za mrchou do Čech se slétali, a u krajanů svých v německých městech v Čechách laskavého přijetí docházeli <sup>3)</sup>, povstání v zemi, kteréž vzalo původ svůj z neslýchaného utlačování, nabylo nového nebezpečného rázu. Vypukl boj mezi Němci a Slovany a mezi jednotlivými stavy; i podobalo se, jakoby hotovou záplavou německou, jako druhdy v krajinách polabských, mělo býti domácí slovanské obyvatelstvo vyhlazeno. Současný Dalimil stěžuje si jakožto očitý svědek, kterak šlechtici, jenž do měst přicházeli, bývali na veřejné ulici napadáni a vražděni. Hřady povstaly proti hradům, města proti městům, tu a tam srotil se i lid venkovský, z počátku aby mocí odbyl vetřelce, kteří majetek a život jeho ohrožovali, později aby sám všelikými výtržnostmi týral své spoluobčany. Že za těchto bouří, jako obyčejně, duchovní a jich kostely nejvíce utrpěli, rozumělo by se samo sebou i kdyby letopisci o tom nevypravovali <sup>4)</sup>. Jak tedy naproti Čechám

1) Místodržitelování biskupovo netrvalo zajisté dlouho, ješto Ota Braniborský podepsal v Praze již dne 25. srpna 1279 listinu pro kapitolu vyšehradskou. Opis v pražském Národním museum.

2) Cont, Cosmæ ad an. 1279. U Pertze IX. 201.

3) Tamtéž. 1280. U Pertze IX. 202 a 203.

4) Tamtéž 1279. U Pertze IX. 201. Děkan pražského biskupského kostela Řehoř dostavil se s několika kanovníky k biskupu Ebrhardovi, aby si vyprosil ušetření statků proboštských. „Episcopus vero precibus . . . tam humilibus non consentiens, nec misertus iacturæ et damno ecclesiastico, furore nimio succensus, sicuti mos est Theutoni-

šťastným bylo markrabství Moravské, kde ještě jménem krále Německého biskup Bruno zemi spravoval! od závažné jeho působnosti v táboře Rudolfově u Sedlce sledujeme neustálou činnost jeho, jenž týkala se jak blaha církve, taktéž i prospěchu země Moravské správě jeho svěřené. Bruno ukládá generálnímu svému vikáři, biskupu Varmijskému Jindřichovi, aby při svěcení oratoria v Nové vsi u Brna zjistil důkladně nadaci k němu náležející, „aby udělovatelé církevních milostí mohli pohodlně žítí“<sup>1)</sup>. Bruno rozsoudil rozhodčími spor o patronát mezi Pardusem z Horky a Častou z Křelova tím způsobem, ačkoliv kostel křelovský pochodí od horeckého a tedy podle práva kanonického kostelu otcovskému by příslušelo patronátní právo kostela synovského, aby předce držitel vsi Křelova vykonávati směl patronátní právo nad kostelem tamějším<sup>2)</sup>. Z Modřic potvrdil také dne 31. srpna 1279 templářům patronátní právo v Dubňanech a prohlásil, aby synovské kostely v Dukovanech a v Bohuslavicích nebyly od původního svého kostela odděleny<sup>3)</sup>, pronášeje tak zároveň krásné svědectví o působnosti řádu, jenž se snažil na svých statcích moravských zakládáním nových kostelů (jako se stalo v Dukovanech a Bohuslavicích) rozšiřovati křesťanskou osvětu. Dále Bruno potvrdil v Kroměříži dne 21. září 1279 rozsudek rozhodčí,

corum zelo nimio saevire in Bohemos, verbum horribile protulit . . . Non tantum bona Gottfridi praepositi spoliabuntur sed et ceterorum canonicorum, maxime autem eorum, qui Dominam reginam Cune-gundem sequuntur et capellanizant“. Srovn. Dalimil, Chronica česká Cap. 93. Vydání Hankovo str. 154.

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 222 ssl. Listinou danou v Brně 21. června 1279 ustanoveno, že oratoř v Nové vsi je dcerou johanitského kostela sv. Václava a Antonína pod Spilberkem a že mu náleží zvláštní nadace, obsahující veliký desátek, lán, krčmu, dva dvory v Nové vsi a horní právo kolem Brna.

2) Cod. Dipl. Mor. IV. 224 z Olomouce 23. června 1279.

3) Tamtéž 228. Bruno meškal v Olomúci taktéž dne 1. června. Tamtéž 225.

že desátek v Malých Němčicích s právem úřad farářský vykonávati a mrtvé pohřbívati náleží kostelu v Šatově<sup>1)</sup>. Dne 18. října schválil v biskupském městě Osoblaze udělení patronátního práva v Hlubčicích johanitům v Hrobníkách<sup>2)</sup>, kterých jim byl král Přemysl Otakar udělil a královna Kunhuta co „paní Opavská“ dne 13. října 1279 v Hradci uznala. Zasedaje „jakožto místodržitel Olomúcka a Opavska“ na soudě zemském, kterýž ve jménu krále Rudolfa odbýval se v Olomúci dne 18. listopadu 1279 rozhodl hraniční spor u vsi Kněnic a Konic mezi Albertem z Lešan a klášteřem Hradištským ve prospěch klášteře<sup>3)</sup>. Všecky tyto pokojné výkony svědčí, že panovaly v zemi řád a právo a jimi dá se vysvětliti, kterak právě r. 1279 mohly se na Moravě soukromé záležitosti všelikého druhu vyřizovati. Abychom výrok tento ještě jinými doklady potvrdili, uvádíme následující události. Johanité v Kounicích uzavřeli dne 6. dubna ve Znojmě trhové smlouvy o některé statky<sup>4)</sup>; v Hradišti ujednány dne 1. července s klášteřem Hradištským spleťité podmínky dědičného nájmu statků a ve Znojmě urovnán dne 28. června Bertoldem hrabětem z Hardeku purkrabím znojemským a Štěpánem z Maisavy, maršálkem rakouským a komořím bitovským spor o vsi Božice a Řežnovice mezi farářem kněžickým Vojslavem a Zdislavou, dcerou Hartleba z Dubé k spokojenosti obou stran sporných<sup>5)</sup>. Důležité je zvláště poslední vyjednávání, poněvadž nám podává zprávu o obecném sněmě, jenž 28. června zasedal ve Znojmě. Dne 28. června a 18. listopadu 1279 zasedaly tedy sněm a soud zemský, což je zajisté nejpádnějším důkazem pevného a řádného vladaření královského místodržitele, biskupa Brunona. Výroku takového nemůže změnit ani ta okolnost,

1) Tamtéž 225 a 229.

2) Tamtéž 229 a 230.

3) Tamtéž 231.

4) Tamtéž 222.

5) Tamtéž 226 a VII. 774.

že tlupa paličů a loupežníků, jež nedávno vpadla do Rakous a do Moravy, až k Brnu pronikla a tam klášter herburský spálila<sup>1)</sup>. Takové svízele opakovaly se i v dobách pozdějších, obyčejně z Uher; loupežníci vydávali se na lup beze všech záměrů politických. Za řádění tlup loupežnických — a ty asi znepokojovaly Moravu r. 1279 — může býti zodpovědna nejvýše soudní správa v zemi, celkem však jen v málokterých případech sama vláda. Na Moravě panoval pokoj přes tento zjev pomíjející.

Za takovýchto pokojných poměrů nebylo královně Kunhutě za těžko ujmouti, co jí bylo v Opavsku vykázáno, usadit se na zeměpanském zámku Hradci (Grätz) a shromážditi kolem sebe družinu vynikajících mužů, na jejichž věrnost a oddanost mohla se úplně spolehnouti. Královna podržela v službě poslední tajemníky chotě svého Arnolda a Oldřicha<sup>2)</sup>, osvědčující tak, že ctí památku krále a že nemá příčiny straniti se mužů, jež požívali důvěry Otakarovy<sup>3)</sup>. A pakli za to máme, že při dvoře královnině meškali ti, kdo se objevují na listinách roku 1279 od královny vydaných, tvořili družinu její následující velmoži: Kuno z Kunštatu purkrabí hradecký, man církve Olomúcké a milec biskupa Brunona, Herbord z Fulšteina se synem svým Jindřichem — Herbordovi dala královna některé statky v léno<sup>4)</sup>

<sup>1)</sup> Tamtéž IV. 233. Tomáš biskup Vratislavský uděluje vyhláškou danou ve Vratislavi dne 5. února 1280 40denní odpustky všem, kdo podporují stavbu kláštera jeptišek herburských v Brně, poněvadž „per incendiarios, qui noviter Austriam, Voraviam et provincias illarum partium intraverunt, ex toto penitus cum omnibus rebus, quas in eo habuerant, sit combustum et ad nihilum quasi redactum“.

<sup>2)</sup> Mnich fürstenfeldský (západně od Mnichova) namlouvá světu, že Kunhuta ještě za živobytí Přemysla Otakara měla se Záviši nedovolené spojení. (Böhmer, Fontes I. 9.) Kdyby tomu tak bylo, zajisté by se byla vyhýbala důvěrníkům chotě svého.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. VII. 775.

<sup>4)</sup> Listina v Bočkově Mähren unter König Rudolf I. str. 63. Tatáž listina otištěna v Palackého Über Formelbücher I. 313 pozn. 103.

— Beneš z Benešova, komoří královnin, bratr jeho Milota z Dědic, kterého známe z bitvy u Suchých Krupt<sup>1)</sup>, Vok z Kravař, Matiš z Černé Hory a t. d. Dále náležel k přívržencům královniným jakýsi Vintýř z Opavy, kterému později daroval král Václav jednu ves v Opavsku<sup>2)</sup> v odměnu za věrné služby, které byl druhdy prokázal královně Kunhutě.

Zdali již tehdáž Záviš z Falkenšteina, čili jak neprávem byl nazýván, z Rožmberka, který tak osudně zasahoval do dějin Přemysla Otakara, náležel ke dvoru královně Kunhutě. není dokázáno<sup>3)</sup>. Podle listin objevuje se při královně teprve roku 1281, ale již co purkrabí hradecký<sup>4)</sup>. Roku 1279 byla pověst královnina ještě neposkvřněna a čista, pročež také diecesální její biskup nijakž neváhal nazvati ji ještě dne 18. října t. r. „osvícenou královnou Českou a paní Opavska“<sup>5)</sup>, a král Rudolf nerozpakoval se velebiti zářící její ctnosti, její spravedlnost, krásné a počestné mravy<sup>6)</sup>. A královna také skutečně osvědčila se připomenutého roku nejvýše milostivou a laskavou panovnicí jak šlechtě, tak městům a mocným v Opavsku rytířům řádovým. Herbord z Fulšteina a Vok z Kravař odměněni bohatými dary za věrné služby zemřelému králi a

<sup>1)</sup> V. díl VI. str. 195. Nový biskup Pražský Tobiáš z Bechyně vydáván je za třetího bratra nahoře připomenutého Miloty od současného heimburského letopisce. U Pertze XVII. 716.

<sup>2)</sup> Heinricus Italicus. Formelbuch Archiv XXIX. 79.

<sup>3)</sup> Boček, Mähren unter K. Rudolf, uvádí na str. 27 pana Záviše, avšak podle Anonyma Velegraden coëvus. Rkp. Nám je známo, co souditi dlužno o tomto anonymovi.

<sup>4)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 264.

<sup>5)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 230.

<sup>6)</sup> Bodmann, Codex epist. pag. 105. „Virtutum radiis illustrata domina Ch. inclita regina Bohemie probitate sua nos compulit, et venusta morum honestate coëgit, ut ei, quam duri temporis multiplicitate angustavit acerbitas, et salubriter consulamus, et liberaliter succuramus“.

Kunhutě samé prokázané. Na těchto dvou, v Opavsku ovšem nejmocnějších pánech, nejvíce jí záleželo. Měštům Krňovu, Hlubčicům, Bruntálu a Cerkvici (Neukirch) byly staré svobody a zboží potvrzeny a rozmnoženy; v Hlubčicích založila a bohatě nadala špitál, rozhojnila nadání tamější fary a odevzdala ji řádu johanitskému; také Němečtí rytíři v Opavě byli obdarováni<sup>1)</sup>. Tím královna získala si lásku země a touto mravní onu moc, jenž celá vojska zvážívá. Moci této pokořil se Vladislav, kníže Opavský a uzavřel s královnou během roku 1279 lantfrid, za jehož zachování zaručil se Jindřich kníže Vratislavský. Lantfrid tento směřoval hlavně proti sběhům na jedné i na druhé straně a měl za účel vyplenit šířící se loupežnictví<sup>2)</sup>. Proti provinilcům mělo právo míti průchod bez prodlení. Kterak se všechny tyto věci změnilo během půl druhého léta!

Poměry v Opavsku se vyjasnily jen následkem moudré a spravedlivé správy biskupa Brunona. Právě poslední rok vlády jeho vyznamenává se hojnými skutky pokojné činnosti, jakouž prováděti bylo možno jen za pravidelných politických a společenských poměrů. Nový biskup Pražský Tobiáš předsevzal a provedl dne 7. února 1280 v městysi Kojetíně na Hané, který tehdež náležel k statkům biskupství Pražského, s opatem kláštera Hradištského Budišem upravení hranic proti klášterní vsi Bezmírovu, kteréžto hranice mezi jmenovanými obcemi až na naše časy se zachovaly nezměněné, což je důkazem, kterak topografické ustanovení houževnatě se udržuje; tehdejší maršálek moravský Bohuš z Drahotouš daroval za souhlasu obou svých bratrů Hartmana z Holsteina a fratera Petra, lektora dominikánského v Brně, sestře své Herce, když vstupovala do jeptiš-

<sup>1)</sup> Doklady k tomu v Bočkově, Mähren str. 33. O Bruntále. Cod. Dipl. Mor. V. 272.

<sup>2)</sup> Nedatovaná listina u Palackého, Über Formelbücher str. 314 a Boček, Mähren 63.

ského kláštera v Oslavanech dne 2. července t. r. v Brně jakožto výbavu ves Zbiškovice (nyní Bliškovice); klášter Hradištský byl s to, aby z ustrádaných peněz půjčil Bludovi z Jičina 107 hřiven stříbra, kterýž zastavil za ně před řádným soudem zemským ve „jmenu krále“ v Olomúci zasedajícím, listinou danou v Hradišti dne 7. května t. r. ves svou Žerotín; Bruno sám udělil na hradě svém v Kelči dne 29. března služebníku svému Kunrátovi z Jarohněvic v léno zboží své v Pustoměři se svolením kapitoly, jejíž členové: děkan, probošt, arcijahen, scholastik a kustos listinu podepsali; v Kačeře dosvědčuje biskup dne 10. května vojínu svému Sudíkovi, že ves svou Lubtín postoupil bratrům Jindřichovi a Bohumírovi z Němčí<sup>1)</sup>. Máme-li všechny tyto události na zřeteli, nemůžeme o pravidelné správě soudní a tedy o pokoji na Moravě pochybovati. Příští dobou bude dostatečně vysvětleno, že právě připomenutého 10. května shromáždili se v Kačeře u biskupa Brunona onino mužové, které jsme jakožto přátele královny Kunhuty teprve před několika měsíci byli poznali. Přítomni byli: Kuno z Kunštátu, který minulého roku objevuje se purkrabím královniným, pak pánové z Kravař, Milota z Dědic a bratr jeho Beneš z Benešova, komoří královnin, Vok z Kravař a Zbyslav z Bohuslavic, Mikuláš Opavský, moravský maršálek Bohuš z Drahotouš, Tas z Tasovic, Herbord z Fulšteina man a číšník biskupův, jeho syn Jan, pánové z Petrovic Volfram, Jaroslav a Bohuš, pánové z Násilí Markvart a Vlk, Heřman z Lobenšteina, Fridrich z Loděnic, Drško a syn jeho Ježek z Drškovic, zkrátka kolem biskupa Brunona shromáždili se mužové, jenž měli statky své v Opavsku a tam také vedli slovo. A tam skutečně bylo promluvíti vážné slovo, a sice jak ve prospěch královny Kunhuty, tak v zájmu kněze Mikuláše<sup>2)</sup>, kterýž vykoupiv se velikou

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 234—240.

<sup>2)</sup> Listina pro Krňov 1281. Cod. Dipl. Mor. IV. 265. „ante nostrum dispendiosum adventum“.

sumou peněz<sup>1)</sup>, vrátil se nedávno z uherského zajetí. Také jemu vykázána byla, jako matce Kunhutě, výživa na statcích v Opavsku. I musel se zjednatí pořádek, čehož také docíleno smírným způsobem<sup>2)</sup>; neboť ještě příštího roku 1281 žijí v míru podle sebe<sup>3)</sup>; símě rozbroje mezi Kunhutou a Mikulášem, pan Závíš z Falkenšteina, nebylo tehdy ještě vzešlo.

Kdežto záležitosti opavské byly tímto způsobem odjmenovaných pánů pokojně upraveny, poměry v Čechách nabyly hlavně nemoudrým jednáním biskupa Ebrharda, zvláště když jednotliví velmožové počali mezi sebou bojovat<sup>4)</sup>, tak hrozivé povahy, že krále Rudolfa ještě v září 1280 přiměly k výpravě do Čech. Král Rudolf, ačkoliv potráviny se zdrazily, nešetřil při této výpravě sebe větších výloh — již od měsíce května bylo v Němcích zbrojeno<sup>5)</sup>.

1) Pulkava (Dobner, Mon. III. 241) poznamenává k roku 1279: „Regina . . . ad ducem Nikolaum, filium naturalium (regis Otakari), per aliam viam devenit atque mansit cum illo“; výrok tento potvrzuje se úplně listinami samými.

2) Boček, Mähren unter König Rudolf, praví na str. 34, „že byl Mikuláš v květnu 1280 od biskupa Brunona zbrojnou mocí dosazen do knížectví Opavského“, odvolává se při tom na anonyma velehradského, jehož nelze vyhledati. Místo toto prý zní: ad an. 1280 Bruno episcopus d. Nicolaum de concessionem et assensu d. R. Rudolphi constituit in sua terra potenter ducem“. Tato „Concessio et assensus“ docházejí prý potvrzení u Bodmana, Codex epist. Rudolphi pag. 219, podle kteréhožto listu král Rudolf „illustri N. filio quondam O. regis Boemie“ uděluje amnestii a jej přízni „apud illustrem regem Bohemiae, filium nostrum“ odporoučí. Zdalíž by byl král Rudolf r. 1280 královici Václavovi někde v Branibořích žijícímu tímto slovy odporučil bratra nevlastního! ješto Václav teprve dne 24. května 1283 přibyl do Prahy a zde vládu, ačkoliv mu bylo teprve 12 let, ujal.

3) Cod. Dipl. Mor. IV. 264 a 265.

4) Dalimil chron. cap. 93. Podle Hankova druhého vydání v Praze 1851, str. 154. Pak Cont. Zwetlensis tertia ad an. 1279. U Pertze IX. 657. „Nobiles bohemi propriam terram gravissime vastaverunt“.

5) Kopp na uv. m. I. 349.

Jelikož Rudolf byl jinak mužem spořivým, můžeme býti tedy přesvědčeni, že výprava podniknuta byla jen z příčin důležitých. Nebyl to snad výkřik bolesti strany staročeské, více německy smýšlející, proti novým vlastencům, ani se počali hýbati? Nabudou-li tito vrchu, tak se asi myslelo, bude veta po vlivu německém v Čechách tak klopotně nabytém. To se však muselo předejítí. Dne 20. září 1280 král Rudolf ležel s mohutným vojskem u Brna. Jindřich, biskup Basilejský, nominelní spoluvladař Brunonův na Moravě a Ludvík falckrabě při Rýně, táhli s králem. Dne 18. října byl král hlavním stanem v Německém Brodě, dne 11. listopadu u Babic a 18. u Buřenic, kteréžto osady leží v kraji Čáslavském. Nápadno je, že o této předce ne nepatrné výpravě, s kterouž se král skoro čtvrt léta zabýval<sup>1)</sup>, letopisci domácí naprosto mlčí, a cizí jen kuse se zmiňují. Zjev tento má zajisté své příčiny; my je spatřujeme v národním antagonismě, který zachvátil i dějepisce. Letopisci čeští mlčí, poněvadž by mohli příliš málo potěšitelných věcí vypravovati; cíle svého, aby Němce v zemi a královského poručníka učinili neškodnými, nedosáhli. A cizinci mlčí, poněvadž výsledek výpravy nerovná se nijakž ohromným výlohám; neboť na tuto chvíli zprostředkováno falckrabětem Ludvíkem mezi spornými stranami okolo 25. listopadu 1280 příměří, podle něhož měli přestati až do uzavření míru všeliká libovůle a nezákonnost<sup>2)</sup>.

1) Dobře zpravené Annal. Heinrici Heimburgen (Pertze XVII. 717) praví: „fere undecim septimanis“.

2) Annal. Sti Rudberti Salisburgen ad an. 1280. U Pertze IX. 806 „Post diutinan rebellionem marchionis de Brandenburg rex Rudolfus Bohemiam cum exercitu valido ingreditur, et marchione imponente ad occurrendum, mediantibus domino Ludovico duce Bavarie aliisque nobilibus, tam rex quam marchio, pluribus conditionibus interpositis, ad concordiam redierunt“. Zpráva tato přešla doslovně do Annal. Aldersbacen, u Pertze XVII. 536. Cont. Vindobonen ad an. 1280 na uv. m. 712 s dodatkem: versus autumnum, sed per copulationem puerorum, videlicet Ludovici comitis palatini et ipsius marchionis, bel-

A s tímto výsledkem navrátil se Rudolf počátkem zimy do Vídně<sup>1)</sup>.

Pokud Morava utrpěla touto výpravou, není nám známo. Zprávy současné vypravují sice o loupežnictví a žhářství, což, jak se podobá, bylo na denním pořádku zvláště na statcích duchovních. Velmoži Albert ze Šternberka, Beneš z Branic, syn Beneše ze Cvilína purkrabí Znojemského, a Beneš ze Žitína uvádějí se výslovně jako olupovatelé kostelů a rušitelé výhrad duchovních, za kteréžto zločiny byli také od biskupa Olomúckého velikou kletbou stíženi. Politického rázu tyto skutky nezákonné, jak se zdá, nebyly, nýbrž spadaly v obor práva soukromého, jelikož o nich nerozsuzoval soud zemský, nýbrž jen úřady církevní. Že válečná výprava Rudolfova přes Moravu takovéto loupeže a sváry podporovala, je věcí přirozenou, aniž by se muselo za to míti, že obyčejné právní poměry byly tím změněny; neboť již pátého dne po uzavřeném příměří, tedy dne 30. listopadu 1280, kdy Rudolfovo vojsko ještě zpátky táhlo, vyrovnán smírcím soudem v Olomúci po dobrém dlouholetý hraniční spor mezi premonstratským klášteřem Hradištským a olomúckou kapitolou<sup>2)</sup>, což by se bylo asi nemohlo státi, kdyby byla Morava bývala zmítána vřavou válečnou. Domněnku naši potvrzuje také druhá událost podobného druhu,

lum est sopitum“. Cont. Zwetlen tertia ad an. 1280 na uv. m. 657. „Eodem anno rex Rudolfus intravit Moraviam contra marchionem de Brandenwurch manu valida bellaturus; sed tandem hec discordia mitigatur treugis inter se mutuo solidatis“. Letopisy pražské psané již ve smyslu národním nevypravují ničeho o této válce, mluví jen o nesmírné bídě v zemi dokládajíc: Hæc omnia, quæ præmissa sunt, his temporibus effluerunt in Bohemos, sed utrum ex debito regio, an principum vel mediocrium sive infimarum personarum, Dei iudicio ignoratur“. U Pertze IX. 202. Den, kdy uzavřeno bylo příměří, znamená Cont. Cosmæ ad an. 1280. U Pertze IX. 196. O výpravě Rudolfově Moravou do Čech vypravují nejobširněji Annal. Heinrici Heimburgen ad an. 1280. U Pertze XVII. 717.

<sup>1)</sup> Listinné doklady v Böhmerových Kaiserreg. str. 104.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 241.

jenž se zběhla v Třebové dne 12. listopadu t. r. Klášter augustinský v Koruně stěžoval si na přílišné daně. Vdova po zakladateli Bohušovi čili Boršovi z Risenburku, Agata ze Šonburku, měla vlastně zjednatí nápravu. Jelikož však jakožto paní nemohla kláštera ochraňovati, odevzdala věc bratru svému Bedřichu ze Šonburku, který sedláky klášterní sprostil roboty, dále je propustil z patrimonialního soudnictví své sestry, klášteru pouze je podřídil; kromě toho svolil, aby mniši podržeti směli les u Zudendorfu a Krasíkova, kterýž jim byl daroval rytíř Kunrát z Yeres<sup>1)</sup>.

Pravili jsme, že kromě jiných také Albert ze Šternberka stížen byl církevními pokutami pro násilnictví na statcích biskupství Olomúckého a kláštera Hradištského. Biskup Bruno jej napomenul, aby přestal pronásledovati poddané biskupské a klášterní a aby vsí neloupil a nepálil, jelikož by jej jinak podle zákonů kanonických stihla velká kletba církevní. Že však Albert ze Šternberka nedbal těchto výstrah, vyobcován skutečně z církve v olomúckém katedrálním kostele za obvyklých obřadů. Avšak ani kletba nezastavila kroků pobloudilcových, až smrtelná nemoc, do kteréž upadl v prvních dnech měsíce ledna 1281 probudila svědomí jeho, tak že slíbil škodu nahraditi a biskupa svého za odpuštění a snětí kletby žádati. Obřad tento vykonal jmenem Brunonovým opat Hradištský Budiš u přítomnosti více svědků a Albert přísahal na krucifix, že nahradí veškeru škodu. Slovu svému věrně dostal. Sotva že se pozdravil, daroval listinou v Šternberku dne 9. ledna 1281 olomúcké kapitole v náhradu vsi Křížov a Bradlnou a klášteru Hradištskému ves Repschein. Odtud pak jakožto purkrabí olomúcký byl nejvěrnějším obhájcem a přítelem biskupa a jmenovaného kláštera<sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> V. díl VI. str. 42 ssl. pak Cod. Dipl. Mor. IV. 240.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 242. Potvrzeno králem Václavem v Brně 14. května 1299 na uv. m. V. 110 pak t. IV. 312.

Že výkon tak důležitý, jako bylo snětí kletby s velmože tak mocného, nestalo se v sousedním Šternberku samým Brunonem, nýbrž zástupcem jeho, to si můžeme vysvětliti jenom nemocí velectěného vrchního pastýře, která jej snad v prosinci 1280 postihla a v únoru 1281 zachvátila. Zdá se, že také pro tuto nemoc nesúčastnil se uznáný státník Bruno sněmu, kterýž byl správce říše Ota Braniborský svolal do Prahy na vánoce 1280, jimiž tehdež počínal se rok 1281. Pakli nic jiného, sama přítomnost královny, které Bruno při každé příležitosti rytířsky obhajoval, byla by jej přiměla na sněm se dostaviti. Na sněmě tomto stalo se nejspíše následkem příměří z 25. listopadu 1280 usnešení, aby markraběti znovu byla poslušnost slibována a aby se mu povolilo příštího května z berny obecné 15.000 hřiven stříbra; za to však měl králevice přivézt do Prahy, pěstění, opatrování a vychování jeho svěřiti biskupu Pražskému Tobiášovi a výboru z šlechticů českých, dvořeninů braniborských a měšťanů pražských, a královně Kunhutě pojistit 1000 hřiven příjmů ročně na zboží nemovitém a 600 hřiven na minci a na clech v Čechách. Správce říše svěřil zároveň pro ten případ, kdyby z Čech se vzdálil, správu země a soudnictví biskupu Tobiášovi a nejvyššímu komoří Děpoltovi z Risenberku s jinými ještě úředníky zemskými, a povoluje všeobecnému mínění připustil, aby sněm se usnesl, že do tří dnů mají opustit zemi Českou všichni Němci, kteří zde nejsou usazeni. Letopisec poznamenává o tomto usnešení sněmu, že bylo ihned provedeno a že mělo nejblahodárnější následky; obyvatelé, jenž byli do lesů uprchli, navrátili se do svých příbytků, rolník chopil se opět pluhu, řemeslník svého nástroje a ženské přeslic, zkrátka v zemi zavítal opět mír po dvě léta pohřešovaný<sup>1)</sup>, ale také se

<sup>1)</sup> Obsírně o tomto sněmě Cont. Cosmæ ad an. 1280. U Pertze IX. 202. S patrnou radostí vypravuje se o rozhodnutí Němce, „quorum numerositas a multis æstimabatur pluritatem muscarum superare ...“

ihned dostavily následky strádání a rozčilení; veliká úmrtnost, kteráž zvláště Čechy a částečně i Moravu zachvátila.

Biskup Bruno nedožil se více hladu, který právě r. 1281 vypukl, a následující potom úmrtnosti, neboť zemřel dne 17. února 1281 v pozdních létech sedmdesátých v sídle svém olomúckém, oplakáván jsa nejen od těch, kdo při něm žili, nýbrž i od celé dicése. Duchovní tento pastýř, o Moravu tak velice zasloužilý, pohřben v zamilovaném svém kostele sv. Maurice v Kroměříži, kterýž, jak nám povědomo<sup>1)</sup>, stavěti počal roku 1260 na památku někdejšího pobytu svého v klášteře sv. Maurice v Magdeburku a při němž r. 1262 zřídil kolegiatní kapitolu<sup>2)</sup>. Diecesi Olomú-

et qui intraverunt Bohemiam causa prædæ rapiendæ“ vyhnat ze země a dokládá se „quod Theutonici his auditis nullo spatio moræ usi, tamquam iaculo toxicato sauciati, vehementer itinere arrepto exeunt, et velut vespertiliones in aurora die lucescente se abscondunt, ita Theutonici, tamquam fumus evanescent, evanuerunt“. Smlouva markraběte Oty s královnou v Palackého Formelbücher I. 315. Pozn. 106.

<sup>1)</sup> Roku 1587 byly kosti biskupovy nalezeny pod hlavním oltářem kostela sv. Maurice v Kroměříži. Pilař, Moraviæ historia I. 289. Srvn. d. VI. str. 8.

<sup>2)</sup> Úmrtní den tohoto velikého biskupa klade se všeobecně na 18. února, jelikož volební listina nástupce jeho Dětricha, (Cod. Dipl. Mor. IV. 245) v kapitolním olomúckém archivu ještě chovaná, jmenuje výslovně 17. únor „proxima secunda feria post dominicam, qua cantatur: Exurge Domine. Ve shodě s tím klade olomúcký nekrolog k 17. únoru: „Obiit venerabilis pater Bruno, XVII. episcopus huius ecclesie“. Kostel biskupský však odbýval obvyklý aniversář již dne 15. února s tím doložením: Obiit Ven. P. Bruno Eipisc. Olomucen, et habet 3 marcas in villa Krenowicz. Divisio: pauperibus 6. grossos, ad hospitale 6 grossos, leprosis 6 grossos, bonifanti 2 gr., succentori 1 gr., custodidus 1 gr. V pozdějších dobách přeložena ta památka na den 16. února. Z novějších badatelů má jediný Friebeck a podle něho Frant. Xaver. Wekebrod „Kirchen und geistliche Geschichte Mährens. Rps. v Rejhradě str. 654 den 17. února. Jak se tedy stalo, že Boček, Palacký, Wolný, Morawetz, Pilař udávají 18. února? Poněvadž se nebdalo uvedeného datum v listině a neobmezeně se věřilo nejstaršímu pramenu o biskupech Olomúckých „Augustini, Episcoporum Olo-

ckou spravoval skoro po 34 léta. Od časů arcibiskupa sv. Metoděje a důstojného jeho nástupce, biskupa Jindřicha Zdíka neudržela se o žádném moravském knížeti církevním tak živá paměť, jako o biskupu Brunonovi, který byl sice rodem Němec, ale z celého srdce oddán byl nové své vlasti, diecesi Olomúcké. Domáci a cizí prameny překypují chvalou o muži, jež papeži a králové považovali za svého přítele a rádce. Slovy skutečně pohnutlivými zaznamenává kněz Jindřich z Heimburku ve svých letopisech smrt Brunonovu: „O Moravo! když ti bylo Otakarem jedno oko vyloupnuto, zdálo se, že alespoň druhým vidíš, nyní však jsouc o obě oloupena tapáš ve tmách.“ Tentýž Jindřich líčí Brunona v ten smysl, že odpůrci se ho obávali a přátelé jej milovali, že byl mužem spravedlivým, učeným a ctnostným a duchovenstvo že povznesl. Na památku uvádí chvalozpěv<sup>1)</sup>, který tehdejšího času koloval o Brunonovi. Letopis žďárský chválí zvláště moudrost jeho a nazývá jej

mucen Series<sup>4)</sup>. V Basileji, 1575 a podruhé otištěno v Olomúci 1831 Frant. Richtrem, kde se úmrtí klade na XII. Kal. Martii, tedy na den 18. února. Ale proč pak Augustinus, jemuž předce za biskupa Thurza byly dobré prameny po ruce, klade toto datum? Spravoval se nejstarším nekrologem olomúckým, jež jsme již často citovali. Opi-sovatel v měsíci únoru vynechal v kalendáři naprosto III. Idus Febr. a po IV. Idus položil hned Pridie Idus; avšak anniversarie v originále ke dni 11. února zaznamenané připsal k Pridie Idus, tedy ke 12. a t. d., čímž se stalo, že poznámky v originále dostaly se od XIII. Kal. Martii k XII. Kal. Martii. Způsobem tímto, jelikož se chyba v kalendáři ne-zpozorovala, povstala ona mýlka. O roku úmrtím nemůže býti podle uvedené volební listiny žádné pochybnosti. Vydána byla v Olomúci dne 26. března 1281. Letopisy jsou podivným způsobem pro rok 1286, tak na př. Chron. Sarense 61, Annal. Heinrici Heimburgen, správně však dokládající „circa carnisprivium“, u duchovních Dominica sexa-gesima nebo Exurge, u Pertze XVII. 71 a Cont. Claustron. sexta. U Pertze IX. 746 s dodatkem, „sepultus est in Chremsir“.

1) Annal. Heinrici Heimburgen ad an. 1280. (recte 1281). U Pertze XVII. 717.

obhájcem duchovenstva,<sup>1)</sup> kdežto letopisci čeští oslavují ve-likou jeho pohostinnost<sup>2)</sup>. Kterak Přemysl Otakar, jenž byl biskupovi pro jeho moudrost velikou přízní nakloněn, chválí výtečnou jeho věrnost a oddanost, na to jsme již upozornili<sup>3)</sup>. Na pochlebná slova tajemníka Jindřicha z Isernie — ozdoba olomúckého stolce biskupského, zářící drahokam moravského duchovenstva, horlitel pro pravdu, pěstitel spravedlnosti a t. d. — neklademe tolik váhy, je-likož byl žádostiv přízně biskupovy<sup>4)</sup>; ale mlčením pomi-nouti nemůžeme, co o biskupovi píše soudruzi jeho a zvláště kathedrální děkan Bartoloměj. Ti vychvalují jeho štědrost, jemnocitnost, pokoru a bystrou soudnost, neohroženost v potírání církevních a politických nepřátel a zvláště vli-dnost, kteráž mu získala všeobecnou úctu a vážnost. Příjmy církve olomúcké rozhojnil dílem statky nově nabytými, dílem umořením velikého jich dluhu, vážnost její povznesl zalo-žením nových míst kanovnických a zavedením magdeburského práva manského<sup>5)</sup> a j. v. O. Lorenz tedy dobrým právem

1) Röpell, Chronica domus Sarenis pag. 51.

2) Cont. Cosmæ ad an. 1279. U Pertze IX. 195.

3) Viz str. 16. t. d. Srovn. listinu z 5. července 1174. Cod. Dipl. Mor. 128.

4) Místa týkající se Brunona v Jirečkově pojednání „Dva Vla-chové v Čechách“. Čas. česk. Mus. 1870. Str. 147. O díle Brunonově, jehož jsme neseznali, praví Jindřich: „Duxi deprecandum, quatenus illius egregii operis, quod ingenii vestri fecunda facundia peperit et mirabiliter rationalis acuminis dextera compegit, ad tempus mihi co-piam faciatis“. Tamtéž Rkp. bibl. palat. Vindobon. Č. 3143 (olim. Philos. 179). Epist. 118 a 121.

5) Richter, Series 85 a 86. Srovn. d. V. str. 12. a j. V Series uvádí se p. 84 podle Dobnera, Mon. IV. 276 breve papeže Martina IV. dto. apud. Urbem veterem XVI. Kal. Febr. Pontif. anno I. v Brně, aby vyobcoval z církve škůdce kostela vyšehradského, pakli škodu činiti nepřestanou. Jelikož Martin IV. byl teprvé dne 22. února 1281 zvolen a 23. března korunován a Bruno již dne 17. února zemřel, ne-mohlo breve dne 17. ledna anni I., tedy 1282 vydané jemu svědčiti. Je-li pravé, platilo jeho nástupci.

pronáší ve svých německých dějinách tento úsudek o biskupu Olomúckém: „Bruno byl prototypem duchovních státníků, jakými vyznačena je doba Inocenta III. a IV. Není věci snadnou znázorniti povahu jeho i když badatel myslí, že si o něm zjednal dosti jasný obraz. Pozoruje-li se působnost jeho v říši Otakarově, objevuje se, že nebylo značnějšího kroku v státním životě, při němž by nebylo zaznamenáno jméno jeho; a kdybychom chtěli vytknouti, pokud sáhal vliv jeho a jaké bylo jeho politické postavení, nalezneme bychom asi sotva slov k tomu přiměřených, neboť Bruno patřil k zvláštním oněm lidem, kteří dovedou míti ve všem svoji ruku, aniž by se zdálo, že vládnou a vliv svůj vykonávají. A předce! kdož by se mohl jen na chvíli ubrániti myšlence, že Bruno byl řídicím duchem jednání Otakarova, spatřuje-li jej neustále při osobě králově, v radě a na bojišti jako stín jeho? . . . že získal si více přízně královy nežli všickni ostatní a zvláště biskup Pražský, v tom posloužily mu zajisté jeho původ a vychování. Svého přísně církevního smýšlení, kterým druhdy došel přístupu k Inocentovi IV., po celý čas své pastýřské působnosti, nikdy nezapřel ani nezměnil. V biskupství svém obnovil nejprší řád kanonický a jak znamenitě zasahoval v právní a hospodářské poměry na Moravě, ukazuje běh života jeho. Nebylo by za těžko dokázati, že během posledních 40 let povstalo na Moravě hlavně přičiněním jeho na 200 nových osad a vůbec usedlostí<sup>1)</sup>. . . Horlivému stoupenci církve bylo by se v XIII. století zdálo nepřislušným požadovati od biskupa, aby činil rozdíl mezi církví a státem. Vydátnou činností státnickou mělo smýšlení církevní docházeti teprve svého praktického výrazu. A tu byl Bruno úplně ve svém živlu: zprostředkování míru, úkoly diplomatické a také vnitřní správní záležitosti naplňovaly cele duši jeho. Úžasno je, jakou věcnou obratnost, jakou činnost vyvinul . . . A při

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. I. Præfatio p. XIX.

této obrovské činnosti zbyl Brunonovi ještě čas, aby se oddával pracem spisovatelským<sup>1)</sup>. . . Dílo od něho sepsané, nejspíše bohoslovné, se ztratilo, ale v státních listinách od něho pocházejících a posud zachovaných jeví se zřejmě vzácné jeho vzdělání<sup>2)</sup>. Píše lepší latinou, podle čehož lze souditi, že četl pilně klasické vzory. Jeho chod myšlenek, jeho politický bystrozrak vzbuzují naše podivení. Viděti, že činiti je s mužem neobyčejného nadání a nejvíce je nám při tom nápadna všestrannost, jakouž stejně snadně vyřizoval záležitosti politické a církevní, jakož i záležitosti vojenské a učené.“ Tak O. Lorenz<sup>3)</sup>. Zpravodaj náš, jinak tak výmluvný, zapomněl však poznamenati, že biskup Bruno byl největším germanisátorem, jakého znají v středověku dějiny moravské. Se stanoviska slovenského nelze ovšem vzdávati biskupovi díky za tuto činnost. Národní rozkvět o celá desetiletí tím zadržěn a zavedením manství tak řka podkopán. Na biskupském stolci následoval po Brunonovi Vítkovec Dětřich z Jindřichova Hradce (1281—1302).

Tou dobou, kdy biskup Dětřich nastoupil správu své dicése, počíná příbuzný jeho Závíš z Falkenšteina obracet k sobě všeobecnou pozornost. Dětřich z Jindřichova Hradce, který byl již několik let kanovníkem olomúckým<sup>4)</sup>, zvolen za biskupa kompromisem dne 26. března 1281 v starém kostele sv. Petra a ne v katedrále sv. Václava, jak bývalo obyčejem. Tehdejší děkan katedrální Budislav, probošt

<sup>1)</sup> Heinricus de Isernia. Liber formularum. Ms. Bibl. palat. Vindobon. Fol. 109. Eipst. 121. Sig. Codicis chart. Sec. XIV. nunc 3143 (olim Philos. 179).

<sup>2)</sup> Upozorňujeme tuto na důležitou relaci, kterouž Bruno zaslal koncilu Lyonskému. Srovn. d. VI. str. 78 ssl.

<sup>3)</sup> Z O. Lorenze, Deutsche Geschichte im 13. und 14. Jahrhundert I. 257—259.

<sup>4)</sup> Roku 1280 Theodoricus canonicus Olom. gravi morbo errepus ecclesiae Olm. et monialibus ad St. Petrum duas marcas proventus in pago Seniczka assignat. Cod. Dipl. Mor. V. 272.

Aleš, olomúcký arcijáhen Cyrus, scholastik Jan, custos Lambert a 13 kanovníků, tedy 18 členů kapitoly podepsavše volební protokol, zaslali jej k potvrzení metropolitě Vernerovi z Eppensteina, arcibiskupu Mohučskému. Žádost svou odůvodňovali tím, že soudruha svého zvolili jednohlasně, poněvadž je léty dospělým, mravů chvalitebných, povahy usedlé, učeným znatelem práva kanonického, šlechtic z lože manželského a na kněžství již posvěcen. Metropolita nechať z ohledu na dalekou a v nynějších časech nebezpečnou cestu do Mohuče dovolí, aby jménem jeho vykonati mohl biskup Pražský potvrzení a posvěcení zvoleného<sup>1)</sup>. Že této žádosti bylo vyhověno, není žádné pochybnosti, ačkoliv toho nemůžeme nijakž dokázati. Avšak ta okolnost, že Dětrich až do smrti své vykonával úřad pastýřský bez překážky, svědčí, že se tak stalo a že Dětrich byl také od papeže potvrzen. Potvrzení, kteréhož jsme také nemohli vyhledati, pocházelo zajisté od Martina IV., jelikož Mikuláš III. již dne 22. srpna 1280 se světem se rozřehnal. Do podzimku však zajisté tato potvrzení nedošla, ješto biskup Varmijský Jindřich, generalní vikář na Moravě za biskupa Brunona, ještě dne 26. srpna 1281 dosvědčuje, že posvětil kostely v Dukovanech a Bohuslavicích, synovské to kostely fary dubňanské, kteréž vesměs náležely templářům jemolickým,<sup>2)</sup> což je nám důkazem, že nově zvolený biskup Olomúcký ještě neměl práva, tento biskupský výkon provésti a že tedy jeho praeconisace a consecrace stala se asi teprve po srpnu 1281.

Ve volební listině zmiňuje se kapitolní děkan na dvou místech o „nebezpečných, nepokojných časech na Moravě“.

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 245—248.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 253. Když Dětrich listinu tuto a jinou ještě listinu biskupa Brunona z 31. srpna 1279 (srovn. str. 24 tohoto díla) s dodatkem „Pontificatus nostri anno primo feliciter“ v Modřicích dne 1. prosince 1281 potvrdil, byl zajisté již posvěcen a v Mohuči potvrzen.

Volba, jak praví, nemohla se předsevzítí v hlavním kostele „pro nepokoje v zemi, které bohužel ještě nejsou uklizeny“ a od cesty do Mohuče muselo se upustiti „pro nejisté cesty a pohnuté časy.“ Známo je nám ovšem, že někteří velmoži, jako na př. Albert ze Šternberka hubili statky olomúcké a kláštera Hradištského; Albert ze Šternberka činil pokání, ale nikoli Beneš z Branic a Beneš ze Žitína, jenž měli statky v Opavsku. K nim přidružili se Frídřich ze Šonburku, Milota z Dědic a především Gerhard z Obrán. Spřáteleni jsouce s rozličnými many kostela olomúckého, vedou hoto-vou válku s hrady biskupskými a zeměpanskými a vůbec s každým, kdo nebyl s nimi za jedno. Podle všeho neměli jiného účelu nežli se obohatit a tu a tam na odpůrcích svých se vymstítí. K lupičství svému vydržovali tlupy žoldnéřů, jenž cesty ohrožovaly a přes podrobení se pána ze Šternberka mír na Moravě vždy ještě rušily. Albert Saský,<sup>1)</sup> strýc Rudolfov, na místo Brunonovo dosazený „obhájce“ Moravy, alespoň částečně zjednal pořádek. Albert patřil, kterak v sousedních Čechách podařilo se biskupu Tobiášovi přiměti dne 21. května 1281 sněm zemský k tomu, aby učinil velmi důležité usnešení. „Každý rušitel pokoje bude se společně pronásledovati, týraným a sužovaným poskytne se pomoc a k účelu tomu poboří se všechny hrady od smrti krále Přemysla Otakara vystavěné, leda by byl markrabě Ota dal dovolení k jich stavbě. A aby mladý král požíval práv svých neskráceně, zavázali se sněmovníci přísahou, že králi postoupí všechny statky, které druhdy náležely Přemyslu Otakarovi II. a které po smrti jeho buď se svolením nebo bez svolení markraběte byly rozchváceny; přítomní

<sup>1)</sup> Cont. Zwetlen tertia ad an. 1280 (recte 1281). U Pertze IX. 657. „Duci Saxonie, genero suo, predictus rex Rudolfus contulit dominatum“. V dubnu a květnu Albert meškal ještě ve Vídni. (Kopp na uv. m. 321 a 330 v pozn.) Dne 18. září 1281 objevuje se domina ducissa Saxonie ve Znojmě jako svědkyně na listině. Cod. Dipl. Mor. IV. 261, Albert Saský co „tutor Moraviae“ teprve v září 1282. Tamtéž 237.

měli statky tyto postoupiti hned, nepřítomní do 14 dnů. Taktéž mělo býti navráceno všecko kostelům a soukromým osobám odňaté zboží a co by k tomu náleželo, mělo se soudem rozhodnouti. Kdo by do 14 dnů tak neučinil, měl právo své propadnouti.“<sup>1)</sup> Usnešení toto, které se zajisté stalo s vědomím a s vůlí krále Rudolfa, nový správce nejspíše také na Moravě prováděl, poněvadž nenadále čteme v letopisech, „že kníže Saský roku 1281 moravské velmože Gerharda z Obrán a Milotu z Dědic vsadil do vězení a že tak vzala počátek válka na Moravě.“<sup>2)</sup>

Gerhard pocházel z rodu Kunštatů; za manželku měl Jitku z Feldsberku, dceru pana Albera z Feldsberku, blízkého příbuzného mladšího Jindřicha z Kuenringu.<sup>3)</sup> S tou vyženil Ebenfurt v kraji pod Manhartským pohořím. Gerhard byl spříbuzněn s pány z Risenburku, skrze svou sestru Anešku s pány ze Švabenic,<sup>4)</sup> skrze nejstarší sestru Eufemii s pány z Lomnic a skrze mladší Anešku s Jencem ze Šonburku.<sup>5)</sup> Jeho časté svědectví a ručení při veřejném a soukromém jednání svědčí, že byl od současníků vysoce vážen. Když vdova po Kadoldu Waysovi křížovníkům s červenou hvězdou

<sup>1)</sup> Palackého Dějiny II. 1. str. 230 k 21. květnu 1281 podle rukopisu pražské kapitoly u sv. Víta. Otištěno v Emlerových Reg. pag. 535.

<sup>2)</sup> Heinrici Heimburgen Annal. ad an. 1281. U Pertze XVII. 717. Že letopisec tentokráte v čase se nemýlí, dokazují události za rok tento od něho uvedené: přítomnost Rudolfova po velikonočních ve Vídni, odjezd jeho kolem letnic a jmenování prvorozeného syna Albrechta generálním vikářem pro Rakousy a Štýrsko. S tím shoduje se Chron. domus Sarensis pag. 51. Letopisec zmíniv se, že Jan III., osmý opat žďárský, úřad svůj nastoupil, dokládá ke konci roku 1281: „Tunc dux Saxonie fore cepit marchio terre; tempore sub tali capitur tunc ipse Gerhardus“.

<sup>3)</sup> Srovn. d. VI. str. 152. Chmel, Der österr. Geschichtsforscher I. 562. Obsírně: Edmund Fries, Die Herren von Kuenring. Ve Vídni 1874.

<sup>4)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 329 a 411.

<sup>5)</sup> Tamtéž 249.

v Praze darovala na spásu duše své ves Hodonice tehdejší ještě od Slovanů obydlenou i s farou tamější, Gerhard podepsal ve Znojmě dne 23. června 1281 tuto listinu. Dne 2. července téhož roku Gerhard dosvědčuje v Brně, že zeť jeho Jenec ze Šonburku odevzdal služebníkovi svému Hořinovi dva lány v Toveři u Olomouce v nájem dědičný. Dne 4. července komoří Znojemska a Bítovska Hartleb z Dubna prodal klášteru Tišnovskému ves Újezd u Pohořelic v okresu Znojmském za 130 hřiven čistého stříbra. Tržní tuto smlouvu podepsali taktéž v Brně tehdejší nejvyšší hodnostáři zemští, nejvyšší komoří Milota z Dědic, pak synové pana Crhy, Bohuš z Drahotouš, maršálek moravský a Hartman z Holšteina, komoří brněnský, Tas z Lomnice, Matiaš z Černé Hory, Gerhard z Obrán se strýcem svým Kunou z Kunštatu, komořím olomúckým. A když Bohuš z Drahotouš za souhlasu bratří Hartmana z Holšteina a Petra, lektora u dominikánů v Brně, daroval pro případ smrti své jeptiškám oslavanským zboží své v Studené, Gerhard z Obrán potvrdil dne 22. srpna 1281 v Brně také tuto listinu, neváhaje taktéž dosvědčiti, že byla jemu bratrovi ponechána na čas života od kláštera, když mu postoupil vlastní ves Pyspice (Biskupice?), kteráž ustanovena za výbavu pro dceru jeho do kláštera Oslavauského přijatou.<sup>1)</sup> Milota naproti tomu

<sup>1)</sup> Tamtéž 249, 250, 253 a 266. Patronátní právo v Hodonicích darované s touto vsí od vdovy křížovníkům pražským uznal biskup Dětrich v Kroměříži dne 24. září 1281 „ut iudem fratres ad predictam ecclesiam (in Hednitz) religiosam personam sine diminutione proventuum eiusdem ecclesie debeant praesentare“. Cod. Dipl. Mor. IV. 260 a 261. Žádost vdovy Alžběty pro tuto věc k biskupovi datována je: Acta sunt hec anno D. 1281 proxima feria quinta ante festum beati Mauriti et sociorum eius in ecclesia fratrum minorum in Znoym, tedy 24. září 1281. Odpověď biskupa Olomúckého: Datum apud Cremsyr an. D. 1281 octavo Kal. Octobris, tedy taktéž 24. září. Nápadný to zajisté zjev, že žádost ve Znojmě sepsaná mohla ještě téhož dne dojíti vyřízení v Kroměříži, kteréžto město je od Znojma 15 mil vzdáleno! Darování pana Bohuše z Drahotouš klášteru Oslavauskému potvrdil biskup Dětrich v Modřicích 18. září 1281. Cod. Dipl. Mor. IV. 257.

pochází z rodu Kravařů a proto jsou Beneš ze Žitína a Beneš z Braníc jeho příbuznými. A máme-li na zřeteli, že Fridrich ze Šonburku byl poručníkem nezletilého Risenburka,<sup>1)</sup> známe skoro všechny rody, které r. 1281 započaly válku na Moravě. Byli to příslušníci rodů z Kunštatu, Švabenic, Šonburku, Risenburku a Kravař, které měly rozsáhlé statky v Brněnsku, Olomúcku a Opavsku a všechny jakožto nepřátelé zasahovaly do dějin Přemysla Otakara. Opírajíce se o četné hrady a nepokojné, příbuzné Kuenringy v Rakousích vzdorovali asi usnešení sněmu pražského z 21. května 1281 a nechtěli se podrobiti ustanovení, aby statky bezprávně nabyté vydali a hrady bez povolení zeměpanského vystavěné pobořili. Aby tedy zjednan byl pokoj v zemi, muselo se proti nim užití prostředků duchovních a vojenských. Za takových okolností nebylo snadnou věcí, aby nový správce a obhájce Moravy nabyt pevné půdy a zjednal si všeobecné uznání. Úřední jeho činnost na Moravě počala se teprve dnem 16. září 1282,<sup>2)</sup> a proto máme za to, že úplně hodnověrnými jsou zprávy letopisu klosterneuburského, podle nichž kníže Saský teprve v posledních měsících r. 1281 na Moravu se dostavil a zemi sobě podrobil.<sup>3)</sup> Nesmíme se tedy diviti, že o pánovi z Obřan, kterýž se tak často v listinách objevuje, od srpna 1281 není žádná zmínka a že se s ním setkáváme teprve dne 6. listopadu 1283 při osobě panovníkově, když byl král Václav po

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 252 v Třebové 1. července 1281.

2) Tamtéž. 273.

3) Cont. Claustroneob. tertia ad an. 1282. U Pertze IX. 746. Jelikož však letopisec k události: „Dux Saxonie, Moraviam intrat et subiugat“ ihned dodává: „Item filius regis Romanorum in Reno flumine cum multis milibus submersus interiit“, kdežto předce je známo, že Rudolfův syn Hartman dne 20. prosince 1281 v Rýně se utopil, viděti je z toho, že letopisci nebylo dosti jasno, do kterého roku událost spadá. Udání letopisce heimburského je tedy rozhodující. Strany choti knížete je zmínka již ke dni 18. září 1281, že byla na Moravě přítomna. Meškala tehdež ve Znojmě. Cod. Dipl. Mor. IV. 261.

svém dosednutí na trůn vydal všeobecnou amnestii.<sup>1)</sup> Klášter Žďárský mohl býti zajisté dobře zpraven o osudech pana Gerharda; jeť synem Bočka z Obřan, zakladatele kláštera tohoto a sám založil tam kapli sv. Voršily.<sup>2)</sup> A letopisec tohoto kláštera, jenž znal pana z Obřan osobně, vypravuje, že r. 1281 seděl ve vězení! Skutek tento je tedy úplně zaručen.

Co pak se týká pana Miloty z Dědic — kterého známe dostatečně z posledních let Přemysla Otakara II. — byl ještě v měsíci červenci 1281 nejvyšším komořím zemským,<sup>3)</sup> v září 1282 zastával však hodnost tuto již Dětrich Stange z Friedberku.<sup>4)</sup> Jméno Milotovo vymizelo odtud naprosto z listin veřejných a soukromých, až se opět objevuje v listině, kterou Gerhard z Obřan vydal v Brně dne 28. února 1286 na znamení, že se úplně podrobil markraběti Václavovi a že chce věrnost zachovávat. Podobá se tedy, že všeobecná amnestie králova r. 1283 buď se na něj nevztahovala nebo že jí ani neužil; proto lze za to míti, že i on byl uvězněn. Pakli oba náčelníci učinění neškodnými, spojenci jejich již snáze podrobili se usnešení sněmu pražského. Připomenutí pánové Beneš z Braníc a Beneš ze Žitína litujíce jednání svého poskytli zadostučinění. Postoupivše na smazání viny své statek Skorotin (Gurtendorf) a příjmy z Vítkova (Wiegstadt) biskupu Dětrichovi a slíbivše, že v klášteře Hradištském žádati budou osobně za odpuštění a že způsobenou značnou škodu nahradí vzdáním se práv svých, kteráž měli ke zboží klášternímu v Hranicích a v Kamenci (?), byli na výslovnou přímluvu knížete Mikuláše sprostěni kletby od biskupa dne 27. a 28. srpna 1282 v minoritském klášteře

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 281 a VII. 969.

2) Chron. domus Saren pag. 51 „Gerhardus noster fundator, sed iam fundaverat ille virgineis sacris undenis ille capellam“. Archiv der kais. Akad. in Wien. D. II. 25 ssl.

3) Cod. Dipl. Mor. IV. 250.

4) Tamtéž 273.

opavském u přítomnosti moravského komoří zemského Dětricha Stange, pana Pardusa z Horky, Voka z Kravař a t. d. Téhož 27. srpna 1282 biskup Dětrich potvrdil smlouvu tímto způsobem s klášteřem Hradištským ujednanou.<sup>1)</sup> Jelikož Vok, náčelník pánů z Kravař, syn jeho Beneš z Kravař a bratr Vokův Zbyslav z Kout a Bohuslavův uvádí se mezi soudci smířícími, máme za to, že tentokrát celý rod Kravařů vzdal se oposice. A nyní byl nevhodnější čas, aby Albert, kníže Saský, ujal se rozhodně správy Moravy. Pohříchu však země Moravská nalézala se v stavu smutném a hmotně zuboženém.

Již r. 1280 pohromy živelní způsobily v Čechách na polích a na staveních škodu nesmírnou; na zimu nemohla býti pole oseta a potraviny byly pětadvacetkrát tak drahé.<sup>2)</sup> To byla jen předehra zla ještě horšího. Neslýchaná neúroda roku 1281 způsobená dlouhou zimou, kteráž nejen Čechy a Moravu, nýbrž také sousední země Rakousy a Polsko, ano i Elsasko a krajiny porýnské stihla,<sup>3)</sup> měla za následek především všeobecný nedostatek a pak velikou úmrtnost. Jaké Morava posud nezažila. Očitý svědek, letopisec Jindřich z Heimburku, vypravuje, že počátkem roku 1282 taková síla lidí po ulicích a vseh, a jak letopis vídeňský dokládá,

<sup>1)</sup> Tamtéž. 271, 272 a 269. Ještě v letech 1288 a 1289 rozpomíná se Beneš z Branic na škodu, kterou byl způsobil klášteřu Hradištskému a nahraňuje ji novými dary „cupientes ex affectu, ut in ecclesiis memoratis (v Benešově a Životicích) nostrorum predecessorum et nostre coniugis (Elisabethe) de cetero habeatur quotidie sicut pro benefactoribus ordinis, plena memoria animarum“. Jedno učinil v Opavě 18. května 1288 kostelům v Benešově a Životicích a druhé 29. března 1289 v Olomúci kostelům v Branicích a Úvalně (Lobenstein). Cod. Dipl. Mor. IV. 347 a 357.

<sup>2)</sup> Cont. Cosmæ Pragen ad an. 1280. U Pertze IX. 201. Dvě vejce byly za denar; před rokem mohlo se za ten peníz 50 vajec dostati.

<sup>3)</sup> Cont. Claustroneob. sexta a Cont. Vindobonen a Annal. Sti. Rudberti Salisb. ad. h. an. U Pertze IX. 746, 712 a 807.

hlavně v Brně a v Praze zmírala, že nebylo lidí, aby každého zvláště byli mohli pochovati. Museli býti tedy do hlubokých jam společně pochováni.<sup>1)</sup> Podle letopisu pražského úmrtnost tato trvala skoro šest měsíců a prokrestila citelně obyvatelstvo.<sup>2)</sup> Velikým štěstím pro Moravu byla neobyčejně bohatá žeň tohoto roku. Obyvatelstvo brzy se zotavilo. Obyvatelstvo bylo asi velice ztenčeno, ježto kníže Mikuláš ještě roku 1284 si stěžuje, že opavský jeho úděl je skoro lidu prázdný.<sup>3)</sup> Morem a strachem z něho, hromadným stěhováním se do Němec a do Polska způsobena byla tato spousta,<sup>4)</sup> ale ne, jak se obyčejně za to má, jakousi válkou mezi knížetem Mikulášem a macechou, která prý po léta trvala. Současné prameny o této válce nic nevyprávují, ale naopak dovídáme se z listin, že v letech 1280 a 1281, o nichž jednáme, panovala nejlepší shoda mezi synem a matkou a že jí nerušil ani Záviš z Falkenšteina, který, jak se dá dokázati, během roku 1281 dostal se ke dvoru královninu a od 1283 nejvyšším dvorním maršálkem jejím se nazýval.<sup>5)</sup> Ačkoliv nezapíráme, že Záviš již tehdy měl bližší styky s královnou, předce musíme poznamenati, že se s našeho moderního stanoviska příliš přísně soudí o nerovném manželství a že je to anachronismus s tohoto stanoviska posuzovati postavení Závišovo. Současným letopiscům sňatek předního a nejbohatšího velmože v zemi, který byl ostatně již vdovcem a otcem dcery, za Jindřicha Krušinu z Lichtenburka provdané,<sup>6)</sup> s vdovou po někdejším králi

<sup>1)</sup> Heinrici Heimburgen Annal. ad an. 1282. U Pertze XVII. 717. Ve shodě s tím Chron. Saren pag. 51 a Cont. Prædicat. Viennen ad an. 1282. U Pertze IX. 712.

<sup>2)</sup> Cont. Cosmæ Pragen ad an. 1282. U Pertze IX. 203—206.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 285.

<sup>4)</sup> Chron. Sifridi Misnen v Pešinově Mars Moravicus pag. 384.

<sup>5)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 264. „Regiæ dispensator curiæ“.

<sup>6)</sup> Emler, Regest. pag. 893. V jednom sporu o statky, jež král Václav urovnal v Praze dne 9. ledna 1306, čteme: „dicente coram

nebyl událostí neobyčejnou,<sup>1)</sup> ale kárají paní skoro již čtyřicetiletou, která ještě před sňatkem na důstojnost svou zapoměla, a jak se praví, kouzlům milce svého se poddala.<sup>2)</sup> Průběhem roku 1281 byl Závíš, jak praveno, ještě purkrabím na Hradci, tehdejší sídlo královnině, kdežto kníže Mikuláš zdržoval se toutéž dobou pokojně v Opavsku. Ukončil v září 1281 dlouholetý spor mezi držiteli tvrže Edelsteinu u Zuckmantlu a Tomášem II., biskupem Vratislavským tím způsobem, že hrad odevzdán biskupovi a že panovník, Jindřich IV., kníže Vratislavský, uznal tuto změnu.<sup>3)</sup> Dále odměnil se měšťanům krňovským listinou danou v Hlubčicích za věrnost jemu prokázanou a za škodu, jakou před jeho velmi nákladným příjezdem utrpěli od rytířů loupeživých, udělením lesa u Opavice 24 lánů rozsáhlého<sup>4)</sup> a na lepší ochranu města a za spásu duše otce svého Přemysla Otakara propůjčil patronát tamního kostela farního Německému řádu rytířskému.<sup>5)</sup> Jména vyskytující se na obou listinách svědčí, že Mikuláš již tehdy měl zřízenou kancelář (měl svého zemského komoří, truksasa a tajemníka)

nobis Hincone (Crussina, filio quondam Haymanni de Luchtenburg), quod bona ipsa sibi per predictum Zauissium data fuerant in dotem et dotis nomine uxoris sue, filie Zauissii predicti, ed ad eum propterea pertinebant“.

1) Hermannii Altahensis Annal. (Pertz XVII. 411) praví k roku 1279 bez obalu: „Interea etiam relicta (Otakari) duxit legitime quendam nobilem de Bohemia, Zabischum nomine, de cognatione Bitigonum, qui sepe fati regis Bohemie validus fuerat persecutor“.

2) Chron Aulæ Reg. p. 16. Dobner, Mon. pag. 49. Beneš z Veitmile, Script. rerum Bohem. II. 200. Chron. de gestis principum. Böhmer. Fontes I. 9.

3) Cod. Dipl. Mor. IV. 254 a 255. Smlouva datovaná je v Nise 6. září a potvrzení dne 11. září.

4) Tamtéž 265. „In allevationem damnorum, que ante nostrum dispendiosum adventum sunt perpessi per disturbium malignorum“.

5) Tamtéž 259 z 19. září. Originál v ústředním archivu Německého rytířského řádu ve Vídni.

a že rodové pánů z Fulšteina a z Kravař náleželi jak k přívržencům jeho tak k přívržencům královniným.

O postavení knížete Mikuláše k novému místodržiteli moravskému, knížeti Albertovi Saskému, dlužno podotknouti, že se k sobě pokojně chovali. Albert meškal v zemi až do podzimku 1283. Král Rudolf jej potřeboval, poněvadž ještě nebylo splaceno vymíněných 40.000 hřiven válečných náhrad, za které markrabství Moravské bylo zástavou, neboť jen tak můžeme si vysvětliti, jak se stalo, že král Václav hned po svém příchodu do Prahy dne 24. května 1283 ujal vládu v Čechách, kdežto na Moravě byla mu teprve v listopadu na soudě zemském v Brně odevzdána.<sup>1)</sup> O Albertovi samém je doložiti, že dovedl udržeti pořádek v zemi a právu průchod zjednat. Soudy zemské pravidelně se odbývaly a pilně bývaly navštěvovány. Zpraveni jsme o jednom takovémto obecném soudě v Olomúci, na kterém předsedali sudí zemští od místodržitele jmenovaní, Kuno z Kunštatu, strýc Gerharda z Obřan, tehdy ještě v zajetí sedícího a Všebor z Náměště. Jednalo se o narovnání mezi Bohuslavou, vdovou pana Neplacha z Horky a klášterem Hradištským strany vsi Těšetic v kraji Olomúckém.<sup>2)</sup>

Pravili jsme, že kníže Albert spravoval Moravu jménem krále Rudolfa až do podzimku 1283. Podzimkem tohoto roku přestala vymíněná zástava, náhrada válečná byla nejspíše vyrovnána a tak se dostavil okamžik, aby Morava byla právnímu markraběti opět navracena. Král Rudolf byl tomu rád, poněvadž se mohl nadíti, že způsobem tímto dostane do svých rukou království České, kteréž se nenalézalo v stavu příliš růžovém; neboť že 12tiletému dědici bude vůdce zapotřebí, leželo na bledni, a o tom pak nikdo nepochyboval, že vůdcem tímto nemůže býti nikdo jiný, nežli moudrý tehán. Kromě toho král Rudolf čím dále patrněji viděl, že

1) Tamtéž 280.

2) Tamtéž 267, 273 a 275.

správa Otova prospívá méně říšské politice české než jistým hmotným prospěchům tohoto muže, který se právě v nejnovější době jakýmsi sporem s Bukovcem a jinými pletkami v Magdeburku a Pomoří s celým svým rodem osvědčil jakožto svévolný rušitel míru zemského,<sup>1)</sup> a že následkem špatné jeho správy šíří se nesmírná chudoba v Čechách.<sup>2)</sup> Avšak královský poručník nemohl býti tak snadno odstraněn. Kromě 15.000 hřiven, které již roku 1281 obdržel, požadoval ještě 20.000 za to, aby se vzdal poručnictví a několik měst a hradů jakožto záruku, že mu peníze ty budou jistě vyplaceny. Král Václav podepsav požadavek tento sprostil se tak vazby brannoborské. Dne 24. května 1283 král Václav, který trpkým strádáním před časem zmoudřel, vjel slavně na hrad svých předků v Praze,<sup>3)</sup> a chopil se ihned otěží vlády ovšem za vůdcovství krále Rudolfa. Na oko přidání mu v Čechách za rádce Pražský biskup Tobiáš a Purkart z Janovic na Vimberce, který byl za otce krále generálním kapitánem v Štýrsku a v Rakousích a nyní zastával hodnost nejvyššího hofmistra královského.<sup>4)</sup> Na Moravě zřízena vláda zvláštní na Čechách nezávislá. Stará hodnost protonotáře

1) Riedel, Cod. Dipl. Brandenburg I. 163 ssl.

2) Drasticky líčí velké ochuzení země opat kláštera sv. Prokopa v Čechách říká: „Cum potestatis nostris exigentibus uterus regni Bohemie, secundus olym multisque rebus exuberans, adeo sit factus nunc sterilis, ut nihil vel modicum boni pariat, et insuper generalis turbationis dissidium taliter incrementis adaugeatur continuis in eodem, ut etiam si quid in aliquibus fructificat partibus, inutiliter evanescat et pereat propter giverras, et homines degentes in ipso et regulares precipue nihil miseram habeant defendere vitam: ideo nos abbas“ etc. Henricus Italicus. Archiv. XXIX. 96. Podobné důkazy podávají kláštery Broumovský a Sv. Jana pod Skalou. Tamtéž 98. a 103.

3) Chron. Saren. pag. 51. A. D. 1283 rediit rex de Brandenburg. Cont. Cosmæ ad an. 1283. U Pertze IX. 207 ssl. Obšírně o vyjednávání s markrabětem Otou strany královice Václava v Palackého Dějinách II. 1. str. 233.

4) Srovn. d. VI. str. 97 ssl.

pro Moravu, jenž za Přemysla Otakara vymizela, obnovena a tím zřízena pro Moravu zvláštní dvorská kancelář. Mistr Jan, probošt kolegiatního kostela sv. Apolináře v Sadské u Poděbrad v Čechách, stal se moravským protonotářem. Dne 6. listopadu 1283 král Václav dostavil se do soudu zemského v Brně a rozhodl spor o ves Vsechovice ve prospěch jeptišského kláštera v Tišnově.<sup>1)</sup> Listinu, jenž byla protonotářem v Brně zhotovena, podepsali: komoří znojemský a bitovský Hartleb z Dubna, Kuno z Kunštatu, Gerhard z Obřan, Bohuš z Drahotouš, Hartman z Holšteina a Matiš z Černé Hory, při čemž zároveň držitelé královských hradů skládali přísahu.<sup>2)</sup>

Jméno pana Gerharda z Obřan je zde významné. Víme, že byl před nějakou dobou uvězněn na některém hradě královském. Objevení se jeho při markraběti vysvětlujeme si prvním, opravdu královským činem mladistvého panovníka, všeobecnou amnestií,<sup>3)</sup> jenž se měla vztahovati na jeho odpůrce od smrti Přemysla Otakara až k nynější době. Tím bylo ovšem také největšímu nepříteli zemřelého krále, pá-

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 280.

2) Takové úpisy „quod nos sponte, libere ac vera fide promittimus, castrum . . . quod mihi dominus W. tenendum et custodiendum commisit, ad honorem et utilitatem ipsius domini W. et heredum eius fideliter tenere et custodire“, zachoval nám notář Henricus Italicus. Že je klademe hned do té doby, kdy Václav nastoupil hodnost markraběte, tomu nasvědčuje jak věc sama tak i ta okolnost, že purkrabí se zavazují, „quod, si contigeret dictum dominum W. in curia domini R (udolfi), serenissimi Romanorum regis, moram contrahere debito longiore, dictum castrum . . . resignabimus ad manus domine regine, matris eius, vel cuicunque ipsa domina regina assignari mandaverit“. Archiv der kais. Akad. D. XXIX. str. 158 a 159.

3) Cod. Dipl. Mor. VII. 989 z formulářové knihy krále Přemysla Otakara v knihovně kolmarské. „Tenore presentium promittimus, quod reatus contra nos commissos numquam ad animum et memoriam revocemus.“ Listina je velice skomolena; opravena býti může listinou podobnou t. 969.

novi z Falkenšteina, odpuštěno těžké provinění velezrády a královně Kunhutě poskytnuta tak možnost, aby milce svého, s kterým v tajném manželství již syna porodila,<sup>1)</sup> dostala ke dvoru syna svého. Upříti se nedá, že Závíš z Falkenštejna nadán byl neobyčejnými dary ducha a těla. Dary tyto byly tak neobyčejné, že svět tehdejší připisoval je tajným nadpozemským silám, které prý Závíšovi sloužily.<sup>2)</sup> Ký div tedy, že se stal ihned všemohoucím při dvoře nevlastního syna svého a že kolem sebe shromáždil staré své přátely, kteří však byli právě nepřáteli vlády panující. Ještě se ani neskončil rok 1283 a již se země rozštěpila opět ve dvě strany a sice stranu nejvyššího hofmistra král. Závíše z Falkenštejna a stranu Purkarta z Janovic na Vimberce, jenž byl z úřadu svého vytisknut. Jelikož král a královna Kunhuta, kteréž se vliv politický nemůže upříti, stáli při Závíšovi, přívrženci jeho ihned nabyli vrchu, ale jak opat Zbraslavský poznamenává, jednali neopatrně, v zpupnosti své mnohého nesmyslného kousku se dopouštějíce,<sup>3)</sup> tak že

1) Chron. Aulæ Reg. u Dobnera, Monum. V. 49 uvádí syna Jana. Hic successu temporis, factus adolescentior, seculo abrenunciatis, religiosa veste se induit, et in ordinem Cruciferorum Christo militans bonis actibus dies suos feliciter consumavit. Chronicon Francisci a Beneš z Veitmile v Script. rer. Bohem. II. 33 a 200 podávají výtah z tohoto místa, Beneš s káravým dodatkem: „Johannem genuit in grave scandalum omnibus honestis fœminabus seu dominabus“. Správně podávají věc Annales Heinrici Heimburgen, podle nichž Ješek zemřel dne 26. srpna 1296 jako probošt vyšehradský. U Pertze XVII. 718. Annales Eberhardi, Archidiaconi Ratisponen, u Pertze XVII. 593 a 594 mluví o dvou synech „duobus filiis, quos ex eadem domina habuerat exilio deputatis“. Závíš měl ovšem dva syny, ale s dvěma manželkami. O dětech z prvního lože — Závíš byl třikrát ženat — tuto se mlčí.

2) Chron. Aulæ Reg. Dobner, Mon. V. 49. Chron. de Gestis principum. Böhmer, Fontes I. 9. a 11.

3) „Amici autem ipsius (Závíši), quos in beneficiis regni sublimaverat, de ipso presumentes, magnas ex tunc ceperunt in terra exercere insanias“. Chron. Aul. Reg. t. na uv. m. 52.

sám král Rudolf byl tím donucen zakročiti. Rudolf byl pečliv o blaho zetě svého. Upozorňujeme na rozhodnutí, jakéž poslové krále Václava na otázku, zdali mají platnost zástavy od Oty Braniborského vynucené, dne 23. srpna 1283 ve Freiburgu v ten smysl obdrželi, že král Václav k splnění těch slibů není zavázán.<sup>1)</sup> Král Rudolf dal také, jak se podobá, ještě v březnu 1284 prohlásiti lantfrid pro Čechy, podle něhož král Václav a přívrženci jeho měli uzavříti s odpůrci příměří, kteréž by trvalo až do oktavu příštích letnic, tedy do 4. června. Kdo by z protivné strany k příměří chtěl přistoupiti, že to musí do 12. dubna písemně oznámiti; kdo pak by toho neučinil, prohlášen bude za psance a statky jeho případnou královské komoře. Po tu dobu nemají se také žádné nové hrady stavěti.<sup>2)</sup>

Příměří toto neslo okamžitě dobré ovoce, jelikož již hned dne 24. května 1284 mohla býti v Praze podepsána listina, kterou se stavělo na odiv všestranné smíření.<sup>3)</sup> Pravíme zúmyslně „stavělo na odiv“, jelikož v skutečnosti toho nebylo. Byloť nahromaděno příliš mnoho látky k vzájemné řevnivosti, tak že ani královský rozkaz nestačil jí odstraniti. Listinou touto podává se nám seznam rodin proti sobě stojících. Strany královské přidržovali se: Ojř z Lomnice, jenž se podepsal zde jako nejvyšší kancléř království Českého,<sup>4)</sup> Hroznata z Choustníka (Husic) z rodu

1) Pertz Legg. II. 444. „Sententia de cassandis obligationibus vi obtentis“.

2) Henricus Italicus Nr. 67. Archiv XXIX. 80. Jelikož ohlášení má se státi „infra hinc et feriam quartam post conductum pasche primo futurum“, ale velikonoce r. 1284 připadaly na den 9. dubna, máme za to, jelikož k rozhlášení příměří bylo delší doby zapotřebí, že se to muselo státi již v druhé polovici měsíce března.

3) Cod. Dipl. Mor. V. 278.

4) Jelikož nejvyšším kancléřem býval probošt Vyšehradský, tedy tehdež probošt Petr, má zajisté v listině státi místo summus regni Boëmie Cancellarius, Cammerarius.

Kouniců, tehdaž purkrabě Pražský, Záviš z Falkenšteina bez bližšího udání, Vítek z Krumlova, podkomoří království Českého, bratr Záviše z Falkenšteina a švagr Hroznatův, Jindřich z Rožberka, Oldřich z Jindřichova Hradce, Sezima ze Stráže, Heřman z Dubé, truksas, Jaroslav ze Šternberka, číšník a purkrabě bitovský, Hynek z Lichtenburka, Albert ze Žeberka, Mutina z Kostomlat, Ondřej z Kavčí Hory, Půta ze Mšena, Vilém z Miličina, Půta z Potšteina, Soběhrd z Litic a Holen z Vildenšteina — všickni se svými bratry, přáteli a příbuznými. K protivné straně hlásili se: Purkart z Janovic na Vimberce, Zbislav z Třebouně, Zdislav z Lemberka, Sezima z Krašova, Tobiáš z Bechyně, bratrovce biskupa Pražského, Beneš z Vartemberka a Bohuslav ze Zvíkova s rody svými. Tímto smírčím spisem od jmenovaných zde náčelníků rodových podepsaným, měly býti obě strany od nejbližších letnic, tedy od 28. května po čtyry léta vázány, aby bez odporu svolily k zabavování svých statků, kdyby třeba jediný z nich přísaze nedostál. Po uplynutí těchto čtyř let budou sice prosti svého přísného závazku a svobodni, ale přes to že chtějí i dále zachovávatí věrnost a poslušnost „Václavovi, pánovi a dědici království Českého a markrabství Moravského“ a mezi sebou pokojně se chovají. Viděti je, že pánové ještě přísně vyhýbali se výrazu „král nebo markrabě“. Trvale užívalo se toho titule teprve po schůzce Václava s králem Rudolfem v Chebě dne 24. ledna 1285. Pověst vypravovala, že teprve zde král Václav obdržel korunu českou od zvoleného císaře Římského.<sup>1)</sup>

Pokud tento smír účinkoval také na Moravu, není dosti zřejmo. V Čechách ještě zvláštními smluvami odpůrci se smířovali jako na př. pán z Dubé, Sezima z Krašova, Albert ze Žeberka a j. v.<sup>2)</sup> Z Moravy známe jen jedinou

<sup>1)</sup> Cont. Vindobonen ad an. 1285 (recte 1284) u Pertze IX. 713 a 714. Anno 1286 „cepit regnare“.

<sup>2)</sup> Henricus Italicus, kniha formulářová Archiv XXIX. 81—84.

smlouvu, kterouž král Václav s knížetem Mikulášem nejspíše tehdaž uzavřel, a která je hotovým lantfridem. Pohříchu neudává ani místa ani doby, kdy byla vydána. Pro vnitřní však kriteria klademe tu listinu na jaro 1284. Král Václav poznamenav v listině, že odstraněním příčiny k všelikým neshodám upřímný mír k nim zavítal, dokládá, aby odtud až k sv. Jiří nejbližší příštímú tedy až k 24. dubnu a pak od tohoto svátku po tři po sobě běžící léta kníže Mikuláš popřál úplnou svobodu a bezpečnost všem, kdo se nalézají v jeho družině, když by se v záležitostech svých museli vydati ke dvoru nebo k soudům zemským, nebo kdyby se chtěli účastniti ve výpravě válečné nebo jinak v službě královské. Území Opavské mělo ostati knížeti nezkráceně v nynějším stavu po čas lantfridu, avšak aby to nebylo na újmu práv obou stran, a král aniž kdo jiný aby neměli práva něčeho v tom měniti. Právní pře, které snad se vedou o toto území, mají na čas lantfridu ustati, při čemž však se vyhrazuje králi Rudolfovi právo soudce rozhodčího. „Kdybychom,“ končí král Václav smlouvu, „lantfrid proti nadání v některém kuse porušili a od dožádaných soudců, Jindřicha markraběte Míšeňského a Jindřicha knížete Vratislavského v tom byli usvědčeni, podrobíme se volně kletbě a interdiktú od Pražského a Olomúckého biskupa na nás a země naše vynesené. Ostatně slibujeme, že knížete Mikuláše proti každému vši svou mocí budeme ochraňovati.“<sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Listina v knize formulářové Henrica Italica. Archiv XXIX. 76 ssl. Pak v Emlerových Regest. pag. 598 ssl. a H. Jireček, Cod. I. 227 ssl. Emler a Jireček kladou listinu do lét 1286 a 1287. Kopecký Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau. Archiv der kais. Akad. d. 45 str. 138 klade 1286. Velmi neúplná v Bodmannově Cod. epist. Rudolphi pag. 281. K určení doby slouží poznámka: „Promittimus, quod a data presencium usque ad festum beati Georgii primo venturum, et ab eodem festo usque ad tres annos continue numerandos, ipsum duce Nicolaum plene assecuramus“. Svátek sv. Jiří

Mohlo by se očekávat, že biskup Dětrich, kterýž jak známo, pocházel z mocného rodu pánů z Jindřichova Hradce, vlivem svým straně královské, tedy Závěšově zjedná vrch na Moravě. Biskup sám oddává se pokojnému zaměstnání, jakéž s sebou přinášelo dílem světské dílem duchovní jeho postavení. Již 1281 dovolil oněm manům církve olomúcké, kteří okolnostmi tak sešli, že povinností svým nemohli dostáti, aby léna svá mohli prodati lidem jiným, ale rovnorodým.<sup>1)</sup> Jsa velikým přítelem a příznivcem řádu minoritského, tehdáž v každém ohledu kvetoucího, potvrdil v Modřicích dne 17. září 1281 klášter Znojenský, udělil mu nový statut a listinou následujícího dne vydanou propůjčil řádu vůbec v diecési své právo, aby členové jeho v neděli a ve

případá na den 24. dubna. Kníže Mikuláš objevuje se zároveň s králem v Chebu dne 26. ledna 1285 (Böhmer, Kaiserregesten str. 387) a pak se Závěšem z Falkensteina na důležité listině, již Gerhard z Obrán slibuje věrnost, dto. v Brně 28. února 1286. Máme za to, že se tak státi mohlo teprve když se stalo skutečně smíření mezi Václavem a Mikulášem. „Ipsum duces Nicolaum plene assecuramus, ut idem ad nos, curias nostras, expeditiones et alia quelibet obsequia nobis inpendenda et negocia sua etiam peragenda per prefatum tempus veniat, stet nobiscum ubique per districtus nostri domini sibi placuerit, et ad locum, a quo ad nos venit, redeat salvus honore, rebus suis et ipsum comitancium pariter et personis“. Připomenutý lantfrid nemohl se tedy státi r. 1285 nebo 1287, poněvadž by byl Mikuláš ani 26. ledna 1285 ani 28. února 1286 nesměl předstoupiti před krále. Roku 1285 udála se také vhodná příležitost, když král Václav po smrti Kunhutyně dne 18. listopadu 1285 meškal v Hradci u Opavy. Ašak i takovéto setkání předpokládá důvěru, jaké však před uzavřením lantfridu zajisté nebylo. Kromě toho pak, jak později uvidíme, kníže Mikuláš nejspíše z jara 1285 sblížil se sňatkem svým s rodem Habsburským, což zajisté také se musí klásti na váhu. Z těchto vnitřních důvodů kládeme listinu do roku 1284 a sice hned po uzavření pražského smíru ze dne 24. května 1284. O několik neděl dříve, dne 3. dubna, kníže Mikuláš vyrovnal se se svými poddanými v Opavsku, tak že tím upravil půdu pro lantfrid.

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 251.

svátek směli také ve farních kostelích kázati a zpovídati;<sup>1)</sup> kromě toho potvrdil téhož dne panenskému klášteru v Oslavanech patronátní právo v Miroslavi, v Neukirch (západně od Kačeru), u Věch svatých u Brna, v Troskotovicích a Mohelně v kraji Znojenském), když mu byly předloženy listiny biskupů Roberta a Brunona na právo toto vydané;<sup>2)</sup> a dne 26. září 1281 propůjčil v Kroměříži tamějším měšťanům les s vinohrady jejich sousedící, aby jej vyklučili, zdělali a za obyčejný nájem ho užívali.<sup>3)</sup> Nahoře již jsme vyložili,<sup>4)</sup> jakou činnost rozvinul r. 1282 jmenovitě ve prospěch kláštera Hradištského. Také v letech 1283 a 1284 věnoval se jen duchovnímu svému povolání. Dne 16. dubna 1283 potvrdil totiž panenskému klášteru u sv. Jakuba v Olomúci darování vsi Trávníku od Budislavy z Rataj. Drobnější šlechta moravská: Všebor z Náměště, Lutr z Kokor, Ratmír z Dolan, Milič z Citova, Volfram z Petrovic, Předbor z Želechovic, Bohuslav z Nezamyslic, Vícemil ze Žilošic, Jiljí, Závěš a Slava z Veletína, Jakub z Dívce, Hrut a Jakub z Vlkoše, Mikuláš z Počenic, Předbor z Přibislavic, Smil a Kunrat z Hostěradic podepsali v Kroměříži tuto listinu. Příštího roku vydal dne 1. července ve Znojmě premonstrátům lúckým listinu, v níž jmenem uvádí všech 21 osad, jenž klášteru mají odváděti desátek. Desátek tento byl asi veliký, jelikož většina těchto osad odváděla desátek veliký i malý, tedy desátek z polí a domácích zvířat a ze zahrad! Konečně víme také ještě, že biskup Dětrich dne 14. října 1284 rozhodl v Modřicích spor o desátek mezi klášterem Kounickým a kostelem přibickým, kterýžto náležel tehdáž řádu Johanitskému a podřízen byl Heřmanovi z Hohenlohe, lant-

<sup>1)</sup> Tamtéž V. 272 a 273. Biskup nazývá minority „cooperatores et subportatores honoris nostri, qui nobis ex cura incumbit animarum, quos in auxilium nostrum Dominus misit, et sedes apostolica deputavit.

<sup>2)</sup> Tamtéž IV. 258.

<sup>3)</sup> Tamtéž 262.

<sup>4)</sup> Viz str. 46 toh. díla.

mistru v Cechách, na Moravě a v Polsku.<sup>1)</sup> Konečně je nám známo, že potvrdil panenskému klášteru v Doubravníku patronátní právo ve vsi Olší, kteréž mu dne 15. února 1285 daroval Demetr z Bukova z rodu pánů z Lomnice.<sup>2)</sup>

Nejdůležitější však událostí z této doby je smíření biskupa s Fridrichem mladším ze Šonburku. Víme, že Boreš z Risenburku byl jeho švakrem.<sup>3)</sup> Fridrich byl proti lantfridu z 28. května 1284 vystavěl v okolí biskupského města Svitav, ano jak se podobá na půdě biskupské u Bořišova hrad, s kteréhož se odtud ve spolku s panem Milotou z Račic dály veliké škody jak poddaným biskupa tak i jiných sousedů. Biskup na to naléhal, aby hrad byl pobořen a škody tyto nahrazeny, Fridrich však si přál narovnání a sice skrze soudce smírčí. Ti měli na příštím soudě u přítomnosti markraběte spravedlivě rozhodnouti a kdyby se tak nestalo, nechat sám markrabě rozsoudí; do té doby však aby se na hradě vyjmouc obydlí a střechy nic nestavělo a neopravovalo. Za dané slovo ručili Hartman z Holšteina, komoří brněnský, Gerhard moravský podkomoří, Milota z Račic, Jindřich Stange a j. v. Na zrušení slova ustanoveno 2000 hřiven pokuty, za jejíž zaplacení také částečně přítomní rukojmí se zaručili. Že se stalo toto rozhodnutí v Brně 29. července 1285, o to měli hlavní zásluhu komtur Německého řádu Jarloch ze Slavkova, Heřman z Holšteina a moravský podkomoří Gerhard. Smírčí soudcové však, se strany biskupské Oldřich, probošt katedrálního kostela pražského a biskupský komoří Volfram a se strany Fridrichovy vlastní jeho otec a pan Berengar z Meldingen nemohli se dohodnouti a tak se stalo, že bylo markraběti rozhodnouti. Rozsudek jeho zněl v ten smysl, aby hrad

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 278, 286 a 293. „Frater Hermannus de Hohenlo, prior domorum hosp. sti Iohannis Ierosol. per Bohemiam, Poloniam et Moraviam“. *Henricus Italicus*. Archiv 29. str. 119.

2) Cod. Dipl. Mor. IV. 296.

3) Viz d. VI. str. 42.

Bořišovský byl se zemí srovnán a Fridrich ze Šonburku aby byl povinen k nahrazení škody dodávati na vlastní útraty 50 obrněných jezdců vždy na 14 dní biskupovi, kdykoli by je proti svým nepřátelům, ale nikdy proti přátelům Fridrichovým potřeboval.<sup>1)</sup> Fridrich však, jak později uslyšíme, nedbal tohoto rozhodnutí, tak že král Václav musel proti němu zbrojnou mocí zakročiti.

Zde jest se nám zmíniti o zvláštním nápadném zjevu. Od smrti krále Přemysla Otakara II. až do této chvíle Řím a jeho vliv z moravské a české politiky takřka vymizely. Ještě za Přemysla Otakara byla politika římská hlavním činitelem a nyní, kdy předce trůn Přemyslovců byl takřka uprázdněn, kdy mnohých ano přemnohých věcí bylo lze dosáhnouti, Řím mlčí a nekořistí z příležitosti jinak tak vydatné. Mohlo by se za to míti, že vinni tím byli tehdejší slabí papežové. Sláva římského pontifikátu poklesla ovšem na dlouho úmrtím velikého Orsinovce, Mikuláše III., jenž byl mužem mravů čistých a povahy rázné. Novému papeži Martinovi IV., rozenému Francouzi, šla vlast a nenávisť proti Němcům nade všecko.<sup>2)</sup> Od něho uloženo bylo z Civita vecchie dne 17. dubna 1282 biskupu Olomúckému, aby jep-tiškám doubravnickým, které stolice papežská brevem z téhož datum vzala do své ochrany, dopomohli i pokutami církevními k majetku, jenž jim byl uloupen.<sup>3)</sup> Štěstí bylo pro církev, že Martin IV. zemřel již dne 29. března 1285. Ná-

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 297. Pak formulářová kniha Henrica Italica. Archiv der kais. Akad. d. XXIX. 104 a pak rozsudek krále Václava t. 105. S chybami v Cod. Dipl. Mor. VII. 962.

2) Cont. Vindobonen ad an. 1284, u Pertze IX. 712, zachoval následující výrok papeže, jenž koloval v tehdejších vzdělanějším obecnstvě. „Papa in tantum odio habebat Theutonicos, quod ipse frequenter optabat, effici ciconia sub hac forma, quod Theutonici in paludibus essent rane, ut saltem sic eos posset devorare, aut in lacu esset lucius et ipsi pisces, quod sic eos posset deglutire“.

3) Cod. Dipl. Mor. V. 275.

stupcem jeho stal se Honorius IV. Od něho máme breve z Říma dne 10. listopadu 1285, že klášter Lúcký stal se účastným zvláštní ochrany apoštolské; jiným brevem z 20. listopadu ukládá se proboštovi biskupského kostela v Praze, aby urovnal spor mezi herburskými jeptiškami, které již tehdyž slušely pod správu dominikánů a mezi patrony far u sv. Petra a u sv. Jakuba v Brně; a třetím brevem z 20. února 1286 slibuje se jeptiškám herburským apoštolská ochrana pro jich klášter a pojišťuje se majetek jejich.<sup>1)</sup> Následující papež Mikuláš IV. přežil krále Rudolfa o šest měsíců. Král Rudolf zemřel ve Špýru dne 15. července 1291 a Mikuláš IV. v Římě dne 13. ledna 1292. Rychlá tato přeměna mohla by snad sloužiti za omluvu; avšak politika církve římské nepoutala se k osobě; zásady Inocenta III. a Řehoře X., kteréž na koncilu Lyonském došly svého výrazu, účinkovaly dále bez ohledu na osobu papeže. A proto se příčina toho, že se tato politika až do Mikuláše IV. v Čechách a na Moravě nesledovala, musí hledati někde jinde. My příčinu tu shledáváme v snahách a cílech Rudolfa Habsburského.

Král Rudolf vytkl si, jak známo, za cíl, založit moc rodovou, jejíž středisko krystalisační tvořily by země rakouské. Z města dunajského měly se krystalizovati do dálky tehdyž ještě neomezené. Na trůně česko-moravském seděl králi z celé duše oddaný zeť. Kdo pak mohl napřed věděti, co budoucnost v lůně svém skrývá? Opatrný Rudolf, ačkoliv nemohl budoucnost předstihovati, musel předce alespoň odstraňovati překážky, které by se byly mohly státí nebezpečnými dalšímu rozmožování rodové moci jeho a že by Řím mohl se státí tou překážkou, zvěděl později král Rudolf, když r. 1290 po bezdětné smrti krále Ladislava Uherského, chtěl zemi tuto uděliti v léno synu

<sup>1)</sup> Tamtéž IV. 299, 302 a 308.

svému Albrechtovi<sup>1)</sup>. Řím se proti tomu ohradil<sup>2)</sup>, a po celou tu dobu, co na Moravě a v Čechách zátiší panovalo, tedy od r. 1279 vyvíjel v Uhrách činnost skoro zimníčnou, čím potvrzuje se náš výrok, že politika církve římské v činnosti své nezávisela na osobě papežově. Právě do této doby, do září r. 1279 spadá veliká uherská národní synoda v Budíně za předsedání biskupa Filipa Fermského, jenž byl papežským legátem pro Uhry, Polsko, Halič, Vladimír a Chorvátsko<sup>3)</sup>. Řím povstal vši svou mocí proti lehkomyšlnému králi Ladislavovi, jemuž pranic nezáleželo na celistvosti říše, na důstojnosti koruny<sup>4)</sup>. „Za krále Ladislava,“ vypravuje vlastenecké podání u Thuroczih<sup>5)</sup>, „počala klesati sláva Uher.“ Uvnitř vypukla válka, města spustla, vsi byly vypáleny, pokoj a svornost šlapány nohama, lidé nejbohatší schudli a šlechtici stali se z nouze sedláky.“ Zdalíž zde není vylíčen takový stav, s jakým se současně setkáváme v Čechách a částečně i na Moravě? Jsouť loupež a vražda, krvavé spory a plenění na denním pořádku! Syn Jindřicha z Kyseku Ivan plenil a páčil při západních hranicích zemských, Lorant na Spišsku, Štěpán bratr Jáchima Pektariho, vesměs mužové známí z dob Přemysla Otakara, řádili zase v jiných částech země. Příklad tento docházel následování. Již roku 1281 bylo Rakušanům oblehnouti tvrz Trnavku (nyní Unter-Dirna) nad Dyjí při jižní hranici moravské u Drozdovic, jejíž posádce velel jakýsi Hostěl, který byl později popraven. Museli ji oblehnouti, aby odtud nebyli dále znepokojováni<sup>6)</sup>. Také kníže Albrecht, syn Rudolfov, byl r. 1283 nucen napadnouti a dobytí loupežnického hnízda Bystřice, na levém břehu Moravy nedaleko Marcheka

<sup>1)</sup> Pertz Legg. II. 455.

<sup>2)</sup> Theiner, Hungar. sacra I. 372.

<sup>3)</sup> Endlicher, rer. Hungar. Monumenta, Leges pag. 665—702.

<sup>4)</sup> Theiner, Hungar. sacra I. 327 ssl.

<sup>5)</sup> Schwandtner, Script. rer. Hungar. I. 190.

<sup>6)</sup> Heinrici Heimburgen Annal. ad an. 1281. U Pertze XVII. 717.

ležící. 14 loupežníků dal v Marcheku popraviti, 6 pověsiti a ostatní odvézti do Vídně do vězení<sup>1)</sup>. Takovéto zbojnickví zachvátilo jako nějaká nemoc i nejvzdělanější země, ležící při Rýně, obchodní to tepně Německa. Král Rudolf musel vynaložiti mnoho času a síly, aby loupežníky udržel na uzdě a neméně úsilovně musel se v tom směru vynasaziti král Václav v Čechách a na Moravě, zvláště od té doby, co po svém veřejném sňatku s Jitkou, kterýž se slavil dne 24. ledna 1285<sup>2)</sup> v Chebě u přítomnosti krále Rudolfa, matky Kunhuty a knížete Mikuláše Opavského a jak se domníváme po obdržení Čech a Moravy v léno, jako král si počínal a také titulu královského a markrabského užívati se jal. Vznešená společnost meškala v Chebě ještě dne 26. ledna. Toho dne biskup Jindřich Řezenský vysvětil tamější kostel minoritský. Přítomni byli biskupové Mezi-borský, Naumburský, Pasovský, Pražský a Olomúcký, z knížat světských pak knížata Bavorští Jindřich a Ludvík, syn Jindřichův, markrabě Braniborský, Fridrich purkrabí Norimberský a j. v.<sup>3)</sup> Dne 3. února Rudolf vydával listiny již v Norimberce.

1) Cont. Prædicator. Vindobonen. U Pertze IX. 731.

2) Cont. Vindobonen ad an. 1285. U Pertze IX. 713. Pro útlé stáří svoje jakož i chotě Václava — bylo mu 14 a jí 13 let — Jitka zůstala ještě 30 měsíců v domě otcovském; teprve dne 4. července 1287 slavila příjezd svůj do Prahy.

3) Böher, Kaiserregesten str. 125 a 387 a Kopecký, Regest. zur Geschichte des Herzogthums Troppau. Archiv der kais. Akademie XLV. 136. Jelikož, jak jsme pravili, Václav, který se posud nazýval jen „Dominus et heres regni Bohemie et Marchionatus Moravie“, od této chvíle píše se „D. G. rex Boemie et Marchio Moravie“, což by byl zajisté neučinil, kdyby byl k tomu neměl práva, máme za to, že zpráva Pulkavova (Dobner, Mon. III. 248), kterák Rudolf Václavovi v Chebu r. 1290 (místo 1289) Čechy a Moravu v léno udělil, sem k r. 1285 se vztahuje. Cont. Vindobonen (u Pertze IX. 713) byl tedy dobře zpraven, když k lednu 1285 poznamenal: „Eodem anno dominus R. Romanorum rex, in Egra solempniter celebravit nupcias filie sue, quam tradidit filio domini Ottakari . . . quem eciam in regem Boemie coronavit“.

Od časů braniborských ujal se v Čechách a na Moravě způsob, vydržovati za žold zbrojný lid; původně najímáno bylo vojsko v Itálii, kde žoldníci sluli condotieri. Nejen panující knížata, nýbrž i bohatí velmožové najímali za žold lidi válku za řemeslo považující. 20, 50, 100 takovýchto žoldníků uzavřevše o to řádnou smlouvu sloužili tomu nebo onomu velmoži. Fridrich ze Šonburku zmiňuje se výslovně o tomto poměru, řka, že manové církve olomúcké za žold mu sloužili, když s hradu svého ve Svítavách hubil statky biskupství Olomúckého<sup>1)</sup>. Manové a šlechta mladší tvořili oposici proti šlechtě staré<sup>2)</sup>. Žoldníci takovito vykonali ovšem také mnoho dobrého; často provázeli pocestné a kupce a proto se klidně přehlížely všeliké jejich výtržnosti, pokud se nestávaly nebezpečnými veřejnému řádu; ale právě touto shovívavostí rozpoutaly se vášně žoldníků, tak že se z nich staly povolné nástroje těch, kdo buď z nechtuti k řádu a zákonu, nebo z hrabivosti a ctižádosti, z pomstychtivosti nebo nenávisti souseda napadající třeba po léta co nejkrutěji jej stíhali. Tehdáž utvořil se právě sloužením za žold a pak tím, že zákony nepožívaly dosti vážnosti<sup>3)</sup>, druh rytířů, kteří nebyli sice loupežníky a úkladnými vrahy v obyčejném slova smyslu, ale při každé příležitosti hleděli si mečem práva svého dobytí. Prováděli zkrátka právo pěstní.

Proti takovýmto rytířům podnikl král Václav povzbuzen jsa šťastnými výsledky tchána svého při Rýně a v Durinkách a nejspíše také v dorozumění s ním, počátkem r. 1285 nejdříve v Čechách válku vyhlazovací. Václav byl beztoho

Koronování dělo se ovšem teprve později, ale propůjčení léna, kteréž korunování předcházelo, asi tehdáž se stalo.

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 298.

2) Viz štr. 12. toh. díla.

3) „Sui eum (Wenzeslaum) pro nihilo reputantes, bellis, rapinis et incendiis contra eum rebellantes, destruebant terram suam“. Cont. Vindobonen ad an. 1286. U Pertze IX. 714.

oprávněn pobořiti hrady, jenž byly vystavěny bez svolení Oty Braniborského; a takových hradů bylo mnoho v Čechách a na Moravě. Záviš z Falkenšteina byl při tom vrchním velitelem Václavovým. Poprvé spatřujeme jej s králem před hradem Zvíkovem, který byl obležen a útokem dobyt<sup>1)</sup>. Bohužel, že vítězství toto bylo ztrpčeno zprávou o smrti někdejší královny Kunhuty a nyní choti Závišovy. Zemřela dne 9. září 1285, tedy za několik měsíců po veřejném uznání sňatku jejího se Závišem<sup>2)</sup>. Král zajisté velice želel smrti matky svojí. Již dne 18. listopadu 1285 potvrdil na památku své matky v Hradci u Opavy závět pražského a olomúckého kanovníka Vernharda, podle kteréž nadán vsí Všechovicemi u Olomúce, od královny druhdy mu darovanou, oltář ke cti sv. Michala v biskupském kostele Olomúckém, u něhož měly se čísti každý týden tři

1) Heinricus Italicus. Archiv XXIX. 95. V listině, dané v Praze 29. září 1285 (Emler, Regesta pag. 585), praví se: Klášter Milevský (v kraji Tábořském) obdrží patronátní právo v Starém a Novém Kamýku „in recompensam documentorum, que occasione obsidionis nostre coram castro Clingenberch habite, claustrum in Milevsk pertulit“. Obležení a dobytí hradu Zvíkova (v kraji Prácheňském) stalo se tedy zajisté několik měsíců před tím.

2) Necrologium Olom. Ms. k V. Idus Sept. Ale také k VI. Idus Septemb. „Obiit Cunigundis regina Bohemie“, kdežto Heinrici Heimbürgen Annal. k r. 1285 praví: „A. D. 1285 obiit Cunigundis in exaltatione ste Crucis“. Pertz XVII. 718. K V. Idus, tedy 9. září stojí v Necrolog. poznámka: „Kunigundis . . . habet 1. marcam, que solvitur de Luczka ex antiquis bonis sine rata, sicut alia de eisdem antiquis bonis“. Kdy sňatek Kunhutin se Závišem z Falkenšteina, po několik let tajený, vešel v známost, praví nám Cont. Vindobonen, u Perteze IX. 713 ad an. 1285. Když se bylo pojednalo o zpuštění Uher Kumany a Tatary Nogajskými, pak o smrti papeže Martina IV., o volbě jeho nástupce Honorie IV., o smrti Pasovského biskupa Gotfrida a o volbě Vernera — kteréžto události zběhly se vesměs roku 1285 a sice od ledna do 26. dubna, praví se: „Eodem tempore post festum Trinitatis (r. 1285 připadlo festum trinitatis na den 20. května) Zabisch, quidam supanus Bohemie, sollempniter Prage celebravit nuptias suas cum domina Chunegunde, relicta domini Ottacari quondam

mše za Přemysla Otakara II., za Kunhutu a Vernharda<sup>1)</sup>. Král sám založil v Brně dne 21. března 1286 na památku Kunhuty a Přemysla obročí při olomúckém kostele v Povele, ještě nyní trvajícím<sup>2)</sup>, a za matku samu zřídil v Hradci špitál pro 12 chudých<sup>3)</sup>. Nečteme nikde, že by byl Záviš podobným skutkem osvědčil lásku a příchyllost ke své choti, ale známa je nám přílišná jeho péče, aby synu svému Janovi utvořiti mohl ze statků matčiných samostatné knížectví. Postavení Závišovo při dvoře muselo se tím ovšem brzy

regis Boemie“. Totéž místo uvádí se doslovně u Raucha Script. II. 279. Anon. Chron. Austr. ad an. 1285 a v Pezových, Script. rer. Austr. I. 368, Chron. Claustro. Neoburgen ad an. 1285. Lichnowsky, Geschichte des Hauses Habsburg I. 328 a 476 odvolává se na toto místo; Kopp, Geschichte der eidgenössischen Bünde I. 475 pozn. 1. cituje Peze, klade však r. 1284, odvolává se při tom na Palackého, Geschichte von Böhmen, v Praze 1847. Palacký sám klade v pojednání svém „O panu Závišovi z Rosenberka“ v Časopise českého museum 1831, seš. 1. str. 71 úplně podle tohoto pramene, aniž by ho jmenoval, sňatek „po sv. Trojici r. 1285“. V jeho Geschichte von Böhmen však čte se I. 1. 318, že sňatek slavil se veřejně s velikou okázalostí v Praze počátkem června 1284. Proč se Palacký proti připomenutému pramenu přidržel roku 1284, není nikde dokázáno. My klademe rok 1285, poněvadž se zakládá na osvědčeném současném pramenu a poněvadž se tak vysvětluje způsobem nejjednodušším, proč pan Záviš nepozdravil krále Rudolfa v Chebu, když tam dne 24. ledna téhož 1285 roku slaven byl sňatek Rudolfovy dcery Jitky s králem Václavem u přítomnosti královny Kunhuty a knížete Mikuláše a nejspíše také biskupů Pražského a Olomúckého. Záviš provázaje chot svou do Chebu, ostal v jakémsi dvoře před městem, jak zvěstuje hovorný opat Zbraslavský (Dobner, Chron. Aulæ Regiæ, Mon. Boh. V. 53), což by soudíc podle jeho nepoddajné povahy, zajisté byl neučinil, kdyby sňatek jeho býval veřejně znám. Záviš zachoval tak veřejnou slušnost, vědět, že král Rudolf má také nemanželského syna, kterého byl minulého roku oženil. Böhmer, Kaiserregest. str. 124.

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 300. Obsírná závět Vernhardova v Cod. Dipl. Mor. V. 179.

2) Tamtéž IV. 316. Heinricus Italicus, Archiv XXIX. 160 a 162.

3) Heinricus Italicus t. 117.

změnití. Nežli se však Záviš stal nemožným, prokázal ještě králi zcela dobré služby na Moravě.

Zde na Moravě pěstní právo nabývalo hrozivého rázu. Pánové, kterým amnestií dostalo se milosti a kteří zase dostali se ke dvoru královskému, opět se chopili výnosného, ale nebezpečného prostředku brannou mocí právo si zjednávati. Známe také příčinu, kterou tento stav byl umožněn<sup>1)</sup>. Gerhard z Obřan a rod jeho učinili počátek. Hradý Helfenštejn, Hochstein, Freistejn a tvrz pana Fridricha ze Šonburku u Bořišova uvádějí se jakožto nebezpečná hnízda, proti nimž král Václav a Záviš s vojskem se vypravili; také klášter Rejhradský sem náleží. Projděme v krátkosti osady připomenutých hradů, počnouce s Obřany.

Nedaleko Brna při počátku údolí Svitavského vypínal se na pahorku hrad, jehož držitele Gerharda, z rodu Kunštátů, dostatečně známe. Roku 1281 byl zároveň s Milotou uvězněn a 1283 nabyl všeobecnou amnestií zase svobody<sup>2)</sup>. Ještě téhož roku podepsal se za svědka na listině pro klášter Žďárský. Pomezní spory mezi klášterem a bratřimi z Přimyslavě rozhodnuty ve prospěch kláštera<sup>3)</sup>. Gerhardovi staří přátelé: Kuno z Kunštátu a jeho synové Boček a Bohuš, pak Heřman z Holenburku, Smil a bratří jeho Oldřich a Remund z Lichtenburka (Remund byl 1298 prvním zemským hejtmanem na Moravě), Vítek ze Švabenic a j. v. podepsali porovnání. V letech 1283 až 1286 Gerhard neobjevuje se v listinách moravských<sup>4)</sup>, a touto dobou nejspíše s lidem

<sup>1)</sup> Velmi případně líčí tehdejší pohnutou dobu kníže Mikuláš Opavský v listině dané v Opavě 3. dubna 1284 (Cod. Dipl. Mor. IV. 285) slovy: „nulla fere dissensionis materia preiacente“.

<sup>2)</sup> Viz str. 51 toh. díla.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 282.

<sup>4)</sup> V listině dané v Brně 29. července 1283 (Cod. Dipl. Mor. IV. 297) objevuje se Gerhardus subcammerarius Moraviae. Jelikož však pan Gerhard z Obřan, pokud víme, žádné hodnosti zemské nezastával, Gerhard připomenutý pocházel asi z jiného rodu.

svým řádil v údolí Svitavském. Král Václav a Záviš již asi delší čas jeho vsi, města a hrady oblehali až jich konečně dobyli, jelikož dne 28. února 1286 v Brně králi a markraběti Václavovi se podrobuje, přísahou na krucifix věrnost a oddanost slibuje zavazuje se při tom, že lid svůj, tedy žoldnéře rozpustí a nikde více nepřivolí, nýbrž naopak zabrání, aby tito nebo někdo jiní na jméno jeho země nehubili. Kdyby slovo svoje zrušil, nechať markrabě všechny jeho statky zabaví; nyní žádá, aby mu z milosti dobyté hrady, města a vsi byli navraceny a ponechány. Při podrobení tomto, jenž se stalo na hradě Brněnském, byli přítomni: Mikuláš kníže Opavský, pan Záviš z Falkenšteina, kterýž se podepsal hned po knížeti, pan Beneda z Troblu, purkrabí na Přimdě, pan Bohuslav z Boru, komoří plzenský, pan Hartman z Holšteina, komoří brněnský, Kuno z Kunštátu, strýc Gerhardův, Milota z Dědic, Hrabíše z Bobrové, Vítek z Uny, Matiaš z Černé Hory, komoří vracovský (?) u Bzence, Jindřich z Brandýsa, Štěpán z Medlova, Štěpán Uher ze Sádku, Crha z Krazavic (Kracovic?) a ještě jiní moravští a čeští šlechtici<sup>1)</sup>. Ti všickni podepsali se na listinu. Gerhard držel slovo a byl odtud věrným přívržencem krále a markraběte. Dne 31. května 1286 prodal s chotí svou Jitkou z Feldsberku Ebenfurt, zboží své v Dolních Rakousích v kraji pod Manhartským pohořím, Kunrátovi z Potendorfu<sup>2)</sup>. Ebenfurt přinesla mu věnem manželka jeho. Dne 12. dubna 1287 dosvědčuje Gerhard, že sestra jeho Aneška, choť pana Vítky ze Švabenic odkazuje po smrti své cisterciáckému klášteru ve Žďáře polovici vsi Křižanova. Kdyby však některý syn její chtěl si ves tuto podržeti, že bude povinen klášteru 100 hřiven dobrého stříbra nahraditi<sup>3)</sup>. Z listiny této poznáváme syny

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 310.

<sup>2)</sup> Tamtéž V. 284.

<sup>3)</sup> Tamtéž IV. 329.

paní Anešky, tedy sestřence Gerhardovy, Bočka, Ctibora a Gerharda, pak praotce pánů z Kunštatu a Poděbrad pana Bočka, syna Kuny z Kunštatu, strýce Gerhardova, dále Smila, Ulmana a Remunda z Lichtenburka a Bohuše a jeho bratra Hartmana z Holšteina. Dne 29. května 1287 spatřujeme Gerharda ve společnosti opatů Velehradského a Vy-zovického, moravského truksasa Tasa, probošta Oslavan-ského a j. v. Všickni objevují se na porovnání, schváleném od biskupa Dětricha, jenž se stalo mezi klášterem Herbur-ským v Brně a klášterem Zábřdovickým o sad ovocný při Švarcavě ležící a od jeptišek společně s kolegiatní kapi-tolou v Kroměříži užívaný a o ves Diváky, kterouž pre-monstrati zabřdovičtí za sad směnili<sup>1)</sup>. Že Gerhard z Obrán měl kromě svého zboží u Brna ještě také jiné statky v Brněnsku a Znojensku, o tom svědčí poslední vůle jeho i manželky jeho z 6. listopadu 1289. Ustanoviliť, aby tře-tina výnosu z vinic, které od Gerharda buď již byly nebo ještě budou založeny u Pavlovic, Pouzdřan, Zajejčí, Načeratic (zašly), a Jaroslavíc odváděna byla rodinnému klášteru Žďárskému<sup>2)</sup>. To však je poslední listinná zpráva o Ger-hardovi z Obrán. Zápisky žďárské praví, že zemřel r. 1291 a že byl v kapli sv. Voršily, kterou sám založil<sup>3)</sup>, pocho-ván<sup>4)</sup>. Rodinný hrad Obrány hrál ještě r. 1310 v dějinách úlohu. Pověstní loupežníci hubili z něho okolní krajiny. Proto byl od měšťanů brněnských obležen a dobyt, a ještě téhož roku se zemí srovnán. Půdu, na které hrad stával, jakož i zboží k němu náležející král Jan udělil r. 1316

1) Cod. Dipl. Mor. V. 285.

2) Tamtéž 289.

3) „Gerhardus iam fundaverat illam virgineis sacris undenis ille capellam“. Chron. na uv. m. str. 51.

4) Steinbach, Diplomatische Sammlung historischer Merkwürdig-keiten aus dem Archive des gräflichen Cistercienserstiftes Saar. I. 9. Chronica domus Sarensis pag. 52.

v léno měšťanům brněnským<sup>1)</sup>. Z poboční linie Gerhardova rodu pocházel slavný král Český a markrabě Moravský, Jiří z Poděbrad.

Druhý hrad toho druhu nazýval se Helfenstein. Ne-daleko Lipníka, nade vsí Týnem, rozkládají se na skalnaté hoře zříceniny hradu Helfensteina. Hrad tento ovládal údolí Bečvy a byl před několika léty od Bedřicha z Li-navie na statecích tehdejšího zemského maršálka morav-ského Bohuše z Drahotouš a sice proti jeho vůli násilně vystavěn<sup>2)</sup>. Rod pánů z Linavie obrátil k sobě již r. 1281 obecnou pozornost. Tehdáž nebo snad ještě dříve Ota z Linavie a bratr jeho — Oldřich uvádí se v listině<sup>3)</sup> — zmocnili se hradu Edelsteina u Zuckmantlu ležícího, k Opavsku slu-šícího a z pevného staviva zbudovaného, odkudž plenili statky biskupství Vratislavského. Aby se tomuto zlořádu učinila přítrž, kníže Mikuláš Opavský hrad dobrovolnou úmluvou ujal a jelikož pánové z Linavie nebyli s to, aby biskupství Vratislavskému škodu nahradili, Mikuláš postoupil na věčnost biskupu Vratislavskému Tomášovi II. hrad Edel-stein a ležící pod ním Zuckmantel<sup>4)</sup>. Ota a jeho bratři měli, jak viděti, nepokojnou krev. Snad v náhradu za Edelstein Fridrich vystavil Helfenstein na cizí půdě a proti lantfridu, což bylo zajisté dostatečnou příčinou, aby se proti

1) Wolný, Markgrafschaft Mähren II. 2. 15.

2) V olumúckých deskách zemských čteme k r. 1349: „D. Czenko de Drahotuš et D. Mikul frater suos notificant, quod castrum Halfstain sit locatum in bonis eorum violenter per Fridusium de Linaw, et hoc notavimus in omni colloquio sive publicavimus“. Landtafel, das Buch der Olmützer Cúda. V Brně 1854, sv. 1. str. 5 pozn. 97 a 98.

3) Cod. Dipl. Mor. IV. 260.

4) Tamtéž 254. „Nicolaus . . . considerantes guerram et dis-cordiam, que vertebatur ex parte una inter Othonem et fratres suos de Linavia, homines et terram ecclesie beati Ioannis, Vratislaviensis diocesis, de castro lapideo, quod Edelstein dicitur, impugnantes“ etc. Mluví se zde tedy o „bratřích“ Otových. Oldřich uvádí se jako bratr Otův k 19. září 1281; a není také Fridrich bratrem Otovým?

němu zbraně užilo. Hrad prý byl obléhán a dobýván po osm dní až konečně padl<sup>1)</sup>. Bližších poměrů dějiny neznají. Helfenstein přisouzen panu Vokovi z Kravař<sup>2)</sup> a Fridrichovi z Linavie udělena milost. Později držel hrad Račice u Viškova, odkudž zase konal loupeže na hlavní silnici z Olomouce do Brna vedoucí, až si jej král Jan r. 1312 podrobil<sup>3)</sup>. Hrad Helfenstein udržel se v dobrém stavu až do r. 1656 a odolal statečně r. 1468 králi Matiašovi Uherskému, 1623 kraběti Mansfeldovi a 1645 Švédům.

V kraji Olomúckém, míli západně od Zábřehu, vypínal se na skalnatém pahorku hrad Hochstein. Letopis zbraslavský vypravuje<sup>4)</sup>: „Tehdáž loupežníci obsadili hrad Hochstein při moravských hranicích a podle zvyku svého sužovali denně okolní krajiny pálením a loupežemi. Tu slitoval se král nad úpěním ubohých utiskovaných poddaných, sebral vojsko a přitřhl ke hradu. Nejprve padlo předhradí, potom král neohroženě dobyl i hradu samého a vložil do něho spolehlivou posádku, aby okolní krajina byla odtud chráněna.“ Od té doby hrad ostal zeměpanským a když se v únoru 1289 jednalo o výměnu jistého území a měst míšeňských za statky česko-moravské, byl prý postoupen tehdejšímu markraběti Míšeňskému Fridrichovi<sup>5)</sup>. Jen tolik víme o tomto hradě, z něhož se do našich dob sotva základní zdi zachovaly. Kdo na něm velel, co se s ním po-

1) Pešina, Mars Morav. pag. 386.

2) Landtafel na uv. m. „Dominus Johannes de Kravar, Camerarius Olomucen, notificat (ad an. 1349), quod castrum Helfstain pater suus, Dominus Wocco, tennuit cum omni iure hereditarie et possedit omnibus annis, secundum quod de iure debuit, et illud est devolutum hereditarie ad ipsum et pueros sive liberos suos“.

3) Chron. Aulæ Regiæ ad an. 1312. Dobner, Mon. V. 273 a Cod. Dipl. Mor. VI. 383.

4) Chron. Aulæ Regiæ na uv. m. Wolný, kirchl. Topogr. Mährens v Olomúci II. 422.

5) Jireček, Codex iuris Bohem. I. 236.

zději stalo, není nám známo. Nejspíše připadl Závishi, poněvadž s ním král r. 1289 naložil jako se zbožím zabaveným. Okolo r. 1350 náležel Jaroslavovi ze Šternberka a k r. 1464 uvádí se již jako hrad pustý<sup>1)</sup>.

Obraťme se nyní ke hradu Bořišovu, který stával mezi Mor. Třebovou a nynějším Bořišovem a z něhož se pode jménem Hradiska jen některé stopy zachovaly<sup>2)</sup>. Hrad byl založen nejspíše od Boreše z Risenburka, na ochranu Mor. Třebové, kteráž mu náležela. Když Boreš hyl ze země vypovězen, hrad přešel na bratra jeho Bohuše a po smrti tohoto na syny nezletilé, jichž poručníkem stal se, jak nám známo<sup>3)</sup>, Fridrich ze Šonburku. Fridrich dostavěl před rokem 1285 hrad Bořišov od Boreše založený a sice proti landfridu. Na rozhodnutí markraběte Václava měl býti pobořen, ale Fridrich toho neučinil a přiměl tak panovníka, že zbraní proti němu zakročil. Letopisec zbraslavský poznamenává: „Král Václav dobyl Mor. Třebové, ochranného města Fridrichova, a ponechal jej na svobodě, když se za něj zaručili jistí pánové, že se bude nadále pokojně chovati. Ale když Fridrich slovo své zrušil a v loupežení neustal, rukojmí jej sami vydali králi k potrestání. Měl jej stihnouti trest smrti, ale přátelé se přimlouvali, aby bylo života jeho ušetřeno, a král dal se obměkčiti; aby však Fridrich pamatoval, že trest zasloužil, byl mu na pravé ruce jeden prst useknut<sup>4)</sup>.“ Že hrad Bořišov padl zároveň s Třebovou, rozumí se samo sebou. Fridrich ze Šonburku byl odtud věrným manem královým; roku 1289 setkáváme se s ním v Praze při dvoře ve společnosti nejlepších přátel krále Václava<sup>5)</sup>.

1) Wolný, Topographie von Mähren V. 373.

2) Jméno hradu sice nikde se neuvádí, ale výslovně jmenuje se ves Bořišov pod ním ležící.

3) Viz str. 58 toh. díla.

4) Chron. Aulæ reg. Dobner Mon. V. 58.

5) Jireček, Codex iuris Bohem. I. 234.

Jak četné asi byly posádky na jednotlivých hradech, souditi se dá podle Rejhradu. Tento benediktinský klášter blíže Brna byl opuštěn od bitvy na Moravském poli, po níž vojsko Rudolfovo vtrhlo na Moravu. Mniši utekli se nejspíše do Břevnova. Okolnosti této užíli dobrodruzi po zemi se potulující a obsadili počtem asi 400 osob klášter na způsob hradů vystavěný. Záviš zmocnil se kláštera nočním útokem. Zajatci byli buď pověšeni nebo mečem popraveni. Za boží řízení považováno, že i onino loupežníci, kterým se podařilo za útoku do okolních lesů uprchnouti, příštího dne sami nepřátelům svým vběhli do rukou. Poněvadž těžkými svými hříchy poskvrnili stánek bohu zasvěcený, proto, jak se pravilo, zmátl bůh smysly jejich<sup>1)</sup>. Klášter a kostel byly teprvé dne 12. září 1288 od diecézálního biskupa Dětricha znovu vysvěceny<sup>2)</sup>.

Drobná tato válka byla asi zvláště r. 1286 dosti namáhavá, jelikož král Václav byl nucen i cizí pomoci užiti. Letopisec Heimburský poznamenává, že král Václav měl toho roku rozmluvu s Albrechtem knížetem Rakouským — kterýž od r. 1283 hodnost tuto zastával<sup>3)</sup> — a že pak Albrecht oblehl, dobyl a pobořil tvrz Freistein<sup>4)</sup>. K jihu od Bítova leží v údolí na pravém břehu Dyje moravský městyš Freistein. Na hoře, nad městysem se zdvihající, stojí

1) Chron. Aulæ reg. Dobner, Mon. V. 58.

2) Biskup Dětrich potvrzuje rekongiaci listinou danou v Modřicích dne 13. března 1290 těmito slovy: „notum facimus . . . quod anno Domini 1288 die dominica infra octavam natiuitatis B. M. V. monasterium Sti Petri in Reygna, quod per quosdam sacrilegos latrunculos et raptos captum fuerat et occupatum, et per multas spurticias et imundicias detestabiles multipliciter execratum, sollempniter recongiamus, sancti spiritus gratia invocata, cum omnibus altaribus suis.“ Cod. Dipl. Mor. IV. 366.

3) Cont. Prædic. Viennen ad an. 1283. U Pertze IX. 731. Cont. Vindobonen ad an. 1282 na uv. m. 712.

4) Heinrici Heimburgen Annales ad an. 1286. U Pertze XVII. 718.

značné ještě rozvaliny jmenovaného hradu, který byl pak znovu vystavěn a r. 1440 od stavů moravských pro loupeže, jenž se z něho dály, opět pobořen<sup>1)</sup>. Jen po společné úmluvě mohlo se státi, že kníže Albrecht v cizí zemi a na cizí půdě hradu dobyl a jej pobořil.

Nastává otázka, do které doby padá tato válečná výprava králova na Moravu a jak dlouho trvala? My jmenovali rok 1285. Roku 1284 setkáváme se s králem v Olomúci teprvé dne 28. srpna. Královský protonotář Velislav, tehdejší ještě kanovník kostela pražského a vyšehradského — příštího roku stal se také kanovníkem kostela olomúckého — sepsal v kostele hradištském pro jeptišky kláštera sv. Jakuba v Olomúci u přítomnosti krále Václava potvrzení jistých listin a předložil králi žádost kathedrálního děkana Budišlava, aby potvrdil ustanovení vikáře kostela Olomúckého Mutíše, který kostelu tomuto daroval zděděný statek Břichotín u Prostějova. Král žádosti té vyhověl 29. srpna téhož roku<sup>2)</sup>. Vrátiv se potom do Prahy, propůjčil odtud z úcty k památce otce svého Přemysla Otakara klášteru Hradištskému dne 7. září patronátní právo farního kostela v Blučině u Rejhradu, což seznává biskup diécesální listem daným v Brně dne 13. února 1286<sup>3)</sup>. Avšak již 12. září 1284 král Václav z Čech nejen potvrdil klášteru Hradištskému všechny svobody, nýbrž udělil mu také právo, aby opevniti směl hradbami, příkopy a jiným způsobem města svá a městyse, jmenovitě Kněnice, Kyjov, Svitavy, Hranice a Střelnou. Král milost tuto odůvodňoval tím, „že je chvalitebno, místa náležející klášterům a zvláště těm, kteréž byly založeny od panujícího rodu, nadati takovými právy, aby úkladům svých

1) Wolný, Mährens Topographie III. 545.

2) Cod. Dipl. Mor. IV. 288 a 289. Potvrzení tohoto daru od biskupa Dětricha stalo se dne 14. února 1286 na uv. m. 305.

3) Cod. Dipl. Mor. IV. 290 a 304. Královna Jitka o propůjčení patronátu v Blučině klášteru Žďárskému v Praze 20. ledna 1288. Cod. Dipl. Mor. IV. 342.

nepřátel a odpůrců mohly se co nejvydatněji opírat; a proto že klášteru Hradištskému, jehož majetek a práva válkou předcházející beztoho velice se ztenčily, má se poskytnouti možnost, aby se všelikým opevněním chrániti směl proti svým nepřátelům<sup>1)</sup>." Obdarování toto předchází úmluvu, kteráž se stala v Brně dne 29. července 1285 mezi biskupem Olomúckým a Fridrichem ze Šonburku<sup>2)</sup>. Neměl snad se obdarováním tímto státi jakýsi nátlak na pána ze Šonburku? Z toho všeho je viděti, že r. 1284 výprava ještě se nezapočala, ale že se již od září t. r. za možnou považovala. A výprava započala skutečně, jak jsme pravili, teprve z jara 1285 v Čechách oblehnutím hradu Zvíkova.

Jaký byl další průběh výpravy v Čechách, nevíme; dlouho zajisté netrvala — dne 8., 24. května a 1. července byl král Václav jistě v Praze; <sup>3)</sup> výprava byla také přerušena zprávou o smrti královny Kunhuty dne 9. září a v září 1285 byla již ukončena, poněvadž dne 29. září odměněn byl klášter Milevský, jak se podobá, ze škody, kteréž utrpěl za obléhání Zvíkova a dne 23. října odměněn velitel Závíš městy Policí (v kraji Litoměřickém), Lanškrounem a hradem Lanšperkem (obojí v Chrudimsku).<sup>4)</sup> Potom dne 18. listopadu 1285 král pořádal v Hradci u Opavy pozůstalost své matky, kamž jej, jak se domníváme, Závíš provázal a kde se sešel s nevlastním svým bratrem Mikulášem. Tento byl se nedlouho před tím dne 3. dubna 1284 porovnal po dlouholetém sporu s vlastními svými poddanými v Opavě v ten smysl, že jim slíbil, když mu věrnost přísahali, kterak

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 291 a 292. V listině připomínají se způsoby opevnění: sepes — plot, blanca — plaňka, palisada, turres — věže, fossatum — příkop, munimentum — opevnění vůbec.

<sup>2)</sup> Viz str. 58 toh. díla.

<sup>3)</sup> Emler, Regesta str. 580—582.

<sup>4)</sup> Darovací listina Závíšovi z Falkenšteina dána je v Praze X. Kal. Novembr. (23. října) 1285. Orig. v Třeboni. Emler, Reg. pag. 586.

jich dále nebude obtěžovati a žádného hradu blízko města stavěti a že se jim zaručil za potvrzení práva skladného, mincovnictví, soudu zemského a vůbec všech práv městských.<sup>1)</sup> O tomto porovnání mezi knížetem Mikulášem a městem Opavou zmiňujeme se z toho zvláštního důvodu, poněvadž je považujeme za obezřelé opatření vojevůdce Závíše, aby si pojistil záda, až započne zápas s oposicí moravskou; a že se tak stalo hned počátkem roku 1286, doklad k tomu nalézáme v pobytě králově, který celý rok 1286 ztrávil na Moravě a sice výhradně v Brně. Při něm meškal v Brně až do dubna Dětrich biskup Olomúcký. Biskup vydal listiny v Brně dne 6. února strany nové fary v Šardicích u Kyjova, dne 13. února strany patronátního práva v Blučině u Rejhradu od krále klášteru Žďárskému propůjčeného, dne 14. února strany Břichotína, kterýž Mutiš, vikář katedrálního kostela olomúckého odkázal kapli sv. Jana při kathedrále, a dne 1. dubna strany zboží, kteréž bylo od kláštera Zabrdovického v Kurdějově zakoupeno.<sup>2)</sup> S králem pak setkáváme se v Brně dne 18. února, kde potvrzuje jeptiškám herburským ves Diváky od kláštera Zabrdovického jim prodanou; dne 26. února směnil zeměpanskou ves Tasovice v Znojensku za soukromé zboží v Mohelně; dne 11. března daroval svému kaplanovi, kterýž byl zároveň dvorním jeho lékařem, ves Povel u Olomouce a listinou z 21. března povýšil ji na obročí kanovnické; dne 2. dubna daroval herburským jeptiškám ves Soběšice u Brna a dne 25. prosince potvrdil témuž klášteru výsady od předků svých propůjčené.<sup>3)</sup> Tedy až do dubna sáhají nepřetržitě listiny královny, zde náhle přestávají,<sup>4)</sup> a sice nejen listiny královny, nýbrž

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 285.

<sup>2)</sup> Tamtéž 302, 304, 305 a 315.

<sup>3)</sup> Tamtéž 306, 310, 314, 316, 318 a 321. Archiv d. XXIX. 160 a 162 co kusé formuláře.

<sup>4)</sup> V Emlerových Regestech je na str. 594 ještě listina králova z 1. května 1286 a na str. 595 jiná daná v Praze dne 20. června 1286,

také činnost soudů zemských. Poslední sem se vztahující listina vydána byla od olomúckého purkrabí Alberta ze Šternberka, zemského sudí Předbora z Boleluce a správce statků a příjmů královských v Olomúcku Vojslava. Pánové tito rozhodli na krajském soudě v Olomúci dne 8. února pod předsednictvím olomúckého komoří Oneše z Schönwaldu spor o ves Těšetice ve prospěch kláštera Hradištského.<sup>1)</sup> V tu dobu, kdy kancelář královská a oddělená od ní kancelář markrabská — všechny uvedené listiny podepsány jsou od moravského protonotáře Jana — v činnosti své ustaly, klademe výpravu krále a Závíše do pole. Dne 28. února 1286 Gerhard z Obrán skládal, jak nám známo, přísahu věrnosti u přítomnosti knížete Mikuláše a pana Závíše. O poboření hradu Freišteina vypravuje se výslovně k roku 1286. Bořišov mohl býti pobořen teprve po úmluvě z 29. července 1285, a taktéž Helfenštein a Rejhrad; proto jsou zcela dobře zpraveni letopisci Jindřich Heimburský, vídeňský a žďárský, pakli poboření opozičních hradů na Moravě kladou do roku 1286 a pakli vypravují, že král Václav neobyčejně přísně nakládal se zajatými;<sup>2)</sup> naproti tomu však zvláště městům

z nichž vysvítá, že tehdáž kromě jeho sestry Kunhuty žila také ještě jeho teta Eliška v klášteře františkánském v Praze.

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 312.

<sup>2)</sup> Cont. Vindobonen ad an. 1286. U Pertze IX. 714. „Wenceslaus contra eos (destructores terre) collecto exercitu viriliter more patris sui obsedit castra eorum, et civitates eorum destruxit, munitiones confregit, et quos cepit, diversis mortibus crudeliter affecit. Nam quosdam eorum decollavit, alios vero in patibulis suspendit, reliquos autem in rotis confregit, ita quod in quodam campo videbantur plus quam quingenta corpora hominum in rotis et patibulis canibus et avibus lacerandis expositorum; sicque reddita est pax terris suis“. Heinricus Heimburgen ad an. 1286. U Pertze XVII. 718. „Rex vero Wenceslaus multos sceleratos, ut spoliatores, fures, in terra sua occidi precepit, maxime in Moravia“. Chronica domus Saren pag. 52 poznamenává o loupežích k r. 1286. „Sicque locis nostris excrevit livor eorum (predorum) in tantum, quod conventus et tunc monachorum dispersus, nimia pre paupertate gravatus“.

škody nahraditi hleděl. Na doklad toho uvádíme, že z Brna propůjčil městu Olomúci, které dlouholetými válkami ne-smírně byla utrpěla, osvobození od daně a od mýta na dvě léta, vyjmouc obvyklé nájemné.<sup>1)</sup> Tolik však bylo dosaženo, že rokem 1286 zbavena byla Morava loupeživých rytířů a že lanfridu zjednáno bylo všeobecné uznání.

Ačkoliv byl takto pokoj zjedнан a rušitelé jeho potrestáni, markrabě předce nedůvěřoval pro budoucnost staré šlechtě opoziční a tak hodlal opírat se proti ní o zvelebený a sesílený stav městský. Otec jeho Přemysl Otakar uznáváje důležitost tohoto stavu, zveleboval, jak víme, život městský všemožným způsobem. Podle tehdejšího smýšlení potřebí bylo kromě samosprávy obce přede vším hradeb a příkopu a pak dostatek zbraně, aby osada nějaká povýšena byla na město. Právo opevňovací náleželo tedy k velikým výsadám každého místa. Klášter Hradištský považoval to za vyznamenání, když král Václav roku 1284, jak známo, právo toto několika jeho městysům udělil. V listině, kteráž se pohříchu jen jako formulář zachovala a tedy datována není, král Václav projevuje úmysl, proč pečuje zvláště o města.<sup>2)</sup> Mělat vábiti, praví král, nové osadníky, a tak obyvatelstvo městské předešlými nepokoji seřídle povznést. Neboť právě obyvatelstvo městské panovníci česko-moravští považovali za ozdabu země a města vůbec za nejbezpečnější bašty svého panství proti cizím i domácím nepřátelům.<sup>3)</sup>

<sup>1)</sup> Heinricus Italicus. Archiv. XXIX. 136, 138 č. 131.

<sup>2)</sup> „Cupientes, ut civitates nostre, que post obitum olim patris nostri propter multiplicem turbacionem tranquillitatis expertes et fere habitatoribus exinanite fuerunt, tranquillitate gaudeant et habitatoribus replentur“. Heinricus Ital. Archiv. XXIX. 126.

<sup>3)</sup> V listině vydané pro městečko Jaroměřice v kraji Znojemském, kterážto listina nemá ani datum ani jméno vystavovatele, čte se: „Inter multas et arduas sollicitudines et curarum mordaces instancias, que in nostri pectoris aula versantur, ad illud maxime dirigimus aciem mentis nostre, qualiter provincie, nostre dicioni subdite, civitatum

Bohužel že se zachovalo jen málo listin o založení měst moravských, a listiny, které máme, jsou z větší části jen formuláře královských notářů. Takového druhu je nejvýše poučný zakladací list nynějšího moravského městečka Jaroměřic. Správci královských statků a důchodů na Bítově — rozenému Němci — bylo od krále, neznámo zdali od Přemysla Otakara nebo od Václava uloženo, aby připomenuté městečko obehnal hradbami s věžemi a branami tím způsobem, jako je opevněn Kolín v Čechách, avšak jen v takovém objemu, jako je česká Kouřim. Aby dílo toto mohlo býti v osmi létech dokonáno, obyvatelé tamější osvobozeni byli na tu dobu ode všech daní a od mýta a teprve po uplynutí osmi let měli odváděti z každého lánů hřivnu stříbra. Posud měli jen 50 lánů, kteréž rozmnoženy o 70, aby nové osadníky mohli přijímati, kdežto řiditeli celé té záležitosti propůjčen v odměnu dědičné úřad rychtáře, třetí denár z pokut peněžních, dva lány s loukou sousední a právo zříditi si v Jaroměřicích lázně, dva krámy řeznické, dva krámy k prodávání chleba a mlýn.<sup>1)</sup> Městu Jihlavě, kteréž ve čtyřech létech mělo zříditi sesuté zdi a věže, propůjčeno právo vybírati mýto, kteréž náleželo tehdy jakémusi rytíři a pak právo drobného prodeje. Za to město vystavělo ještě druhý příkop.<sup>2)</sup> Asi podle tohoto vzoru propůjčováno městům právo opevňovací a obyvatelstvo jejich podporováno, aby na ochranu vlastní a tím také na ochranu země zřizovalo opevnění všelikého druhu.<sup>3)</sup>

*decorentur frequentia et robore fulciantur, quatinus hereditas nostra speciosa preclaraque nobis compareat, et hostilis insultus incursibus et manus pressuris predonice nequeat de facili molestari.* Heinricus Italicus. Archiv XXIX. 127. Srovn. na uv. m. 132 č. 121.

<sup>1)</sup> Heinricus Italicus na uv. m. 127 a 128. Jakým způsobem založen byl Kolín nad Labem, o tom na uv. m. 131. č. 120.

<sup>2)</sup> Heinricus Italicus na uv. m. 132.

<sup>3)</sup> „Muniminis cautela non modica, que ad regni stabilitatem et tranquillitatem pertinet, consistit in fortitudine civitatum“.

Takovýmto způsobem utvrzeny brzy pokoj a bezpečnost v zemi<sup>1)</sup> — v Olomúci mohl se již dne 25. února 1287 odbývati opět soud zemský<sup>2)</sup> — a tak umožněno i biskupu zemskému Dětrichovi i markraběti Václavovi, aby věnovali pozornost záležitostem zahraničním: král Václav aby uvedl domů choť svou Jitku, dceru krále Rudolfa a biskup Dětrich aby se vydati mohl na národní německý koncil na měsíc březen 1287 do Vircpurku vypsáný.<sup>3)</sup> Otázka o korunování na císaře Římského, kteráž posud nebyla rozřešena, byla hlavním důvodem ke svolání tohoto koncilu. Král Rudolf opět vypravil vyslance své k papeži Honoriovi IV., který jak nám známo, dosedl na stolec papežský dne 2. dubna 1285, aby s ním ujednali den korunování. Papež ustanoviv k slavnosti této den 2. února 1287 vypravil kardinála a biskupa Tuskulského Jana jakožto legáta do sousedních zemí slovanských, aby se na vhodném místě uradil o tom, co by dále bylo potřebí. Avšak věc se opět protáhla, poněvadž král nepomýšlel nikdy do opravdy na výpravu do Říma. Aby však se předce něco provedlo, navržen po dorozumění se s Rudolfem německý národní koncil, za jehož shromáždění Vircpurk ustanoven. S podivením jesti, že na koncil tento dostavilo se tolik biskupů — praví se, že jich bylo asi 70, a mezi nimi také Tobiáš Pražský a Dětrich Olomúcký<sup>4)</sup>. Papežští legati s nemírnými svými požadavky považováni již za pohromu země. Diocese byly beztoho papežskou válečnou berní — pode jménem desátku

<sup>1)</sup> O vnitřní pokoj města Prahy mělo býti postaráno mimořádným opatřením „soudu šestipanského, Statuta iudicii Pragen sex iuratorum dto Pragae 4. Sept. 1287“. Jireček, Codex na uv. m. 223.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 327.

<sup>3)</sup> Cont. Vindobonen ad an. 1287. U Pertze IX. 714. „Anno D. 1287 in quadragesima dominica, qua cantatur Letare Iherusalem, legatus quidam missus a papa in Herbipoli convocavit omnes archiepiscopos et episcopos ac alios prelatos tocius Alemanie.“

<sup>4)</sup> Annal. Osterhoven ad an. 1287. U Pertze XVII. 550.

krížáckého — tak přetíženy, že biskupové Pražský a Olomúcký museli již předešlého roku zakročiti za osvobození<sup>1)</sup>. Teprve před několika roky, 1279, meškal v zemi minorita Pavel, biskup Tripolský, jako zvláštní legát; bylo mu uloženo, aby sňal kletbu s Přemysla Otakara, jenž ve Znojmě odpočíval nepohřben<sup>2)</sup>. Poplatky těmto legátům byly tak nemírné, že na př. klášter Broumovský musel se silně zadlužiti, aby jen vyhověti mohl požadavkům legáta, jak se podobá, kardinála Jana, který nedávno do Čech přibyl<sup>3)</sup>. S velikou přisností požadoval tento legat od veškerého duchovenstva diocese Olomúcké, tedy od kněží světských i řeholních, třeba že duchovenstvo řeholní bylo z poplatků vyjmutu, daň vyměřenou podle majetku, kterouž biskup měl pro legáta vybrati. Že takovéto zaměstnání nebylo biskupovi příjemno, rozumí se samo sebou. Zvláště kláštery ohražovaly se proti tomuto břemenu. Známo je nám odvolání herburských jeptišek v Brně. Majíce přispěti hřivnou čistého stříbra, protestovaly proti tomu, poněvadž podle řehole a statut řádu dominikánského, jehož provincialovi v Čechách jsou podřízeny, požívají také exempce jako tento řád. Zdaliž tento protest měl žádoucí výsledek, není z dějin známo. Biskup Dětrich ohlásil písemně celou záležitost

<sup>1)</sup> Vysvítá to z odpovědi papeže Honoria IV. v Římě 27. ún. 1286. Emler, Regest. pag. 590.

<sup>2)</sup> Annales Colmarien maiores ad an. 1278. Chron. Magni presbyt. ad an. 1279. U Pertze XVII. 202 a 534.

<sup>3)</sup> Klášter Broumovský musel se vypůjčiti 50 hřiven „pro subvencione pecunie legato sedis apostolice facta“. Voigt, Formelbuch. Archiv XXIX. 98, líčí živými slovy lakomost legata, „qui multos sua symoniaca infecit pravitate . . . qui omnem suam intentionem fundavit super uno, quod dicitur moneta“. Ellenhardi Chron. U Pertze XVII. 129. A tohoto muže ochraňoval král Rudolf! Příklady nesnesitelných od legata roku 1287 uložených břemen podává Stenzel, Geschichte Schlesiens I. 100 a 101. Jan Tuskulský požadoval od biskupa Vratislavského 150 hřiven a od celé provincie polské 1100 hřiven diet za minulý rok 1286, tedy skoro 15.000 tolarů.

z Brna dne 12. ledna 1287 legatovi apoštolskému, žádaje za čtrnáctidenní odročení této věci<sup>1)</sup>.

Národní koncil zahájen byl na neděli Laetare, dne 16. března 1287 ve Vircpurku u přítomnosti krále Německého, trval asi 8 dní a schválil 42 kusy, kteréž mu legát předložil<sup>2)</sup>. Obsahují obyčejné stížnosti na úpadek kázně, kárají jisté zlořády duchovenstva, jako na př. hru v kostky a s kuželkami, nošení zbraně, chození do hostince, návštěvy v panenských klášteřích, odbývání dvou mší za jediný den, děje-li se tak ze ziskuchtivosti, přisluhování dvěma kostelům, vybírání štoly za vysvěcení sňatků a mrtvol, kdežto po vykonání obřadu mohly se dary přijmouti a j. v. Také ustanovují, že dívka v klášteře, jenž dosáhla 15. roku věku svého, musí se státi jeptiškou, vlasy si dáti ostříhati a klausuru ustanovenou držeti. Žádný kněz nebo světský člověk že nesmí přijímati falešných proroků, tak zvaných bratří apoštolských za okázalého průvodu a že jich nesmí potraviny zásobovati. Totéž že platí o kočujících žácích a j. v. Jelikož obnovena byla také a zostřena nařízení druhého koncilu Lyonského z r. 1274 o lichvě<sup>3)</sup>, a legát požadoval od duchovenstva a od mnichů ze všech zemí na koncilu zastoupených čtvrtinu všech příjmů na čtyry léta, zdvihla se proti němu taková oposice, že co nejspěšněji musel opustiti Vircpurk a vůbec Německo, aby unikl všeobecné nevoli<sup>4)</sup>. Koncil tento neměl na poměry moravské

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 324.

<sup>2)</sup> Hartzheim, Concilia Germaniæ Tom. III. 725—734.

<sup>3)</sup> 26 Canonem druhého koncilu Lyonského obnovuje se nařízení třetí Lateranské synody z r. 1179 proti lichvářům, jenž nemají býti připuštěni k přijímání a jenž nemají býti křesťansky pochováni, dokládajíc: „žádný sbor, žádná obec a žádná soukromá osoba nesmí dovoliti cizinci, aby na jejím území půjčoval na úroky, nýbrž naopak musí takovéto lichváře do tří měsíců zapuditi“. Hefele, Conciliengeschichte VI. 136. A právě v biskupských městech lichvářství kvetlo nejbujněji.

<sup>4)</sup> Pertz XVII. 77, 130, 213, 550. ssl. Pak Cont. Vindobon na uv. m. IX. 714.

a české pražádného vlivu; ustanovení jeho nebyla zde ani rozhlášena. Ale podán je nový doklad, že stolice apoštolská vždycky církev moravskou a českou počítala k Německu.

Biskup Dětřich byl na koncilu a stal se tedy také svědkem výjevu bouřlivého, jaký způsobila předloha legátova; sešel se tam se svým metropolitou, ke kterémuž úřadu ustanoven byl od papeže dne 25. května 1286 Jindřich, někdejší biskup Basilejský, kterýž byl po nějaký čas politickým soudruhem biskupa Brunona na Moravě<sup>1)</sup>. Že biskup Dětřich přítomen byl na koncilu, viděti je z listiny vydané pro pohořelý klášter Marienburghauský. Biskup Dětřich a biskup Tobiáš Pražský podepsali na koncilu ve Vircpurku dne 13. března<sup>2)</sup> list o odpustcích od arcibiskupa Kolínského Sigfrida a od mnohých jiných biskupů vydaný a dne 17. března Jindřich arcibiskup Mohučský udělil 40denní odpustky všem, kdo by podporovali počatou již stavbu jeptišského kláštera sv. Antonína a sv. Klary, řádu františkánského, ve Znojmě<sup>3)</sup>. Zdali biskup Dětřich přítomen byl také ještě na sněmě, dne 24. března 1287 od krále Rudolfa ve Vircpurku zahájeném, není jisto, ale zaručeno je, že již v měsíci květnu, pakli ne dříve, nalézal se zase na Moravě, poněvadž máme od něho ze dne 29. května 1287 porovnání mezi klášterem Zabrdovickým a herburskými jeptiškami v Brně, kterýmž ukončen spor o ves Diváky v kraji Brněnském<sup>4)</sup>.

Zatím vykonány byly v Praze všechny přípravy k slavnému vjezdu České královny a markraběnky Jitky, kteráž přibyla do Prahy dne 4. července 1287 za velikého jásotu<sup>5)</sup>.

1) Viz str. 10. a 11. toh. díla.

2) Orig. v říšském archivu v Mnichově. Otištěno v Hartzheimovi na uv. m. 734.

3) Cod. Dipl. Mor. IV. 328.

4) Tamtéž V. 285.

5) Chron. Pulkavæ ad an. 1286 (1287) jmenuje III. Non. Julii, tedy 5. červenec. Dobner, Mon. III. 244.

Nedlouho před tím král Václav rozhojnil jakožto markrabě Moravský nadání svatomíchalského farního kostela ve Znojmě a přidělil mu taktéž bohatě nadanou hradní kapli sv. Kateřiny uloživ purkrabí, aby kostelům věnoval zvláštní péči a je ochraňoval. Moravský protonotář listinu o tom vydanou sepsal v Praze dne 23. května 1287<sup>1)</sup>. Zbožný král neopomenul nikdy před důležitým krokem vykonati nějaký skutek křesťanský; a v tom vyrovnávala se mu mladá jeho choť. Za šťastné znamení považováno, že královna pohlednouc na zemi spustošenou hluboce povzdechla a četnou chudinu laskavě přijímala<sup>2)</sup>, tak že stavové čeští v Praze srdečně ji vítali. Kromě jiného stavové slíbili, že věnný její statek v Kladsku každým způsobem nedotknut bude zachován<sup>3)</sup>. Jitka stala se v pravém slova smyslu matkou země. Zemřela r. 1297. Zdali také na Moravě bylo jí holdováno, pro nedostatek pramenů ani tvrditi ani popírati nemůžeme, avšak podle té okolnosti, že král Václav dne 27. září 1287 a pak opět dne 13. října v Olomúci meškal, že nejspíše až do Uh. Brodu zajel<sup>4)</sup> a že královna dne 20. ledna 1288 v Praze pamatovala na klášter Žďárský, potvrdíc patronátní právo v Blučině u Brna, od krále Václava klášteru tomuto darované<sup>5)</sup>, podle toho možno souditi, že na Moravě byla jako v Praze uvítána.

Do této doby spadá událost, jejíž dosah nemohl se nijakž předvídati — míníme nový sňatek pana Závíše z Fal-

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 233. Ke konci XV. století farní kostel sv. Michala stal se střediskem kacířství ve Znojmě. R. 1624 odevzdán jezuitům. Kaple sv. Kateřiny chová zbytky zajímavé malby na stěně, o čemž vypravovali jsme v díle IV. na str. 254 a 255.

2) Chron. Aulæ Reg. Dobner, Monumenta V. 55.

3) Cod. Dipl. Mor. VII. 957. Kniha formulářová Henrica Italica.

4) V listině pro Uh. Brod ze dne 23. května 1288 praví král „cum apud eos (cives in Broda Hungaricali) fuisse semus“. Jelikož kromě měsíce září a října 1287 neshledáváme příhodné doby, v které by byl král mohl navštívit Brod Uherský, rozhodli jsme se pro tento čas.

5) Cod. Dipl. Mor. IV. 338, 339 a 342.

kenšteina. Známé je nám, že choť jeho, královna Kunhuta, zemřela dne 9. září 1285 zůstavíc syna Jana. Záviš setrval i po smrti své choťi při dvoře královském. Seznali jsme význam a vliv jeho i po smrti Kunhuty. Dne 4. července 1287 uvedena byla do Prahy mladá královna Jitka. Záviš holduje nové panovnici daroval jí drahocenný závoj; královna však závoj, jak nám vypravuje současný letopisec <sup>1)</sup>, uvrhla do ohně a odmítla tak zřetelným způsobem holdování Závišovo, což mu bylo dostatečným pokynutím, že nemůže déle setrvati při dvoře královském. Dne 27. ledna 1288 jeví se ještě v Praze jako svědek na královské listině <sup>2)</sup>. Že král Rudolf, tchán Václavův, přispěl k odstranění tohoto muže, — královna byla by asi sotva sama učinila krok urážlivý — je podle pozdějšího jednání Německého krále tak říka nepochybně. Tou měrou jak sok Závišův, kníže Mikuláš Opavský nabýval přízně královny, klesal Záviš z Falkenšteina; a že Mikuláš již tou dobou, když král Rudolf dne 26. ledna 1285 přítomen byl s králem Václavem a matkou jeho vysvěcení minoritského kostela v Chebě, požíval veliké přízně královny, o tom svědčí darovaný mu zlatý háv, v němž přítomen byl při slavné mši a pak ta okolnost, že již tehdyž sňatkem svým s neteří krále Německého byl vstoupil do rodiny Habsburské, což při Rudolfových náhledech o svazcích příbuzenských neobyčejně mnoho znamenalo <sup>3)</sup>. Nový

<sup>1)</sup> Chronica de gestis principum monachi Fürstenfelden. Böhrer, Fontes I. 11. „Mittit enim ei clam quoddam peplum, arte magica infectum, quod cum regina intuita fuisset . . . indignans iubet protinus igni citius concremari“.

<sup>2)</sup> Emler, Regest. pag. 617.

<sup>3)</sup> Od té chvíle, co král Rudolf udělil knížeti Mikulášovi všeobecné odpuštění (Bodmann, Cod. epist. Rud. pag. 219 č. 77), požíval tento čím dále větší přízně krále Německého. Již smlouva z jara 1284 je rozhodně v jeho prospěch (viz str. 55. toh. díla). Přítomnost knížete Mikuláše v Chebu dokázána je u Böhrera, Kaiserregesten str. 387 a z Frant. Kopeckého, Regesten zur Geschichte des Herzogthums Troppau (1061—1464). Archiv für österr. Geschichte. D. 45 str. 136.

příbuzný kníže Mikuláš musel býti za každou cenu podporován a králi Německému nebylo neznámo, že Záviš byl při tom na překážku; avšak i pánovi z Falkenšteina bylo jasno, že se bude muset v čas ohlednouti po opoře proti mocnému Rudolfovi a oporu tuto vyhledával v Uhrách.

Byla to zajisté, nejmírněji řečeno, zoufalá myšlenka, hledat pomoci v zemi, jejíž král byl pro svou daremnost všeobecně opovrhován a proti němuž vyzvání jsou podniknouti výpravu křížáckou i král Rudolf i král Václav v tom okamžiku <sup>1)</sup>, kdy Záviš ucházel se o ruku Elišky,

Ve Vídni 1871. Že kníže Mikuláš, jak se podobá v Norimberce počátkem února 1285 za manželku pojal příbuznou krále Rudolfa, dosvědčuje sám Rudolf listem daným v Norimberce 8. února 1285 k biskupu Frysinskému hraběti Emichovi z Wittelsbachu. „Dilectioni vestre H. dictum Holczapphel, vigellatorem (Fiedler) karissimi filii nostri L. illustris comitis palatini Reni, ducis Bavarie, presentibus duximus transmittendum, petentes affectuose, quatenus sibi de solempnitate nuptiarum nostrarum inter sororiam nostram et ducem Nycolaum de Troppave celebratarum munus vestrum secundum nostram et vestri decenciam velitis efficaciter impertiri“. Acta imperii selecta. Sebráno od Jana Fridricha Böhrera. Vydáno od Fickera v Inšpruku 1868. Str. 793. Jelikož se dá předpokládati, že odměnění Fiedlera Holzapfela nedalo na sebe dlouho čekati, máme za to, že sňatek stal se v Norimberce a sice mezi 28. lednem — kteréhož dne Rudolf ještě meškal v Chebě — a mezi 8. únorem — dne 3. února Rudolf meškal již v Norimberce. Fr. Kopecký poznamenává v pojednání svém „Zur Geschichte und Genealogie der Přemysliden in Troppau“, Archiv d. 41. str. 17, že podle jisté zprávy z r. 1308 kněžna slula nejspíše Justina, kteréžto však jméno v rodu habsburském nebylo obvyklé. Podle Hübnerových Genealogische Tabellen sestra krále Rudolfa Clementia vdána byla za purkrabí Norimberského Kunráta II. Z tohoto manželství pocházeli: purkrabí Fridrich III., zemřel 1297 a Adela provdaná za Rapotu, falckraběte z Kreuburku. Choť knížete Mikuláše Opavského, „sororia“ krále Rudolfa I., kteráž podle všeho byla dcerou purkrabí Kunráta II. a Clementie, jmenuje „Justinou“ také Grotefend, Stammtafeln der schlesischen Fürsten bis zum Jahre 1740. Ve Vratislavi 1875, str. 20.

<sup>1)</sup> Buly papeže Honoria IV. z března 1287. Theiner, Mon. hist. Ungariæ I. 354 ssl.

sestry krále Ladislava IV. Eliška byla jeptiškou domini-  
kánského kláštera na ostrově Zaječím — nyní Market-  
ském — u Pešti. Za všeobecného zmatku, jenž v zemi  
panoval, Srbský kníže Milutin zmocnil se banatu Machov-  
ského a aby k zemi té nabyt nějakého práva, pojal Elišku  
násilím za manželku. Eliška se od něho odloučila po ně-  
kolika měsících, načež ucházel se o ruku její pan z Fal-  
kenšteina u krále Ladislava IV. až ji také během r. 1288  
obdržel<sup>1)</sup>. I vypravuje se, když se s bohatými dary vydal  
pro svou nevěstu, že byl na cestě a sice ještě na půdě  
české přepaden a oloupen od pana z Lichtenburka. Závíš  
spasil se útekem do kláštera Opatovického; brzy na to  
však nastoupil cestu s novými poklady a dostal se šťastně  
k nevěstě své do Bělehradu královského. Pojal Elišku za  
manželku — zdali s dovolením církevním, nedá se pro  
krátkost času ani tušiti<sup>2)</sup> — usídlil se trvale na Svojanově  
v kraji Chrudímském, nedaleko hranice moravské, kde po-  
číná údolí Svitavské. Po několika měsících porodila mu  
Eliška syna, jenž se měl brzy státi jeho neštěstím<sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Cont. Vindobonen. U Pertze IX. 716. „Zavisius . . . post  
mortem (Kunigundis) cognatum ipsius, regis Ungarie sororem de or-  
dine Predicatorum receptam, duxit in coniugem“. Chronicon Francisci,  
Dobrovský, Script. rer. Boh. 35. Pulkava jmenuje výslovně rok 1288.  
Pak Szalay, Geschichte Ungarns. Německy od Wögerera II. 108 a 126,  
kde jsou také potřebné doklady. Kunhuta a Eliška byly strýčanky.  
Že Eliška, sestra krále Ladislava IV., jako jeptiška ještě dne 6. února  
1287 žila na Zaječím ostrově, vysvítá z potvrzovací listiny královny  
pro tento klášter ze dne 6. února 1287; a že klášter Sti Augustini  
byl secundum instituta et sub cura fratrum Prædicatorum, jak udává  
Cont. Vindobonen na uv. m. (Chron. Aulæ regiæ cap. 24 praví jen, že  
knězi byla již dávno jeptiškou), dokazují uherské listiny z r. 1264 a  
1291. Fejér, Cod. Dipl. Hungar. V. 3. p. 517, IV. 3 p. 205 a VI. 1. p. 131.

<sup>2)</sup> Že král Václav odhodlal se tehdy vypraviti pro Závíše slavné  
poselství k stoličce apoštolské, viděti je z jednoho formuláře v Palackého,  
Über Formelbücher I. 320.

<sup>3)</sup> Chron. Aulæ regiæ Cap. 24. Dobner, Mon. V. 60.

Abý křtu dostalo se lesku — vypravuje letopis bez udání  
času<sup>1)</sup> — Závíš pozval k němu krále Uherského a Českého  
a knížete Vratislavského Jindřicha IV. do některého nám  
neznámého místa při hranici moravsko-uherské. Na věci  
samé nebylo by nic nápadného; bývalo obyčejem v rodech  
vznešených křest zvláště syna prvorozeného okázale oslaviti  
a vznešené kmotry si opatřiti. A právě tato okolnost stala  
se Závíšovi osudnou. V lidu rozšířila se povídačka, že  
Závíš chce tak krále Českého dostati do pasti, aby se ho  
násilně zbavil; Ladislav Uherský a Jindřich Vratislavský  
jsou prý s tím srozuměni a hned prý proti Čechám válku  
podniknou. Záměr tento byl prý prozrazen a proto že se  
odhodlal král Václav sám užiti léčky. Jakou mu strojil pan  
Závíš; proto prý slíbil vyhověti pozvání, za tou podmínkou,  
bude-li jej Závíš z Prahy osobně provázeti. Potud pověst  
národní<sup>2)</sup>. Což jestli Závíš křtem tímto chtěl položit základ  
k politické budově do budoucnosti? Bylo patrno, že rod  
Arpádský blíží se svému vyhasnutí; král Ladislav neměl  
žádného mužského dědice. Že Závíšovi od té doby, co měl  
mocnou a bohatou vdovu královskou za manželku, žádný  
plán nejevil se býti tak smělym, aby ho silou svou nemohl  
provésti, o tom podle celé jeho povahy můžeme býti pře-  
svědčeni. Podruhé oženil se s dcerou královskou, aby stal  
se otcem králů; a tu měly korunované hlavy dostaviti se  
na křest toho, kdo měl smělý plán uskutečniti. Nikdo neví,  
co by byly dějiny vypravovaly, kdyby byl Závíš přečkal smrt  
švakra svého Ladislava IV.? Je-li tato domněnka správná,  
pak by byla také srozumitelná příčina, proč pozval na  
křest oba krále. Ne nepřátelé, nýbrž přátelé měli býti tím  
získání rodu jeho. Zvolil si právě tři panovníky, v jejichž  
rukou podle náhledu jeho spočívala budoucnost novoroze-

<sup>1)</sup> Chron. Aulæ regiæ na uv. m.

<sup>2)</sup> Chron. Aulæ regiæ, Franciscus, Pulkava, Beneš všichni mluví  
o sosenovaném spiknutí.

ného syna — totiž panovníka Uherského, Českého a Polského. S Jindřichem IV. Vratislavským měl Závíš již dávno vřelé přátelství<sup>1)</sup>.

Za takových okolností bylo věcí přirozenou, že Závíš z Falkenšteina sám osobně zval v Praze krále ke křtu syna svého. Co se však zběhlo mezi ním a králem, není nám známo. Že to byly zajisté velice vážné věci, o tom svědčí zajetí Závíše bez ohledu na to, zdali četní jeho přátelé, jmenovitě Jindřich Vratislavský a král Uherský zbraně se neuchopí, aby jej mocí osvobodili. Pronáší se domněnka<sup>2)</sup>, že se jednalo o věno zemřelé královny Kunhuty v ceně 50.000 hřiven a pak o jakési korunnní klenoty, které náležely královně<sup>3)</sup>, což mělo býti nyní vydáno ve prospěch koruny české; Závíš prý se zpěchoval věci ty navrátiti a proto prý byl po dlouhé při uvržen do Bílé věže<sup>4)</sup> a statky jeho za propadlé prohlášené král Václav jal se ihned rozdělovati mezi své přívržence. Kromě jiných Fridrich markrabě Míšeňský postupoval králi Českému zboží své, kteréhož si nedůvěřoval obhájeti proti svým příbuzným, jelikož pocházel

<sup>1)</sup> Stenzel, Geschichte Schlesiens I. 104. Beneš de Weitmil ad an. 1283. Dobrovský, Script. rer. Boh. II. 201.

<sup>2)</sup> Otakarova rýmovaná kronika cap. 207. Petz, Script. rer. Aust. III. 188.

<sup>3)</sup> Chron. Aulæ regiæ. Dobner, Mon. V. 62.

<sup>4)</sup> Pulkava, Dobner, Mon. III. 243 „in castro Pragensi fere per biennium tenuit (Wenceslaus) vinculatam (Zabischium)“. Rýmovaná kronika cap. 208 na uv. m. 189 „Und do der Zebischs gesaz gevangen wol ain Jar“. Datum toto zdá se býti správné, uváží-li se, že Eliška, nová choť Závíšova, byla ještě v únoru 1287 v klášteře na ostrově Marketském, že byla od Milutina unešena a že teprve později se provdala za Závíše. My si věc představujeme tak, že pozvání ke křtu stalo se každým způsobem teprve ke konci r. 1288 a že Závíš byl uvězněn před lednem 1288. Heinrici Heimburgen Annales (Pertz XVII. 718) praví k roku 1288 „Závíš captus“. Hermannii Altahen Annales naproti tomu kladou jeho uvěznění a smrt do roku 1290. (Pertz XVII. 411.)

z lože nerovného<sup>1)</sup>. Za to měl dostávatí ročně 4500 hřiven stříbra, kteréž pojištěny byly na městech a panstvích českých a moravských. Kromě jiných připomínají se hrady a města Svojanov hlavní sídlo Závíšovo, Zábřeh, Hohenstein a Svitavy na Moravě. Listina o tom vydána je sice v Praze teprve dne 6. února 1289<sup>2)</sup>, ale vyjednávání o tom počalo zajisté hned po smrti otce Fridrichova, markraběte Jindřicha, jenž zemřel v Dráždanech dne 15. února 1288, tedy každým způsobem tehdy, kdy pře pana Závíše již tak dalece byla rozhodnuta, že král považoval se za oprávněna se statky zabavenými svobodně naložiti. Věc tato asi krále velice zaměstnávala, jelikož od 8. prosince 1287 mohl teprve v měsíci květnu 1288 Prahu na několik neděl opustiti<sup>3)</sup>, aby věrným svým Moravanům mohl sám donésti radostnou zvěst<sup>4)</sup>, že mu choť Jitka porodila dne 6. května 1288 dědice trůnu, jež z úcty k otci svému nazval Otakarem. Dne 14. května 1288 setkává se s ním v Brně, kde obyvatele nynějšího města Ivančic osvobodil ode všech mýt a kde nejspíše propůjčil Děpoltovi, komturovi Německého řádu

<sup>1)</sup> Matka Fridrichova byla Eliška z Malečic. Otec jeho Jindřich Osvícený byl třikrát ženat: 1. s Konstancíí Rakouskou, zemřela 1240, 2. se sestrou Přemysla Otakara II. Aneškou, zemřela 1268 a 3. s Eliškou z Malečic.

<sup>2)</sup> Emler, Regest. pag. 630. Jireček, Cod. I. 234 ssl. Pelzel, Über die Herrschaft der Böhmen in dem Markgrathum Meissen. Abhandlung der böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften.

<sup>3)</sup> Dne 8. prosince 1287 král Václav potvrdil v Praze křížovníkům s červenou hvězdou komendu Horu sv. Hipolyta na Moravě. Cod. Dipl. Mor. IV. 341.

<sup>4)</sup> Jitka oznamuje radostnou tuto událost biskupu Pražskému Tobiášovi. Biskup v odpovědi své radostně vyznává, že bůh obdaril zemi dědicem trůnu „ad felicis status nostri reformationem“. Emler, Reg. pag. 620 a 621. Naděje však bohužel neměla dlouhého trvání. Ještě během roku zemřel kněžic Otakar. Chron. Pulkavae ad an. 1288. Dobner, Mon. III. 244. Chron. Francisci, Dobrovský, Script. rer. Boh. II. 34.

v Čechách a na Moravě soudnictví nad poddanými komendy novosedlické<sup>1)</sup>. Zde zastihl biskupa Dětricha Olomúckého, který téhož dne dovolil na blízkém svém hradě v Modřicích jeptiškám Kounickým, aby vybíraly peněžní desátek z 16 svých farností<sup>2)</sup>, v obyčejné jeho činnosti. Navštěvoval pilně svou diecesi péčuje co nejvíce jak o duševní tak o hmotné zájmy církve své. Dne 25. února biskup Dětrich vydal v Modřicích instalační list pro Kristiana od jeptišek oslavanských na faru zbiškovickou (Byspitz) presentovaného a již dne 14. dubna t. r. přijímal v Krušperku manskou přísahu bratří Dětricha, Jindřicha a Erkenberta ze Stange za biskupská léna Místek, Kunčinu a Jindřichov<sup>3)</sup>. Příštího dne potvrdil ještě v Krušperku darovací listinu pro kapli sv. Jana v Hošicích v Opavsku; Vok Kravař podepsal se za svědka<sup>4)</sup>. Král prodlel na Moravě až do června, navštívil Znojmo dne 23. května, odkudž datováno je rozšíření městských práv Uher. Brodu<sup>5)</sup>, a dne 30. května vydával již opět v Brně listiny. Tehdáž jeho protonotář pro Čechy Velislav, beneficiat při kostele sv. Prokopa v Starém Brně, obdržel ves Veletice<sup>6)</sup>. Od polovice června 1288 až do léta příštího roku sídlil král nejvíce v Praze. Finanční jeho poměry nebyly tehdáž asi příliš skvělé, poněvadž dal starý dluh 200 hřiven stříbra splatit biskupem Dětrichem a jelikož tento váhal přijmouti za zástavu ves Týnec u Olomúce, ves tuto mu daroval<sup>7)</sup>. Uvidíme ihned, za jakou příčinou král v Praze prodleval.

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 346 a V. 288 bez udání dne a měsíce.

2) Cod. Dipl. Mor. IV. 347. Tehdáž snad biskup věnoval klášteru Lúckému u Znojma faru mílframskou. Ibid. 356.

3) Cod. Dipl. Mor. IV. 344 a 345.

4) Kopecký, Regest. Archiv d. 45 str. 139.

5) Cod. Dipl. Mor. IV. 352.

6) Tamtéž 353.

7) Tamtéž 355.

Sousední země Piastovců, království Polské, poskytovalo touto dobou smutný obraz hmotného a mravního úpadku. Nekonečným rozdělováním říše mezi Piastovce „jako písek v moři se rozmnožující“ položen sice základ k četným nezávislým knížectvím, zvláště v těch končinách, které tvoří nyní bohaté knížectví Dolno-Slezské, ale tím způsobena také příčina k neustálému sváření příbuzných mezi sebou a k mnohým krátkým sice, ale krvavým válkám, kterými země nájezdy mongolskými beztoho zubožená ještě více byla spustošena. Od 40 let přibývalo tedy do úrodné jinak země čím dále více osadníků německých. Avšak čím více se tito množili a čím zámožnější stávala se města druhdy polská německými řemesly, tím nesnesitelnější byly novým obyvatelům stará polská libovůle a nešetření práv lidských a tak se stalo, že právě ono slezské knížectví, kde živel německý byl nejsilněji zastoupen, knížectví Opolské nejdříve se ohlíželo po ochraně mocnějšího panovníka.

Kazimír kníže Opolský a pán Bítomě pamětliv jsa dobrodiní od krále Přemysla Otakara II. otci jeho knížeti Vladislavovi prokázaných, podrobil se, aby sebe a věrné své pojistil do budoucnosti proti nátlaku, jakého již zakusil, za souhlasu synů svých a celé své země vrchnímu panství krále Českého, z jehož rukou pak zemi svou přijal jakožto léno koruny české. U přítomnosti obou zemských biskupů Pražského a Olomúckého, knížete Mikuláše Opavského, knížete Bolka Lehnického, nejvznešenějších hodnostářů českých a opolských a pozvaných hostí z celé říše uděleno léno v Praze, sepsána o tom listina dne 10. ledna 1289 pod pečeti biskupa Olomúckého<sup>1)</sup> a skutkem tímto zahájena řada

1) Jireček, Codex iuris Bohemici I. 230 ssl. Kazimír zmíniv se co nejdříve o dobrodiních od krále Přemysla Otakara otci jeho prokázaných, odůvodňuje krok svůj „cum per vos et successores vestros (reges Bohemiæ) melius quam per alium a meis violentis et meorum fidelium appressoribus, a quibus hucusque oppressi fuimus et opprimimur, cum eisdem meis fidelibus potero defensari“. Krok

vyjednávání s knížaty piastovskými, kteráž došla ukončení teprve tehdy, když se koruna Piastova zaskvěla na hlavě Přemyslovců. Za několik neděl potom, dne 6. února 1289 postoupil taktéž v Praze markrabě Fridrich Míšeňský, jak jsme nahoře připomenuli, svůj podíl dědičný<sup>1)</sup>. O záležitosti této bylo pak ihned na říšském sněmě v Chebě jednáno.

Král Německý stárnul, tak že otázka o nástupnictví tlačila se čím dále více do popředí. Tehdáž spočívala již pevně v rukou sedmi kurfiřtů, mezi nimiž však postavení Čech, jak jsme viděli při volbě krále Rudolfa, fakticky bylo uznáno, ale ne listinami zabezpečeno. Postavení toto nyní král Rudolf na vždycky upevnil listinou ze dne 4. března 1289 na velikém sněmě, kterýž svolal do Chebu na únor a březen 1289 a kam se dostavili král Václav, choť jeho Jitka a bratr její kněžic Rudolf, a jinou listinou ze dne 13. března uznal zároveň smlouvu mezi králem Václavem a knížetem Fridrichem Míšeňským uzavřenou<sup>2)</sup>, která však nikdy nedošla svého uskutečnění. Podmínky vzájemně smluvené nemohly býti splněny. Několik vymíněných hradů bylo ještě v rukou přátel uvězněného Závíše a když byly uprázdněny, zase kníže Fridrich měl některé námitky — smlouva zkrátka nedošla praktického uskutečnění; ale neostalo bez užítu v tom ohledu, že menším velmožům ukázala způsob, kterak by se mohli do budoucnosti proti nátlaku silnějších odpůrců pojistiti. Na sněmě jednalo se také nejspíše o stavu věcí v Uhrách.

tento nazývá se „první rozhodné státoprávní odtržení se slezského knížete od svobodných Piastovců“, ovšem co se týká Čech, ale ne Německa. Hned po pádu Přemysla Otakara kníže Jindřich Vratislavský sblížil se politicky s Německem.

<sup>1)</sup> Jireček na uv. m. 234.

<sup>2)</sup> Sommersberg, Script. rer. Siles. I. 940 a 941. Jireček Cod. I. 241 a 243. Hodnota českého čísnictví, tvořící jaksi základ kurfiřtství, byla při této příležitosti taktéž kodifikována.

Králi Německému na tom zaleželo, aby v Uhrách stal se jednou pořádek, jelikož již po léta Rakousy a Štýrsko byly pleněny od velmožů uherských, aniž by lehkomyšlný král byl tomu přítrž učinil. Zvláště Ivan z Kyseku od nás často již připomenutý působil synu Rudolfovu, knížeti Rakouskému Albrechtovi, mnoho starostí. Statky Ivana a bratra jeho Mikuláše, jenž byl od r. 1288 palatinem zemským, rozkládaly se po pravém břehu dunajském od hranic rakouských a štýrských až k Rabu a na levé straně táhly se podle řeky Váhu. Jmenovaní velmoži spoléhající se na své bohactví a na málomocnost králova provozovali v zemi tak řka svou vlastní politiku a považovali to snad jen jako za srážku na kapitál od Uher za bitvy na Moravském poli dne 26. srpna 1278 uložený, pakli plenili země, kteréž podle náhledu jejich měly jim vlastně náležeti<sup>1)</sup>. Konečně měla býti učiněna přítrž i tomuto řádění. Kníže Albrecht odhodlal se totiž pány z Kyseku mocí zbraně potrestati. Sám král Německý slíbil vydatnou pomoc,<sup>2)</sup> a tak kníže Albrecht podnikl dne 24. dubna 1289 první výpravu proti hraběti Ivanovi. Pomoc německá sice se nedostavila, avšak Albrecht i bez ní dobyt svou vlastní hotovostí do 24. června 35 míst a s nimi území při jezeře Neziderském a Blatenském. Nastaly žně a hotovost rozešla se domů. Žoldnéři povoláni byli z posádek v pevných místech Mertensdorfě, Sv. Marketě a Eckendorfě. Odpor

<sup>1)</sup> Viz str. 4. ssl. toh. díla.

<sup>2)</sup> Fejér, Cod. Ung. V. 3. p. 482. „Swevis illis, qui calcaneum indevotionis contra nos erexerant, subiugatis, nunc contra Ungaros movere intendimus vexilla nostra victricia et prae potentia castra, qui romani regni fines invadunt, et in tua persona nostram tamquam patris in filio sautiant maiestatem“. Tak píše král Rudolf synu svému, knížeti Albrechtovi Rakouskému. Rudolf potlačiv povstání švábské před sněmem chebským měl snad skutečně úmysl vrhnouti se na hrabata z Kyseku, když v červenci 1289 vypukl spor s Otou Burundským.

kladla ještě hlavní tvrz Ivanova město Kysek. Aby bylo dobyto, podniknuta po žních výprava druhá, tentokráte již pomocí švábskou, bavorskou a českou. Dne 29. září počalo obléhání Kyseku, dne 10. října dobyto město útokem po hrdinském odporu, při čemž i ženské hájily města, vřelou vodu a rozpálené sádlo na nepřitele lijíce. Na to dne 1. listopadu vzdal se i pevný hrad, když bylo posádce dovoleno, aby svobodně mohla odtáhnouti. Truksasovi z Emerberku, neblahé paměti z bitvy na Moravském poli, svěřeno velitelství hradu a kníže Albrecht spokojen jsa s dosaženým účelem, navrátil se do Vídně <sup>1)</sup>. O vítězství podal zprávu otcí svému <sup>2)</sup>.

Za druhé výpravy král Václav meškal na Moravě, aby byl blíže bojiště, neboť i manové jeho — podle všech okolností byli to Moravané — účastnili se také ve válce, kteráž u Kyseku došla tak slavného ukončení a již Rakousy na východ rozšířeny tou měrou, jak toho dosáhl král Přemysl Otakar výpravami r. 1271 a 1273. Pravili jsme, že obléhání Kyseku počalo dne 29. září 1289; dne 23. srpna objevuje se král Václav ve společnosti moravského hejtmána zemského nebo komoří, jak se ještě nazývá, Matyáše z Černé Hory, a bohatých velmožů Hynka z Lichtenburka, Hynka z Dubé, Purkarta z Janovic na Vimberce, Hrona z Náchoda, Vítka z Oupy a j. v. v Olomúci a za několik dní potom v klášteře Velehradském provázen jsa oběma svými protonotáři českým Velislavem a moravským Janem, proboštem ze Sadské. Velislav vydal pro knížete Slezského a pána na Lemberce Bolka dne 23. srpna 1289 darovací listinu na jisté s Bolkovými statky hraničící území a probošt Jan osvo-

<sup>1)</sup> Cont. Vindobonen ad an. 1289. U Pertze IX. 715 a 716. Böhmer, Kaiserregesten str. 484 a 485.

<sup>2)</sup> Albrecht děkuje Rudolfovi za radostné psaní dodává: „Sed et nos Majestati regie facimus boni nuncii relativam, quia noster exercitus de præsumptoribus Ungaris in congressu campestri semel et iterum triumphavit“. Fejér, Cod. Ung. V. 3. p. 483.

bodil jménem markraběte dne 10. září na Velehradě scholastika a vikáře biskupského kostela Olomúckého i s jich poddanými ode všech daní a obvyklých sbírek. Byl to opět zbožný skutek, aby se vyprosilo požehnání nebes k podniku královu <sup>1)</sup>. Podobá se, že král do prosince nevrátil se do Prahy, tak že zprávu o dobytí Kyseku mohl ještě na Moravě obdržeti <sup>2)</sup>, ale také zvědět, že tchán jeho, král Německý, usídlil se a sice na delší dobu dne 14. prosince 1289 se dvorem svým v Erfurtě. Král Václav tam pospíšil, aby pozdravil otce a krále, který mu byl velikou přízní nakloněn. Kromě jiných setkal se tam se švakrem svým kněžicem Rudolfem <sup>3)</sup>.

Erfurt a rok 1290 jsou v mnohém ohledu důležitý v dějinách krále Václava; tam ujednány byly nejdůležitější a nejobsáhlejší záležitosti krále Rudolfa se zetěm jeho králem Českým, ovšem nejvíce potají. Zde opět se objevilo, že král Václav neváhal hovětí zámyslům Habsburků na korunu nebo alespoň na pohraničné země uherské; král Rudolf naproti tomu svoloval, aby král Václav směl se vkládati do záležitostí míšeňských, slezských i polských. Král Rudolf, aby záměry své pojistil, přidělil zeti svému hned po velikém sněmě v Chebě za rádce muže, na jejichž smýšlení se mohl spolehnouti. Pro záležitosti polské, o nichž se právě jednalo, poslal ke dvoru jeho probošta Míšeňského, Bernarda z Kamence. Tento stal se r. 1293 biskupem Míšeňským a zemřel dne 12. října 1296 <sup>4)</sup>. Vnitřní záležitosti

<sup>1)</sup> Emler, Regest. p. 638 a Cod. Dipl. Mor. IV. 360. „Quapropter interventu beati Wenceslai martyris pro votivo celestis brachii auxiliante subsidium obtinere sperantes“.

<sup>2)</sup> Emler t. pag. 641. Listina daná v Praze 21. prosince 1289.

<sup>3)</sup> Annales Reinhardsbrunnien ad an. 1290 pag. 254. Ed. Wegele. V Jeně 1854. Že Chronicon Sampetrinum připojeno je k těmto Annalům, dosvědčuje Ot. Lorenz, v Deutschlands. Geschichtsquellen im Mittelalter str. 133 ssl.

<sup>4)</sup> Chron. Aulæ Reg. 34. Dobner, Mon. V. 77. Bernard z Kamence je zakladatelem cisterciáckého panenského kláštera Maria Stern v Lužici.

říditi měl biskup Bamberský Arnold, hrabě ze Solmsu <sup>1)</sup>. Avšak pro krátkost času — biskup zemřel dne 19. července 1296 — činnost jeho byla obmezena. Mocněji, poněvadž déle působili, zasáhli do záležitostí státních templáři Pertold z Gepzenšteina ve Švábsku a bratr Německého řádu rytířského Helvik z Goldbachu <sup>2)</sup>. Oba posledně jmenovaní mužové neměli sice úředního postavení, ale žili v přátelství s králem. Také zpovědník králův tehdáž jakož i později osoba velice mocná, Heřman kněz řádu Německého, stal se roku 1303 biskupem Chelmiňským. Před ním byl zpovědníkem mnich dominikánský bratr Martin <sup>3)</sup>. Nejdůležitější však byla změna v osobě posavadního českého protonotáře mistra Velislava, kanovníka pražského, olomúckého a vyšehradského. Naposledy podepsal se v srpnu 1289. Jest to týž Velislav, o němž jsme vypravovali, že roku 1288 obdržel kostel sv. Prokopa v Starém Brně. Dnem 21. prosince 1289 počíná činnost nového českého protonotáře <sup>4)</sup>, mistra Petra Angela čili jak později se nazýval, de Angelis, kdežto probošt při kostele sv. Apolináře v Sadské Jan tentýž úřad od r. 1283 na Moravě zastával. Petr Angelus byl synem Angela z Ponte curvo a jakési Petruše. S Petrem Angelem ještě častěji se setkáme.

Obklopen jsa takto důvěrníky krále Rudolfa, král Václav přibyl s chotí svou Jitkou o velkonocích do Erfurtu <sup>5)</sup>. Po slavnostech, které dne 9. dubna 1290 uspo-

<sup>1)</sup> Chron. Aul. Reg. cap. 30. na uv. m. 69. Chron. Francisci na uv. m. 36. „Rex . . . dominum Arnoldum Bamburgensem episcopum ad se vocavit, et iuxta suum consilium statum regni ordinavit“.

<sup>2)</sup> Jména jejich objevují se již v listině dané dne 13. září 1290. Emler, Reg. pag. 651.

<sup>3)</sup> Chron. Aulæ Regiæ cap. 33. Dobner, Mon. V. 73 a 77. Cod. Dipl. Mor. IV. 308. ad an. 1286.

<sup>4)</sup> Listina krále Václava pro klášter Plasský dto. Prage 21. Decemb. 1289. Petr podepsal se tehdáž „Wissegraden eccl. canonicus, regni . . . protonotarius“. Emler, Regest. 641.

<sup>5)</sup> Reinhardsbrunnen Annal. na uv. m. pag. 255 praví: „rex invitavit ad prandium reginam Bohemorum“, aniž by se zmínily

řádány byly na počest královským manželům, sestře králově Anešce, choti kněžice Rudolfa a přítomné starší sestře královny České, která taktéž Aneška slula a od roku 1273 provdána byla za Albrechta knížete Saského, dostaly se důležité záležitosti na denní pořádek. Dne 13. dubna král Václav vydal jakožto kurfiřt králi Římskému Rudolfovi plnomocenství, „jakmile dosáhne koruny císařské, aby jménem jeho volil syna svého knížete Rudolfa králem Římským; kdyby však král Rudolf zemřel nežli by dosáhl hodnosti císařské, splnomocněn od Václava švagr kníže Albrecht Saský, aby místo něho zvolil knížete Rudolfa králem Římským <sup>1)</sup>.“ Praktický výsledek péče královské je listina Václavova dne 4. března 1289 v Chebě vydaná, ale zároveň je to nejpádnějším důkazem, že v Erfurtě jednalo se o tažení do Říma a o následnictví v říši. Čtyři zetové krále Římského: král Václav Český, falckrabě Ludvík při Rýně, kníže Albrecht Saský a markrabě Ota mladší Braniborský měli buď sami nebo společně s bratry svými všechny čtyry světské hlasy kurfiřtské. Král Rudolf mohl se tedy dosti bezpečně spoléhati, že dosáhne provedení záměru svého, aby kněžici Rudolfovi zjednal královskou korunu německou. A předce se stalo jináče!

Aby nadějného mladého knížete voličům svým zvláště odporučil, otec choval jej neustále v Němcích a ochotně připouštěl, pakli pověst připisovala synu jeho největší podíl na šťastných podnikcích královských v Burgundsku, Švábsku a Durinsku <sup>2)</sup>. Právě nyní měl také v Čechách zjednatí platnost jménu svému. Hnutí, jenž bylo způsobeno zajetím a uvězněním mocného velmože Záviše z Falkenšteina, jeho

o králi Václavovi; že však byl také přítomen, dokazuje listina z 13. dubna.

<sup>1)</sup> Listina v Koppově Geschichte der eidgenössischen Bünde I. 903.

<sup>2)</sup> V bitvě u Bernu dne 27. dubna 1289 měl kněz Rudolf rozhodné účastenství, taktéž v poboření hradů, jenž se lantfridu nechtěly podrobiti. Böhmer, Kaiserregest. Str. 144 a 496.

bratří Vítka a Čeňka a četných jejich přátel, nabylo hrozivé povahy, zvláště když se rozšířila neodůvodněná zvěst, že kníže Vratislavský Jindřich IV. a král Uherský Ladislav IV. konají skutečně přípravy k válce ve prospěch Závěše z Falkenšteina<sup>1)</sup>. S králem Václavem a dvorem jeho vydal se tedy do Čech kněz Rudolf a s ním sbor německých vojáků<sup>2)</sup>. Na sněmě chebském v březnu minulého roku spatřili se naposledy Jitka a Rudolf, Václav a Rudolfova choť Aneška. Roku 1278 byla zasnoubena a sňatek slavil se nejspíše v březnu 1289<sup>3)</sup>. Okolo 22. dubna 1290 vznešená společnost nalézala se již opět v Praze, neboť král Václav vydal již toho dne novým českým protonotářem Petrem směnnou listinu pro panenský premonstratský klášter v Doksaněch<sup>4)</sup>. Avšak sotva uplynulo od slavnostního příchodu několik radostných dní, uvržení všickni v hluboký smutek. Silný, nadějný kněz Rudolf zemřel náhle dne 10. května 1290 a pochován za velikého smutku v hlavním kostele Pražském. Vdova Aneška nalézajíc se v stavu pozeňnaném porodila ještě během roku nešťastného Jana, jenž znám je v dějinách s příjmením „parricida“. Sklíčená mladá vdova uchýlivši se z hlučného života světského ztrávila ostatní dny života svého, vyjmouc cestu, kterouž r. 1291 podnikla do dědičných zemí chotě svého, v klášteře sv. Kláry v Praze<sup>5)</sup>. Zemřela již dne 17. května 1296.

1) Chron. Francisci, Script. rer. Bohem. II. 35.

2) Chron. Aulæ Regiæ cap. 34. Dobner, Mon. V. 76. „Romanorum rex . . . filium suum, armis instructum, in Bohemiam decrevit transmittere“. A str. 77 „Rudolfus, Romanorum regis filius, exercitum adaptavit, et sicut pater decreverat, versus Bohemiam properavit“.

3) Z přítomnosti mladého Rudolfa v Chebě a pak z toho, že při smrti Rudolfově v květnu 1290 choť jeho Aneška byla v stavu pozeňnaném se synem prvorozeným, rozhodl se Kopp t. 488 pozn. 3. proti Lichnovskému, jenž klade rok 1286, pro rok 1289.

4) Emler, Regest. pag. 644.

5) Chron. Francisci cap. 7. Script. rer. Bohem. II. 38. „Rudolfum . . . rex invitavit in Bohemiam, et dux cum rege sic pluribus in solatio

Po smrti Rudolfa, jemuž bylo patrně od otce uloženo, aby Čechy upokojil, stal se vůdcem kněžic Mikuláš čili jak sám se nazýval, kníže Mikuláš Opavský. Posledně setkali jsme se s ním v Praze, když dne 10. ledna 1289 kníže Kazimír Opolský přijal zemi svou v léno od krále Českého. Tehdáž byl za svědka při tomto důležitém výkonu. Před tím odbýval obecný sněm v Hradci u Opavy dne 18., 19. a 20. května 1288 a v březnu soud provinciální, při čemž byli přisedlicími také královští úředníci, královský notář Jindřich, královský villicus Bruno, královský lučístník Sighart, což znamenalo, že soud neodbývá se jménem knížete Mikuláše, nýbrž jménem krále Českého; a tím patrně osvědčována svrchovanost krále Václava nad knížectvím Opavským<sup>1)</sup>. A právě následkem této svrchovanosti kníže Mikuláš obdržel vrchní velitelství proti přívržencům uvězněného Závěše, jenž se zbraně uchopili<sup>2)</sup>. Máme za to, že se tak mohlo státi teprve po smrti dvou nejdůležitějších a nejnebezpečnějších přátel uvězněného, po smrti Jindřicha IV. Vratislavského a krále Ladislava IV., tedy po červenci 1290. Operační plán ustanoven od krále Rudolfa: Mikuláš měl

mansit diebus, et in vigilia ascensionis Domini (10. května 1290) eodem anno de hac vita decessit“. Tutéž dobu udává také Chron. Aulæ Regiæ cap. 34 na uv. m. 77. Den potvrzují ostatně také Heinricus Heimbürgensis, Annal. Sindelfingen. U Pertze XVII. 718 a 306. Pak Contin. Vindobonen ad an. 1290. U Pertze IX. 716. Ellenhardi Chron. praví, že prý Rudolf byl otráven (Pertz XVII. 133.) Necrologium Olomucen, Ms. v kapitolním archivě klade smrt na den 11. května jakožto dies depositionis. Proti takovému dokladům nepadá na váhu Chron. Gottfridi de Ensmingen čili jak u Pertze XVII. sluje, Ellenhardi chronicon, jenž smrt Rudolfovu klade na „proxima feria secunda ante ascensionem Domini“ (8. května). Böhmer, Fontes II. 133.

1) Data tato děkujeme sporu mezi komturem Johanitů Dětřichem z Hrobníků a mezi paní Adelou Zolerinovou pro statek její u Smodrovice. Cod. Dipl. Mor. IV. 348 a 349.

2) Eberhardi, archidiaconi Ratisponen Annal. ad. an. 1290. U Pertze XVII. 594.

pana Závěše voditi s sebou před hrady odpořilé a hroziti, že bude popraven, pakli se nepoddají<sup>1)</sup>. Prostředek tento snad se osvědčil při dobývání četných opozičních hradů ve Švábsku a v Durinkách<sup>2)</sup>. Avšak pohružka tato selhala v Čechách u prvního, nejdůležitějšího hradu Hluboké nedaleko Budějovic, kde velel Vítek, bratr Závěšův. Hrad vzdoroval, když v srpnu sám král osobně k němu přitřhl<sup>3)</sup>; a tak dal kníže Mikuláš na plnou moc, kterouž mu byl král propůjčil, Závěše popraviti. Závěš stat prknem před hradem, aby posádka mohla popravu viděti<sup>4)</sup>. Stalo se tak dne 24. srpna

<sup>1)</sup> Rýmovaná kronika, Cap. 208. Pez, Script. rer. Austr. III. 189 co jediný pramen.

<sup>2)</sup> Annal. Sindelfingen ad an. 1290. „Plus quam 70 castra destruxit et plus quam 111 personas decolavit“. U Pertze XVII. 306. V Durinkách bylo „in media quadragesima 1290“ na 66 hradů poboreno. Annal. Reinhardbrunn. Ed. Wegele pag. 255.

<sup>3)</sup> Dne 19. července král vydával listiny v Poděbradech; pak listiny mlčí až do 13. září. Tehdáž meškal král na Misenburce. Emler, Regest. 648 a 651.

<sup>4)</sup> Cont. Vindobonen ad an. 1290. U Pertze IX. 716. „Zabisius . . . a Nicolao, duce Oppaviensi, pro suis maleficiis decolatur“. Hermann Altahen Annal. ad an. 1290. U Pertze XVII. 411. Chron. Francisci cap. 5. Script. rer. Bohem. II. 35. Chron. Aulæ Reg. cap. 25 na uv. m. 62. „Nicolaus circa castrum, quod Vroburg vulgo dicitur, figens tentoria, presertim cum amici Zavischi desuper habitantes ipsum castrum resignare renuerunt, Zewischium in eiusdem castris suburbio, fratribus suis aspicientibus, decolari mandavit, quatenus ceteris ex hoc metum incuteret et eos ab insidiosis insultibus timore supplicii refrenaret“, z čehož je viděti, že Závěš, což se také nedá srovnati s jemnou a zbožnou povahou krále Václava, nebyl teprvé vlečen v poutech a železech od hradu ke hradu, nýbrž že trest jeho soudem ustanovený vykonán byl prknem (cum assere) v městě Hluboké (in suburbio) před hradem od vojska obklíčeným. Tento trest smrti udává Pulkava (Dobner, Mon. V. 243). Jus feudale Saxonum cap. 39 pozn. 11 ssl. praví o tomto trestu: „Quicumque per vim feminam violaverit, et super hoc veritate coram scabinis convincatur, ei collum cum assere, qui vulgo nominatur Plancke, debet abscidi“. Podle tohoto ustanovení mělo by se za to míti, že mezi zločiny, pro kteréž byl obžalován, byl na prvním místě nedovolený sňatek s uherskou kněžnou

1290, načež hrad králi se vzdal<sup>1)</sup>. Letopisy vypravují, že bratří a přívrženci Závěšovi majetku svého pozbyli a ze země vypuzeni byli<sup>2)</sup>. Zdá se však, že hned po smrti Závěšově tak se nestalo, neboť bratr jeho Vítek, jenž byl hájil Hluboké, obdržel ještě dne 15. listopadu 1290 od krále Václava plnomocenství, aby zboží Závěšovo u Hořic v Budějovicku prodal klášteru Vyšebrodskému za 500 hřiven čistého stříbra. Král praví v listině jmenovaného dne na to vydané: ačkoliv statek připomenutý jakož vůbec veškero zboží pana Závěše z Falkenšteina a jeho bratří pro jich výtržnosti po právu a soudu koruně propadlo, uděluje král předce milost bratru Závěšovu Vítkovi, aby klášteru Vyšebrodskému prodal statek Hořice za 500 hřiven<sup>3)</sup>. Poznáměti musíme, že posud trvajícím cisterciácký klášter Vyšebrodský v kraji Budějovickém byl založen od Vítkovců, kteří tam měli své pohřebiště. Tam donesena také mrtvola

Eliškou. Na zemězradu uložen byl trest smrti mečem. Zvláštní druh trestu svědčí každým způsobem, že Závěš dopustil se zvláštního zločinu. Neboť že Závěš byl zcela správně vyslýchán a odsouzen, vysvítá kromě jiného zcela zřetelně ze zprávy současného mnicha fürstenfeldského. (Chron. de gestis principum, Böhmer, Fontes I. 11.)

<sup>1)</sup> Popravní den známe z nekrologu kláštera Vyšebrodského „Anno D. 1290 IX. Kal. Sept. (24. srpna) obiit D. Zawissius de Falkenstein, qui donavit huic monasterio st. Crucis lignum Domini pretiosum ornatum, et supultus est hic in Capitulo nostro“. Balbin, Epitome rer. Bohem. Lib. III. Cp. XV. Notæ pag. 285.

<sup>2)</sup> Eberhardi archidiaconi Ratisponen Annal. ad an. 1290. „Rex Zebischium . . . captivavit et occidit, duobus filiis, quos ex eodem domina (Kunegundis) habuerat, exilio deputatis, et quia fratres eiusdem Zebischi et aliqui alii de sua parentela se ob hoc regi Bohemie opposuerunt, eos a regno suo penitus expulit et fugavit“. U Pertze XVII. 594. Pak Chron. de gestis principum. Böhmer, Fontes I. 11.

<sup>3)</sup> Emler, Regest. pag. 654. „licet ad regiam potestatem eadem bona (in Horzicz) et alia bona prefati Zavisii et eius fratrum propter excessus ipsorum dictante regni iudicio et iusticia absolute fuerint devoluta, tamen de benignitate regia bonorum vendicionem per Witi-gonem, fratrem antedicti Zavisii . . . admittit“.

popraveného Závise, na jehož duši pamatovali oba jeho bratři Vítek a Vok, synové Budivoje z Krumlova“ darovavše klášteru tomu tři osady<sup>1)</sup>. Král Václav však považoval za svou povinnost, poděkovat bohu za nebezpečnoství šťastně odvrácené; i položil hned r. 1292 základ k novému klášteru, jež „Königssaal“ nazval a bohatě nadal, začež generální kapitolou přijat do bratrstva celého řádu cisterciáckého, jemuž klášter náležel<sup>2)</sup>. Není tedy divu, že vděční mniši tak obšírně popsali život zakladatele svého, jakož čteme v letopisu zbraslavském<sup>3)</sup>, zvláště když seznali, že králi dostává se zvláštní ochrany a přízně nebes. Patřiliť, kterak právě dva největší a nejmocnější nepřátelé krále Václava, kníže Jindřich IV. Vratislavský a král Uherský Ladislav IV., kteří by se byli zajisté pomstili za popravení Závise, tak nenadále se světem se rozloučili: Jindřich dne 23. června a král Ladislav okolo 20. července 1290. První

<sup>1)</sup> Emler, Regest. p. 697. „Ob remedium anime dilecti fratris nostri Zawissii et ad restaurationem remedii predicti fratris nostri quod per negligenciam in toto nondum fuerat persolutum“.

<sup>2)</sup> Chron. Aulæ Reg. cap. 44. Dobner, Mon. V. 93.

<sup>3)</sup> Tamtéž. O dalších osudech bratři Vítky a Voka a Závise syna Jana nebo Ješka letopis jen málo nám zachoval. O bratřích praví, že byli okolo r. 1300 od krále Václava na nějaké tvrzi v Polsku uvězněni a pak popraveni (Chron. Aul. Reg. Cap. 67 pag. 132). O Ješkovi píše Pulkava (Dobner, Mon. III. 243); „qui postea factus est crucifer de domo theutonica et Commendator per Alemaniam et Bohemiam generalis“. Dějiny a ústava Německého řádu rytířského však neznají takovéto hodnosti. Byl sice zemský komtur (Commendator generalis) pro Čechy a Moravu, ale nikdy zemský komtur pro Německo. Tam byla první hodnost praepceptor Alemaniae, mistr zemí německých a vlaských. Nepochybně jesti, že Ješek určen byv k stavu duchovnímu, zemřel dne 26. srpna 1296 jakožto probošt Vyšehradský, ačkoliv byl sotva překročil věk pacholetský. (Heinrici Heimburgen Annales ad an. 1296. U Pertze XVII. 718. Vynikající úlohu hraje dále v dějinách strýc pana z Falkenšteina, tedy bratr otce jeho, Jindřich z Rožmberka na Recu.

byl otráven, druhý byl zabit od žárlivých Kumanů<sup>1)</sup>. Smrt obou zjedнала koruně české v krátké době neobyčejný lesk — bohužel že to byl lesk slunce zapadajícího.

Ještě za valného sněmu erfurtského král Rudolf obdržel zprávu o událostech právě líčených a připomenutých. Podobá se, že mu je sdělil sám král Václav, neboť není pochybnosti, že v posledních dnech měsíce srpna meškal v Erfurtě. V zápisních kláštera sv. Petra v Erfurtě zachován je hotový denník o Rudolfově pobytu v Erfurtě<sup>2)</sup>, a zde se dočítáme, že kníže Albrecht Rakouský, jenž dne 19. srpna přibyv do Erfurtu 14 dní se tam pozdržel, králi Českému a otci svému králi Německému uspořádal velkolepou hostinu v klášteře. Hostina sloužila k obveselení hostů; za úvod k novému vyjednávání mělo posloužit osvědčení krále Rudolfa, že království Uherské uprázdněné smrtí bezdětného Ladislava spadlo jakožto léno říšské na říši Německou, kteréž dne 31. srpna uděleno v léno knížeti Albrechtovi za souhlasu přítomných knížat německých, ale bez svolení Uhrů<sup>3)</sup>, a že dědičná smlouva uzavřená mezi králem Václavem a zemřelým knížetem Vratislavským Jindřichem nabyla úplné právní platnosti<sup>4)</sup>. Následkem tohoto uznání král Václav obdržel dne 26. září 1290 manskou listinu na knížectví Vratislavské a spojené s ním polské země. Téhož dne obnoveno číšnictví a kurfiřtská hodnost krále Českého<sup>5)</sup>.

<sup>1)</sup> Ještě dne 16. července král Ladislav podpisoval listiny v Budíně. Szalay, Geschichte Ungarns II. 128 pozn. 2. Úmrtí den Jindřicha IV. ve Wattenbachových Monumenta Lubensia pag. 9. „In vigilia Ioannis bapt“.

<sup>2)</sup> Annal. Reinhardsbrunn na uv. m. pag. 257.

<sup>3)</sup> Pertz, Legg. II. 455. Declaratio et infeudatio de regno Ungariae.

<sup>4)</sup> Chron. Pulkavae ad an. 1290. Dobner, Mon. III. 250. Jireček, Codex pag. 244 ssl.

<sup>5)</sup> Sommersberg, Script. rer. Silez. I. 892. Jireček, Cod. iuris Boh. I. 245 a 246.

Králi Václavovi bylo ovšem Vratislavsko a knížeti Albrechtovi Uhry v léno uděleny, ale od udělení až ke skutečnému uznání byla zdlouhavá a nesnadná cesta. V Uhrách se rozpomenují, že z rodu Arpadského žije ještě mužský potomek Ondřej. Otec jeho Štěpán, jenž měl za manželku Thomasinu Morosinovou, byl synem Uherského krále Ondřeje II. z třetího jeho manželství s markraběnkou Beatricí Aldobrandini z Este. V poslední době setkáváme se s Ondřejem v hodnosti knížete Chorvátského a Dalmatského<sup>1)</sup>. Dne 23. července 1290 byl korunován v Bělehradě Královským jako Ondřej III. Dne 31. srpna uděleny byly Uhry v léno, jak jsme poznamenali, knížeti Albrechtovi. O osm dní později, dne 8. září dala sestra krále Ladislava IV. Marie, choť Karla II. (Kulhavého) krále Sicilského, korunovati na krále Uherského syna svého Karla Martela, jenž měl za manželku Klementinu sestru krále Rudolfa. Výkon tento provedl papežský legát biskup z Gubbio Benvenutus z řádu františkánského, tentýž legát, jež byl papež brevem z 23. července 1290 co nejvřejeji doporučil králi Václavovi<sup>2)</sup>. Způsobem tímto najednou tři kandidáti ucházeli se o trůn uherský a aby zmatek stal se ještě úplnějším, prohlásil papež Mikuláš IV., že jen stolice apoštolská má právo ke koruně uherské. Tak stály věci v Uhrách koncem roku 1290.

Na Moravě v Čechách není ještě ničeho znamenati o zápalné látce v Uhrách nahromaděné. Král Václav navrátil se z Erfurtu oddává se obyčejným záležitostem panovníckým, při čemž napomáhá magister Petr. Již dne 13. září 1290 vydal král na Misenburku (hrad v kraji Prácheňském neznámého položení) listinu pro panenský klášter v Doksanech a udělil tam v léno příbuznému svému hraběti Albertovi z Hohenbergu hrad Wisseneck s příslušenstvím

<sup>1)</sup> Szalay, Geschichte Ungarns. II. 130.

<sup>2)</sup> Theiner, Hungaria sacra I. 364.

v Breisgavsku, kterýžto hrad byl koupil od téhož Alberta za 400 hřiven stříbra, čímž položil základ k pozdějším habsbursko-rakouským držávám v Breisgavsku<sup>1)</sup>. Po celý říjen, listopad a prosinec král meškal v Praze; dne 13. října potvrdil klášteru Sedleckému některé koupené statky, a za několik dní udělil biskupu Pražskému Tobiášovi plnou moc, aby moravské město Kojetín, jenž biskupství Pražskému náleželo, nedaleko ústí Hany do Moravy se rozkládalo a již tehdaž právem tržním nadáno bylo, obehnal hradbami, náspy a příkopy, „aby obyvatelé okolních vsí v čas potřeby mohli se tam utéci“<sup>2)</sup>. Moravský protonotář Jan sepsal listinu v Praze dne 20. října 1290. Tak vřaděn Kojetín mezi města moravská s městskými právy brněnskými, jimiž se také sousední Kroměříž spravovala.

Toto biskupské město bylo tehdaž v nejlepším rozkvětu. Biskup Dětřich Olomúcký nadal je z Hulína dne 19. června 1290 výsadou, kteráž byla takřka „magna charta“ tohoto města. Nejen že mu potvrdil přijaté již právo brněnské, on nadal je také ještě zvláštním statutem nebo jak bychom my řekli zvláštním řádem městským, v němž bylo na předním místě vytknuto, že rychtář městský a konšelé mohou býti jen za souhlasu měšťanstva jmenováni nebo sesazeni a že ze středu jejich mají býti voleni porotci. Již tehdaž dovoleno Kroměřížanům, aby se mohli podle vůle své stěhovati a usazovati a ustanoveno, aby všickni oby-

<sup>1)</sup> Emler, Regest. pag. 650 a 651. Babička České královny Jitky byla rozena Hohenbergova.

<sup>2)</sup> Emler, Regest. pag. 653 „Notum facimus . . . quod nos intellectu eo, qualiter præteritis temporibus per Cumanos et alios barbaros ac universos quoslibet oppressores bona episc. Pragen ecclesie, in ipso Cogetyn et prope Cogetyn in nostro marchionatu Moraviae sita, per rapinas et incendia, deductis ab inde quam pluribus christianis, sunt et fuerunt aliquoties devastata, futuris huiusmodi præcavere periculis cupientes, ob reverentiam beati Venceslai, domini ac patroni regni nostri et dictæ Pragen ecclesie“ etc.

vatelé městští rovni byli před právy městskými a aby všichni podle majetku svého přispívali na opevnění města. Vůbec dokazuje tato „magna charta“, že život obecní byl tou dobou již dosti vyvinut a že měšťanům mohla se ponechat péče o bezpečnost majetku a trestní právo o určitých přečinech a zločinech<sup>1)</sup>. Biskupové starali se pečlivě o vzdělání lidu. Škoda, že se nám zachovalo tak málo listin, jenž sahají za duchovní obor našich knížat církevních. Tak na př. víme o našem biskupu Dětřichovi, že v Modřicích dne 28. září 1289 potvrdil klášteru Lúckému vinný desátek v Havraníkách, že dne 17. prosince 1289 potvrdil jeptiškám oslavanským patronát v Rudíkově (na panství velkomezeříčském v kr. Jihlavském), kterýž jim byl darován na zlepšení výživy dne 23. října od Arnošta z Rudíkova; že v Modřicích dne 27. ledna 1290 propůjčil blízkému svému příbuznému patri abbati Rejhradskému, opatovi Bavorovi z Březnova právo, aby užívati směl pontifikalií v celé diécesi Olomúcké, aby směl udělovati čtyřicetidenní odpustky<sup>2)</sup> a j. v. — kteréžto věci spadají vesměs v obor duchovní působnosti. Avšak jak zřídka kdy zasahuje listina, jako na př. kroměřížská z 19. června do života lidu! Totéž platí také o listinách světských pánů. Také zde setkáváme se skoro vesměs s nadačnými a darovacími listinami pro kostely a kláštery, které ovšem svědčí o zbožném smyslu moravských velmožů. Tak daroval známý nám Hartman z Holšteina za svědectví purkrabí na Veverí Ctibora ze Zelené Hory u zemského soudu v Brně dne 21. května 1288 jeptiškám oslavanským zboží své v Studené; Lev z Poleradic propůjčil dne 18. března 1280, plně rozkaz umírající své matky, premon-

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 367. O ustanoveních, v listině obsažených, jenž se týkají polního hospodářství a vůbec ekonomie, pojednámé obšírně v dějinách kulturních.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 361, 364 a 365. Právo pontifikalií obmezeno bylo u klášterů jen na kostel klášterní a nejvýše ještě na kostely klášterům podřízené.

stratskému klášteru Zabrdovickému vinici u Kurdějova (v kr. Brněnském) ležící<sup>1)</sup> a j. v. — ale poučení o poměru k jich poddaným, k jich zemi a markraběti jen zřídka kdy poskytují. Zcela jináče mají se věci na př. v Uhrách! Tam zachovalo se darování králů rozličným rodům uherským, jejichž skutky a zásluhy se vypočítávají. V diplomech těchto obsaženy jsou perly dějin národních, jakých se nám bohužel nedostává. Pracně jest nám shledávati zrnka, abychom jen mohli nastíniti přibližně obraz toho, co jednou bývalo na Moravě. Tak hned k roku 1291.

Tři události velkým svým dosahem poutají tohoto roku naši pozornost: rozšíření panství krále Václava v Polsku, napnutí a konečná roztržka s jeho švakrem knížetem Albrechtem Rakouským a konečně smrt o něj vždy starostlivého tchána, krále Rudolfa Habsburského a postavení, jaké následkem této smrti zaujal k volbě krále Německého.

Na sněmě erfurtském uděleno bylo dne 26. září 1290 králi Václavovi v léno knížectví Vratislavské. Tím tedy druhé větší knížectví slezské — před rokem tak učinilo Opolsko a Bítomsko — uznalo vrchní panství koruny české. Podnět k tomu zavdala smrt knížete Jindřicha IV. Vratislavského, kterýž zemřel dne 23. června 1290 a byl snad bezděčně příčinou, že teta krále Václava, kněžna Krakovská, Sandomířská a Šeradzská Grifina, sestra České královny Kunhuty po smrti chotě svého Leška Černého dědictví své darovala královskému svému sestřenci<sup>2)</sup>. Král Václav dar tento přijal skutečně buď ještě na konci roku 1290, nebo což je pravdě podobnější, počátkem roku 1291, což vysvítá ze smlouvy, kterou u přítomnosti biskupů Bamberského a Olomúckého, knížete Mikuláše Opavského, který byl nedávno propůjčil Opavanům rozličná práva městská<sup>3)</sup>, velkopřevora

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 350—352, 357 a 362.

<sup>2)</sup> Pulkava ad an. 1290. Dobner, Mon. III. 251.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 371.

johanitského Gotfrida z Klingenfelsu a jiných uzavřel dne 17. ledna 1291 v Olomúci s knížaty Opolskými, bratry Měškem a Boleslavem. Je to spolek na výboj a odboj proti každému nepříteli s tím závazkem se strany knížat, že zdarma poskytnou pomoc válečnou, kdyby někdo počal válku proti Čechám, Moravě, Polsku, Slezsku a Krakovsku. S Krakovskem se tedy již účtovalo,<sup>1)</sup> a vojenské přípravy k ujetí daru olomúckého zahájeny nejen hořejší smlouvou, nýbrž také skutečným obsazením několika hradů v Krakovsku. „Purkrabí hradu Skály, ležícího v Krakovsku, Jindřich ze Vschova vyznává listinou vydanou v Brně dne 7. února 1291, že Skálu, nový hrad u Slavkova a ještě jiné tvrze, které držel od Jindřicha knížete Vratislavského, odevzdal králi Václavovi, jakožto pravému pánu země a že vykonav slib za sebe a dědice své přijal je v léno s jistými právy a příjmy.“<sup>2)</sup>

Velitelství vojska okupačního svěřil král Václav biskupu Pražskému Tobiášovi. Letopisec poznamenává, že král ostal v zemi pro důležité záležitosti<sup>3)</sup>. Záležitostí těch sice neuvádí, ale my je známe; týkají se poměru jeho ke knížeti Albrechtovi Rakouskému, o čemž později; prozatím poznamenáváme, že král ztrávil měsíc leden a únor v Olomúci a Brně, březen v Praze a v Opavě a první polovici dubna opět v Olomúci, tedy blízko dějiště. Dne 15. dubna vydával listiny již v Praze, kde setrval až do konce roku. Moravská města Jevíčko, Litovel, Olomúc a Brno požívala tehdež zvláštní jeho přízně. Olomúc obdržela listinou ze dne 10. dubna osvobození od mýta v Litovli a Kojetíně, Litovel právo mílové a jistá práva městská nad řemeslníky v městě usedlými, Jevíčko právo mýtní a Brno listinou z 13. července 14denní výroční trh o sv. Havle, při čemž

1) Emler, Reg. 658 podle Fiedlera, Böhmens Herrschaft in Polen.

2) Listina u Fiedlera na uv. m. 176. Emler na uv. m. 659.

3) Pulkava na uv. m. 251 „Pro tunc arduis negotiis occupatus“.

kupci na trh jedoucí osvobození byli na 20 dní od všelikého mýta<sup>1)</sup>. V listině olomúcké král nazývá se již knížetem Krakovským a Sandomířským. Podnik biskupa Tobiáše se tedy dobře zdařil: královské voje obsadily Krakov; město Sandomíř však muselo býti teprve dobyt od knížete Vladislava, bratra Leškova. Grifina odebrala se do Prahy, aby tam život svůj skončila. Králi Václavovi bylo ještě v pozdějších letech mnohý boj vybojovati pro tento dar a že si ho ihned mocí zbraně dobyti nemohl, toho příčinou byl zajisté také švakr jeho kníže Albrecht.

Známo jesti psaní Německého krále Rudolfa k zeti jeho králi Václavovi, v němž se mluví o prudkých sporech mezi Václavem a synem Rudolfovým Albrechtem<sup>2)</sup>. Podobá se, jako by byl král Václav zavdal k tomu podnět, jelikož král Rudolf snaží se přiměti jej k ustanovení roku, k němuž také sám vypraví své vyslance, aby spor byl po dobrém urovnán. Kníže Albrecht prý již na jeho rozkaz se dostaví. Kdyby však přese všechno očekávání na schůzce této se nedocílilo smíření, pak nechat král Václav vzdá se všelikého nepřátelství proti Albrechtovi alespoň až do příchodu krále Rudolfa do Rakous<sup>3)</sup>. Pohříchu však list tento vyňat je z knihy formulářové a je tedy bez datum. Vydán byl však každým způsobem teprve několik měsíců před smrtí Rudolfovou, ješto ještě v srpnu 1290 oba švakři na sněmě erfurtském žili v nejlepší shodě. Čím dobrá tato shoda byla zkalena, dá se z českého pramene částečně uhodnouti. Neshody, jak se podobá, povstaly pro věno choti Václavovy na části Rakous<sup>4)</sup>. Aby byly urovnány, král Václav skutečně podle rady tchána svého ustanovil místo ke schůzce

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 375, 372, 377 a V. 293.

2) Pulkava ad an. 1291. Dobner, Mon. III. 251.

3) Emler, Reg. p. 658 z Petri de Hallis knihy formulářové. Fontes rer. Aust. VI. p. 21.

4) Chronicon Francisci. Script. rer. Boh. II. 45.

nedaleko Znojma, kamž měly se obě strany jen s dvacíti průvodci dostaviti, aby na nikoho nátlak se nečinil. Albrecht však přivedl s sebou sbor žoldněřů a touto věrolomností dopálil beztoho nedůvěřivého a dráždivého krále tou měrou, že místo smíření nastoupilo nové napnutí, kteréž vlastně připravilo Albrechta o korunu německou<sup>1)</sup>. Rudolfovi nebylo více možno napnutí toto odstraniti, jak byl jeho úmysl. Zemřel ve Špýru dne 15. července 1291 v 73 roce věku svého a v 18. roce svého panování. Pohřben je v biskupském kostele ve Špýru. „Jméno jeho vzrostlo po smrti a paměť jeho stala se populární, jak panování jeho nikdy nebylo<sup>2)</sup>.“ Nejvroucnějšího přání svého, aby některého z synů svých spatřil na trůně německém, nikdy nedosáhl<sup>3)</sup>. Marné bylo vynasnažení jeho na únorovém sněmě v Chebě 1289, aby zetě svého v Praze obklopil svými důvěrníky, aby byl takto jistější hlasem českým pro syna svého Albrechta. Ani Bernard z Kamence, biskup Bamberký, templář a marian, zkrátka celá strana německá při dvoře pražském, ani králova německá choť Jitka a český proto-notář Petr Angelus nebyli s to, aby krále Českého, kterýž byl předce ještě z jara 1290 navrhl Albrechta za krále Německého, nyní, kdy běželo o krok rozhodující, získali pro švakra.

Příčina této náhlé změny spočívá, jak se podobá, hlouběji, nežli v pouhém odepření věna králi náležitého, ačkoliv nelze popříti, že věc tato těžce padala na váhu<sup>4)</sup>.

1) Chronicon Francisci na uv. m. Letopisci rakouští mlčí o této věci.

2) Z O. Lorenze Deutsche Geschichte II. 517.

3) Rudolf píše 1291 Sigfridovi, arcibiskupovi Kolínskému, že se hodlá vzdáti koruny ve prospěch syna svého Albrechta. Ficker, Acta imperii selecta pag. 366.

4) Podle listiny v Cáchách dne 30. června 1292 od krále Adolfa vydané zavazuje se tento, že v ustanovené době zjedná narovnání mezi Čechami, Rakousy a Korutany. Král Václav měl se vykázati

Avšak v okamžiku tak rozhodném, jako byl na př. poslední od krále Rudolfa v květnu 1291 odbývaný sněm frankfurtský, na kterém se kladla zvláštní váha na volbu Albrechtovu, otázka tak čistě hmotná byla by bývala zajisté ustoupila do pozadí, kdyby byla sama bývala příčinou neshody; strana německá při dvoře pražském vládnoucí, byla by zajisté účinkovala na Albrechta. V posledním okamžiku však král Václav nejen stál v řadách oposice, on ji sám zřizoval. Účinek vidíme, ale nejsme s to, abychom příčinu listinami zjistili. Spočívala snad v obou nyní proti sobě stojících osobnostech? Albrecht byl příkrý, pánovitý, ano i drsný, Václav bojácný, měkký, nedůvěřivý a nepřístupný nejen svým přátelům německým, nýbrž i své choti, o níž se výslovně praví, že snažila se moudře a velmi opatrně účinkovat listy a posly na svého bratra a slovy na svého chotě<sup>1)</sup>. Či spočívala příčina hlouběji, spočívala v politických výpočtech? Nesmíme zapomenouti, že král Václav nastoupil dědictví Přemysla Otakara II. Čím starším se stával, tím jasnější musel mu býti pád otcův. Což kdyby Václav pojal nyní myšlenku, aby státu česko-moravskému získal postavení, kterého byl pozbyl bitvou na Moravském poli? Jednoduchá kalkulace musela mu zjevití, že myšlenku tuto lze mnohem snáze provésti, nebude-li na trůně německém seděti člen rodu Habsburského, dědic moci a tradice rudolfinské, nýbrž jiný nemajetný muž, který by musel míti ohled na přání mocných kurfiřtů — a že k těmto i Čechy náležely, nebylo žádné pochybnosti — a který by obmezoval i moc Habsburků, aby se jemu samému nestala nebezpečnou. Zkrátka dějepis vypravuje, že král Václav hned po smrti krále Rudolfa přidal se rozhodně k oposici a že především

potřebnými listinami proti Albrechtovi Rakouskému a Adolf chtěl podle toho rozhodnouti. Kdyby však takoveto porovnání bylo nemožné, uvoloval se Adolf, přerušiti všeliké spojení s Albrechtem a Menhartem Korutanským. Emler, Reg. pag. 680.

1) Chronicon Aulae Regiae Cap. 45. Dobner, Mon. V. 94.

se snažil odvrátit od Albrechta světské kurfiřty Braniborského, Bavorského a Saského. Braniborsko a Sasko přidaly se k Václavovi, Bavorsko setrvalo při Albrechtovi. Z duchovních kurfiřtů Mohuč a Kolín projevíly se výslovně proti Albrechtovi a jen Trevír se ho přidržel. Již v říjnu 1291 bylo tedy patrné, že Albrecht nemá více naděje, aby byl zvolen; pro něj byly pouze dva hlasy, proti němu pět. Volba vypsána na den 2. května 1292 do Frankfurtu a král Český k ní také pozván obvyklým způsobem. Král však pro chorobu nemohl se dostavit osobně; i dal se zastoupiti vyslanci, kteří po rozličných ustanoveních ve spolku se všemi kurfiřty — v poslední chvíli také Trevír a Bavorsko přidaly se k většině — dne 5. května zvolili králem hraběte Adolfa Nasavského<sup>1)</sup>. Kníže Albrecht se poddal a po několika měsících novému králi holdoval.

Služba tak podstatná vyžadovala, pakli ne odměnu, alespoň uznání, kteréhož se králi Václavovi nejhojnější měrou dostalo. Nejen že mu král Adolf již dne 10. května 1292 potvrdil léna říšská, dne 11. května zasnoubil také syna svého Ruprechta s nezletilou dcerou Václavovou Aneškou, kterýž novému svému příbuznému, ačkoliv nominální sňatek stal se teprve dne 9. srpna 1296<sup>2)</sup>, vyplatil hned na hotovosti slíbené věno 10.000 hřiven stříbra, aby

<sup>1)</sup> Obsírně o tom: Dr. Leonhard Ennen, Die Wahl des Königs Adolf von Nassau. V Kolíně 1866. Pak: Alfons Mücke, Albrecht I. von Habsburg. V Gotě 1866. Dále: G. Droysen, Albrecht's I. Bemühungen um die Nachfolge im Reich. V Lipsku 1862. Vilém Preger, Albrecht von Oesterreich und Adolf von Nassau. V Mnichově 2. vyd. 1869. Matz, De causis belli inter Adolfum Reg. Rom. et Albertum. Disputatio inaug. Regiomonti 1858.

<sup>2)</sup> Chron. Aulæ Regiæ ad an. 1296 cap. 47. Dobner, Mon. V. 97. „In vigilia beati Laurentii (9. srpna) Agnes, iunior annis, Rupperto apponitur, et sic inchoatum matrimonium modo, quo inter pueros fieri potuit, consumatur“. Čemu chce letopisec tímto výrokem? Aneška se narodila dne 6. října 1289. Chron. Aulæ Reg. p. 22. Aneška brzy na to zemřela a byla na Zbraslavi pochována. Na uv. m.

chudý hrabě mohl výlohy se zvolením spojené snáze zapraviti. Naproti tomu Adolf zamluvil králi Českému města Staré Hrady saské, Kamenici saskou, Cvikov a město a území Chebské, nebo celou zemi Plisenskou až do uskutečnění sňatku. Časnou smrtí kněžninou v posledních měsících roku 1296 smlouva pozbyla platnosti<sup>1)</sup>. I to dlužno považovati za znamení přízně Adolfovy, že se zavázal v Cáchách dne 30. června 1292 zjednati u Albrechta platnost nárokům a právům českým k území rakouskému. V listině o tom vydané král Rudolf slíbil také strany marky Míšeňské, k níž Čechy měly již jakési nominální právo<sup>2)</sup>, že jí nikomu nepropůjčí, aniž by se vzal ohled na české nároky. Všecky tyto okolnosti svědčily, že postavení krále Českého a markraběte Moravského Václava ke králi Německému slibovalo státi se přátelským, což se také uskutečnilo. Neznámeť alespoň ani jediného příkladu z panování Adolfova — trvalo až do 2. července 1298 — z něhož by se dal opak toho dovoditi. Václav přátelství toho potřeboval, poněvadž mu bylo dosáhnouti ještě důležitých věcí, hlavně však postavení říše na venek, kteréhož králem Přemyslem Otakarem pozbyla. A k tomu Polsko poskytlo nejbližší příležitost.

Z jara 1291 byl Krakov od vojska českého obsazen, ale pořádek tam nebyl zaveden. Rozervané politické poměry bývají naznačeny dlouhou kolísavostí a pravidelně rodívají se z nich strany vzájemně se potírající. Domácí polští obyvatelé a cizinci za české ochrany přistěhovalí nemohouce se snésti žádali nového panovníka za pořádek a ochranu. Kníže Vladislav použiv zmatků krakovských, zmocnil se 1291 a 1292 Sandomířska, dávaje tím patrně znáti, že i Krakov chce míti. Poznání toto přimělo krále Václava, jenž v lednu, únoru a březnu 1292 se dvorem svým meškal

<sup>1)</sup> Sponsalitia Ruperti dno Aquisgrani 30. června 1292. Emler, Reg. pag. 679. Jiné sem se vztahující listiny u Jirečka, Cod. iuris Boh. I. 248 ssl.

<sup>2)</sup> Viz str. 92 toh. díla.

v Brně a tam 29. ledna potvrdil johanitům meilberským koupenou louku u Hrádku (Erdberg) a dne 26. února městu Znojmu a 5. března městu Brnu udělil úplné právo městské a právo milové<sup>1)</sup>, aby se okolo 11. srpna 1292 vydal osobně v čele vojska a urychlenými pochody pospíšil do Opolí<sup>2)</sup>. Zde očekávaly jej již sbory někdejšího poručníka, markraběte Oty Braniborského a podle známé nám smlouvy také vojsko manů, čtyř bratří, knížete Opolského, Ratibořského, Bitomského a Těšínského. Seslív se takto král Václav vtrhl do Krakovska a konečně do Krakova samého, kde byl s jásotem uvítán. Odtud vypravil se proti odpůrci svému ke hradu a městu Šeradzi, kterého dne 28. září dobyl útokem a tam zajal knížete Vladislava a bratra jeho<sup>3)</sup>. Ve výpravě tétoúčastnili se osobně kníže Mikuláš Opavský, oba biskupové zemští Tobiáš Pražský a Dětrich Olomúcký — tento meškal ještě dne 1. září v Hulíně — praepceptor Německého řádu rytířského v Prusích bratr Menko a j. v. Kníže Vladislav, když byl ještě v táboře u Šeradze dne 9. a 13. října 1292 králi holdoval a všech nároků na Krakovsko a Sandomířsko

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 381—387.

<sup>2)</sup> Pulkava ad an. 1292. Dobner, Mon. III. 252. S listinnými doklady u Fiedlera, Böhmens Herrschaft in Polen. Archiv der kaiserl. Akad. D. 14, str. 168. Zbožnost toho vyžadovala, aby král před výpravou navštívil právě tehdy založený klášter Zbraslavský, 3 hodiny od Prahy vzdálený, od něho Königssaal, Aula regia nazvaný. První mniši uvedeni tam ze Sedlce dne 20. dubna 1292. Opatové Žďárský a Zlatokorunský přisluhovali při vysvěcení. Letopis Zbraslavský vypravuje o odchodu králově na uv. m. (p. 92): „Anno igitur 1292 in crastino sti Laurentii rex de Praga egreditur, et continuatis dietis in terram ducis Opulienensis veniens, a domino Ottone . . . militari cinctus baltheo“. Emler, Reg. pag. 683 podává však královskou listinu z Prahy z 13. srpna 1292. My si zdánlivý tento odpor vysvětlujeme tím způsobem, že odchod vojska klademe na 11. srpen a odjezd krále se zadním vojem, což se stalo zajisté o několik dní později, po 13. srpnu. Chron. Aulæ Reg. Cap. 43. Dobner, Mon. V. 90 a 91.

<sup>3)</sup> Francisci Chron. ad an. 1292. Script. rer. Bohem. II. 40. Chron. Aulæ Reg. cap. 43. Dobner, Mon. V. 90 ssl.

se vzdal, propuštěn i s bratrem svým na svobodu; a král Václav ustanoviv jakéhosi Jindřicha za protonotáře pro Krakovsko a Sandomířsko a jmenovav Mikuláše Opavského nejspíše za jeho výtečné služby maršálkem českým<sup>1)</sup>, vrátil se v měsíci listopadu 1292 spokojen jsa s výsledkem do Prahy; jej předcházela biskup Dětrich, jelikož již dne 16. října, jak později uslyšíme, vydával v Olomúci listiny. Vánoce slavil král v klášteře Zbraslavském<sup>2)</sup>.

Nápadno jesti, že stolice apoštolská do tohoto polského sporu se nemíchala. V Uhrách tak činila a předce byla by mohla v Polsku právě tutěž příčinu k zakročení předstírat jako v Uhrách. Také Polsko bylo r. 1000 prohlášeno za léno papežské, jako se tehdy s Uhrami stalo. Věc tato jakož i mnohé jiné okolnosti vysvětlují se nám dostatečně sedisvakancí, která po smrti Mikuláše IV. nastoupila a celá dvě léta a tři měsíce trvala. Papež Mikuláš zemřel dne 4. dubna 1292, nástupce jeho Celestín V. zvolený dne 5. července 1294 vzdal se této hodnosti již dne 13. prosince, tak že vlastní vláda církve římské vykonávána pravidelně teprve Bonifacem VIII., jenž byl zvolen dne 24. prosince 1294. Tehdy zajisté již málo starali se v Římě o ztrátu Svaté země, kteráž dobytím Ptolemaidy čili Akkonu dne 18. května 1291 pozbyla vsí opory, neřku-li aby se starali o Polsko! Papež Mikuláš ovšem se vynasnažoval, aby křesťanská knížata na východě a na západě získal pro obecnou výpravu křížáckou; kázal však hluchým uším a zemřel účelu svého nedosáhnuv. Doby náboženského

<sup>1)</sup> Mikuláš nazývá se „dux Opavie et marsalcus regni Boëmie“ v listině dto in Opavia 15. května 1293. Cod. Dipl. Mor. IV. 402.

<sup>2)</sup> Fiedler, na uv. m. 172 ssl. Emler, Reg. pag. 700 uvádí královskou listinu dto in Aula regia IV. Kal. Januarii (29. prosince) 1293. Jelikož však tehdy rok počínal se 25. prosincem, musíme počítat 1292. Král Václav vydal listinu v Krakově skrze protonotáře Jindřicha pro zakladatele města Podolina ještě dne 8. listopadu. Emler, Reg. pag. 686.

nadšení pro Palestinu naprosto pominuly. Tři veliké řády rytířské, které, jak nám známo, měly statky také na Moravě, přestěhovaly sídla svá tehdy do Evropy.

Duchovní péče papeže Mikuláše IV. na Moravě zachovaly se od r. 1291 až do jeho smrti jen slabé stopy. Vděčnými byly mu před několika teprve léty do Olomouce přibylé jeptišky řádu sv. Dominika u sv. Kateřiny, o nichž první historická zpráva spadá do roku 1287<sup>1)</sup>, když bulou z 6. března 1291 klášter jejich uznal a pod ochranu sv. Petra přijal. Cisterciácký klášter v Tišnově zavázal si tím, že dne 1. července 1291 uložil biskupu Olomúckému, aby klášteru vymohl statky, které mu byly proti právu odňaty<sup>2)</sup>. Tedy péče jeho, pokud listinami je zjištěno, platila na Moravě dvěma panenským klášterům; a předce zajisté i jiné záležitosti na Moravě poutaly pozornost stolice apoštolské — záležitosti ty známe, byly na to vydané však se ztratily. Kanonie hradištská u Olomouce rozšířila nynější město Hranice novými osadníky, což vysvětluje z osazovacího listu dne 26. února 1290 jakémusi Jarlochovi vydaného; olomúcká biskupská kapitola založila v září 1291 při katedrále pět posud zachovaných anniversarií: za zakladatele a vůbec za krále České a markrabata Moravská, za biskupy Olomúcké, za preláty a kanovníky, za dobrodince kostela a konečně za osadníky při kostele pochované<sup>3)</sup>. A v těchto

<sup>1)</sup> Vdova po Jenčovi z Deblína Vojslava darovala klášteru z ohledu na dceru svou Atku, tehdy převorku kláštera, patronát farního kostela sv. Bartoloměje ve Vazanech u Slavkova dne 1. ledna 1287. Téhož roku rozhodl zemský soud v Olomúci, že jeptišky koupily od Drslava z Kravař svobodný dvůr ve vsi Olšanech s příslušnými k němu pozemky a 1½ lánů nájemného. Cod. Dipl. Mor. IV. 323 a 327. Klášter byl zrušen 1782 a budova s kostelem odevzdána nynějším uršulinkám.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 374 a 377.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 379 a 384. Listina pro Hranice je: actum v Olomúci A. D. 1290 Dominica Reminiscere, která 1290 připadla na 26. února. Proč Boček t. 384 položil do Regestu 1292, kteréhož roku

církevních záležitostech podána byla zajisté i do Říma žádost za schválení. Biskup olomúcký také o mnohých věcech dopisoval papeži Mikulášovi, o čemž však žádných písemných dokladů se nezachovalo. Již zajisté povolení k sňatku mezi Habartem z Žerotína a Skolastikou, dcerou po Zdislavu ze Šternberka, které papež udělil dne 21. srpna 1290<sup>1)</sup>, muselo jíti skrze ruce jeho. Biskup sám potvrdil klášteru Rejhradskému v Modřicích dne 5. června 1292 lán, který Vilena, vdova po Tomáši ministerialu z Žilohic, darovala klášteru tomu v Rejhradcích a před svým odjezdem do Polska potvrdil v Hulíně dne 1. září t. r. odkaz advokáta Arnolda farnímu kostelu hulínskému<sup>2)</sup>. Ostatně známe od něho z té doby jen ještě listinu, danou v Olomúci dne 16. října 1292, tedy po návratu z Polska, kterou premonstrát Rudiger z Gerasu v Rakousích uvádí se na faru v Myslové, klášteru v Gerasu příslušnou, ale na Moravě ležící<sup>3)</sup>; a pak svolovací list z Modřic 21. prosince pro opata Zabrdovického Dětřicha k urovnání sporu o desátek mezi klášterem Tišnovským a farářem čejckým. O přítomnosti biskupově u krále v táboře u Šeradze dne 9. října t. r. jsme se již zmínili. Zdali Dětřich býval častěji při dvoře, nemůžeme udati, poněvadž kancelář Václavova od r. 1286 vydávala listiny stále bez podpisu svědků, tak že není více možno družinu královu seznati.

Z této změny v praxi kancelářské dá se souditi o změněném dvorním životě. Těkávé stěhování se po zemích

Dominica Reminiscere připadla na 2. březen, není nám jasno, zvláště že také Wolný, Topogr. I. 3. dlouho před Bočkem listinu tuto znal a ji správně do r. 1290 položil. Opat Chvalka v listině uvedeného letopis hradištský jmenuje k r. 1290 nástupcem výtečného opata Budiše. Tento objevuje se v březnu 1289 posleďně v listinách. Emler, Reg. pag. 673 datují libovolně M. CCLXXXX (II.)

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 370.

<sup>2)</sup> Tamtéž 388 a 391.

<sup>3)</sup> Mayer, Urkunden des Prämonstratenser Stiftes Geras. Archiv der kais. Akadem. D. II. 41 a Cod. Dipl. Mor. IV. 394.

za krále Václava přestalo a Praha nebo Brno staly se stálými sídly královskými. Šlechta byla sice dále ctěna a měla přístup ke dvoru, ale podpisy její na královských listinách nepovažovaly se více za nezbytně potřebné. Kontrasignatura kancléře českého, moravského nebo polského, podle toho zdali běželo o záležitost českou, moravskou nebo polskou, pokládána za dostatečnou. Je to zřízení německé, které zavedeno bylo hlavně kancléřem Petrem Angelem. Tehdáž přálo se, zvláště na Moravě, velice živlu německému. Když Chvalek, opat kláštera Hradištského, zakládal osady na pozemcích klášterních u Hranic, pronesl se výslovně, že se musí nadržovati osadníkům německým; a když král Václav 1293 přenechal městu Brnu k udržování hradeb tamější zeměpanské mýto z mostu, listina neuvádí více „mostné“, jak se ten poplatek nazýval, nýbrž „Prukmaut“.

Po výpravě polské král Václav ztrávil první tři měsíce roku 1293 na Moravě, kde se v únoru odbýval obecný sněm zemský<sup>1)</sup>. Dne 16. ledna král vyňal zde poddané benediktinského opactví týneckého u Krakova ze soudnictví královského a markrabského a podřídil je ve věcech právních opatovi týneckému; a dne 25. února propůjčil městu Brnu blízké mostné při Svitavě a Švarcavě s tou podmínkou, aby z příjmů těchto udržovaly se v dobrém stavu mosty, cesty, příkopy a hradby městské. Od dubna až do října král Václav byl dvorem v Praze, odkudž listinou z 27. dubna osvobodil klášter Želivský ode všech poplatků na Moravě, když by se ze statků klášterních u Jihlavy dovážely potraviny do Želiva. Dne 18. června klášter Žďárský vyňat z pravomocnosti soudu zemského a dáno mu soudnictví nad vlastními poddanými, což pro časté pokuty peněžní a odúmrtí bylo výhodné. Teprve zase v říjnu setkáváme se s králem na Moravě, kde 25. října ve Znojmě jmenoval sudí brněnského Brunona komořím moravským a poddaným

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 396.

nařídil, aby ho poslouchali<sup>1)</sup>. A zde snad hrdý kníže Albrecht odhodlal se k obtížnému kroku, že osobně švakra svého krále Václava prosil o smíření a přátelství. Co jej asi k tomu přimělo?

Poměry neodkladné nebo nebezpečností hrozící nutí vají lidi k jednání, kteréž uráží jejich sebelibost nebo se přiči povaze jejich. U Albrechta toho nebylo. Jako každé nové panství, i vláda Habsburgů v Rakousích a Štýrsku setkala se s odporem. Hned r. 1288 povstalo proti Albrechtovi obyvatelstvo vídeňské. Zamezení dovozu potravin a povstalý tím hlad donutily obyvatelstvo k bezvýhradnému podrobení se. Nebezpečnějšího rázu nabylo povstání Štýrských z jara 1292, v čemž měly účastenství také Salcpurk a Bavorsko. Salcpurské město Friesach muselo býti dobyté útokem. Štýrští podrobili se v březnu 1292, avšak drobná válka se Salcpurkem a Bavorskem trvala dále, až učinil jí přítrž kongres v Linci dne 17. května 1293<sup>2)</sup>. A jelikož kníže Albrecht již v první polovici prosince 1292, když byl slíbil poslušenství, v Hagenavě od nového krále Římského léno přijal, spor s městy Uri, Schwyzem a Unterwalden odpočíval a s Uhrami mír panoval, měl býti získán také poslední odpůrce Albrechtův, král Český<sup>3)</sup>, aby požehnání míru stalo se úplným. A tu vypravuje český letopis, že kníže Albrecht na domluvu sestry své, královny České a markraběnky Moravské, vydal se na Moravu, kde právě král Václav meškal, že se tam pokořil, manem švakra svého se

<sup>1)</sup> Emler, Regest. pag. 688, 690—699. V listině nazývá se Bruno „Villicus“. Že však tehdejší výraz tento platil za sudí zemského, vysvitá z listiny dané v Olomúci 27. listopadu 1294 „lanthrichteris seu villicis“. Cod. Dipl. Mor. V. 19.

<sup>2)</sup> Listina o tom v Lichnovského, Geschichte des Hauses Habsburg II. Urkunden pag. 282 v Linci 25. května 1293.

<sup>3)</sup> „Et gavisus est terra de pace inter principes“. Cont. Vindobonen ad an. 1293. U Pertze IX. 717.

nazýval a tak odpuštění dosáhl a smíření způsobil<sup>1)</sup>. Tedy touha po všestranném míru přiměla prý knížete Rakouského k návštěvě a smíření — což je výklad kronikářský, jenž se s povahou Albrechtovou nijakž nesrovnává. Jsa povahy železné a příkrým ve svém obcování, Albrecht nezdolně a nezvratně prováděl, co jednou uznal za pravé, bez ohledu na osobu a stav a takovýto muž že na přímluvu sestry své podal ruku svému odpůrci? Zdalíž není spíše pravdě podobno, že právě tehdejší, když na všech stranách zbraně proti Albrechtovi odpočívaly, ozvala se mocně v mohutném tomto knížeti stará habsbursko-dynastická myšlenka o zřízení císařské dynastie a jelikož byla naděje na brzké její uskutečnění, že usnadnila krok, jehož by byl kníže Albrecht jinak nikdy neučinil? Smíření stalo se snad ve Znojmě, kde král meškal v druhé polovici měsíce října, jak jsme právě listinami doložili; a teprve odtud kníže navštívil královnu českou svou sestru v Praze<sup>2)</sup>. Že při té příležitosti odbyvaly se slavnosti a dávány dary, rozumí se samo sebou.

Návštěva ve Znojmě vyžadovala, aby byla opětována. Král Václav vydal dne 10. prosince 1293 ve Vídni listiny pro premonstrátské kláštery v Gerasu a Perneku. Poddaní jejich na moravských statech žijící měli býti z moravského soudnictví zemského potud vyjmuti, že zboží po zločincích popravených zůstavené, nemělo připadnouti markraběti, nýbrž připomenutým klášterům<sup>3)</sup>. Z listiny poznáváme, kdy král

1) Chron. Aulæ Reg. cap. 48. Dobner, Monum. V. 97. a 98. Kdybychom i chtěli jmenovitě slova o pokoření a o manství položit na vrub letopisce, jenž přeje králi Václavovi, předce zprávu celou považovati můžeme za pravdivou. „Dux igitur germane sue consiliis acquiescens, paucis sibi associatis, regem, ex tunc in Moravia comorantem, mansuetus adiit“. Letopis vídeňský (Cont. Vindobonen ad an. 1293, u Pertze IX. 717) praví se svého stanoviska, že prý král pozval knížete: Eodem tempore dux Austrie a rege Bohemie rogatus ac invitatus visitare reginam, sororem suam, Bohemiam intravit“.

2) Henricus Heimbürgen ad an. 1293. U Pertze XVII. 718.

3) Mayer, Urkunden des Prämonstratenser Stifts Geras. Archiv der kais. Akadem. D. II. 41.

Václav meškal ve Vídni, což podle zápisků vídeňských 12 dní trvalo<sup>1)</sup>. Přítomni byli také královna Jitka, arcibiskup Salcpurský a mnoho knížat a pánů<sup>2)</sup>. Také zde ve Vídni odbyvaly se veliké radovánky a král Václav opustil dvůr knížecí bohatě jsa obdarován, aby poslední dni roku 1293 ztrávil v Krakově. Dne 31. prosince 1293 vydal tam listinu ve prospěch biskupa Krakovského<sup>3)</sup>. Svět tehdejší velebil boha, že se stalo smíření<sup>4)</sup>, tolik mu na tom záleželo. Zdalíž však smíření toto bylo také upřímné? Roku 1295 setkáme se s událostí, kteráž valně otřese naší vírou v opravdovost smíření znojenského a vídeňského. Avšak kterak by byl mohl král Václav také tak snadno zapomenouti, že Habsburky pozbyl dědictví otce svého, za jehož spasení ještě dne 14. května 1299 v Brně osvobodil Klarisky ve Znojmě a poddané jejich od obtížné tehdejší právomocnosti soudů provincialních<sup>5)</sup>. Václav se zajisté ještě živě pamatoval na vraždu u Marcheku. Zatím však předce nejbližší léta od 1294 uplynula za hlubokého míru, což bylo vzácným štěstím pro dobu tehdejší. Blahobyt země vůči hledě rostl; výrok tento potvrditi možno tou okolností, že z roku 1294 a z předcházejících dvou let zachovalo se neobyčejně mnoho soukromých listin, jenž nám podávají důkaz o čilém ruchu, jaký je možný jen za míru a pokoje. Ruchu tohoto účastnili se přední moravští a na Moravě usedlí rodové. Tak na př. rod Pernštejnů čili jak dříve se nazývali, z Medlova u Židlochovic, také z Kamena a Zubří<sup>6)</sup>. Tehdejší byl

1) Cont. Vindobonen ad an. 1293. U Pertze IX. 717.

2) Henricus Heimbürgen na uv. m. a Fontes rer. Aust. II. 260.

3) Emler, Reg. pag. 702. Listina má datum: Cracovie Pridie Kal. Januarii 1294. Jelikož rok počal 25. prosincem, musíme položit 1293.

4) „Homines de pacis tranquillitate Salvatoris laudantes clementiam“. Cont. Vindobonen na uv. m.

5) Cod. Dipl. Mor. V. 111.

6) V. Brandl, Die ersten Pernsteine. Brünnner Notizenblatt 1861, str. 61 ssl.

nejvyšším komořím zemským čili zástupcem markraběte na Moravě, Filip z Pernšteina <sup>1)</sup>. Bratři jeho slují Bohuslav a Imram. Bohuslav byl komořím Břeclavska <sup>2)</sup>. Na obecném sněmě v Brně darovali dne 16. února 1293 cisterciáckému klášteru ve Žďáře svůj vinný desátek v Medlově <sup>3)</sup>. Čtvrtý bratr Štěpán objevuje se jako svědek na listině pánů Hartleba a Vítka z Dubna, kteří dne 29. prosince 1294 (podle našeho výpočtu 1293) uznávají a potvrzují darování půl vsi Bochoře v kraji Přerovském od rodičů svých Hartleba a Budislavy klášteru Velehradskému <sup>4)</sup>.

Dále uvádíme rod hrabat z Příbora. Za Olomúckého biskupa Brunona vyskytuje se Němec Arnold z Hukesvage (dříve Hakenswald) jakožto majitel nynějšího arcibiskupského panství hochwaldského. Syn jeho Frank pojal za manželku Slovanku Trojslavu, založil Příbor (Freiberg) a nazýval se podle něho německým jménem „Graf von Freiberg“. Hově zbožné své mysli daroval okolo roku 1251 patronat tamějšího kostela i s velikým lesem cisterciákům velehradským k založení osady alespoň s 50 lány. Synové jeho Blud a Jindřich podrželi však po smrti

<sup>1)</sup> V brněnské listině z 5. března 1292 praví král Václav, že camerarius terrae Moraviae „vice nostra“ úřaduje. Cod. Dipl. Mor. IV. 386.

<sup>2)</sup> Provincia: Pracoviensis, Pratsoviensis, Prasoviensis je zajisté totožná s prov. Braclaviensis, Breclaviensis. O tom svědčí, že Lambert, canon. Olomúcký k r. 1270 sluje: archidiaconus Pracovienis (Cod. Dipl. Mor. IV. 49), kdežto tentýž Lambert uvádí se k roku 1272 jako archid. prezlaviensis (Cod. Dipl. Mor. IV. 100); k tomu také ukazuje Cod. Dipl. Mor. V. 68, kde čteme: Heinricus theloneator de Prazov scabinus in costel, z čehož souditi lze, že obě místa leží blízko sebe. Dále je nápadno, že tam, kde se vyskytuje výraz Pracoviensis camerarius, camerarius, provincialis, nikde neobjevuje se výraz cam. cud. prov. Braclaviensis, což opět svědčí o totožnosti obou míst. Forma Pracov, Pratsov etc. povstala buď ze zkrácené formy Braclav, při čemž *l* odpadlo, nebo je to holý kaz, nebo i chybný způsob psaní i. e. lapsus calami.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 396.

<sup>4)</sup> Tamtéž V. 20.

otcově dar tento pro sebe. Teprvé roku 1292 darování toto obnovili. Roku 1302 stávala již na místě darovaného lesa nynější ves Větrkovice, druhdy Theodorichsdorf nazývaná <sup>1)</sup>. Tentýž Jindřich postoupil r. 1294 svou ves Pozmanskodorf (zašla) se 24 lány richtáři svému Sydylmannovi <sup>2)</sup>. V XIV. století rod hrabat z Příbora ještě kvetl. Pokrevnění byli s pány ze Šaumburku a Holšteina. Dále jeví se nám rod Sirotků z Neudeku. Sigfrid Sirotek z Neudeku dostal se okolo roku 1292 do pomezního sporu s Velehradem o Přítluky, jež náležely tomuto klášteru. Z jednání o tom vysvítá, že již celá tamější krajina zalidněna byla obyvatelstvem německým. Lednice, Podivín, Přítluky, Rakvice, Potvorov (Potowariz) byly německé. Podobá se, že rod Sirotků přišel sem s templáři v blízkých Čičovicích a Čejkovicích usedlími. Sigfrid a Kadolt jmenují se syny Čičovými, od něhož nepochybně pochodí osada Čičovice. Sigfrid obdržel r. 1244 od krále Václava Pulgáry, Neudek a Lednici <sup>3)</sup>. Oldřich z Lichtenburka, Kadolt z Miroslavě, Protas z Lomnice, Vítek a Hrabše ze Švabenic, Matiš z Černé Hory, Filip z Pernšteina, Kuno z Kunštatu, Albert ze Šternberka, Hartman z Holenšteina <sup>4)</sup> a j. v. vyskytují se touto dobou v listinách moravských, Milota z Dědic, Protiva z Doubravic, Beneš z Branic, Vok a Jaroslav ze Žitína, Jaroslav a Bohuš z Petrovic a Budislav z Lednic v listinách opavských. Jména poslední čteme na tržní smlouvě knížete Opavského a maršálka Českého Mikuláše, dané v Opavě 15. května 1293, kterouž přešly v držení pana Zbyslava z Bohuslavic a Benešova (Kravaře) vsi Žalkovice, Libosvary a co ještě zbývalo při Trnavě, kteréžto vsi ležely v Přerovsku, ale slušely k Hradci u Opavy. Také s Oldřichem

<sup>1)</sup> Tamtéž III. 144, IV. 392 a V. 143.

<sup>2)</sup> Tamtéž V. 13.

<sup>3)</sup> Tamtéž IV. 389 a III. 46. Jméno Czizo vyskytuje se v severoněmeckých a livonských listinách.

<sup>4)</sup> Tamtéž V. 26.

z Lichtenburka a Albertem z Fulneka seznamujeme se r. 1293 prodejem richtářství v Drnném, filialce richtářství fulneckého<sup>1)</sup>. Zvláštní však váhu musíme položit na tu okolnost, která právě r. 1294 král Václav chtěl právo obyčejové nahradit zákony psanými a systematickými a která zřízením obecného studia (university) v Praze zjednati chtěl možnost státu svému, aby doma nalézal, co až posud s velikými obtížemi a výlohami v cizině musel hledati — vyšší vědecké poučení ve všech oborech lidského vědění.

Český letopis vypravuje, že král Václav již delší čas užíval rady mistra Alexeje, v kanonickém právě výtečně zběhlého. Tento Alexej dovedl prý tou měrou vznítiti v králi lásku k Itálii a věcem italským, že kněžnu nedávno narozenou, jenž po matce taktéž Jitkou se nazývala, s mladíčkým Orsinim zasnoubil. Tímto způsobem seznámil prý se dvůr pražský se slavným kardinálem Matiašem Orsinim. Když tedy král provésti hodlal myšlenku, kterou byl otec jeho již r. 1272 pojal, aby totiž z práva magdeburského a z práv jiných států a národů sestavil zákonník pro Čechy a Moravu, obrátil prý se s prosbou k tomuto kardinálovi, aby mu do Prahy poslal muže v právě světském a kanonickém zběhlého, jemuž by se záležitost tato mohla svěřiti; a tak prý se tehdy dostal do Prahy slavný učenec a profesor italský mistr Gozzius z Orvietta (?). Jelikož však velmožové domácí, z nichž jak známo, ustanovovali se přisedlíci k soudům zemským každoročně odbývaným, nového tohoto zřízení nechtěli uznati; poněvadž by se přičilo a bylo na ujmu jich svobodám, král Václav z opatrnosti povolil a od tohoto záměru upustil<sup>2)</sup>. Uvážili-li se však, že již r. 1291 a 1292

<sup>1)</sup> Tamtéž IV. 402 a 398. Mikuláš nazývá pana Zbyslava „compatriem nostrum dilectum“, kterýžto výraz má široký význam. Znamená buď vlastního kmotra nebo spolukmotra při křtu Mikuláše nebo jeho děti, nebo naopak mohl býti Mikuláš kmotrem nebo spolukmotrem dětí Zbyslavových.

<sup>2)</sup> „Wenceslaus his etiam temporibus (1294) leges scriptas in Boemia voluit observari, et Alexius quidam, pontificio iure consultus,

uděleny byly měšťanům olomúckým, znojenským a brněnským zlepšené řády městské, nedá se popříti, že byly předce od krále alespoň částečně opravy i při soudech zemských provedeny<sup>1)</sup>.

Dosah ještě mnohem větší bylo by mělo pro země koruny české generální studium, kdyby se byl záměr tento provedl. Jelikož byl král Přemysl Otakar II., jak známo, u sv. Víta na hradě Pražském zřídil obecné studium, kteréž bylo i od cizinců navštěvováno, podobá se, že nyní jednalo se jen o jeho rozšíření. Jaké kroky král Václav již skutečně podnikl, aby záměr svůj provedl, není nám známo. „S věci však sešlo“, jak nám vypravuje současný opat zbraslavský<sup>2)</sup>, „pro nepřítel mnohých mocných rádců královských, kteří záviděli duchovenstvu velikou přízeň královi, jelikož by bylo založení takovéhoho ústavu, co sboru mocného, mnohými svobodami nadaného, způsobem tehdy obvyklým zajisté přispělo k rozmnožení moci duchovenstva v zemi vůbec“. Proti chvalitebnému úmyslu královi nebylo lze čeho namítnouti, ale proti vhodnosti jeho uváděna nejistota cest,

est apud Wenceslaum ob hanc causam carissimus, qui regi multa de Romanorum nobilitate locutus, usque adeo animum regis illexit, ut Iutham filiam praedictam admodum parvulam, in clara Ursinorum familia sponsalia cuidam matrimonia spoponderit. Hinc secuta inter Ursinos et Boemie reges amicitia, que apud Matheum, eiusdem familie Cardinalem, plurimi fuit. Sed puella, ut premissum est, obiit. Is Matheus rogatus, Goczium Urbevetanum, utroque iuri consultum, in Bohemiam misit, quo regnum sub leges reduceret; sed barones Boemie propositum eius avertere studuerunt, ne iuris invalescente rigore fructus, quem tollere consueverunt, ipsi amodo deperiret“. Ms. Chron. Nicolai. Zemský archiv v Brně. Chron. Aul. Reg. cap. 51. Dobner, Mon. V. 102. Francisci Chron. cap. 9. Script. rer. Boh. II. 43. Jireček. Codex iuris Boh. II. 2. 17.

<sup>1)</sup> O vlivu práva německého v Čechách a na Moravě psal Jaromír Haněl v Praze 1874.

<sup>2)</sup> Chron. Aul. Reg. cap. 52. Dobner, Mon. V. 103. Tomek, Geschichte der Stadt Prag I. 521.

kteřá by mohla cizí studenty od návštěvy učení pražského odvracet. Vždycky a ve všem je pozorovati, kterak král se snažil ve věcech od otce svého započatých pokračovati.

V oboru církevním biskup Dětrich ustanovil listinou v Modřicích dne 13. března 1293, aby posvěcení kostela v Rejhradě slavilo se tu neděli po Narození P. Marie, za kterýmž účelem potvrdil všecky odpustky kostelu klášternímu udělené<sup>1)</sup>. V prosinci předešlého roku uložil opatovi zabrdovickému, aby kanonicky urovnal spor, jež měly jeptišky tišnovské se svým kaplanem, farářem čejckým, protože se zpěchoval povinné dávky klášteru odváděti. Opat provedl tento úkol dne 22. ledna 1293 a sice ve prospěch kláštera. Jeptišky totiž předložily listinu biskupa Brunona, z níž vysvítalo, že fara čejcká povinna je odváděti jeptiškám tišnovským ročně 5 měřic žita a tolikéž pšenice staré míry brněnské. Přítomni byli probošt a vikář od sv. Petra v Brně, pak probošt tišnovský, bratr Kunrát a syndicus kláštera magister Ambrož<sup>2)</sup>. Vůbec poměry přivtělených a patronátních obročí působily klášterům panenským mnoho mrzutosti a drahé pře bývaly toho následkem. Takovouto při měl klášter Tišnovský s farářem ve Velké Biteši. Zpečoval se odváděti jeptiškám třetí díl svého desátku. Jeptišky žalovaly jej u biskupa, který za soudce ustanovil opata zabrdovického. Farář byl předvolán a pře skončila se tím,

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 399. Biskup Bruno učinil již r. 1255 toto pořízení. Takové též potvrzení stalo se také r. 1296 a 1300.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. IV. 393. Mezi svědky objevují se také: Henricus, plebanus de Uitis. Je to tentýž, jenž 1276 ve sporu, je-li ves Němčice přifařena k Šatovu nebo ne, rozhodl se pro první náhled. Cod. Dipl. Mor. IV. 179. Uitis nebo Vitis je nynější farní osada Bitiška Osová v kraji Znojenském a podle účetní knihy Německého řádu rytířského z roku 1382 (Original v archivu v Královci pruském) roku toho komendou řádu Německého. Od roku 1408 mizí veškerá její stopa v knihách účetních. V dějinách děje se zmínka o té komendě ještě 1503.

že farář zavázal se desátek odváděti<sup>1)</sup>, jak opat oznamuje biskupu svému z Brna dne 5. listopadu 1294. Ostatně setkáváme se s rozličnými koupěmi a prodeji a darováním klášterům a náboženským společnostem. Na příklad uvádíme toto: Budška z Loučky prodal dne 7. dubna 1292 comturu Ekkovi a templářům v Čejkovicích dávno již zašlou osadu Schönstrass; Kadolt z Miroslavě postoupil v červenci 1292 sedlský pozemek v Miroslavi klášteru Oslavanskému, v němž teta jeho Dymut byla převorkou a dvě jeho sestry jeptiškami. Se svolením tohoto kláštera spojil kníže Mikuláš listinou vydanou v Opavě dne 14. června 1294 od něho založený kostel ve Vojnovicích jako filiálku s farou v Nové Cerekvi, klášteru Oslavanskému podřízenou. Potvrzení toho od biskupa diécesálního stalo se v Olomúci již po třech dnech<sup>2)</sup>.

Klášter tento měl od roku 1228 také patronátní a podací právo na faru sv. Jakuba v Brně. Přifařeni k ní a desátek odváděti byli jí povinni všickni v Brně žijící Němci a cizí obchodníci, jimž náležela kaple sv. Mikuláše. Slovanské obyvatelstvo přifařeno bylo k faře svatopetrské, jejíž patronát příslušel od r. 1240 klášteru Tišnovskému. Tak neurčité ohraničení farních okrslků muselo časem zploditi nepřislušnosti, kteréž způsobily konečné jich upravení. Oba kostely stěžovaly si svými faráři, Dětrichem od sv. Jakuba a Jakubem od sv. Petra u příslušného úřadu, u biskupa diécesálního a tento ustanovil patera opata těchto klášterů, Kunráta opata Velehradského, aby věc jménem jeho urovnal v ten smysl, aby celá část města vpravo od brány starobrněnské a Starého náměstí (nyní zelné tržiště) až k bráně Měňnské náležela k faře svatopetrské, část levá však k faře svatojakubské, ale domy předměstské aby ostaly v posavadním svazku církevním a činžovním

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 18.

<sup>2)</sup> Tamtéž 6 a 7.

domy od sv. Petra, jenž posud přiřaženy byly k sv. Jakubu, aby i s kaplí cizích obchodníků připadly kostelu sv. Petra. Opatové žďárský, smilheimský, lúcký, třebíčský a zabrdo-vický podepsali toto porovnání v klášteře minoritském v Brně dne 26. června 1293 <sup>1)</sup>. Dne 11. září 1294 přidán k ustanovení o činžovních domech vysvětlující dodatek, tím památný, že se děje odvolání na lex Mæciana <sup>2)</sup>. Pro větší jistotu daly si jeptišky oslavanské potvrdit od biskupa Dětricha listiny krále Přemysla Otakara II. z 6. prosince 1228 o patronátním právě na faru sv. Jakuba v Brně, Roberta biskupa Olomúckého z r. 1231, papeže Alexandra IV. z 28. ledna a 3. března 1261 a biskupa Brunona ze 7. listopadu 1267. Diplom o tom datován je v Olomúci dne 2. dubna 1298. Na žádost tehdejšího faráře svatojakubského Viléma papež Bonifác VIII. brevem z 23. října t. r. udělil porovnání tomu své schválení skrze děkana kroměřížského <sup>3)</sup>.

Kterak biskup Dětrich podle práva a spravedlnosti si počínal při expropriacích, vysvítá z listiny dané v Hulíně dne 1. února 1294. Aby tvrz svou v Hulíně učinil ještě nepřístupnější, dal zříditi kolem ní druhý příkop, čímž musely býti pobořeny mlýn a krčma tamějšímu kostelu farnímu náležející. V náhradu za to poskytl biskup kostelu roční příjem půl hřivny stříbra z jakéhosi lánu a místo ke zřízení nového mlýna příhodné a kromě toho odpustil

<sup>1)</sup> Tamtéž IV. 387, 390 a 405 a V. 15.

<sup>2)</sup> Zde nejedná se ani o lex Marcia, ani ne o lex Marciana (Cod. Dipl. Mor. V. 15), nýbrž učený opat velehradský odvolává se na autoritu *lex Mæciana*. Tato Mæciana lex není nic jiného, nežli místo z digest Justinianových a sice str. 96 Dig. de div. regulis iuris 50. 17., jenž zní: „In ambiguis orationibus maxime spectanda est sententia eius, qui eas protulisset“ a nadepsána je „Mæcianus libro duodecimo fideicommissorum“; na kteréžto místo dlužno vzíti ohled v učení o výkladu právních záležitostí. (Arndts Pand. § 75. not. 6). „Marciane“ povstalo bezpochyby z vadného čtení bud listiny nebo také rukopisu digest, jichž užil skladatel listiny.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 85. a 103.

kostelu na vždycky nájemné 12 denárů, kteréž zapravovati měl za jakousi louku do biskupské pokladny <sup>1)</sup>. Tehdáž kolegiatní kapitola v Staré Boleslavi prodala poslední své dotace, které od dob nepamětných měla na Moravě a sice peněžní desátek na 13 farnostech klášteřu Lúckému příslušných, za roční nájem dvou hřiven stříbra. Tehdáž náleželo klášteřu následujících 13 farností: Loděnice, Prostoměřice, Oleksovice, Křidlovice, Šatov, Tasovice, Přimětice, Lúka, Olbramovice, Pravice (?), Hardek, Domamil a Rokytňá <sup>2)</sup>. Klášteř Lúcký a Hradištský náležejíce řádu premonstratskému věnovaly činnost svou zcela podle určení svého hlavně péči duchovní. Z Lúky a Hradiště silně se poněmčovalo, což je také pochopitelné. Řád premonstrátský měl kořeny své v cizině a od generálních kapitol dostával rozkazy, co by měl činiti. A nyní vrátíme se opět ke králi Václavovi.

Návštěva krále Václava v prosinci 1293 ve Vídni při dvoře švakra, arciknížete Albrechta, považována byla, jak jsme pravili, od tehdejšího světa za předchůdce svornosti a bylo za ni bohu děkováno; zajisté však jen od lidí, kteří knížeti přáli korunu německou. A že takových lidí již roku 1294 byl hojný počet, není žádné pochybnosti, neboť Albrecht obral si od zvolení Adolfa za úlohu, nepřátele staré usmířiti a nové přátele získati. A v tom výtečně mu prospívala snaha Adolfova, založit moc domácí, aby se takto zbavil dotěrnosti volebních knížat, jenž chtěli míti jen slabého krále. Výprava jeho do Durinska v září 1294 podala o tom důkaz nejjasnější. Jiný důkaz spatřován ve spolku Adolfově s Eduardem I. Anglickým v srpnu 1294 proti Filipovi IV. králi Francouzskému. Adolf slíbil, že za peněžní podporu pošle Angličanům žoldnéře. Neslýchanou věcí bylo, aby král Římský konal služby žoldnéřské. Proto

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 1.

<sup>2)</sup> Tamtéž IV. 403.

bylo nad tím všeobecné rozhořčení<sup>1)</sup>, kteréž alespoň u veřejném mínění usnadnilo Albrechtovi, aby se Francii ne sice najal, jako byl učinil král Adolf, nýbrž alespoň tím silně s ní se sblížil, že dne 6. března 1295 ustanovil ve Vídni plnomocníky, jenž by mezi rodem jeho a rodem francouzským smlouvu o sňatek uzavřeli<sup>2)</sup>. Po tomto poselství do Paříže následovalo ihned poselství francouzské, kteréž na podzim setkalo se s knížetem Albrechtem v Štýrském Hradci. Zde (v říjnu?) slavil se právě sňatek mezi dcerou Albrechtovou Annou a markrabětem Heřmanem Braniborským, který nedávno nastoupil vládu po otci svém Otovi Dlouhém, někdejším poručníku krále Václava<sup>3)</sup>. Braniborsko bylo tedy pro Albrechta již získáno a na Francii byla obrácena pozornost tou měrou, že nový papež Bonifác VIII. dne 24. prosince 1294 zvolený a v lednu 1295 korunovaný veřejně prohlásil se pro Filipa IV. a bulou z Veletří dne 23. května 1295 káral krále Adolfa, „že místo aby podle úřadu svého pokoj v křesťanstvě obhajoval, k válce proti národům křesťanským se chystá a na potupu své moci a hodnosti jako obyčejný rytíř za žold najímáti se dává<sup>4)</sup>“. Bula tato, jenž v křesťanstvě vešla ve známost, králi Německému více uškodila, nežli bitva prohraná — učinilať jej nemožným k dalšímu panování; autorita jeho byla zničena. Povstalci rakouští tedy naprosto pochybili, když shromáždivše se v únoru a březnu 1295 v Štokravě a Trübensee vedením šlechtice Konrada ze Sommerau a Leutolda z Kuenringu obrátili se na krále Adolfa za pomoc proti svému panovníkovi<sup>5)</sup>. Sliby se sice neskrbilo, ale pomoci skutečné se jim zrovna tak nedostalo jako pomoci

1) Ellenhardi Chron. ad an. 1294. U Pertze XVII. 135.

2) Böhmer, Kaiserregesten, str. 366.

3) Cont. Vindobonen ad an. 1295. U Pertze IX. 718.

4) Kopp, Geschichte der eidgenössischen Bünde III. 173 ssl.

5) Cont. Vindobonen ad an. 1295. U Pertze IX. 718.

české, za kterou byli, jak se podobá, právě tou dobou skrze pana Jindřicha z Liechtenšteina na Mikulové, hrdinu z bitvy na Moravském poli a skrze pana z Hakenbergu požádali<sup>1)</sup>.

Podle listin soudíme, že poselství stihlo krále v Brně, kde snad ztrávil první polovici roku 1295. Dne 31. prosince 1294 meškal v Krakově<sup>2)</sup>. Jako kníže Krakovský potvrdil dne 27. ledna v Brně roční dávku soli z dolů bocheňských klášteřu Velehradskému od Boleslava Krakovského, a dne 10. května rozhodl taktéž v Brně otázku, zdali území ležící mezi Svitavami a Letovicemi, Březovou nazývané a tehdež od kostela olomúckého užívané, je zbožím markrabským nebo stolním statkem biskupským, ve prospěch biskupství Olomúckého, s tím podotknutím, že by se raději chtěl vzdáti práva svého nežli aby církvi uškodil<sup>3)</sup>. Listinu tuto podepsal, jako obyčejně, moravský kancléř Jan, ale přítomen byl také český kancléř mistr Petr a vyšehradský probošt Jan, kterého král nazývá „naším milovaným knížetem“. Dále se jeví na této listině více svědků: bratr Heřman z Německého řádu, králův zpovědník, později biskup v státu řádovém, arcijahen olomúcký Hartman z Holenšteina, Vítek (ze Švabenic) maršálek moravský, bratr jeho Hrabíše, Oneš ze Šumvaldu komoří olomúcký, Tymo purkrabě jemmický, Filip z Pernšteina a bratr jeho Bohuslav,

<sup>1)</sup> Gottfried de Ensmingen ad an. 1295. (Chron. Ellenhardi. U Pertze XVII.) Böhmer Fontes II. 136. Rýmovaná kronika cap. 621. Str. 572. Lorenz, Deutsche Geschichte II. 599 poznamenává o rýmované kronice: Es kann nicht als gesichert betrachtet werden, ob die Gesandtschaft den K. Wenzel förmlich einlud, vom Herzogthum Österreich Besitz zu ergreifen“. Chron. Aulæ Reg. Dobner, Mon. V. 97 výslovně to tvrdí, je však v letopočtu nesprávná a plete si návštěvu knížete na Moravě s tímto poselstvím. Srovn. o domnělých příčinách a pohnůtkách povstání šlechty rakouské proti Albrechtovi v letech 1295 a 1296 Meiller, Sitzungsberichte der kais. Akad. Ve Vídni d. XXI. str. 140 ssl.

<sup>2)</sup> Cod. cathedr. eccl. Cracovien. Monumenta I. V Krakově 1274.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 24 a 29.

Předbor cúdař přerovský a j. v. Podle této neobvyklé družiny královny — svědci již po kolik let na listinách královských se neobjevují — soudíme, že snad celá kancelář královská a někteří důvěrníci byli právě povoláni, aby vyslechli, co poselství přináší. Král Václav prý poslům slíbil pomoc — což je zcela důsledné, pakli za to máme, že smíření r. 1293 stalo se jen na oko, což také tvrdí domácí letopis králův, kronika zbraslavská. Zdá se však, že pomoc králova na tom závisela, jakých výsledků povstalci se domohou. Povstalci nedodělali se takřka žádného úspěchu; neboť kdežto ještě cizí pomoc vyhledávali, na př. u hraběte Ivana z Kyseku v Uhrách, kníže Albrecht náčelníky již učinil neškodnými zajetím nebo vypovězením ze země a tak bez krveprolití chystané povstání ochromil. Leutold z Kuenringu podrobil se knížeti Albrechtovi ve Vídni dne 25. června 1296 zavazuje se, že jemu a dětem jeho vši svou mocí proti každému bude sloužiti<sup>1)</sup>. Jindřich z Liechtensteina také se beze škody z věci této vyvětil a pán ze Sommerau spasil se útekem ke dvoru krále Adolfa a zaval tak snad bezděčně podnět k domněnce, tehdejší valně rozšířené, jako by byl král Adolf sám způsobil povstání v Rakousích<sup>2)</sup>. Stranické jeho jednání v rozporu mezi arcibiskupem Salcurským a knížetem Rakouským o solivarny v Gozachu nebylo ovšem podle toho, aby domněnku takovouto vyvrátilo<sup>3)</sup>; avšak jelikož nemáme o tom pádnějších důkazů, nechceme krále přímo za pobuřovatele vydávati, že však tehdejší roztržka mezi králem Adolfem a knížetem Abrechtem, zvláště když se roznesla zpráva, že kníže dne 11. listo-

<sup>1)</sup> Listiny u G. E. Friesse, Die Herren von Kuenring. Ve Vídni 1874. Str. LIX. ssl.

<sup>2)</sup> Ellenhardi chronicon ad an. 1295. „D. Adolfus rex suscitavit barones et nobiles Austrie contra D. Albertum, ducem Austrie, ut attraheret sibi ducatum Austrie“. U Pertze XVII. 135.

<sup>3)</sup> Cont. Vindobonen ad h. an. U Pertze IX. 718.

padu 1295 náhle ve Vídni zemřel<sup>1)</sup>, byla veřejným tajemstvím, o tom se současní letopisci dosti dobře shodují.

Král Václav přidržoval se ještě krále Adolfa. Jinak by se byl král Český zajisté neodhodlal dáti dceru svou Anešku za manželku synu Adolfovu Ruprechtovi a umožniti osobní setkání s Adolfem u Grünheinu v Rudohoří. Jelikož však obojí stalo se v dubnu 1296 a král Václav vzal s sebou také mladého zetě do Prahy, kde dne 9. srpna slaven byl sňatek, shoda obou králů byla zajisté alespoň ještě v srpnu 1296 upřímná a otevřená<sup>2)</sup>. A jináče ani býti nemohlo, uvážíme-li, z jakých mužů skládala se rada královská. Kromě jiných byli při králi templáři a rytíři řádu Německého a kněz řádu Německého byl dokonce zpovědníkem královým. Oba tyto rytířské řády tehdejší i u Adolfa mnoho platily. Konrada z Feuchtwangen, někdejšího lantmistra Pruského, od r. 1290 hochmistra veškerého Německého řádu rytířského Adolf jmenoval dne 29. července 1293 svým vyslancem v Benátkách. Dne 1. ledna 1295 potvrdil řádu templářskému všechny od Německých císařů a knížat udělené privileje<sup>3)</sup>. Præceptorem nad komendami řádovými v Němcích, v Čechách, na Moravě a v Polsku byl bratr Bertram, nazvaný Czweck<sup>4)</sup>. Pravidla řádová ukládají, aby přátelé řádu všady byli chráněni a podporováni. Členové žijící při dvoře pražském poslušni jsouce těchto pravidel, zajisté všemožně se vynasnažili, aby přátelství mezi Václavem a Adolfem, kteří řádu přáli, udržovali a utužovali. Oba řády měly tehdejší hojné statky na Moravě. Král Václav nedávno, dne 26. května 1294, vyjmul v Brně poddané komendy slav-

<sup>1)</sup> Prameny mluví o otrávení, jehož strůjcem byl prý král Adolf. Ellenhardi Chron. Cont. Vindobon. U Pertze na uv. m. Cont. Florianen ad an. 1295. U Pertze IX. 750. Rýmovaná kronika cap. 653.

<sup>2)</sup> Chron. Aulæ Reg. Dobner, Mon. V. 96 a Francisci chron. Script. rer. Boh. II. 42.

<sup>3)</sup> Böhmer, Kaiserregesten str. 170 a 178.

<sup>4)</sup> Emler Regest. pag. 725.

kovské z právomocnosti soudu zemského. Slavkov byl velikou komendou, ještě r. 1382 měla 12 bratří. Kromě toho byly komendy: v Opavě, Hostěradicích v kraji Znojenském, v Krumlově, Křenovicích u Slavkova, ve Velké Biteši a Deblíně u Brna. Komturem okršku českého a moravského byl bratr Didold. Okršlek podřízen byl přímo hochmistrovi v Prusích <sup>1)</sup>. Templáři na Moravě slušeli pod komtura v Šakvicích a Čejkovicích. Zemským komturem byl od r. 1297 bratr Ekko. Ku které straně klonilo se duchovenstvo českomoravské, o tom pohříchu nemáme zpráv určitých.

Čechy právě tehdež pozbyly svého biskupa. Tobiáš z Bechyně zemřel dne 1. března 1296. Řehoř, muž skorem 60tiletý, z rodu Zajíců z Valdeka, druhdy vykladatel Aristotela na obecném učení v Praze, později děkan katedrály svatovítské, stal se jeho nástupcem. Po přání metropolitů Mohučského byl v Brně dne 1. června 1296 od biskupa Olomúckého Dětricha nejspíše konsekrován, zajisté však od Dětricha jakožto delegata potvrzen <sup>2)</sup>. Na Moravě biskup Dětrich, jak se podobá velmi málo se staral o záležitosti politické. Od té doby, co jednáno bylo o záležitostech krakovských, nesetkáváme se s ním při žádné politické akci, leda bychom připustili, že v politický obor zasahovalo zřizování lén, kteréž také prospělo státu, poněvadž zbrojné jeho síly byly tím rozmnoženy. Tak za pobytu svého v Osoblaze v lednu 1294 zřídil nové manství. Dne 26. února 1296 propůjčil v Brně ministerialu svému Brunovi, jenž se nazýval moravským komořím, v léno pět osad: Mladějovice, Neundorf, Řidče, Dobroslavovou Lhotu a Krakovec <sup>3)</sup>. Dne

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 2 a 5.

<sup>2)</sup> Pulkava, avšak mylně ad an. 1295. Dobner, Mon. III. 253.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 4. „Gerhardo de Medelec . . . imponentes obsequium, ut in uno equo cum balista et lancea nobis debeat strenue deservire“. Druhá listina tamtéž 25. „ut Bruno se hominem ecclesie recognoscat, hoc onus ei imponimus, ut tempore vite sue cum duobus dextrariis nobis debeat, cum requisitus fuerit, deservire“.

30. září téhož roku dovolil manu Soběhrdovi z Halenkova, maršálkovi svému, aby prodati směl lenní statek Dražovice v kraji Brněnském, avšak se všemi na něm lpícími povinnostmi <sup>1)</sup>. Ostatně činnost jeho v diecesi týkala se jen církevních záležitostí. Spor s opatem břevnovským Bavorem o patronát nad klášterem Rejhradským ukončen v Modřicích dne 27. ledna 1296 tím způsobem, že biskup se vzdal práva dosazovati a sesazovati probošty a farní administratory rejhradské a na farách kláštera podřízených a že je ponechal opatu břevnovskému, který je presentoval biskupovi diecesálnímu, jehož jurisdikci přísluší. A smlouva tato platila a užívána byla za pravidlo až do Benedikta XIV. <sup>2)</sup>

Důležitější nežli urovnání tohoto sporu, který povstal jen z přílišné péče, aby biskupská práva nebyla nijakž zadána, bylo povýšení posavadního farního kostela u sv. Petra v Brně na kostel kolegiatní. V listině od biskupa Dětricha v Brně dne 7. března 1296 o tom vydané praví se: „Aby církvi boží slávy a cti přibývalo, k povzbuzení krále Václava, za souhlasu kapitoly olomúcké a bez ujmy patronátního práva jeptišek tišnovských ustanovili jsme, aby kostel, který doposud jen práv farních požíval, ale podle obyčeje v zemi vůbec proboštstvem byl nazýván, povýšen byl na skutečný kostel proboštský, poněvadž statky a příjmy tak je bohat, že počet duchovenstva jeho vším právem může býti rozmnožen, aby nejen podle jména, nýbrž také skutkem a činností mohl býti collegiatus“. Biskup Dětrich tedy jmenoval českého protonotáře, pražského a olomúckého kanovníka magistra Petra de Angelis prvním proboštem a tehdejší dva

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 35 „cum onere servitii consueti, ut cum uno dextrario et apparatu bellico . . . serviretur, et de manso quolibet canonicis mensuram tritici quem ad modum infeudati ceteri dare tenentur“. Novému držiteli dovoleno, „ut non cum dextrario, sed cum spadone servire teneatur“.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 43. Obsírně o tom, Dudík, Geschichte von Raigern I. 248 ssl.

kaplany Hartlina a Dětricha kanovníky tím způsobem, aby na faře sídlili a duchovní správu obstarávali. Obsazování těchto dvou uprázdněných obrocí mělo příslušet probošťovi, ale podací právo na uprázdněné probošťství patronovi, tedy abatyši tišnovské<sup>1)</sup>, které ostatně král Václav na žádost nového probosťa postoupil listinou vydanou v Brně dne 22. července 1297 na vždycky všecka práva, která mu jakožto markraběti Moravskému v příčině této náležela. Biskup potvrdil královské toto postoupení v Modřicích dne 13. srpna 1298<sup>2)</sup>.

Avšak beze sporu věc tato nebyla odbyta. Povýšení farního kostela u sv. Petra v Brně na kostel kolegiální a konventní a jmenování českého protonotáře Petra de Angelis proboštem nestalo se bez odporu metropolitů českomoravského, arcibiskupa Mohučského Gerharda z Eppensteinu. Známe totiž listinu tohoto knížete církevního z 29. října 1295, z níž vysvítá, že abatyše tišnovská podle práva jí příslušného a od biskupa Dětricha dne 29. září 1295 v Modřicích uznaného právě tehdy po smrti faráře Jakuba dosadila ke kostelu sv. Petra v Brně za faráře jakéhosi Kunráta z Čech, jež však biskup Olomúcký zpěchoval se uvéstí z té příčiny, jelikož Kunrát nosí z pokory zvláštní oděv, kterýž však, jak metropolita se vyjadřuje, nenáleží žádnému od církve uznanému řádu. Při této příležitosti se dovidáme, že ustanovení mohučského provincialního koncilu, kterýž se odbýval v Aschaffenburku nad Mohanem dne 15. září 1292, měla úplnou platnost také pro Moravu, ačkoliv země tato byla jen jedním vyslancem zastoupena<sup>3)</sup>;

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 46. Právo pontifikálii pro probosťy u sv. Petra vyprosil si teprve probošť hrabě Hynek z Kolovrat od papeže Urbana VIII. (1623—1644).

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 71 a 102, pak 103, kde se uvádí jméno faráře Jakuba.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 34. Biskup Dětrich vydal dne 1. září listinu v Hulíně a pak teprve opět dne 16. října v Olomúci. Z tohoto dne

neboť biskup Olomúcký odpírá investituru na základě statutu aschaffenburského, kterýž ustanovuje, „že kláštery nemají svá obrocí patronátní a své kaple spravovati bratry řádu svého“, nýbrž že mají, pakli se obrocí uprázdňují, dosazovati schopné světské duchovní, jelikož by jinak ordinarius po uplynutí zákonné doby musel sám duchovního správce ustanoviti<sup>1)</sup>. Biskup opíraje se o tento statut, jmenoval sám, když byly jeptišky po šest měsíců schopného kněze nedosadily a tedy podle práva kanonického v tomto případě právo presentační na biskupa přešlo, připomenutého Petra farářem a pak, jak víme, proboštem<sup>2)</sup>. Ale jelikož statut aschaffenburský nehodil se proti Kunrátovi, který nebyl knězem řádovým, uloženo od metropolitů dne 29. října 1295 probošťům pražskému a mělnickému, aby nejdříve upozornili biskupa diécesálního na nesprávné jeho jednání a kdyby to nespomohlo, aby na základě plnomocenství svého uvedli na faru u sv. Petra v Brně presentovaného Kunráta<sup>3)</sup>.

Avšak jak tito rozhodčí pořídili, viděti je z přípisu metropolitova z Mohuče 15. března 1296 biskupovi Olomúckému, jímž statut právě připomenutý vykládá ve prospěch faráře Kunráta a biskupovi ukládá, aby presentovaného do 15 dní od obdržení tohoto přípisu na faru uvedl<sup>4)</sup>.

pochází totiž investiční listina pro premonstrata z Gerasu Rudigera na moravskou faru v Myslově. Archiv der kais. Akad. in Wien. D. II, str. 41. Mayer, Urkunden von Geras. Toho času byl by se byl Dětrich mohl dostaviti do Aschaffenburku.

<sup>1)</sup> Binterim, Pragmatische Geschichte der deutschen National-, Provincial- und vorzüglichsten Diöcesan-Concilien. D. V. 328.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 81. „Propter negligentiam vestram, quia ad eam (eccl. S. Petri) infra sex menses distulistis rectorem idoneum presentare, iure ad nos devoluto, Petro . . . duximus conferendam“.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 36.

<sup>4)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 49. „Statutum a nobis editum: ne religiose persone per confratres sui ordinis officient ecclesias aut capellas ad earum presentationem spectantes“.

Zdá se však, že celý tento spor beze sledu zanikl, jelikož Petr de Angelis ostal dále proboštem a roku 1298 pro farní školu u sv. Jakuba, kde za příčinou kostelní služby žaltář zpívati se učili, a kteroužto školu, jelikož taková byla také u sv. Petra, nejspíše chtěl potlačit, tak prudký spor vznikl, že papež Bonifác VIII. brevem z 23. října 1298 uložil kapitolnímu děkanu kroměřížskému, aby spor vyšetřil<sup>1)</sup>. A vůbec není ani sledu toho, že by byl býval vedle Petra dosazen ještě někdo jiný za faráře k sv. Petru, naopak je nám známo, že probošt Petr propůjčil poddaným brněnským při Ponavce, na nynějším ceju, rozličné privileje a že biskup Dětřich právě tomuto Petrovi daroval doživotně listinou ze dne 7. ledna 1298 v Modřicích ves Bosonohy a desátek v Kořimi, což obojí náleželo jeptiškám v Kořimi, avšak s vyhrazením práv kláštera a že uložil děkanu brněnskému Vigantovi 1298, aby nový kostel kolegiatní vyškrtl ze seznamu farností jemu podřízených, a aby naň uvalil poplatek pro kostely kolegiatní vyměřený. Nástupce Dětřichův Jan uznal v Modřicích dne 29. listopadu 1305 zřízení svého předchůdce, o nichž jsme právě pojednali, což oznámil arcijahnům za příčinou vyloučení kostela svatopetrského v Brně z počtu kostelů farních. Vlastní kanonické potvrzení udělil biskup Jan v Olomúci dne 26. února 1306<sup>2)</sup>.

Po této odchylce vrátíme se k svému vypravování. Nemůžeme-li podati bezpečné zprávy o tom, kam se klonilo duchovenstvo moravské, zdali k straně Albrechtově nebo Adolfově, známe za to bezpečně postavení metropolitů Gerharda z Mohuče. Dne 29. října 1295 nařídil z tábora u Kreuzburku, jak jsme byli již připomenuli, proboštům

1) Cod. Dipl. Mor. V. 103 ssl. a VI. 374. Že probošt Petr udělil proboštským poddaným při Ponavce privileje, vysvítá z potvrzovací listiny krále Václava III. v Praze 10. ledna 1306. Cod. Dipl. Mor. VI. 373.

2) Cod. Dipl. Mor. V. 81, 87 a 195.

pražskému a mělnickému, aby urovnaly spor, jenž vypukl mezi klášteřem Tišovským a biskupem Olomúckým o obsazování fary u sv. Petra v Brně klášteru podřízené<sup>1)</sup>. U Kreuzburku nad Verou, severovýchodně od Eisenachu, ležel král Adolf táborem, když podruhé vtrhl do Durinska. Tehdáž tedy kurfiřt Mohučský a král Český stáli ještě rozhodně při Adolfovi, byli tedy proti knížeti Rakouskému a jelikož kurfiřt Bavorský měl dceru Adolfovu za manželku<sup>2)</sup>, a v Trevíru byl arcibiskupem Boëmund z Warneberku, přítel Adolfův, věc jeho stála ještě dosti dobře. A předce již po několika měsících stal se úplný obrat. Jak a čím, ihned uvidíme.

Dne 2. června 1297 — byl to boží hod svatodušní — král Václav za báječného lesku slavil v Praze svoje a svoji manželky korunování, kteréž podle starých výsad mohlo býti provedeno jen od metropolitů království Českého a markrabství Moravského, arcibiskupa Mohučského. K účelu tomu dostavili se do Prahy Gerhard, arcibiskup Mohučský a s ním biskupové Magdeburský, Meziborský, Krakovský, Lubušský, Míšeňský, Frysinský, Basilejský, Kostnický a Rabský.<sup>3)</sup> Že byli přítomni oba zemští biskupové Dětřich Olomúcký a Řehoř Pražský, rozumí se samo sebou. Biskupem Basilej-

1) Tamtéž 36.

2) Rudolf I. obdržel při dělení Bavorska dne 1. října 1310 jihovýchodní část horních Bavor s Mnichovem, severozápadní část země s Ingolstadtem připadla mladšímu Ludvíkovi a Falcko při Rýně ostalo nerozděleno. Rudolf I., syn Ludvíka II. a Mechtildy, dcery krále Rudolfa I. Habsburského pojal za manželku v Norimberce dne 1. září 1294 Mechtildu, dceru krále Adolfa. Tato zemřela 1323.

3) Jména biskupů čteme na odpustkové listině vydané v Praze dne 4. června 1297 pro klášter Zbraslavský. Emler, Reg. pag. 753. Chron. Sanpetrinum v Annales Reinhardsbrunnenses, uveřejněných od Wegela v Jeně 1854 praví na str. 274: „cum aliis duobus episcopis de Ungaria“. Známe jen jméno jednoho; kdo byl Henricus de Insula st. Mariae, není nám známo.

ským byl tehdejší nejvyšší kancléř království českého Petr z Aichspaltu. Nazýván byl tak podle rodiště svého Aichspaltu nebo Aspeltu (v nynějším Lucembursku), kteréž v X. století počítáno bylo k Treviru. Narodil se z chudých rodičů, ale pilností a nadáním nabyl učenosti, kteréž se tehdejší dobou obdivováno, jmenovitě v lékařství, pro kterouž seznámil se s papežem Mikulášem IV. a s králem Německým. Tímto doporučen byl ke dvoru krále Václava, kterýž jmenoval jej r. 1296 nejvyšším kancléřem českým. Dne 1. dubna 1297 stal se Petr biskupem Basilejským, při kteréž příležitosti dovolil mu papež Bonifác VIII., aby ještě na pět let podržeti směl obročí, kterých tehdejší užíval.<sup>1)</sup> Hodnost nejvyššího kancléře zastával Petr z Aichspaltu až do konce září 1304<sup>2)</sup>, načež dne 10. listopadu 1306 dosedl na arcibiskupský stolec v Mohuči. Zemřel dne 4. června

<sup>1)</sup> Böhmer, Kaiserregesten, Pápste. Str. 340. Roku 1286 byl mistr Petr „prepositus Pinguensis, scholasticus sancti Symonis Trevinensis ac eorum concanonicus . . . Romanorum regis illustris phisicus ac capellanus“. O tři téta později byla tomuto magistro Petro, dicto de Aspeltu, phisico et familiari . . . R. regis Romanorum“, jenž byl nejen proboštem bingenským, nýbrž také kanovníkem v Treviru, Mohuči a Špýru a jenž ještě jiných obročí a výhod požíval, propůjčeno od papeže Mikuláše IV. katedrální proboštví v Treviru a dovoleno mu pro zásluhy jeho, aby všech těchto hodností a obročí užíval. Böhmer, Kaiserreg. str. 130 a 337. Z obročí, kterých Petr užíval, jmenujeme ještě proboštví mohušské, kanonikaty v Utrechtě a Lutichu. Výsada, aby užívat směl obročí, prodloužena 15. března 1299 o další tři léta. Od té doby, kdy Petr stal se arcibiskupem Mohušským, tedy od r. 1306, pozbyl ostatních beneficí.

<sup>2)</sup> První listina vydaná pro Moravu od Petra biskupa Basilejského, pochází z 22. července 1297 „per manus venerabilis Petri, episcopi Basilien, præpositi Višegraden, regni Boëmie Cancellarii, principis et consiliarii nostri dilecti“. Cod. Dipl. Mor. V. 71. Jako český říšský kancléř podepsal poslední listinu dne 24. května 1304. Emler, Reg. 879 má ovšem 1305; ale jelikož předcházející indikce II. a léta panování v Čechách a v Polsku hodí se jen k roku 1304, rozhodli jsme se pro tento rok.

1320.<sup>1)</sup> Pamatuje vždycky na domácí rod panovnický, dopomohl později rodu Lucemburskému k české koruně. — Od Petra z Aichspaltu rozeznávati dlužno jiného hodnostáře českého, protonotáře Magistra Petra de Angelis, o kterém jsme se byli již nahoře zmínili.<sup>2)</sup> Magister Petrus de Angelis byl kr. českým protonotářem od 1289 do 1305. Českými dvorskými čili říšskými kancléři byli tou dobou: Jan bratr Václava II. od 1286 až do 1296, Petr z Aichspaltu od 1296 do 1304, a od konce 1304 nebo od počátku 1305 Petr de Angelis. Kancléřem říšským byl také za Václava III. Od 1289 byl kanovníkem kolegiatního kostela v Sadské, 1289 stal se, jak praveno, českým protonotářem a kanovníkem na Vyšehradě, od 1291 kanovníkem u sv. Víta na hradě Pražském, od 1294 kanovníkem ve Vratislavi, od 1296 v Olomúci a farářem u sv. Petra v Brně, od 7. března 1296 proboštem tamže, 1298 obdržel kanonikat v St. Boleslavi a v březnu potom také v Krakově a v Litoměřicích. Od r. 1305 jmenuje se proboštem pražským a kancléřem říšským. Takovému hromadění církevních obročí

<sup>1)</sup> Series archiep. Moguntinen. Böhmer, Fontes III. 140. K životopisu Petrově možno, ale opatrně užití: J. Heidemanna „Zur Geschichte und Politik Peters von Aspelt“ Forschungen zur deutschen Geschichte D. IX. V Gotinkách 1869. Str. 261—332.

<sup>2)</sup> Stejnými jmény a současnou ne vždycky dostatečně vymezenou činností kancléře a protonotáře při dvorské kanceláři krále Václava II. stalo se, že jeden z těchto mužů za druhého pokládán. Že však oba tyto Petrové, jeden kancléř a druhý protonotář, byli osobami naprosto rozdílnými, vysvitá z listiny krále Václava II. vydané v Pirně (2 míle od Drážďan) dne 22. července 1297, kterouž král Václav jakožto markrabě Moravský odevzdává patronát kostela svato-petrského v Brně jeptišskému klášteři v Tišnově. V listině této magister Petr, probošt u sv. Petra v Brně co královský protonotář a Petr biskup Basilejský co kancléř říšský dokonale se rozeznávají. (Cod. Dipl. Mor. V. 71.) Městský archivář Emler první upozornil v sezení král české učené společnosti dne 28. února 1876, že obě tyto osobnosti dlužno od sebe rozeznávati.

čelilo proti kanonům, přes to však Petr podržeti směl koncem roku 1306 se svolením papežským proboštství pražské a vysehradské a kanonikaty pražský, olomúcký, vřatislavský a saský. Roku 1311 stal se Petr de Angelis biskupem Olomúckým a 1312 obdržel papežskou dispens, aby obročí posledně jmenovaných mohl vedle biskupství svého ještě po 10 let užívat. A při všech těchto příjmech zemřel Petr de Angelis, jenž alespoň podle jména zastával vždy ještě úřad kancléřský, dne 7. června 1316 tak chud, že mu mohl býti sotva slušný pohřeb vypraven.

Z knížat světských přítomni byli při korunování: Albrecht Saský, Bolek Svídnický, Jindřich Hlohovský a bratři Opolští, dále markrabata Braniborští Heřman a Ota se šípem, Jindřich Korutanský, ale také Fridrich Míšeňský, Ditzman Durinský a na což položití dlužno zvláštní důraz, také kníže Albrecht Rakouský. <sup>1)</sup> Do Prahy vůbec nahrnulo se tolik cizinců, že před branami malostranskými musely býti zřízeny zvláštní dřevěné budovy, aby hosté mohli býti ubytováni a častováni. Kníže Rakouský sám přitáhl prý se 7000 koní, a jak veliká asi byla družina přítomných 38 knížat duchovních a světských, viděti je z toho, že krmeno bylo 191.000 koňů a že jen za spotřebovaná vejce slepičí zaplaceno bylo z královské komory 800 hřiven, t. j. asi 16.000 zl. <sup>2)</sup> Slavnosti trvaly po 4 dni, na hod boží svato-

<sup>1)</sup> Chron. Aul. Reg. cap. 62. Dobner, Mon. V. 121. Cont. Vindobonen ad an. 1297. U Pertze IX. 719. Rýmovaná kronika 596 ssl.

<sup>2)</sup> „Ipsa enim rex, ut legitur de Aswero, ostendere volens magnitudinem potencie, sue et divicias regni, fecit grande convivium in ipso die sancto, durante per quatuor dies, et omnia, que convivantibus necessaria erant, prout magnificentiam regiam decebat, copiosissime administrabantur“. Chron. Sanpetrinum na uv. m. „Rex Boemie curiam (Pragæ 2. Junii) celebravit, qualem nunquam aliquis regum nec Asurus nec et Salomon creditur celebrasse. Dedit enim laute et abunde advenientibus omnia et dona, que milites hystrionibus largiti fuerunt, restituit universa“. Annal. Colmarien maiores ad an. 1297. U Pertze IX. 222. Pak Chron. Francisci cap. 10. a 11. Script. rer. Bohem. II. 47 ssl.

dušní byl nejen král korunován a pomazán, nýbrž také královna, od posledního svého porodu ještě velmi zesláblá. Královna, vůbec milovaná, musela odvalu svou životem zaplatiti. Za 16 dní po korunování zemřela hořce jsouc oplakávána od krále, který ji upřímně miloval. Mnozí hosté snad ještě Prahy ani neopustili, když truchlá zvěst o smrti královny veškero obyvatelstvo zármutkem naplnila. <sup>1)</sup> Farní kostel ve věnném její městě Pohořelicích obdržel r. 1291 od ní potvrzení svých privilegií a klášteru Žďárskému, na Moravě sice ležícímu, ale k diécesi Pražské příslušnému, bylo patronátní právo v Blučině, již r. 1284 od tehdejšího dědice českého a moravského darované obnoveno a potvrzeno. O tomto královském činu dovídáme se z konfirmace metropolitů Mohučského, kterouž za slavností korunovačních dne 5. června 1297 v Praze klášteru udělil. Biskup diécesalní Dětrich darování toto v Modřicích dne 20. června 1297 ve prospěch kláštera blíže určil ustanoviv, aby na faru v Blučině dosazován byl vždycky kněz světský, jemuž by na dostatečnou výživu dávány byly dva lány, polovic viného desátku a j. v. <sup>2)</sup>

Že na korunování již po léta se pomýšlelo a že učiněny k tomu potřebné přípravy, vysvítá z berně korunovační již r. 1292 na Moravě vypsané, k níž přispělo jmenovitě město Brno nejprve co město a pak co dominium, což král nejvýše milostivě přijal. <sup>3)</sup> Aby však také duchovní sbory, kteréž jak známo osvobozeny byly ode všech berní, přispěly podle vlastního uznání, o to postaral se na žádost

<sup>1)</sup> Cont. Vindobonen ad an. 1297. U Pertze IX. 719, jmenuje se královna: „gloriosa matrona, Deo et hominibus dilecta et devota uxor eius (Wenceslai), qua nunquam fuit dignus“. Pramen tento poznamenává ostatně „quod regina post partum infra dies sue purificationis inlecto suo in reginam Bohemie corona inestimabili precio et decore coronata est“.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 293, 66 a 68.

<sup>3)</sup> Tamtéž IV. 386.

královu Bonifác VIII. bulou, vydanou v Římě u sv. Petra 31. března 1297; berně korunovační, avšak jen na rok byla povolena.<sup>1)</sup> Téhož datum jsou také ještě dvě dispense pro krále; jedna týká se jeho zpovědníka, kterému se za příčinou zpovědi, jenž se odbývá před korunováním, dovoluje, aby králi také na hříchy vyhrazené udělil odpuštění a druhá týká se přísného postu čtyřicetidenního, za kterého nesmělo se jísti ani maso, ani vejce nebo mléko. Papež dovolil králi, jenž byl zdravý slabého, aby v čas postu čtyřicetidenního směl mírně užívatí pokrmů masitých a aby přísný půst jen v pátek, v sobotu a o vigílii apoštola sv. Matěje zachovával.<sup>2)</sup>

Opat zbraslavský, jenž byl přítomen na slavnosti korunovační, udává ovšem, co stálo vyčastování hostí.<sup>3)</sup> Jiní nám vypravují, jakou cenu měly jednotlivé odznaky korunovační. Korunu na př. páčili na 2000 hřiven, meč a štít na 3000, háv korunovační na 4000 hřiven stříbra;<sup>4)</sup> — avšak o vyjednávání, kteréž se dalo během slavností, vlastně jen pro lid určených — víno tekoucí z veřejných kašen po městě, ohňostroje, hudby atd. — ano ani o kompromisech, které vyjednávání předcházely, domácí letopisci ničeho nevypravují, kdežto cizí vypravují výslovně o úmluvách, jež nazývají spiknutím proti králi Adolfovi směřujícím.<sup>5)</sup> Letopis kolmarský dobře zpravený přiznává se bez obalu, že kurfiřti Mohučský, Saský a Braniborský vyslovili se proti králi Adolfovi, „poněvadž, jak pravili, král Adolf nechce říši po jich vůli spravovati.“<sup>6)</sup> Máme za to, že v těchto krátkých

1) Tamtéž V. 63.

2) Emler, Regest. pag. 750.

3) Chron. Aulæ regie cap. 63. Dobner, Mon. V. 124. Souhlasně: Francisci Chron. ad h. an. Script. rer. Boh. II. 50.

4) Rýmovaná kronika cap. 653. Pez, Script. rer. Austr. III. 597 ssl.

5) Eberhardi Archidiaconi Ratisponen Annales ad an. 1297. Annal. Osterhovien ad h. an. U Pertze XVII. 596 a 551.

6) Chron. Colmarien ad an. 1297. U Pertze XVII. 263.

slozech spočívá pravá příčina rozmrzelosti kurfiřtů proti králi Adolfovi. Co se dále ještě vypravuje, že král 100.000 hřiven stříbra, jež obdržel od Anglie za pomoc poskytnutou, sám pro sebe podržel,<sup>1)</sup> místo aby je mezi súčastněná knížata rozdělil, že nadržel slova kurfiřtovi Mohučskému daného,<sup>2)</sup> je rázu podřízeného, ale pro Čechy je rozhodující ta okolnost, že král Adolf koná přípravy k obsazení Míšně, k níž předce koruna česká má listinami zaručené právo. Nemůžeme tuto opakovati, co jsme byli o tom již na jiných místech pověděli, jako na př. k roku 1289, kterého král Václav s markrabětem Fridrichem směnil marku Míšeňskou za jeden okres ve východních Čechách, kteroužto směnu král Rudolf dne 13. března t. r. schválil a j. v., poznamenáváme jednoduše, že králi Václavovi nemohlo býti lhostejno, patřiti, kterak naděje jeho na Míšeň měly býti králem Adolfem zničeny. Zdali kníže Albrecht, jenž jednal z pohnůtek zcela jiných, důležitějších,<sup>3)</sup> působil na krále českého nebo kterak vůbec stalo se sblížení obou knížat, o tom nemáme ani tušení; s knížetem Albrechtem setkáváme se při korunování v Praze, což zajisté bylo nemožné bez předchozího vyjednávání a máme zprávu, „že knížata shromážděná odbývala poradu, kterak říše Římská ze zmatků a ztenčení, do jakých se dostala za Adolfa, mohla by se opět dostati k dřívější moci a slávě.“<sup>4)</sup> Usnešeno, aby se o věci jednalo dále na sjezdě chebském. Králi Adolfovi bylo to donešeno, i zabránil sjezd moci. Knížata tedy sjeli se později, v srpnu 1297 v Kadani, městě 13 mil k severovýchodu od Prahy vzdáleném, avšak bez arcibiskupa Mohuč-

1) Ellenhardi Chron. ad. an. 1294. U Pertze XVII. 135.

2) Doklady v knize W. Pregera, Albrecht von Oesterreich und Adolf von Nassau. Str. 43 ssl.

3) G. Droysen, Albrecht's I. Bemühungen um die Nachfolge im Reich. V Lipsku 1862.

4) Chron. Sanpetrinum u Wegele, Annal. Reinhardsbrunnen pag. 274.

ského, kterého žoldnéři Adolfovi na jakémsi hradě obléhali.<sup>1)</sup> Pro průběh věcí měla tato schůze jen potud význam, že strany se rozstoupily a král Adolf nyní zřejmě viděl, že běží o jeho korunu a že odpůrcem jeho jesti kníže Albrecht Rakouský.

Hned po korunování svolán byl obecný sněm do Prahy<sup>2)</sup> a usnešeno na něm, aby každý bez rozdílu stavu a hodnosti privileje a darovací listiny od krále před korunováním vydané a pečeti do té doby užívanou stvrzené, do lhůty ustanovené odvedl, by mohly býti přepsány a novou pečeti potvrzeny, jelikož by jinak pozbyly platnosti. Klarisky znojenské podrobily se tomuto ustanovení a obdržely na své dvě osady u Znojma, Tasovice a Hodonice, které jim byly již dříve jakožto anniversář za Přemysla Otakara darovány, listinou danou v Brně dne 14. května 1299 obnovené privilegium.<sup>3)</sup> Touto obnovenou listinou král osvobodil všechny poddané znojenských klarisek ode vší pravomocnosti soudu provincialního, o němž podle listiny dané v Poděbradech dne 10. října 1297 pro klášter Chotěšovský v Čechách<sup>4)</sup> neměl příliš příznivého mínění, a přidělil je král soudu zemskému, jež řídil nejvyšší komoří. My se domníváme, že právě za tohoto obecného sněmu v Praze zrušen byl

<sup>1)</sup> Continuatio Ratisbonen ad an. 1297. Z tohoto v Eberhardi archidiaconi Ratisponen Annal. ad an. 1297. U Pertze XVII. 418 a 596. Že Ota, markrabě Braniborský byl dne 17. srpna 1297 v Kadani, o tom svědčí listina z téhož datum pro biskupství Basilejské. Riedel, Cod. Brandenburg. I. 217. Kopp uvádí ve své Eidgenössische Geschichte I. 633 pozn. 1. z archivu fürstenberského listinu krále Václava dto in Cadano 23. srpna 1297. Král Václav byl tedy také v Kadani.

<sup>2)</sup> „Post coronationem Prage in colloquio generali“. Cod. Dipl. Mor. V. 112.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 112 „iuxta formam constitutionis nostre de presentandis nobis literis sub sigillis (quibus ante coronationis nostre tempora utebamur) quibuscunque personis concessis“. oc.

<sup>4)</sup> Emler, Reg. pag. 760. „Homines per provinciales iudices nostros frequenter vexari solent et diversimode molestari“.

opět samostatný úřad moravského kancléře a že Morava podřízena byla kancléři českému. Na sněmě v Brně, jenž se odbýval v září 1297, vydaná byla dne 30. září listina pro zemského komtura řádu templářského, bratra Ekko. V té nápadny jsou nám zcela neobyčejné výrazy. Morava se tam totiž jmenuje „markrabství říše České“<sup>1)</sup>, což tak vypadá jako by Morava byla již jen částí Čech. Výraz tento stává se jasnějším tou okolností, že posavadní kancléř moravský, probošt Jan, skutečně vymizel z listin moravských. Od roku 1283 zastával hodnost kancléře moravského; naposledy setkáváme se s ním na moravském diplomu krále Václava 7. dubna 1297 — farnímu kostelu tovačovskému dostal se dvůr v Opločanech a tři lány ve Vyklekách<sup>2)</sup> — pak mizí a od 4. května 1297 objevuje se v listinách na místě jeho Petr<sup>3)</sup>. Činnost kancléře moravského, jak hnedle uvidíme, nebyla tak nepatrná; odstoupil, poněvadž král hodlal pod kancléřem Petrem Aichspaltem provésti větší centralisaci svých zemí.

Abychom činnost moravského kancléře Jana proběhla sadského alespoň všeobecně vylíčili, chceme vytknouti některé důležitější listiny, které byl od roku 1294 podepsal; a tu se setkáváme s listinou od nás již připomenutou, kteráž vydána byla dne 26. května 1294 pro komendu Německého řádu v Slavkově. Dne 28. června t. r. čteme jméno jeho na listině v Praze vydané, kterouž klášteru Lúckému potvrzena ves Oblazy, právě zakoupená. Dne 22. listopadu t. r. objevuje se v Olomúci na exemčním diplomu pro jeptišky tišnovské, dne 27. ledna 1295 v Brně na solné nadaci pro Velehrad, dne 10. května t. r. taktéž v Brně na listině, kterouž se

<sup>1)</sup> „Noverint“, praví Protiva z Doubravic prodávaje část svých statků na obou březích řeky, zvané Beyx (sic, Dyje) bratru Ekkovi „quod ego meam hereditatem, in marchionatu Moravie regni Bohemie sitam“ oc. Cod. Dipl. Mor. V. 79.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 62.

<sup>3)</sup> Emler, Reg. pag. 752.

daruje statek Březová biskupství Olomúckému, dne 18. prosince 1296 opět v Brně na propůjčení soukenného skladu v Opavě, dne 29. ledna 1297 opět v Brně na listině, kterouž se daruje ves Kožušany u Olomouce jeptiškám dominikánského kláštera u sv. Kateřiny v Olomúci, dne 25. března 1297 na listině pro Brno, kterouž král propůjčuje měšťanům tohoto města horní právo na šest mil v okolí a konečně, jak již připomenuto, naposledy dne 7. dubna 1297 na listině pro farní kostel tovačovský<sup>1)</sup>. Co se ostatně stalo z moravského kancléře Jana, kterýž kromě proboštví sadského, jenž bylo jednoduché obročí, tedy bez duchovního úřadu a bez sídelnictví, byl také ještě kanovníkem olomúckým, pražským a vyšehradským, není nám známo. Že ještě 27. října 1300 byl jakožto probošt sadský naživu, dokazuje listina, kterouž mu biskupem Pražským Řehořem prodej povolen; že však o čtyry léta později nenalézal se již mezi živými, vysvítá z obsazení tohoto proboštví Pražským biskupem Janem, kterýž je propůjčil v Praze dne 12. února 1304 pražskému kanovníku Matiašovi, synu šlechtice Jana z Němčic, ačkoliv mu bylo teprve 20 let<sup>2)</sup>.

Aniž bychom rozbírali všechny přípravy, kteréž kníže Albrecht učinil ke svržení svého odpůrce<sup>3)</sup>, a aniž bychom zkoumali, zdali Albrecht skutečně podplatil kurfirty, jak současný letopisec udává<sup>4)</sup>, chceme se jen zmíniti o velickém sjezdě knížat v únoru 1298 ve Vídni, kterýž měl v první řadě za účel zasnoubení českého sotva 9 let starého královice Václava s Eliškou, jedinou dcerou krále Ondřeje III. z prvního jeho manželství s Fenenou, dcerou knížete Ku-

1) Cod. Dipl. Mor. V. 2, 8, 19, 24, 29, 56, 59, 61 a 62.

2) Tamtéž IV. 246, 247 a 334. Pak Emler, Reg. pag. 801 a 864.

3) Alfons Mücke, Albrecht I. von Habsburg. Str. 68 ssl.

4) Chron. de gestis principum. Böhmer, Fontes I. 19. „Albertus aperit erarium, et manu largissima multorum bursas reficit, quo regni apicem valeat adipisci, et quos antea contrarios sustinuit, iam muneribus sibi attrahit et asciscit“.

javského Zemomysla, za kterouž příčinou dostavil se král Ondřej se svou chotí Aneškou, přede dvěma roky (1296) s ním oddanou, dcerou knížete Albrechta a skoro se všemi biskupy uherskými; ale kromě toho uvažovalo se také o právě započatém zápase s králem Adolfem. Z kurfirťů zastoupeno bylo Sasko a Braniborsko, z říše česko-moravské přibyli s králem a královcem oba biskupové diécesální a což je nápadno, kníže Mikuláš Opavský<sup>1)</sup>. Od měsíce března 1295, čili od jmenování knížete hejtmanem krakovským a hejtmanem polským (od 1300) až do smrti Václavovy dne 21. června 1305 vydával jen král listiny pro Opavsko<sup>2)</sup>, dokazuje tím dostatečně, že nevlastní jeho bratr držel Opavsko s titulem knížete, ale ne dědičně nýbrž jen dočasně. Jakmile obdržel jinou výživu, král Václav zase se uvázal v neobmezené držení města a knížectví. Ve Vídni byl kníže Mikuláš jen návštěvou s jinými ještě knížaty slezskými.

Když shromáždění bylo se rozešlo a když kníže Albrecht pro ten případ, že by dosedl na trůn německý, dvěma listinami z 12. února a 14. března 1298 slíbil, že králi Václavovi za 50.000 hřiven stříbra zastaví území Plisenské (Pleissnerland), hrady Floss a Parkstein, území Chebské a městečko Weiden při české hranici i s okolím a že krále České osvobodí také ode všech manských povinností k říši, od závazku dostavovati se ke dvoru císařskému a p. v.<sup>3)</sup>, kníže Albrecht podporován jsa vojskem

1) Cont. Vindobonen ad an. 1298. U Pertze IX. 720.

2) Muczkowski a Ryszewski, Cod. Dipl. Poloniae I. 165, kde je listina od knížete Mikuláše co „Capitanea regni Poloniae“ dto Pysdra 8. ledna 1305. V prosinci 1306 Mikuláš nazývá se D. G. Dominus et verus heres terre Opavie, kdežto král Václav ještě v srpnu 1302 praví o Opavsku: „Provincia nostra Opaviensis ad nos pertinens“. Cod. Dipl. Mor. V. 209 a 146.

3) Obě „Privilegia in eventum facta“ u Jirečka, Codex iuris Bohem. I. 254—258.

českým, uherským a Kumány, kterýmžto velel veliký župan Zvoleňský Demetr, nastoupil tažení do Švábska, kde se ještě sesílil žoldněři z původních habsburských zemí a svedl s králem Německým, který byl zatím od kurfiřtů sesazen, dne 2. července bitvu u Gellenheimu, v které vojsko německé poraženo a Adolf sám také zahynul <sup>1)</sup>. K rozhodnutí vítězství přispěl prý velice český velmož z rodu Vítkovců, Smil z Nových Hradů, syn Ojíře, někdejšího nejvyššího komoří království Českého <sup>2)</sup>. Albrecht byl pak dne 27. července 1298 ve Frankfurtě zvolen a dne 24. srpna korunován v Cáchách na krále Římského, k čemuž dopomohly mu zvláště české peníze a cizí vojsko, jenž mu přišlo na pomoc <sup>3)</sup>.

Poměr říše Česko-moravské k novému králi Německému stal se během času méně přátelským nežli byl za předešlého krále Římského. Pokud Albrecht nesesedl ještě dosti pevně na trůně a pokud se nejednalo o zájmy osobní, byl poměr ten obstojný; sotva však byl Albrecht papežskou autoritou posilněn, sotva zpozoroval, že král Václav má odůvodněnou naději i královskou korunu polskou a uherskou získati, žárlivost jeho a pučící z ní nepřátelství vzrostly až k veřejné roztržce, ano až k uvalení kletby říšské na krále Václava a říši jeho. Do krajního tohoto kroku —

<sup>1)</sup> Chronica Colmariense a Continuatio Ratisbonen ad an. 1298. U Pertze XVII. 264 a 419. ssl. Contin. Vindobonen praví, že Uhrů bylo 300 přítomno. U Pertze IX. 720. Dobře sestaveno v Droysenově, Albrecht I. str. 56 ssl. Geissel, Die Schlacht am Hasenbühel . . . bei Göllheim, 1835, kdež prameny dopodrobna jsou uvedeny.

<sup>2)</sup> Hanka, Dalimilova chronica cap. 96 str. 159.

<sup>3)</sup> Annal. Colmarien maiores ad an. 1298. U Pertze XVII. 223 „cum Ungarorum Cumanorumque multitudinē“, Hanka, Dalimil cap. 96. „Když Albrecht s Čechy své nepřátely pobi, českým zlatem Říše doby“. Ještě z Frankfurtu byla vykonaná volba ohlášena Bonifácovi VIII. dne 28. července. Zvláštní zprávu zaslal téhož dne do Říma markrabě Heřman Braniborský. Mandat kurfiřtů strany volby královny pochází taktéž z 28. července. Otištěn v Riedlově, Cod. Brandenburg I. 219—222.

stal se r. 1304 — uplynulo ovšem ještě více let, kterých král Václav užil ku blahu svých zemí. Chceme se pokusit nejdůležitější politické skutky z doby této vytknouti, abychom pak v rámeček jejich vřadili události, které se tehdejší zběhly na Moravě jak v oboru duchovním tak v oboru světském.

Král Albrecht I. byl, jak jsme nahoře připomenuli, dne 24. srpna 1298 korunován v Cáchách na krále Římského. První sněm říšský svolal do Norimberka na den 16. listopadu 1298. Tam byla korunována manželka jeho Eliška a třem jeho synům uděleny v léno dědičné země rakouské. Za velkolepé hostiny, při níž přítomni byli také Dětrich biskup Olomúcký s arcibiskupy Mohučským, Kolínským, Trevirským, Salcpurským a j. v., král Václav úřad číšníka říšského vykonával osobně maje korunu na hlavě; již však příštího dne prohlásil král Albrecht, jakkoliv král Český je oprávněn při dvoře císařů Římských a králů korunu nositi, že na sněmě norimberském jen na žádost Albrechtovu a jen z lásky k němu a ne podle práva s korunou na hlavě svůj úřad číšnický vykonával <sup>1)</sup>. Jelikož byl král Václav již dne 2. září t. r. přijal osobně od šlechty míšeňské přísahu věrnosti, a sám naproti tomu se zavázal, že svobod jejich bude ochraňovati <sup>2)</sup>, král Římský potvrdil mu nejen Pirnu s příslušenstvím <sup>3)</sup>, nýbrž jmenoval jej zároveň říšským vikářem pro Míšeň, Osterland a Plisensko,

<sup>1)</sup> Chronicon Colmariense ad an. 1298. „Albertus in octava Martini in Nürnberg curiam solempniter celebravit, ibique regina more solito coronatur . . . Rex vero Boëmus cum pretiosissima veste et equo, qui ad mille marcas aestimabatur, sedens vinum scypho aureo sibi porrexit“. Conf. Contin. Ratisbonen. U Pertze na uv. m. 419. Listina ze 17. listopadu 1298 v Jirečkově, Cod. iuris Bohem. p. 258. Pulkava ad an. 1298. Dobner, Mon. III. 254 ssl. O přítomnosti biskupa Olomúckého: Notæ altahenses ad an. 1298. U Pertze XVII. 423.

<sup>2)</sup> Kopp t. III. 2. str. 14.

<sup>3)</sup> Listina o tom u Pulkavy na uv. m. v Jirečkově Cod. iuris Bohem. p. 259.

načež král Václav nazýval se také generálním vikářem těchto zemí<sup>1)</sup>. A aby se proto neznepřátelil s biskupem Míšeňským, jenž si osoboval lenní právo k Drážďanům, Radeberku, Friedwaldu a Donínu, přijal města ta r. 1300 pro sebe a syna svého Václava od biskupa v léno<sup>2)</sup>. Způsobem tímto král Český již r. 1298 buď držel zástavou nebo měl v léno celé markrabství Míšeňské, aniž by ho však byl mohl déle nežli několik let rodu svému zachovati. Za sudí v Plisensku dosadil pana Fridricha ze Schönburku.

Popříti se nedá, že politika krále Václava, jakkoli se méně zasvěceným jeví býti kolisavou, od smrti Rudolfa I. vykazuje se velikými výsledky. Hranice říšské byly zvláště na severovýchodě značně pošinuty a v slovanském druhdy Polabsku, v Míšni nabylo se pevné půdy. Uvnitř panoval hluboký mír a také zbytek apanáže, Opavsko bylo s markrabstvím Moravským věčně a teritoriálně spojeno. Král jakožto markrabě Moravský sám to vyznává, neboť v listině dané v Opavě dne 26. března 1298 pro cisterciácký klášter v Kamenici poznamenává, že Opavsko za jeho mladosti jiní drželi ale nyní že se opět v rukou jeho nalézá<sup>3)</sup>, což, jak jsme již poznamenali, stalo se možným, jelikož kníže Mikuláš zaopatřen byl v Polsku, kde dosti nezávisle panoval. Jakožto absolutní pán „v naší zemi Opavské“ král dovolil městu Hlubčicům, jenž mělo vlastní právo, aby kupovati smělo šlechtické zpupné statky, aby si zřídit mohlo tržnici jmenovitě na sukno a aby vybíratí smělo jakýsi soudní poplatek ode všech, kdo by se v záležitostech sporných na městský soud obraceli. Město však mělo tyto poplatky, jakož i příjmy z tržnice vynakládati na udržování hradeb a příkopů městských v dobrém stavu a vůbec ve prospěch

1) Jireček t. podle Palackého Formelbücher č. 116 str. 320.

2) Jireček t. 261. Palacký, Geschichte II. 1. str. 348.

3) Cod. Dipl. Mor. V. 84.

města<sup>1)</sup>. Podobné podmínky král Václav uložil také Brnu, Olomúci a j. v. osvědčuje tak svou péči a zálibu pro města hrazená. V takovýchto mohla se veřejná bezpečnost lépe zachovati a výtržnost, jaká se zběhla 1294 v Kořímí u Brna<sup>2)</sup>, stala se tím skoro nemožnou. Neobyčejný zločin, kterého však letopisec blíže neoznačuje, spáchán byl v Kořímí; obyvatelé byli tedy vyzváni, aby skutek tento pomstili. Že při takové příležitosti nebylo lze vyhnouti se výtržnostem, leží na bíledni. Také ještě z Olomúce jeví se býti král dne 8. dubna pánem milostivým, jelikož farnímu kostelu v Nové Cerekvi, který taktéž leží v „naší zemi Opavské“, odpouští roční nájemné jedné hřivny stříbra v náhradu za škodu, kterou kostel utrpěl vystavením kaply ve Vojnovicích, ana byla jedním lánem nadána<sup>3)</sup>. A jak to dopadalo s nabytými zeměmi v Slezsku a Polsku, o tom svědčí přísežné osvědčení největšího a nejmocnějšího odpůrce panství českého, knížete Vladislava Velkopolského, z 23. srpna 1299, že se vydá do Prahy a že tam králi nabídne své země: Poznaňsko, Pomoří, Lečici, Kujavii a Šeradzsko, že je od něho přijme v léno a vydá o tom listiny podle vůle královny, pakli že mu vyplatí 4000 hřiven stříbra polské váhy a pakli že mu solných dolů blíže naznačených po osm roků dovolí užívati<sup>4)</sup>. A že kníže Vladislav přišel, toho domýšlíme se z letopisce Heimburského jenž k roku 1299 praví, „že toho roku král Ruský přišel do Brna ke králi

1) Tamtéž VI. 371. O právu hlubčickém tamtéž IV. 169, 398, 399, V. 13 a 132.

2) Heinricus Heimburgen Annal. ad an. 1294. U Pertze XVII. 718. „Ipso anno cepit esse concursus in Gurym“. Concursus je submonitio vel evocatio civium ad vindicanda maleficia, a má svůj základ v „společné ruce“, t. j. ve všeobecném ručení. Srovn. Otovy statuty díl IV. str. 232 a 233 toh. díla.

3) Cod. Dipl. Mor. V. 87 a 88.

4) Fiedler, Böhmens Herrschaften in Polen im XIII. Jahrhundert. Archiv der kaiserl. Akad. D. 14. str. 183.

Václavovi<sup>1)</sup>“. V takovýchto a podobných výsledcích měl snad značné účastenství výtečný kancléř říšský, nyní biskup Basilejský, Petr z Aichspaltu, jenž meškal neustále při osobě králově.

Pokusme se nastíniti činnost královského říšského kancléře od té doby, co Petr z Aichspaltu sám řídil královskou kancelář v Čechách a na Moravě, tedy od dubna 1297 až do toho okamžiku, kdy nabytím nových zemí působnost kancléře říšského velice byla rozšířena, tedy do r. 1300, a sice podle moravských listin od Petra podepsaných. Tím bude nám úsudek o činnosti kancléře velice usnadněn. Dne 4. května 1297 podepsal Petr v Praze upravení daně pro Hradec u Opavy<sup>2)</sup>. Když král podnikl svou první cestu do Pirny, Petr podepsal tam listinu dne 22. července 1297 pro Tišnov vydanou. Když král počátkem roku 1298 na cestě své do Vídně ke knížeti Albrechtovi skoro po tři měsíce meškal na Moravě, a v Brně, Opavě, Olomúci a Hradci (u Opavy) vydával listiny pro klášter Tepelský dne 10. a 11. ledna, 21. února v Brně pro Gerharda arcibiskupa Mohučského, aby jménem jeho volil knížete Rakouského<sup>3)</sup>, a když připomenuté listiny z března a dubna v Opavě, Olomúci a Hradci vydal pro Kamenec, Novou Cerekev a Hlubčice, kancléř Petr byl přítomen. Moravský kancléř Jan od 7. nebo 8. dubna 1297 na žádné listině více se neobjevuje.

Až do dubna nechá se sledovati stopa králova na Moravě; 1. květnem přeložen dvůr do Prahy a ostal tam až do srpna. Při volbě ve Frankfurtě dne 27. července a při korunování nového krále Římského v Cáchách dne 24. srpna král osobně nebyl přítomen; dal se zastupovati arcibiskupem Mohučským. Dne 24. srpna setkáváme se

1) „Rex Ruscie.“ Heinrici Heimburgen Annal. U Pertze XVII. 718.

2) Emler, Reg. pag. 752.

3) Böhmer, Kaiserregesten, Reichssachen str. 376.

s králem v táboře u Korunu (?) nedaleko Starých Hradů saských; ubíral se do Míšně, aby si tam dal holdovati; neboť již dne 30. srpna prohlásilo město Kamenice, že se podrobuje králi Českému jakožto říšskému hejtmantu Míšeňska, Osterlandu a Plisenska, načež král Václav dne 2. září t. r. přijal v Míšni osobně holdování<sup>1)</sup>. Zdali král vrátil se ještě před říšským sněmem v Norimberce z Míšně do své říše nebo ne, nedá se určit. Že byl na sněmě norimberském od 16. až přes 22. listopad, je nám známo. 19. listopadu datován je přípis jeho k Bonifácovi VIII., kterým dodatečně oznámil svůj souhlas s volbou Albrechta I. — ostatní kurfiřti učinili tak již dne 28. července<sup>2)</sup> — a 21. listopadu podepsal ještě říšský jeho kancléř Petr jakožto biskup Basilejský manský list králův na Rakousy, Štýrsko, Krajinu, Marku a Pordenone pro syny Albrechtovy<sup>3)</sup>. Teprve v prosinci setkáváme se s králem a kancléřem jeho opět v Praze. Cit pro spravedlnost přiměl krále, že jednomu klariskému klášteru v Krakovsku pokázal roční náhradu 100 hřiven stříbra na své solní komoře v Krakově, poněvadž byl nucen k vůli snadnější obraně země klášterní osadu Sač zrušiti a obyvatele její do Kaménice přeložiti; o čemž kancléřem Petrem vydal zvláštní listinu dne 8. prosince<sup>4)</sup>.

Také příštího roku 1299 král několik měsíců ztrávil na Moravě a opět věrného Petra spatřujeme po boku jeho.

1) Über die Meissner'schen Verhältnisse: Pelzel, Abhandlungen der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1787. Listina z 30. srpna 1298 v Emlerových, Reg. p. 780.

2) Pertz, Legg. II. 467 ssl.

3) Böhmer, Kaiserregesten str. 205.

4) Emler, Reg. p. 783. Spravedlivost králova vysvítá také z listiny dané v Opavě 26. března 1298. Za mladosti své, tedy ve věku nedospělém, daroval klášteru Kameneckému ves Trebenovice v Opavsku ležící; když se stal plnoletým, musel tento neplatný dar odvolati. Aby však klášteru poskytl náhradu, propůjčil mu Staldorf druhy u Bruntálu ležící. Emler t. pag. 769.

Dne 6. dubna 1299 podepsal v Brně exemční listinu pro klášter Sedlecký v Čechách, dne 14. května taktéž v Brně schváleno darování osad Křížova a Bradlné od Alberta ze Šternberka biskupskému kostelu v Olomúci v náhradu za škody, které kostel roku 1281 byl utrpěl, dále téhož dne propůjčeno klášteru klarisskému v Olomúci patrimonialní soudnictví a klarisskému klášteru ve Znojme potvrzeny znovu vsi Tasovice a Hodonice u Znojma, které již dříve ustanoveny k anniversárii za Přemysla Otakara II., a příštího dne darována ves Vejrovice na spásu duše kněžny Rakouské Anešky, sestry krále Českého r. 1296 zemřelé, kteráž, jak nám známo, provdána byla za stejnojmenného syna krále Rudolfa. Ještě dne 3. července 1299 augustiánské jeptišky u sv. Petra v Olomúci obdržely listinu na svůj mlýn pod klášterem při Moravě ležící a vyňaty byly z právomocnosti soudu župního<sup>1)</sup>.

Na všech tuto uvedených listinách podepsal se Petr jako probošt vyšehradský a biskup Basilejský. S titulem probošta brněnského jeví se touto dobou, avšak jen na moravských listinách z let 1296, 1297 a 1298 protonotář magister Petr Angeli. Že tento Petr dne 10. února 1306 nebyl více proboštem brněnským, je jisto. Král Václav III. praví v listině pro proboštství u sv. Petra v Brně, že obyvatelům při Ponavce v Brně potvrzuje všechna práva, jakých požívali za někdejšího protonotáře a probošta Petra, který je nyní proboštem pražským<sup>2)</sup>. Nástupcem jeho v proboštství byl, jak se podobá, známý nám již Kunrát z Prahy. Nežli však Petr z Aspaltu nastoupil hodnost říšského kancléře českého, spravoval, jak jsme již několikrát poznamenali, zvláště r. 1295, probošt vyšehradský Jan, co kanclerš říšský, záležitosti země koruny české. V hodnosti této uvádí se k 10. květnu 1295 v Praze jakožto nájemce moravských vsí Vokova, Pa-

1) Cod. Dipl. Mor. V. 110—115.

2) Cod. Dipl. Mor. VI. 373.

mětic a Kladrub, ležících u Letovic v kraji Brněnském, kteréž náležely premonstratskému klášteru v Litomyšli. Za 60 hřiven stříbra váhy pražské postoupil mu klášter jmenovaný připomenuté vsi buď až do jeho smrti nebo do povýšení na vyšší hodnost duchovní nebo světskou<sup>1)</sup>. Dne 20. ledna 1296 svědčí v Brně, že od opata Hradištského kláštera u Olomúce Chvalka okršlek hranický klášteru náležející ujal doživotně za jistých, klášteru málo výhodných podmínek. Teprve po 10 letech měl z tohoto velikého panství odváděti opatovi roční nájem 3 hřiven zlata, které tehdy rovnaly se 30 hřivnám stříbra váhy moravské; o kteréžto smlouvě potomci pronášeli přísný úsudek<sup>2)</sup>. Ostatně Jan držel druhy také moravskou ves Kožušany u Olomúce, kterou byl král Václav diplomem v Brně 29. ledna 1297 daroval jeptiškám u sv. Kateřiny v Olomúci<sup>3)</sup>. O původu kancléře Jana podává nám dostatek světla letopisec pražský František; jmenujeť jej nepravým bratrem královým, tedy přirozeným synem Přemysla Otakara II., jež by byl král Václav po smrti Pražského biskupa Tobiáše 1296 rád učinil jeho nástupcem, kdyby bylo nebylo kanonické překážky, že pocházel z lože nemanželského, za kterouž příčinou králi Václavovi dána rada, je-liž biskup Řehoř je beztoho u věku pokročilém, aby se nejdříve zakročilo v Římě za dispens. Božská prozřetelnost však povolala dříve na věčnost mladého muže nežli kmeta<sup>4)</sup>,

1) Tamtéž V. 30.

2) Tamtéž 42. Letopisec opactví Hradištského. Tetzl, který ovšem psal později, praví o Chvalkovi: „Chwalko post bonum patrem Budissium in Abbatem electus (1290), inutilis fuit, vir prodigus, praedo ac dilapidator bonorum“. Ms. v zemském archivě v Brně. Chronic. Gradicen I. 19.

3) Cod. Dipl. Mor. V. 59.

4) Chronicon Francisci. Scriptor rer. Bohem. II. 66. „Tobia defuncto, rex Wenceslaus dominum Iohannem, fratrem suum bastardum et non legitimum, praepositum Vysegradensem, nitentur ad episcopatum promovere“.

neboť biskup Řehoř panoval 6 let a zemřel teprve 1301, kdežto smrt knížete Jana klade se na den 26. srpna 1296. Probošt Jan zajisté požíval veliké vážnosti při dvoře královském, ješto král uváděje jej mezi svědky na listině dané 10. května 1295 pro biskupství Olomúcké, jmenuje jej „svého milého knížete“<sup>1)</sup>. Z toho, že Jan bez dispense římské objevuje se vedle protonotáře Petra jakožto probošt a kancléř český a že v listinách, kteréž jsou od něho sepsány, neustále projevuje naději, že nějaké vyšší buď světské nebo duchovní hodnosti dosáhne<sup>2)</sup>, soudíme, že oprávněn byl pouze titulu toho užívati. Přísný Bonifác VIII., jenž právě tehdyž věnoval Moravě velikou pozornost, byl by zajisté netrpěl ani nejbližšímu příbuznému královi porušení zákonů kanonických; a zákony kanonické byly by bývaly porušeny, kdyby se byl Jan stal bez dispense skutečným proboštem.

Pravili jsme, že Bonifác VIII. v době, o níž jednáme, věnoval Moravě velikou pozornost. Svědčí o tom četné buly a breve, kteréž vydány byly pro rozličné kostely a kláštery právě v létech 1295 až 1300. Větší část známých listin papeže Bonifáce VIII. jsou ovšem tak zvané *Litterae secretae*, jenž se vztahují na *forum externum* církve, jenž se tedy týkají ochrany klášterů a kostelů, urovnání pří, do nichž zapleteny byly kláštery a kostely, udělování nových nebo

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 30. „Venerabilis vir, dominus Iohannes, Wissegradensis prepositus, regni Boëmie cancellarius, princeps noster dilectus“. Smrt jeho zvěstuje letopisec heimburský. (U Pertze XVII. 718) těmito slovy: „1296 obiit frater regis, Iessko, prepositus Vyssegradensis, VII. Kal. Septembris“.

<sup>2)</sup> „Si nos, Deo favente, per susceptionem superioris dignitatis, statum nostrum, monachalem vel laicalem habitum assumendo, mutare contigerit“. Cod. Dipl. Mor. V. 43. nebo: „Si nos, dum vixerimus, continget ad altiore ecclesiasticum aut secularem gradum, vel regularem statum, promoveri“. Ibid. 31, z čehož vysvitá, že Jan 1295 a počátkem 1296 skutečně ještě neměl žádného úředního postavení. Těmito místy rozeznává se od stejnojmenného syna pana Závise z Falkenšteina a královny Kunhuty, který byl vstoupil do řádu Mariánského.

potvrzování starých privilegií, dosazování prokurátorů a j. v., vůbec korespondence s knížaty a pravověrnými křesťany<sup>1)</sup>; ale pro dějepis mají vždycky cenu a nelze jich pominouti mlčením. Papež pomatoval brevem na panenské kláštery v Oslavanech, v Tišnově a u sv. Kláry ve Znojmě, pak na benediktiny v Polici, Rejhradě a Broumově a na farní kostel u sv. Petra v Brně. Úplné přivtělení a závislost proboštvství v Polici, Rejhradě a Broumově na původním klášteře v Břevnově u Prahy uznána v Římě dne 8. dubna 1295; pro Oslavany a Tišnov vyslovena dne 5. prosince t. r. immunita; dne 9. prosince t. r. uloženo kathedrálnímu scholastikovi v Olomúci, aby požadoval nazpět statky, které byly jeptiškám tuto připomenutým proti právu odňaty; zdá se však, že rozkaz tento málo prospěl, jelikož co se týká Oslavan, papež musel jej dne 27. října 1298 obnoviti. Tentokráte jmenován prokurátorem děkan biskupského kostela v Olomúci. Dne 16. prosince t. r. papež udělil jeptiškám v Tišnově právo dědičné, jako by byly ostaly v stavu světském, čímž se stalo, že právě tento klášter mohl tolik pozemských statků nabyti. Vyjmouc léna mohly jeptišky děditi po svých příbuzných; dědictví ovšem nezůstalo dědičce, nýbrž klášteru. Jeptišce, která dědila, přiřknuto nejvýše mírné vitalitium, což ostatně čelilo také proti pravidlům řádu cisterciáckého a muselo kázeň uvolniti<sup>2)</sup>.

Důležitější však nežli právě uvedená breve byla bula „*Clericis laicos*“, daná v Římě u sv. Petra dne 24. února 1296, kterou později papež pojal také do *Liber sextus Decretalium*, který také sepsal, avšak bez datum<sup>3)</sup>. Hlavní její obsah je: „že laikové jsou nepřátelé kleriků, o tom

<sup>1)</sup> Dudík, Das päpstliche Regestenwesen“ v druhé části díla *Iter Romanum*.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 28, 37—41 a 104.

<sup>3)</sup> Böhmer, Kaiserregesten, Pápste str. 339 datuje bulu 25. února. Kopp t. d. III. odd. 1. str. 189 podle regestu vatikánského IV. Kal. Martii, tedy 24. ún.

velice svědčí starověk a také přítomnost tomu učí. Laikové toho nedbají, že je jim zakázána všeliká moc nad kleriky, nad osobami a statky církevními. Ukládají veliká břemena prelatům, kostelům a církevním osobám jak řadového tak světského duchovenstva. Aby se takovým zlořádům učinila přítrž, ustanovujeme za souhlasu kardinálů mocí apoštolskou: všickni preláci a církevní osoby, mniši nebo světští, kteří daně, tallie <sup>1)</sup>, nebo nějaké porce ze svého nebo z příjmu svých kostelů pod jakýmkoli názvem buď co příspěvek, půjčku, dar nebo podporu atd. laikům bez dovolení stolice apoštolské odvádějí nebo slibují, taktéž všickni císařové, králové, knížata, baroni, oficialové a rektori atd. z měst atd., která takovéto poplatky ukládají, vybírají a přijímají, nebo deposita uložená v kostelích od kostelů a církevních osob (na př. halěř svatopetrský) zabavují nebo při tom nápomáhají, všickni tito propadají *eo ipso* exkomunikaci. Na obce, jenž se v tom proviní, uvalujeme interdikt a rozkazujeme prelatům a všem církevním osobám pod trestem sezení, aby si taková břemena bez výslovného svolení stolice apoštolské naprosto líbiti nenechali a ničeho neplatili ani ne za tou zámiňkou, že již dříve před uveřejněním tohoto ediktu dotýčný slib učinili. Kdyby však předce zaplatili a laikové peníze přijali, propadnou obě strany *ipso facio* exkomunikaci. Od takovéto kletby a interdiktu nemůže bez plnomocenství stolice apoštolské nikdo nikoho osvoboditi, kromě *in articulo mortis*, poněvadž tak strašné zneužívání moci světské nemůžeme naprosto trpěti. Také nemůže žádné privilegium, jaké je na př. králům propůjčeno (aby na ně nikdy nemohla býti kletba uvalena) působnost tohoto ediktu překaziti <sup>2)</sup>“.

1) Tallia je ve smyslu římském kontingent, kterýž spojenci vzájemně mají dodávati; v střední Evropě rozumí se tímto jménem každá daň.

2) Podle Hefele, Concilien-Geschichte VI. 259 a 260. O pravosti této buly nemůže býti žádné pochybnosti, jelikož ji Kopp r. 1858 sám

To je obsah slavné buly, kteráž jsouc v středověku často uváděna způsobila veliké hnutí a silnou oposici a to ne bez příčiny. „Především jest želeť, že Bonifác nevytkl veliký rozdíl mezi vlastním statkem církevním a mezi lény, kteráž se nalézala v rukou duchovních a tak poskytl příležitost k obviňování, jako by chtěl prelatům v konání jich manské povinnosti překážeti. Vlastní majetek církevní byl ovšem v zásadě daní úplně prost; ale během času ujalo se čím dále více přesvědčení, že duchovní povinni jsou přispívati také z církevních statků na potřeby státu, jehož ochrany požívají, a od něhož se jim tolikerých výhod dostává <sup>1)</sup>“.

Spravedlivost tohoto požadavku uznalo již více obecných koncilů na př. třetí a čtvrtý lateranský r. 1179 a 1215, ovšem s jistým obmezením, kdyby totiž potřeby k veřejným účelům přesahovaly síly laiků. Příspěvky dobrovolné, tak zvaná Dona Gratuita, mohlo tedy duchovenstvo ode dávna na udržování státu poskytovat; jen to bylo laikům zakázáno, aby na duchovenstvo bez svolení jeho berní nevalovali. Nyní měla býti najednou také *dona gratuita* zakázána, kdyby se k tomu nevymohlo výslovné svolení stolice apoštolské. Legátům uloženo, aby tuto bulu ihned prohlásili. Ve Francii a Anglii setkali se s tuhým odporem, tak že papež viděl se nucena již po několika měsících přikrou bulu „*Clericis laicos*“ vysvětlením zmírniti <sup>2)</sup>.

V Čechách a na Moravě byla však bula v celé své ostrosti přijata. Neboť jen tak dá se vysvětliti odpověď papežova z 31. března 1297 na žádost královu za příspěvky z církevního majetku k nastávajícímu jeho korunování. V odpovědi této papež odvolává se výslovně na vydanou bulu „*clericis laicos*“, jejíž smysl vykládá v ten způsob, že

četl v regestech Bonifacii pape octavi an 2. epist. curiæ 12, v archivě vatikanském. Kopp na uv. m. 310.

1) Doslovně z Hefele, Conciliengeschichte VI. 261.

2) Bulami „*Ineffabilis*“ z 25. září 1296 a „*Etsi in statu*“ z 31. července 1297.

touto bulou nevymezují se nijakž podpory z církevního majetku k neobyčejným účelům státním, bula že jen ustanovuje, kterak podpora taková má se udělovati z dobré vůle kostelů a se svolením papeže. Jelikož v Čechách od pradávna duchovenstvo při korunování svého panovníka jistou daň zapravovalo, papež ji i přes bulu vydanou, avšak jen pro tentokráte povoluje, pakli duchovenstvo bez nucení a dobrovolně po společné úradě ochotným se k tomu osvědčí, avšak s tím vymíněním, když duchovenstvo druh a výšku dobrovolné daně papeži oznámí a když daň jen na jeden rok bude platiti. Teprve po splnění všech těchto podmínek král může právem daň vybírati<sup>1)</sup>. Zdali s touto bulou souvisí breve dané v Anagnii dne 5. června 1296 klariskám jináče také minoritkám znojenským, kterýmž jeptišky pro svou velikou chudobu — ještě předešlého roku postoupily svou ves Černín manželce pana Benedikta z Vartenberka Elišce za 40 hřiven stříbra váhy moravské na čas jejího života<sup>2)</sup> — osvobozeny na vždycky od všelikých poplatků, tedy také od příspěvků královi<sup>3)</sup>, k tomu ne-

1) „Ut tibi (ad debitorum onera evitanda) subventionem ipsam recipiendi absque transgressionem Constitutionis nostre super hoc edite, licentiam concedere dignaremur, maxime cum in tali casu predecesoribus tuis, Boemie regibus, a prelatibus, ecclesiis et personis ecclesiasticis dicti regni fuerit ab antiquo subventum . . . Regis itaque supplicationibus inclinatus, presentium auctoritate concedimus, ut, cum te huiusmodi tue coronationis contigerit solennia celebrare, liceat eidem prelatibus etc. . . subventionem congruam . . . voluntariam . . . liberam, non coactam . . . hac vice, presentium nostra freti licentia, imperituri, eamque similiter sit tibi recipiendi licite attributa facultas“. Cod. Dipl. Mor. V. 63.

2) Cod. Dipl. Mor. V. 23. „nimia paupertate oppresse venderunt . . . Domina Elisabeth, relicta domini Kadoldi orphani (zajisté první zakladatelka kláštera) et soror Benigna abatissa“. Klášter nazýván v Římě: Conventus monialium inclusarum sive ordinis sancte Clare, sive sancti Damiani, que Minorisse dicuntur“ na uv. m. 51.

3) Cod. Dipl. Mor. V. 51.

chceme bez výmíňky potakati, jelikož takovéto částečné exempce od papežů často byly vydávány. Tolik však je jisto, že pověstná bula „*clericis laicos*“ v říši Václavově měla platnost a že zde pod králem klerikálně smýšlejícím se žádným nepotkala se odporem. Duchovenstvo moravské a české neplatilo po dlouhá léta ani přímých ani nepřímých daní a *dona gratuita* odvádělo jen se svolením papežovým. Tím nabýváme vysvětlení, kterak duchovenstvo moravské právě za posledních dvou Přemyslovců dojíti mohlo bohatství takřka pověstného — daně se neplatily a bohaté rodiny po příkladu zbožného krále a markraběte osvědčovaly se dobročinnými! Olomúcký komoří, Albert ze Šternberka, nadal listinou dne 18. října 1296 farní kostel u sv. Jiří v Šternberce malým desátkem t. j. ročně dvěma měřicemi žita a ovsu z každého lánů ve svých sedmi osadách<sup>1)</sup>; Vítkovec Oldřich z Jindřichova Hradce, který pro ten případ že by zemřel bez mužských potomků, z vděčnosti listinou ze dne 25. července 1294 ustanovil krále Václava dědicem svých rozsáhlých statků v Čechách a na Moravě: Valče, Vilímova, Slavonic a Uher. Brodu atd.<sup>2)</sup> slíbil klášteru Velehradskému, že práva jeho k části mýta v Uher. Brodě nehodlá nikdy zkrátiti. Okolo roku 1298 nazývá se „jménem krále“ doživotním držitelem nebo správcem lidí a statků v župě Lucké, Brumovské, Vsetínské, Osterské a Strážnické atd. na Moravě a v hodnosti této potvrdil darování pana Petra ze Slopného, kterýž byl roku 1298 daroval půl vsi Vyzovic cisterciáckému klášteru ve Vyzovicích. Tentýž Oldřich postoupil dne 20. března 1299 patronátní právo v Slavonicích opatství velehradskému s tím vymíněním, kdyby tehdejší opat Kunrát vzdal se své hodnosti nebo byl sesazen, aby on Oldřich kostel v Slavonicích i s kaplí do své smrti podržel. Imram z Pernšteina, bratr hejtmana

1) Tamtéž 54.

2) Tamtéž 9.

zemského Filipa z Pernšteina nadal dne 11. listopadu 1297 farní kostel v Bystřici malým desátkem ve vsích Ždánicích, Dětochově a Písečné<sup>1)</sup> atd.

Církevní příjmy na Moravě zvýšeny byly mnohem vydatněji smlouvou, kterou Dětrich biskup Olomúcký r. 1298 uzavřel s kapitolou staroboleslavskou. Abychom smlouvě této rozuměli, potřebí jest uvést, že všechny křesťní kostely v diécesi odváděly část desátku biskupovi svému. Na Moravě desátek tento obnášel šest denárů z každého lánu, který se pluhem vzdělával, za kterouž příčinou poplatek tento nazýván také *vomerales* a později *decem denare, denarii decimales*. Ačkoliv o tomto čistě církevním, ze starého zákona přijatém zřízení, že každý svědomím svým je zavázán desátý díl plodin svých na oslavu pána Boha, od něhož všeliké pozehnání práci přichází, na podporu svých bližních a na ústavy obecně prospěšné věnovati, žádná světská moc neměla práva rozhodovati, předce kníže Vratislav II. (1061—1092) daroval část tohoto biskupského příjmu, pokud plynul z archidiakonatu znojemského a spojeného s ním Bítovska, i s desátkem z městského a mostního mýta náležejícím taktéž biskupu moravskému nejen v jmenovaném archidiakonátě nýbrž vůbec v celé Moravě<sup>2)</sup>, nedávno založenému kolegiálnímu kostelu v Staré Boleslavi. Markrabata Moravští Přemysl Otakar a syn jeho Václav staré toto darování uznali<sup>3)</sup>; kolegiálnímu kostelu však,

1) Tamtéž 53, 80, 83, 108. Slopné náležející k statku haluzickému, leželo v župě Lucké, o níž promluveno v d. II. str. 368.

2) Cod. Dipl. Mor. V. 57. Biskup Dětrich postoupil kancléři svému, mistru Ambrožovi pro jeho platné služby doživotně za 15 hřiven jakožto *vomerales* roční nájemné 10 hřiven stříbra, kteréž opat trebičský měl biskupství odváděti. Dále mu postoupil část mýta v Hradeč u Opavy a Bruntale a dva lány v Újezdě u Šlapanic v Olomúci dne 28. prosince 1296.

3) Darovací listiny knížete Vratislava II. a potvrzovací listiny od Přemysla Otakara II. a Václava II. neznáme. Domnělé darování

jak se podobá, bylo málo výhodné, jelikož počal brzy části z toho odprodávati v dědičný nájem. Dne 5. ledna 1276 prodal takovéto *vomerales* od šestnácti jménem uvedených kostelů premonstratkám kounickým, za nájemné jedné hřivny stříbra váhy moravské, tedy jednu hřivnu počítajíc za 200 denárů, kteréžto nájemné mělo býti zapravováno na den sv. Michala. Z těchto šestnácti farních kostelů příslušely ke klášteru: Kounice, Pravlov, Malešovice, Uhřičice, Vlasatice, Cvrčovice, Polava, Dunajovice, Novosedly a Mušov; kostely v Řeznovicích, Navrovicích (zašly), Mošankách (neznámý), v Újezdě (zašel), v Mikulově a Pohořelicích přeloženy biskupem Brunonem z archidiakonatu znojemského do brněnského. Tentýž biskup potvrdil dne 3. ledna 1277 tento odprodej. Totéž učinil také biskup Dětrich dne 14. května 1288 v Modřicích<sup>1)</sup>. Nájem poplužní prodán dále dne 22. června 1293 klášteru Lúckému u Znojma. Opatství koupilo za dvě hřivny stříbra váhy moravské peněžní desátek staroboleslavský ze 13 far kapitole náležejících<sup>2)</sup>.

Tak měly se věci s prastarým desátkem, když kapitola staroboleslavská, uvažujíc všeliké obtíže s vybíráním jeho spojené, uznala, že darování je vlastně nespravedlivé, jelikož panovníci osobujíc si právo biskupské neměli vlastně ani darovati, co jim nenáleželo. I odhodlala se, postoupiti na věčnost všechna svá práva k desátku peněžnímu v archidiakonátě znojemským za 100 hřiven stříbra výkupného diécesálnímu biskupu Dětrichovi a jeho nástupcům s tím doložením, aby povinen byl zaplatit 200 hřiven pokuty, kdo by smlouvu porušil. Listinu dne 24. dubna 1298 v Staré Boleslavi o tom vydanou podepsal kromě jiných

z roku 1052 je podvrženo. Další listiny jsou: Cod. Dipl. Mor. IV. 168 a 187.

1) Cod. Dipl. Mor. IV. 187 a 347.

2) Tamtéž 403. Jména far uvedena jsou na str. 129 tohoto díla. Prodej tento ještě později 1325 zavedl podnět k prudkému sporu s biskupem Olomúckým. Cod. Dipl. Mor. VI. 210.

také český říšský kancléř Petr jakožto kanovník kapitoly staroboleslavské. Smlouva uznána a potvrzena pak dne 8. května 1298 od Pražského biskupa Řehoře a dne 17. května t. r. v Praze od krále Václava jakožto markraběte Moravského<sup>1)</sup>.

Připomenutou právě tržní smlouvou biskup Dětrich osvědčil se býti věrným strážcem práv biskupských; že je také věrným správcem svěřeného sobě majetku církevního, dokázal při následující příležitosti. Od časů nepamětných Ostravice oddělovala statky biskupství Olomúckého od polského knížectví Těšínského, tvořila tedy na východě hranici moravskou proti polskému Slezsku. Ale jelikož tato horská řeka povahou svou běh svůj nejednou změnila, a tím zavdávala příčinu k neustálým sporům pomezním, již král Přemysl Otakar II. učinil smírné dohodnutí s knížetem Opolským Vladislavem, v dějinách moravských častěji připomínaným, o pohraničnou čáru moravsko-slezskou. Ve smlouvě o upravení hranic, kteráž se tehdež mezi nimi stala, ustanovena jmenovaná řeka za hranici od Hrušova vzhůru až k pomezí uherskému<sup>2)</sup>. Ani to netrvalo tři deřítiletí, a starý spor zase se obnovil. Běh Ostravice zase se změnil. Strany, jichž se věc týkala: Olomúcký biskup Dětrich a Těšínský kníže Mečislav přibравše si nejbližšího souseda Boleslava Opolského, dohodli se v ten smysl: aby od Landeku, kde Ostravice vpadá do Odry, řeka jmenovaná a nasypané pahorky po březích jejích tvořily hranici až k pomezí uherskému. Území na levém břehu náleží biskupství, na pravém břehu knížectví Těšínskému. Jen u Hrabové a Pastkova (okres mor.-ostravský) mají při biskupství

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 89, 93 a 95.

<sup>2)</sup> Palacký, über Formelbücher str. 300 č. 89. Kníže Vladislav Opolský zemřel 13. listopadu 1282. Po smrti jeho podělili se synové o dědictví otcovské tím způsobem, že Boleslav obdržel Opolsko, Kazimír Kožel a Bitom, Měško a Přemysl, společně Ratiboř, Těšínsko a Osvětim. Upravení hranic spadá asi do r. 1275.

i nadále ostati na pravém břehu řeky některé nivy, pokud k biskupství patřivaly. Tato listina o upravení hranice vydána byla ve dvou exemplářích od biskupa a knížete Měška v Moravské Ostravě dne 2. srpna 1297. Listinu biskupovu podepsali: Bedřich arcijahen olomúcký<sup>1)</sup>, mistr Ambrož, arcijahen přerovský a Ondřej, jenž byli všickni tři kanovníky v Olomúci, pak Bořuta ze Senice, Mikuláš z Kelče, Sigfrid z Andělské hory, Heřman z Lobenšteina (hrad slul druhdy Úvalno a rod z Branice, nedaleko Bransdorfu v dekanatu krňovském v Slezsku) a konečně Volf z Násidla, kolonizátor Brušberku a Bludo a Jindřich (Henomann) hrabata z Příbora<sup>2)</sup>.

Jelikož však biskupství Olomúcké nemělo žádného užítku z rozsáhlých lesů při Ostravici, biskup Dětrich postoupil v Olomúci dne 29. září 1299 za souhlasu své kapitoly 60 lánů lesa mezi Brušberkem a Příborem jakémusi Farkasovi s tím vymíněním, aby krajinu tu tak zalidňoval, by založil město po sobě nazvané a aby mužští jeho potomci konali biskupům Olomúckým služby manské na koních dobře vyzbrojených. Děd tohoto Farkase, Volf Svrčo, usedlým byl ještě mezi Káčerem a Krňovem, syn jeho taktéž Volf, nazýval se z Násidla a Farkas je synem právě tohoto Volfa<sup>3)</sup>. Les, jež bylo Farkasovi vyklučiti, měl sáhati až k lesu osoblažského sudí Jarlocha, který již roku 1302 na-

<sup>1)</sup> Biskup Dětrich slibuje listinou, danou v Holešově dne 3. února 1297 manu svému Herbordovi, nazvanému Traberger z Fulšteina, bude-li své manské povinnosti věrně plniti, že po bezdětné jeho smrti biskupské léno budou moci zděditi synové strýce jeho Eckerika. A na listině této nalézá se mezi svědky: Fridericus archidiaconus Olomucen, frater noster. Fridrich obdržel titul „frater“, poněvadž, jako děkan a probošt, počítán byl k prelátoům církve olomúcké. Cod. Dipl. Mor. V. 60 a 61.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 72—76.

<sup>3)</sup> Tamtéž 115. Snad se syn, jenž zajisté také Volf, se nazýval, jménem „Farkas“ pomadřil? Volf (vlk) sluje maďarsky „farkas“.

zývá se správcem biskupského panství osoblažského<sup>1)</sup>. Les, který Jarloch měl vyklučiti, byl však mnohem rozsáhlejší. Kdežto totiž území Farkasovo se rozkládalo od Brušberku k Příboru a od Ostravice až k jakémusi lesu kolegiatního kostela kroměřížského, území vykázané Jarlochovi k zalidnění, zaujímalo krajiny od statků hrabat z Příbora až ku Krásnu u Valašské Meziříče a od Ostravice až k Sedlničce z Javornického pohoří skrze Sedlnice tekoucí. Je to kraj, v němž nyní Frenštát je prvním místem. Kdo Frenštát založil, zdali Farkas, jak mu ukládá nahoře připomenutá listina z 29. září nebo Jarloch, není rozhodnuto. Podle jména příslušela by tato čest prvnímu, věcně však poslednímu. Jarlochovi uloženo za podmínku, aby po zdělení země podržel dva díly v léno jakožto léno biskupství Olomúckého konaje sám i potomci jeho jízdecké služby biskupovi, ale třetí díl měl odevzdati kostelu olomúckému. Nad celou krajinou měl obdržeti hodnost dědičného richtáře. Listina o tom vydána je v Olomúci dne 21. října 1299<sup>2)</sup>. Jelikož možno předpokládati, že kolonisační káčerský a krňovský a pak osoblažský dosazovali potřebné obyvatelstvo z krajin sobě známých, rozhodnuta by tím byla otázka, odkud přišli Valaši v krajinách těchto usedlí.

Činností tuto vylíčenou biskup Dětrich postavil si nehynoucí pomník jako slavný jeho předchůdce biskup Bruno. Vzdělával zemi ovšem, aby, jak se sám přiznává, zjednal církvi své hmotné výhody<sup>3)</sup>; avšak osady přičiněním jeho ve vyklučených lesích založené staly se východišti lepších mravů a kostely v nových osadách založené učilišti života křesťanského. Bohužel, že život tento právě počátkem

1) Tamtéž 144.

2) Tamtéž 118.

3) „Nemus, seu silvam nostram episcopalem, ultra Frideberch sitam, de qua usque in hanc horam nullam habuimus penitus utilitatem . . . conferimus fidei nostro Gerlaco de Hozzobla“.

XIV. století nabýval neobyčejné povrchnosti. Znamky této mělkosti shledáváme v zimničném skoro snažení po odpustcích. Čtvrtý lateránský koncil z roku 1215 nařizuje výslovně v 62. ustanovení: odpustky nemají se příliš často udělovati, aby pokání se neseslabovalo: jmenovitě nesmí se odpustky při posvěcení kostela na delší dobu nežli na rok udělovati, i kdyby více biskupů posvěcení vykonalo; o výročním posvěcení však smí se jen 40 dní z pokání kajících uloženého odpouštěti<sup>1)</sup>. Kdežto tedy všeobecný koncil lateránský odpustky obmezuje, valí se ony proudem v posledních čtyřech nebo pěti letech klesajícího století XIII.; dobře, že platnost jejich tehdejší ještě závisela na schválení biskupa diécesálního, později ani tohoto obmezení nebylo. Kde jaký kostel klášterní nebo komendátní (kostely křestní nebo farní méně toužily po odpustcích), všechny snažily se zjednati si odpustky. Odpustky lákaly poutníky, kteříž přinášeli peníze a naturálie, jmenovitě vosk pro četné oltáře; a odpustky udělovány pak nejen o hlavních svátcích, o vánocích, velkonocích a letnicích, o nanebevstoupení Páně, o zvěstování, narození, očišťování a nanebevzetí Panny Marie, nýbrž voleny k tomu také svátek Všech svatých, dni dvanácti apoštolů, které tehdejší byly svátky zasvěcenými, den posvěcení kostela, svátky patronů kostelních a zemských a také ještě jiných svatých, z nichž na Moravě byly nejoblíbenějšími: Jan Křtitel, Michal, Martin, Mikuláš, Kateřina, Marketa, Barbora, Skolastika; ano odpustky udělovány také v oktávách těchto svátků i takovým kajícím, kteří se zavázali, po zkroušené zpovědi některý kostel v neděli navštívit. Takové odpustky obdržel na př. klášter Rejhradský v Praze 1295 od Ivana biskupa Lakedemonského, komendátní kostel sv. Mikuláše v Brně od šesti biskupů *in partibus* v Římě 15. března 1295, klášter Žďárský od Bernarda biskupa Kameneckého v Cho-

1) Hefele, Conciliengeschichte d. V. str. 803.

těboři dne 20. ledna 1296, klášter herburských jeptišek v Brně od světicího biskupa Kamínského Petra<sup>1)</sup>, dne 12. listopadu 1296, kostel sv. Jakuba v Jihlavě od 15 biskupů *in partibus* v Římě dne 7. března 1295, kaple nedaleko Slavonic pro nalezenou tam hostii nedávno vystavěná a nyní ještě jakožto filialní kostel božího těla trvajících od biskupa Olomúckého Dětricha v Modřicích dne 23. listopadu t. r.<sup>2)</sup>, dále opět herburské jeptišky řádu dominikánského v Brně od dvanácti biskupů v Římě v měsíci dubnu 1299, premonstratské opatství lúcké u Znojma taktéž od dvanácti biskupů t. r.<sup>3)</sup>, opatství zabrdovické a náležející k němu kostel v Křtinách od biskupa Čanadského Antonína, ze řádu minoritského v Brně dne 8. května t. r.<sup>4)</sup> a konečně klášterní kostel v Rejhradě od 6 biskupů v Římě 1300<sup>5)</sup>. Každý z jmenovaných zde biskupů udělil 40denní odpustky

1) „Frater Petrus, episcopus Caminensis“. Cod. Dipl. Mor. V. 55. V Kamině byl r. 1296 biskupem vlastně Jaromír III. kníže Řízký. Jelikož byl však pouze jahnem, zvolil si za světicího biskupa doktora Petra z tak zvaného Černého kláštera v Štralsundě.

2) Wolný, Kirchliche Topographie, uvádí ještě při létech 1297 a 1298 odpustky při tomto kostele. D. VI. 290.

3) Cod. Dipl. Mor. V. 107. Příležitost, odpustků nabýti, je zde značně rozšířena: Qui ad fabricam, luminaria, ornamenta, seu alia necessaria ipsius monasterii manus porrexerint adiutrices, vel qui in bona sui corporis sanitate, seu etiam in extremis laborantes, quicquam suarum legaverint facultatum monasterio prelibato, aut qui misse, sermoni abbatis vel prioris dicti monasterii interesse voluerint, vel qui presbyterum prefati monasterii, corpus Christi ad infirmos deportantem, spiritu humilitatis secuti fuerint, nos . . . singuli nostrum singulas quadraginta dierum indulgentias . . . relaxamus“.

4) Cod. Dipl. Mor. V. 109. Dodatek jindy nezbytný: „vere penitentibus et confessis“ zde naprosto schází.

5) Tamtéž, 3, 27, 41, 55, 57, 107, 109, 119. VII. 779 a 780. V rejhradském listě odpustkovém z r. 1300 je opět nový dodatek „qui pro animabus omnium fidelium defunctorum orationem dominicam cum salutatione angelica in dicta ecclesia quotiescunque quandocumque humiliter et devote dixerint“.

čili prominutí časných trestů za hříchy podle ustanovení církevních, o nichž tak zvané penitencialní čili kajicné knihy podávaly poučení. Pro nás listy odpustkové tím jsou zvláště ještě zajímavý, že uvádějíce patrony zemské Václava, Vojtěcha, ano i Stanislava a Hedviku, naprosto mlčí o sv. apoštolích Cyrilu a Methodějovi. Tak slabá byla již tehdejší paměť velikých věrozvěstů, poněvadž byli omylem počítáni k církvi východní, která je, jak známo, rozkolnickou.

Pakli odpustky ke konci XIII. století plným proudem se valily, počátkem XIV. století vystoupily přímo ze břehů; podnět k tomu zavdalo počínající právě léto milostivé 1300. Po přecházející poradě sv. kolegia Bonifác VIII. vydal dne 22. února 1300 bulu: „Podle starých hodnověrných zpráv uděleny byly (od dřívějších papežů) veliké odpustky těm, kdo o stoleté památce navštívili basiliku sv. Petra. My potvrzujeme a obnovujeme odpustky takové tím způsobem, aby všickni, kdo během tohoto roku počínajíc od minulých vánoc a tak o každé stoleté památce, v kostelích apoštolů Petra a Pavla pobožně se modlí a kajicně zpovídají, dosáhli úplného odpuštění. Římané musejí nejméně po třicet dní a každého dne alespoň jednou kostely tyto navštívit, cizinci však po 15 dní“.<sup>1)</sup> Po uveřejnění této buly putování do Říma, na Moravě a v Čechách již ode dávna obvyklé<sup>2)</sup>, nabylo velikých rozměrů. Podobalo se, jako by

1) Bullarium Taurinen IV. 157. „In quolibet anno centesimo secuturo ad basilicas (Sti Petri et Pauli in Urbe) ipsas accedentibus reverentur, vere penitentibus et confessis, vel qui vere penitebant et confitebuntur, in huiusmodi presentia et quolibet centesimo secuturo annis, non solum plenam et largionem, imo plenissimam omnium suorum concedemus et concedimus veniam peccatorum“. Papež Klemens VI. vyhlásil od r. 1350 každý padesátý rok a Sixt IV. od r. 1475 každý dvacátýpátý rok za léto milostivé. Ustanovení poslední platí do dnešního dne.

2) Cod. Dipl. Mor. VII. 779 vypravuje k roku 1294, že pět měšťanů z Jihlavy vykonali pouť do Říma.

skutečně milostivým létem měly nové naděje tehdejší křesťanstvo oblažiti. Co se po dvě století co nejtoužebněji očekávalo — panovník v Palestině, jenž by přál křesťanstvu, právě nyní se dostavilo. Mladý chán Mongolský, Kazan. král Perský, dobyt koncem roku 1299 Syrie, vypravil ihned posly své ke všem velikým dvorům na západě, aby je povzbudil k výpravě křížácké proti Mamelukům, v jejichž moci Jerusalems se nalézal. Papež jmenoval nové sběratele a v Čechách a na Moravě pilně se na výpravu křížáckou sbíralo. Arcibiskup Kolínský Wicbold z Holte, nástupce Sigfridův od 1297 ustanoven papežským brevem z 27. března 1300 za příjemce peněz z Němec, Uher, Čech, Moravy a Polska se scházejících s tím doložením, aby je posílal do Říma prostřednictvím kupců florenckých a pisanských, kteří tehdy vedle Benátčanů záležitosti směnařské obstarávali<sup>1)</sup>. Tehdy zajisté odneseny značné sumy ze země a to bez prospěchu, neboť k výpravě křížácké nedošlo, naopak Mameluci ztracených zemí zase dobyli a všechny snahy Kazanovy zmařili. Těchto peněz bylo v zemi nejvýše zapotřebí, poněvadž v novém století otevřela se králi Václavovi skoro bez jeho přičinění vyhlídka na dvě koruny a sice polskou a uherskou.

Známo je nám, že král Václav práva svá v Polsku odvozoval z darování, že i jediný odpůrce práva tato uznal a že pak král Václav obsazením obou knížectví Krakovského a Sandomířského, skutečným zřeknutím se odpůrcovým těchto zemí jakož i všech nároků k nim, země tyto ujal v držení skutečné a tím učinil zadost všem požadavkům úplného právního nabytí<sup>2)</sup>. Tím panství krále Václava sáhlo od hranic bavorských Moravou a Horním Slezskem a přes Vislu východně až k Litvanům a Rusům. Zdá se,

<sup>1)</sup> Emler, Reg. pag. 798.

<sup>2)</sup> Fiedler, Böhmens Herrschaft in Polen. Archiv der kais. Akademie in Wien. D. 14. str. 172.

že v posledních bojích českých v Krakovsku Přemysl II. Velkopolský neměl žádného účastenství; zabýval se tehdy s bezdětným knížetem Mestvinem Pomořanským, po němž také skutečně dědil, načež se dal dne 26. července 1295 v kostele hnězdenském od tamějšího arcibiskupa za přísluhování biskupů Poznaňského, Vozislavského a Krakovského slavně pomazati a korunovati na krále celého Polska a knížete Pomořanského. Mohl tak učiniti tím bezpečněji, že, jak vypravuje letopis zbraslavský, i stolice apoštolská, na které v tehdejší době posvěcení a uznání hodnosti královské záviselo, udělila k tomu své svolení na vyjednávání, které vedl v Římě kaplan krále Václava Alexej za zády pána svého<sup>1)</sup>. Král Václav opíraje se o panství své v Krakově, s kterýmž v dřívějších dobách spojena bývala nejvyšší hodnost panovnická v Polsku, ohradil se proti korunování Přemyslava a stěžoval si na ně také u dvora papežského; ale ani přívrženci Přemyslavovi nedbali tohoto ohrazení a ani papež, pokud víme, nevzal ohledu na žalobníka a nový kníže pospíšil pak za několik neděl do Pomoří, kde Mestvín právě zemřel. Avšak korunu nosil jen málo dní přes 7 měsíců; byl dne 6. února 1296 od svých lidí zavražděn<sup>2)</sup>. Jelikož Přemysl zůstavil jen jedinou nedorostlou dceru Riksu (později Elišku nazvanou) a panství nastoupiti měl kníže Vladislav Lokýtek Kujavský, který oddávaje se životu pustému péči o blaho země svým milcům ponechával, v zemích polských ujaly se takové zmatky a nevážnost zákonů, že jmenovitě duchovenstvo, aby byl zjednan pořádek, naléhalo, aby se králi Českému nabídla ruka kněžny Riksy a s ní také koruna polská.

Zvláštní poselství přibylo do Prahy ještě v zimě, aby králi oznámilo vůli národa Polského a král Václav odhodlal se hned z jara 1300 s vojskem do Polska vtrhnouti a na-

<sup>1)</sup> Chron. Aulæ Reg. Dobner, Mon. V. 99 ssl.

<sup>2)</sup> Tamtéž 101.

bízenou korunu ujmouti<sup>1)</sup>. Před koncem dubna král říše své neopustil. Dne 8. března dovolil v Brně měšťanům litoměřickým, aby povinni byli daň platiti jen z pozemků svých v městě a mimo ně, ale ne z domů na nich vystavěných; a dne 19. dubna vydal na Zbraslavi listinu o tom, že pro sebe a syna svého město Nové Drážďany a hrady Rodeberg, Friedwald a Dohu od biskupa Mišeňského Albrechta III., purkrabí lisnického posazením na hlavu biskupského *caputia* osobně přijal v léno<sup>2)</sup>. Zde na Zbraslavi zbožný král nejspíše žádal za pomoc nebeskou k svému podniku. Král Římský Albrecht listinou danou v Mohuči dne 29. června 1300 udělil mu plnou moc, aby v Polsku dobyl, co jen bude moci, pakl jen země dobyté uzná za léno říšské<sup>3)</sup>. Na to král postupoval do vnitř země tu a tam s odporem se potkávaje<sup>4)</sup>. Ku kdánskému kastelánu Švencovi král Václav vypravil posla svého Vladovu, aby po dobrém zprostředkoval uznání panství českého ve Východních Pomořanech. Švenca spatřuje v nabídnutí tomto vhodnou příležitost, aby postavení svoje a moc rodu svého upevnil,

<sup>1)</sup> „A. D. 1300 tempore, quo solent reges ad bellum procedere, intravit Poloniam“. Chron. Aul. Reg. t. 132.

<sup>2)</sup> Emler, Reg. pag. 796 a Jireček, Cod. iur. Bohem. I. 261.

<sup>3)</sup> Jireček, Cod. iur. Boh. 263. Téhož dne král Albrecht potvrdil králi Václavovi vyplacení města Sadové a hradu Birkensteinu v Mišeňsku. Tamtéž 262.

<sup>4)</sup> Chron. Aulæ Reg. Dobner t. 132 praví: „Rex . . . tuguria et latibula, que hinc inde latronum habitatio fuerunt in rubetis confregit igneque plurima consumpsit, fratres quoque et consanguineos quosdam quondam illius magni Zabissii, ibidem in quodam castello inventos, obsedit et obtentos protinus decolavit“. Nesprávnost tohoto líčení, jmenovitě co se týká bratří pana z Falkenšteina, viděti je z toho, co pověděno na str. 100. Pak Emler, pag. 893 k 9. lednu 1306 a Pangerl, Die Witigonen. Archiv der kais. Akad. D. 51. Str. 543 ssl. či snad bratří Závšovi Budivoj a Henzlin (Jan), o nichž je jisto, že se v povstání účastnili, uprchli do Polska? V dějinách českých neděje se o nich žádná zmínka.

přijal ruky nabídnuté. On a syn jeho Petr byli odtud věrnými podpůrci českého panství ve Východních Pomořanech<sup>1)</sup>. Krajiny kališská, poznaňská a hnězdenská, knížata Kujavská se podrobili, čímž se stalo, že král bez překážky vtrhl do staré metropole říše Polské a tam se dal v červenci nebo srpnu 1300 korunovati u přítomnosti šlechty polské od arcibiskupa Hnězdenského Jakuba Svinky a za přísluhování zemských biskupů<sup>2)</sup>. Král Václav pobyl jen krátký čas v hlavním městě polském, kde ještě za slavnosti korunovačních učinil všeliká opatření k pojištění zemí tak snadno nabytých. Opatření tato měla ráz rozumné umírněnosti. Zákony zemské všady podrženy a vůbec není žádné zprávy o nějakém porušení práva domácího. Kníže Kujavský podrobil se novému panovníkovi, který, jak se podobá, v této části spokojil se jaksí s vrchním panstvím lenního pána. V ostatních zemích dosazení hejtmani královští, kteří s malými jen výmiškami byli správci vojenskými. V Polsku setkáváme se se sedmi místodržiteli královskými, pokud tam panství české trvalo. Kníže Mikuláš Opavský, který jen Velko-Polsko spravoval, potvrdil v Pizdře dne 7. května 1301 směnu arcibiskupa Hnězdenského Jakuba s hrabětem Zbyslavem<sup>3)</sup>; Tas z Visenburku spravoval Kujavii<sup>4)</sup>, Fricek z Kašové u Měliče v Slezsku Západní Pomořany, Petr z Nového (Neuenberg) Tčevo, Pavel z Pavelšteinu Kujavii, kdežto konečně s Oldřichem z Boskovic na Moravě brzy v Krakově a Sandoměři, brzy ve Velko-Polsku, brzy také opět v Pomořanech a s Rainardem, který byl okolo r. 1300

<sup>1)</sup> Töppen, Script. rer. Pruss. I. 698 č. 69.

<sup>2)</sup> Že arcibiskup nazýval se Jakub a ne Jan nebo Petr, viděti je z Theinera, Polonia sacra I. 91 ssl.

<sup>3)</sup> Kopecký, Regesten zur Geschichte Troppau's. Archiv der kais. Akad. in Wien. D. 45 str. str. 148.

<sup>4)</sup> Chron. Aul. Reg. cap. 10. Dobner, Mon. V. 139 ssl. Tas byl v Praze před kostelem dominikánským 1304 zavražděn. Dne 25. ledna 1303 vydával ještě v Břešti listiny.

ještě florenckým měšťanem a obchodníkem, od r. 1305 jen v Krakově se setkáváme<sup>1)</sup>. Vrchním velitelem vojska pro bezpečnost v zemi rozloženého byl králův osvědčený vojevodce Hynek z Dubé<sup>2)</sup>. Bratr jeho Albert nazýval se z Fridlandu<sup>3)</sup>.

Když moudrým šetřením domácího zřízení pokoj zemi byl zaručen, nejmocnější velmoži královskou štědrostí byli získáni, duchovenstvo přátelskou přívětivostí bylo nakloněno a podpora dvou nejbohatších a nejmocnějších klášterů Olivy a Pelplína potvrzením jich privilejí na vždy byla zabezpečena<sup>4)</sup>, král Václav vytrhnuv z Hnězdna odebral se do Poznaně, aby se tam zasnoubil s Riksou dcerou Přemysla II. a tím panství své v Polsku jaksi právně zpečetil. Jelikož však princezna na dvoře braniborském vychovaná čítala teprvé 14 let, král Václav poslal ji v průvodu Jindřicha opata sedleckého a pana Beneše z Vartenberka do Prahy, kde odevzdána k dalšímu pěstování na tři léta tetě jeho Grifině, vdově po knížeti Krakovském. Král Václav sám navrátil se do Prahy na podzim „v míru a radosti“, aby přede vším odstranil vzrůstající se nejistotu na cestách, která za jeho nepřítomnosti tak povážlivě se rozmohla, že biskup Pražský Řehoř musel zrazovati své duchovenstvo, aby se nevydávalo k obvyklé synodě o sv. Vítě

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 177. V upravení českého mincovnictví měl r. 1300 čilé účastenství.

<sup>2)</sup> Doklady o tom v Carově Geschichte Polens II. 6. V Gotě 1863.

<sup>3)</sup> Emler, Reg. pag. 751 k r. 1297.

<sup>4)</sup> Letopisec olivský (Töppen, Scriptorum rerum Prussicarum I. 698 praví o králi: „sub cuius umbra regnum Poloniae in omnibus partibus suis gavisum fuit pacis concordia et tranquillitate. Iste gloriosus rex clerum multum dilexit et honoravit, monasteria fundavit et defensionis clypeo ab incursionibus malorum defendit et protexit“. Privileje olivské a pelplinské potvrzeny byly v Hradci u Opavy 19. ledna 1303 t. č. 69.

do Prahy<sup>1)</sup>, a pak aby viděl a zkusil výsledek svého dalekosáhlého opatření o minci, které byl před výpravou učinil.

Známo jesti, že král Přemysl Otakar II. roku 1268, aby učinil přítrž podvádění a šizení jmenovitě malých kupců<sup>2)</sup>, vydal nařízení, které mělo za účel zavedení stejné míry a váhy v rozsáhlé jeho říši. Šlechta a měšťané, jenž měli vlastní tržiště, která jim výhody poskytovala, reptali proti tomuto opatření, lid venkovský však se radoval, neboť mohli se tak odvolávat na míry a váhy královskou známkou opatřené<sup>3)</sup>. Jakkoliv výhodným bylo toto opatření, přece se neujalo. Jako dříve tak i potom užívalo se v zemi míry brněnské, opavské, olomúcké, novoměstské, chrudímské, staré a nové, královské a sedlské, korce a strychu; byly láný výměry franské, staroslovanské a královské. A podobně děje se zmínka o váze brněnské, olomúcké a opavské. Pakli již tyto poměry byly na překážku obchodu a vůbec společenskému ruchu, což teprvé rozličné mince v zemi běžné a nestejná jejich vnitřní hodnota! Letopisec zbraslavský stěžuje si ještě roku 1318, že nestejná cena mincí obchod ruší; a jelikož mince, které dnes platily, již zítřka prohlašovány bývaly za neplatné, nezbyvalo nic jiného, nežli mince ražené v obchodě podle hřiven, lotů a kvintlí odvažovati<sup>4)</sup>. Jelikož při tom rozhodovala čistota stříbra,

<sup>1)</sup> Chron. Aulæ Reg. cap. 69 ad an. 1303. Dobner, Mon. V. 137. O nejistotě cest Emler, Reg. pag. 803. Srovn. str. 125 toh. díla

<sup>2)</sup> Viz d. VI. str. 39 toh. díla.

<sup>3)</sup> „Cum pauperes homines multum per mensuras deciperentur, rex per totam Bohemiam mandavit renovari pondera et mensuras, et insigniri signo suo, quod ante eum cum non fuisset, nobiles terræ et cives, qui per hoc magna damna habuerunt, obloquebantur, rustici et pauperes gloriabantur“. Neplacho ad an. 1268. Dobner, Mon. IV. 114.

<sup>4)</sup> „A primeva terre Bohemicalis origine usus confusus fuit in numismate, qui adhuc in plerisque regionibus solet esse; quibuslibet quippe annis in urbibus et civitatibus Bohemie singulis transfigurabat formam denarii moneta semel aut bis, ita ut, qui heri . . . fuerat dena-

ale venkovan zajisté zkušebního kamene s sebou nenosil musel se kupci dáti na milost a nemilost. Časté pronajímání mincovnictví osobám soukromým, jenž z toho chtěly míti užitek, bývalo příčinou zlehčení mince. Král Václav uváživ tyto okolnosti, rozhodl se raziti státní mince na určitou stříž a zrno, které by se s vnitřní cenou skoro shodovalo, a povolal z Florence několik věci té znalých rytců kolků, kteří podle mincí florenckých a tourských (ve Francii) razili v Kutné Hoře, kde byly tehdy výnosné doly na stříbro, tak zvané pražské groše. Těch se počítalo 60 na obyčejnou hřivnu a každý platil 12 denárů. Peníze tyto nabyly platnoti dnem 1. července 1300 v říši Václavově, tedy také v Polsku. Tento druh peněz došel ihned takové obliby, že tržiště peněžní skoro po tři století v střední a východní Evropě opanoval<sup>1)</sup>. Mincovny v Opavě, Olomúci, Jihlavě a Brně zrušeny a peníze jen v Kutné Hoře raženy<sup>2)</sup>.

Podle letopisu zbraslavského měli v upravení mince česko-moravské největší účastenství: Rainardo, měšťan a kupec florencký, Apardo a Zeno (Cyno, Tyno) z Lombardie. Podobá se, že společně, a abychom užili novověkého výrazu, co *compagnonové* (socii) již po delší čas prokazovali králi Václavovi důležité služby a že zjednávali Italy, kteří kolky dělali, jelikož jim král Václav listinou danou v Praze dne 28. dubna 1301 „za služby již dlouho prokazované“ daroval dům a dva mlýny při Svatce a Svitavě a mezi nimi ležící valchu u Brna<sup>3)</sup>. Tyto mlýny o 9 složeních a valchu král koupil od brněnského měšťana Henninga. Tento Hen-

rius bonus et datilis, post breve dierum spatium esse desineret usualis“. Chron. aul. Reg. Dobner t. 129.

<sup>1)</sup> „A. D. 1300 de mense Julii sex experti viri ad vocationem Domini Wenceslai II. veniunt de Florentia, et in montibus Cuthnis ad mandatum regis novas cudunt monetas, grossos pragenses videlicet et parvulos, quorum 12 grossum solvebant“. Pulkava. Dobner, Mon. III. 256.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. III. 17. IV. 286, 172, 55 a 163, a VI. 118 ssl.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 127.

ning, jak se podobá, byl bohatým mlynářem v Brně, jelikož již dne 2. dubna 1300 mohl Florenčanu Rainardovi prodati ves Dornich u Brna i s velikým mlýnem zde při Svatce ležícím za 140 hřiven váhy brněnské<sup>1)</sup>. Připomenutí tři cizozemci, z nichž Rainard stal se hejtmanem krakovským, Apardo zemským komorníkem v Čechách s příjmením z Černé Hory (de Nigro monte) a Zeno z Florence se nazývá, prodali svůj majetek, jež byli od krále obdrželi a jak se zdá rozhojnili, dne 23. února 1305 brněnskému řezníku Janovi za 330 hřiven pražských grošů podle váhy moravské. Po té, jak se zdá, založili v Praze privilegovaný závod bankovní a obchodní, jelikož je král Václav osvobodil od obchodního práva v Brně dne 23. května 1304 pro Prahu vydaného<sup>2)</sup>. Nahoře připomenutá tržní smlouva zachovala nám jinak řídké zprávy o bývalém probošství (vlastně faře) benediktinského řádu „na luhu“ v Komárově u Brna, jenž náleželo k opatství třebíčskému. Mezi zbožím odprodáným byly také dva lány, které odváděly nájem „klášteru sv. Benedikta“. Roku 1195 objevuje se toto probošství<sup>3)</sup>. Vedlo život zrovna tak neznámý jako probošství měřínské, které prý král Václav za souhlasu biskupa Olomúckého r. 1298 pro 6 benediktinů založil a opatství třebíčskému přivtělil<sup>4)</sup>. Jisto je pouze tolik, že Měřín již roku 1197 dostal se opatství třebíčskému<sup>5)</sup>.

Sotva se král Václav navrátil od korunování v Polsku, došla na hrad Pražský truchlá zvěst, že Ondřej III. král Uherský, zemřel dne 14. ledna 1301 na hradě Budínském. Jím vymřel po meči rod Arpádský, neboť z prvního jeho lože ostala jen dcera Eliška a druhá manželka Aneška, dcera

<sup>1)</sup> Tamtéž 171. O správném datování této listiny viz VII. díl str. 781 Cod. Dipl. Mor.

<sup>2)</sup> Tamtéž 177 a VII. 785.

<sup>3)</sup> Viz d. IV. str. 96.

<sup>4)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 97.

<sup>5)</sup> Tamtéž I. 349. Srovn. díl IV. str. 112.

krále Albrechta I. neměla žádných dětí. A tak králi Václavovi otevřela se dalekosáhlá naděje. Že žena nemůže na trůn dosednouti, bylo rozhodnuto; vdově Anešce bylo dokonce zemi opustiti a spokojiti se s dalším užíváním toho zboží, které jí dal král za věno připsati. Později žila v klášteře Königfeldském ve Švýcarsku, kde r. 1364 zemřela. Kdo měl tedy na trůn dosednouti? V příčině této jevil se dvojnásobný náhled. Jedni měli za to, že by se měla nová volba předsevzítí, druzí skládali rozhodnutí na stolicí apoštolskou, od níž vycházela moc královská. Ale obě strany v tom se shodovaly, aby se udržela spojitost s dynastií Arpadskou, a sice pokud možno v přímé posloupnosti. V přímé posloupnosti však pokrevněni byli s Arpadovci kromě Oty III. dolnobavorského, jehož matkou byla dcera krále Bely IV., jen král Václav Český, jehož babička Anna byla také dcerou Bely IV. Arcibiskup Kaločský Jan a palatin říšský Matiaš Csák z Trenčína kromě jiného i tento důvod uváděli, když volbu krále Václava národu odporučeli a neopomenuli zajisté také upozornit na zasnoubení dědice trůnu českého s princeznou Eliškou, což se bylo stalo již roku 1298<sup>1)</sup>. Pohříchů však strana tato nebyla svorná. Arcibiskup Ostrihomský Jiří<sup>2)</sup> a bán Dalmatský a Chorvátský podporovali Karla Roberta, jehož babičkou byla Marie, dcera krále Štěpána V., jenž byl synem Bely IV. Karel Robert jsa zároveň kandidátem papežským, byl již r. 1300 od arcibiskupa Jiřího v Záhřebě pomazán a příštího roku v Ostrihomě na krále korunován<sup>3)</sup>. Strana česká, napnouc nyní síly svoje, odevzdala králi Václavovi po značné deputaci korunu uher-

1) Viz str. 148 toh. díla.

2) Že arcibiskup nazýval se Jiří de Katupány a ne Řehoř, vysvítá z více listin v Theinerově Hungaria sacra I. 382 ssl.

3) „Carolus, nepos Marie, regine Sicilie . . . in Strigoniensi ecclesia iuxta ritum antiquum Ungarie per personam idoneam regale susceperat diadema“. Bula Bonifáce VIII. z 31. května 1303. Cod. Dipl. Mor. V, 156.

skou. Deputace, kterou vedl arcibiskup Kaločský Jan, setkala se u Hodonína při Moravě ležícího v měsíci červenci 1301 s králem Václavem, jenž vyslyšev přání její, zajisté po předcházejícím vyjednávání přijal korunu ne pro sebe, nýbrž navrhl jim svého dvanáctiletého syna Václava, kterýž byl zasnouben s šestiletou Eliškou, sirotkem po Ondřeji III. a mohl tedy u národu dojít ochotného přijetí. Nabídnutí královo došlo souhlasu a tak deputace přivezla s sebou do Uher králevice Václava, kterého vojsko české provázelo. V Uhrách přidali se k Václavovi hrabata z Kyseku a zapudivše arcibiskupa Jiřího a chráněnce jeho z Ostrihomu, vezli králevice českého ke korunování do Bělehradu Královského. Dne 27. srpna 1301 (volen snad k tomu zúmyslně den bitvy na poli Moravském?) arcibiskup Kaločský posadil mu zde na hlavu korunu sv. Štěpána a lid nazýval odtud nového krále Ladislavem V.<sup>1)</sup> Tak se podobalo, že snad skutečně bude nejmělejší sen, jaký kdy mohl zaujímati mysl královu: tři koruny největších a nejmocnějších říší na Východě připadly Přemyslovcům — ztráta, kterou byl rod bitvou na Moravském poli před 23 léty utrpěl, byla tím až přehojně nahrazena. Pamět Přemysla Otakara byla usmířena.

Do Hodonína ubíral se král Václav přes Brno, kde někdejšímu proboštu kališskému a nyní kancléři pomořskému Petrovi, synovi hraběte Švecy, palatina gdánského dne 28. června 1301 propůjčil v léno vsi Velkou Zbyslav a Cekcyno v kastelánství šveckém a k tomu město Nové (Neuenburg) se vsí Canechyčem a s újezdem dvě míle proti a dvě míle po Visle, pokud území to zemi náleželo s právem ku prodeji všech enklav a s jinými rozsáhlými svobodami<sup>2)</sup>. Od roku 1286

1) Thurocz, Chron. Ungariæ, Schwandtner, Script. rer. Ung. I. 192 a 193. Chron. Aul. Reg. cap. 68. Dobner na uv. m. 133.

2) Cod. Dipl. Mor. VII. 782. Že listina vydána v Brně, viděti je z Voigta, Cod. Dipl. II. č. 39. Podle toho Emler, 806 a Töppen, Script. rer. Pruss. I. 704.

Šveca spravoval město Kdánsko a okolí jako palatin a dovedl za pomoci české v krátké době celé Východní Pomořany králi Václavovi podmaniti; od roku 1301 nazývá se také nejvíce „palatinem pomořským“. Že i syn jeho Petr byl horlivým stoupcem panství českého, nahoře bylo vypravováno; za věrné služby daroval mu později král Václav Stargard, který konfiskací koruně připadl. Petr místo toto prodal dne 19. července 1305 řádu Německému <sup>1)</sup>. Když pak Petr pojmuti měl za manželku dceru někdejšího purkrabí z Hrádku (Frimburka), Dětricha Spatzmanna <sup>2)</sup>, královský jeho příznivec se zavázal, že k věnu jejímu přispěje 200 hřivnami, kterýžto slib byl teprve od syna a nástupce krále Václava III. tím způsobem splněn, že rytíři Petrovi z Nového zastavil vsi Sročko, Rosino a Stobno. Za Václava III. byl Petr od r. 1305 vedle otce svého hejtmanem pomořským <sup>3)</sup>. Král Václav tedy nezapomněl na své polské království, když se ubíral do Hodonína, aby tam třetí korunu přijal.

Král Václav vracuje se z Hodonína do Prahy, navštívil cisterciácké opatství na Velehradě. Zde pobyl s celou svou značnou družinou po 18 dní. Říšský kancléř Petr nalézal se při králi a vyhotovil zde dne 29. července 1301 plnomocenství, aby klášter za značné výlohy, které mu zajistě vzešly z dlouhého pobytu krále, provozovati směl na věčné časy rybníctví v Moravě u vsi Kostelan, klášteru náležejících <sup>4)</sup>. Také před schůzí v Hodoníně král meškal na Moravě. Dne 3. března 1301 dal v Brně skrze svého říšského kancléře přiřknouti vsi Kunovice, Novou ves a Mikovice

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. VII. 786. Emler, Reg. pag. 884, kde místo XIII. Kal. August. státi musí XIV. Kal. August.

<sup>2)</sup> Podepsán je za svědka na listině věrnosti knížete Kazimíra Opolského v Praze dne 10. ledna 1289. Emler, Reg. pag. 630.

<sup>3)</sup> Doklady v Töppenovi, Script. rer. Pruss. I. 703 v poznámkách.

<sup>4)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 128 a VI. 134.

městu Hradišti, kterému byly od krále Přemysla Otakara hned při jeho založení darovány, ale později mu byly odňaty, s tím vymíněním, aby králi zůstal dvůr s dvěma lány a s lidmi k vzdělávání jeho potřebnými a městané, aby se zavázali, že odváděti budou roční nájemné 100 hřiven stříbra vídeňské váhy a že přijmou rychtáře, kterémuž by podle smlouvy bylo bdíti nad darovanými třemi vsemi a zároveň nade vsí Hradištěm u města ležící a klášteru Velehradskému náležející <sup>1)</sup>. Pro Kunovice Hradiště mělo již r. 1297 spor s klášterem Velehradským a sice strany jakýchsi pastvin a lesů, jenž „ležely za tvrzí k Velehradu náležející“. Spor rozhodnut tehdež ve prospěch města <sup>2)</sup>.

V listinách, kteréž král vydal v Polsku po svém korunování, neobjevuje se více titul markraběte Moravského. Na listinách užívá král titule: „My Václav, z Boží milosti král Český a Polský“. Tato obvyklost kancelářská potvrzuje náš, již dříve projevený náhled, že zrušením hodnosti kancléřské pro Moravu vzala za své také zvláštní vláda moravská. Dvorský kancléř Petr spravuje záležitosti druhdy moravské, kteréž dříve vyřizovala moravská dvorská kancelář. Jak se podobá, byl příkrý centralismus idealem biskupa Petra. Činitelé dříve rozhodující, duchovenstvo a šlechta, ustupují nápadně do pozadí. Sotva že ještě přisedící soudů brání jsou ze starých rodů a v úřadech zemských objevují se

<sup>1)</sup> Tamtéž V. 124.

<sup>2)</sup> Tamtéž 66. Listina datována je 1297, Idus Junii (13. června). Praví se o ní však, že komoří zemský Albert z Noneken na rozkaz krále „ad nostram proxima feria VI. ante diem sancti Viti martyris, ut predixerat, venit civitatem“, tedy 14. června. Vynešení rozsudku stalo se každým způsobem teprve po 14. červnu a předce je obsažen již v listině ze dne 13. června. Zdá se tedy, že se vloudila jakási chyba do datování. Z listiny zde uvedené vysvítá, že tehdež zemské soudy zasedaly nejen v Olomúci a Brně, nýbrž na rozkaz králův, jako asi naše soudy porotní, také v jiných městech, v tomto případě tedy v Hradišti.

jména starých slavných rodů. Na zemském soudě, jenž se odbýval v Brně dne 30. září 1297 za předsednictví moravského komoří Alberta z Noneken a na němž Protiva z Doubravic vyznává, že rozsáhlé své zboží na Moravě po obou březích řeky Dyje prodal Ekkovi, zemskému komturovi templářů v Čechách a na Moravě, za 250 hřiven stříbra, zasedali: Milota z Dědic, Hartman z Holšteina, Zdislav ze Šternberka, Oneš z Schönwaldu, Filip z Pernšteina, Jež z Nasoměric a Oldřich z Boskovic, pak komoří brněnský, olomúcký (Albert ze Šternberka) a břeclavský, dále cúdaři brněnský, olomúcký a břeclavský. Na zemském soudě v Hradišti dne 13. června 1297 zasedali přísedící čili scabini z Uherského Brodu a Podivína, prostí měšťané, skoro vesměs jména německého<sup>1)</sup>. Stará slovanská doba znenáhla, ale stále s dynastií se kloní do hrobu.

Biskup Dětrich Olomúcký jakožto zástupce duchovenstva, nevystupuje nikde v popředí, ani ne v Hnězduě, ani v Hodoníně. Co dějiny světové na obou místech nitky své splítaly, oddával se klidně rozřešování sporů o nájem, jako r. 1299 v Slavoníně u Olomúce. Při tom se dovidáme, že Slavonín (Schnobolin) byl již tehdejší jako nyní německý. Biskup Dětrich věnuje se dále lepšímu scelení svého rozsáhlého zboží směnil roku 1300 Paskov při Ostravici ležící za Luboměř; rozdělením rolí u Volatína (Veletín u Uherského Brodu?) mezi osadníky ze Staré vsi r. 1301 zjednal sobě a nástupcům robotníky; v Modřicích potvrdil dne 12. března 1300 klášteru mariacelskému v Brně patronát kostela v Mutěnicích u Hodonína; téhož roku potvrdil panenskému klášteru v Oslavanech od Eufemie, vdovy po Vilémovi z Olbramkostela propůjčený patronát kostela v Jakubově, kteréžto místo náleží k fideikomisnímu panství jaroměřickému v kraji Znojenském a druhdy bývalo farní osadou; dne 3. dubna 1301 schválil v Olomúci při biskupském kostele

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 68 a 80

tamtéž založenou čili obnovenou mši de Beata<sup>1)</sup>, podle níž ihned také v pražském dómě podobná mše založena. Zakladatelem jejím je tehdejší kanovník u sv. Víta, mistr Oldřich z Paběnic<sup>2)</sup>, s kterýmž se později blíže seznámíme. Obnovitelem mše v biskupském kostele olomúckém, kterážto měla se denně zpívati, je dvorní kaplan Přemysla Otakara II. Verner, farář při mariánském kostele v Rouchovanech (kraj Znojemský) a kanovník olomúcký. Král Přemysl Otakar daroval mu za věrné jeho služby ves Přešovice. Nejspíše již při svém farním kostele založil na počest matky Boží ranní mši, kterouž roku 1301 za souhlasu biskupa a kapitoly k biskupskému kostelu přenesl, začož tamějším vikářům mělo se dostávati 2 $\frac{1}{2}$  hřivny ročního nájemného ze statku Loučky. Tentýž Verner založil také při biskupském kostele v Olomúci obročí nyní již zašlými vesnicemi Suchonicemi a Hlušovicemi a vikarii částí Loučky s tím závazkem, aby vikář četl každý pondělek po celý rok smuteční mši za rodiče krále Václava, každý pátek mši na počest archanděla Michala a každon neděli na počest nejsvětější Trojice. Založení toto král potvrdil v Praze dne 23. května 1303<sup>3)</sup>. Poslední od biskupa Dětricha nám známé listiny týkají se odpustků pro klarisky v Znojmě a Olomúci dne 23. května 1302 v Olomúci potvrzené a udělení na zámku mohelnickém dne 27. května t. r. ministerialu biskupskému Ondřejovi z Četechovic v léno vsi Těšic při hranici uherské u Mikulčic pod Hodonínem<sup>4)</sup>. Smrt jeho klade se na den 10. října 1302<sup>5)</sup>. Že Dětrich

<sup>1)</sup> Tamtéž 116, 120, 123, 125 a 130. O Mutěnicích t. VI. 371. Biskup Dětleb založil r. 1176 Maturu. Viz díl IV. str. 270.

<sup>2)</sup> Beneš z Veitmile lib. 2. Script. rer. Boh. II. 266.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 102. Vikáři byli tehdejší ještě chlebem podělování, protož ustanoveno, kdyby hebdomarius (na kom byl týden) bez dostatečné příčiny mši zpívati opomenul, aby týden chlebový podíl nedostával. O dalších nadacích a o královském potvrzení t. 154.

<sup>4)</sup> Tamtéž 135 a 138.

<sup>5)</sup> V olomúcké úmrtní knize z doby tehdejší čteme k VI. Idus Octobris (10. října): „Obiit Theodoricus, XVIII. episcopus huius eccle-

byl Vítkovec z linie jindřichohradecké, bylo času svého připomenuto. Bratr jeho, moravský podkomoří Oldřich z Jindřichova Hradce, měl za manželku Marii, hraběnku z Hardeku. Roku 1298 zemřel Pražský biskup, Řehoř z Valdeku. Nástupcem jeho stal se Pražský kanovník Jan IV. z Dražic. Posvěcení dostalo se mu v Praze dne 10. prosince 1301. Jeden český současný letopisec vypravuje sice obšírně o volbě biskupově, nezmiňuje však se o tom, který biskup jej posvětil a kteří biskupové mu přísluhovali <sup>1)</sup>. Kdybychom však souditi chtěli podle toho, co se dříve stalo, mohli bychom za to míti, že jako již dvakrát, uloženo bylo i nyní biskupovi Olomúckému od mohučského metropolitě Gerharda II. z Eppensteina, aby posvěcení vykonal. Jan IV. je vrstevníkem nově jmenovaného biskupa Olomúckého téhož jména. Kdy, kde a od koho byl posvěcen, není nám známo. Stolec biskupský byl zajisté po více měsících uprázdňen, snad až do února 1303, poněvadž biskup ještě dne 15. března 1304 počítá první rok svého pontifikátu <sup>2)</sup>. Taktéž nemáme bezpečných zpráv o rodu a posavadním životě Jana 19. biskupa Olomúckého a toho jména V. Že byl dříve kanovníkem v Olomúci, pouze podle toho můžeme souditi, že biskupové jen z kapitoly olomúcké byli voleni. Zdali však, jak se praví, nazýval se Haly (snad Holý — calvus?) a z rodu Valdštejnů pocházel, toho nelze rozhodnouti <sup>3)</sup>. Faráře z Vratěnína Dlugomila nazývá r. 1303 svým

sie, qui creavit V. præbendas et multa bona fecit ecclesie“. Později stojí poznámka: (Memoria pro episcopo) peragitur de tribus fertionibus, et solvuntur per vicarium, qui habet curiam in Nerodyn de bonis in Chrwat“. Na mše, svičky a na chudé zanechal Dětrich nadání 2½ hřivny na Louče a Hrubé Senici. V jeho a nástupců jeho listinách schází udání, kolikátým je biskupem. Biskup Bruno přidržoval se poslední staré obvyklosti.

<sup>1)</sup> Chron. Francisci cap. 16. Script rer. Bohem II. 61. ssl.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 171.

<sup>3)</sup> Tamtéž 165. Pešina, Mars Mor. pag. 68 vypravuje, že Jan V. Olomúcký ještě jako kanovník okolo r. 1293 obnovil dominikánský

bratrovcem; později, jak se podobá, stal se kanovníkem v Olomúci a kathedrálním scholastikem <sup>1)</sup>. Doba jeho je každým způsobem významna. Biskup Jan V. zemřel dne 4. října 1311.

Krátce před smrtí Dětrichovou počaly se pro přijetí koruny polské a uherské od krále Václava II. nekonečné zmatky s Bonifácem VIII. Bylo by naprosto zbytečno pátrat po příčinách těchto zmatků. Učení o svrchované moci klíčů nad mečem bylo zásadou politiky římské <sup>2)</sup>. Podle učení tohoto mohl korunu královskou jen papež udělit a což teprve korunu polskou a uherskou, které byly lénem stolice apoštolské! A jako léno uprázdňené propůjčoval dominus directus, tak se mělo státi i s uprázdňenými korunami polskou a uherskou. Vyjednávání, které se v té příčině dělo mezi králem Václavem a Bonifácem VIII., chceme věnovati pozornost.

klášter v Šumbece. Jelikož se za to má, že tento klášter od bratří Hugona a Jaroslava z Waldšteina „Zdenkonis Wartenbergici, alias de Ralsko, qui ab arce in silvis, Turnovio oppido in Bohemia vicino, nomine Waldstein, primus de Waldstein denominari cepit, filii“ okolo roku 1230 byl založen a od Jana pak po 63 letech obnoven, mělo se za to, že jen potomek zakladatelů mohl jej obnoviti. Jméno Haly „Johannes dictus Haly“ vyskytuje se již v Series episc. tištěné v Basileji 1575, avšak bez příjmení z Valdšteina. Boček nazývá jej v „Přehledu knížat a nejvyšších důstojníků v markrabství Moravském“ Jan Najl. Proč? Je to snad omyl tisku?

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 202. Že Jan V. právě pro kathedrálního scholastika Dlugomila scholasterii značně zlepšil, z toho soudíme, že tak učinil k vůli přibuzenství.

<sup>2)</sup> Zásadu tuto vyjádřil Bonifác VIII. v instrukci pro svého legata Mikuláše, biskupa z Ostie-Velletri dané v Lateraně 17. října 1301 těmito slovy: „Romanus pontifex, super reges et regna constitutus a Deo, in ecclesia militanti gerarcha summus existit et super omnes mortales obtinens principatum sedensque in solio iudicii cum tranquillitate iudicat et suo intuitu dissipat omne malum“. Theiner, Hungaria sacra I. 388.

Vladislav Lokýtek, druhdy jeden z nejmocnějších panovníků v Polsku, bloudí bez domova a stěžuje si u dveří těch, o nichž mohl předpokládati, že mu pomohou. Proniknut jsa lítostí, jakož se stává, když neštěstí člověka stihne a když ze srdce všechny lidské city ještě nevymizely, přidal se někdejší panovník k poutníkům, jenž se za příčinou milostivého léta do Říma ubírali a zde došel kromě hojných odpuštěk, což vlastně hledal, přátelského přijetí u dvora papeže Bonifáce VIII. Žaloby zapuzeného panovníka byly ochotně vyslyšeny, neboť v nich spočívala sama sebou se naskytující příležitost překaziti záměry Václava II. Praví se, že král Václav, jenž před časem sestaral, měl málo ducha podnikavého a že prý byl více biskupem nežli panovníkem. Kdyby nebylo nic jiného, již ta okolnost musela by zvrátiti navždy křivý úsudek o králi, že z vlastní vůle, anižby se napřed papeže otázal, ujal dvojí trůn, k němuž papež alespoň zdánlivě měl právo. Král Václav musel tušiti odpor, ano důtku, které se mu z Říma dostane; zbožný král musel býti připraven i na vyobcování z církve a na interdikt a předce nastoupil dráhu, na které jedině, jak se nadál, bude moci čestně provésti odkaz velikého otce svého. Věrný jeho kancléř říšský biskup Petr, byl ještě při osobě králově, když tento zápas s Římem byl podniknut.

Aby byl blíže dějiště a aby poměry mohl důkladně pozorovati, Bonifác VIII. rozhodl se vypraviti zvláštního legáta a latere pro Polsko, Uhry, Dalmácii a Chorvátsko, kterýžto úkol svěřen Mikuláši, biskupu z Ostie a Velletri. Mikuláš Bucasino, jenž se narodil z chudých rodičů v Trevisu, vstoupiv záhy do řádu dominikánského, dosáhl v něm konečně nejvyšší hodnosti generala řádu. Na to byl r. 1300 dne 2. března jmenován biskupem diocese ostijské a velletrijské a pak kardinálem. Pode jménem Benedikta XI. dosedl po smrti Bonifáce VIII. dne 22. října 1303 na stolec papežský, kteroužto hodnost však jen jedenácte měsíců zastával. Tohoto biskupa Mikuláše Bonifác VIII. vyslal do Polska a

Uher a brevem z 13. května 1301 odporučil jej zvláště králi Českému a Polskému<sup>1)</sup>. Na Moravě sbíral právě tehdyž mistr Bonaiuto de Casentino, kanovník voglejský, papežskou daň křížáckou, kteráž s haléřem sv. Petra v Polsku po staletí odváděným, vydala zajisté značnou sumu, poněvadž papež odkázal Bonaiuta na jednu směnárnu florenckou a pisanskou, aby peníze bezpečně byly uloženy a poněvadž král Václav II. mohl si ze zásoby r. 1305 vypůjčiti 580 hřiven, jednu hřivnu po 64 groších pražských počítajíc<sup>2)</sup>. Kdy legat přibyl do Budína, není známo, ale zajisté teprve po korunování královice Václava, kteréž se stalo 27. srpna 1301, poněvadž papež v instrukci své legátovi ze dne 17. října výslovně se o tom zmiňuje<sup>3)</sup>, a poněvadž Bonifác v důvěrném psaní králi Václavovi z téhož datum vyslovuje své podivení nad tím, kterak král mohl připustit korunování syna svého, jelikož musel věděti, že platné korunování může se státi jen se svolením stolice apoštolské a skrze arcibiskupa Ostřihomského<sup>4)</sup>. Proto také uloženo legátovi, aby arcibiskupa Kaločského s úřadu sesadil a do čtyř neděl, počítaje ode dne, kdy mu bude vyzvání doručeno, k osobnímu zodpovídání do Říma pohnal. Arcibiskup Jan zbaven byl trestu smrti svou. Zemřel v říjnu 1301. Podobné obsylky dostalo se také tehdejšímu biskupu Krakovskému, Janu Muskatovi, jenž pocházeje ze Slezska, králi Českému věrně byl oddán a nejen v Uhrách přívržence mu získati se snažil, nýbrž jak vysvítá z trpkých slov papežových k legátovi dne

<sup>1)</sup> Emler, Reg. pag. 810. Papež jmenuje Mikuláše v jednom breve ze 17. října 1301 „magnum utique Romanæ ecclesie membrum“. Emler t. 814.

<sup>2)</sup> Emler, Reg. pag. 813, Cod. Dipl. Mor. VI. 86 a 373.

<sup>3)</sup> „Colocensis archiepiscopus . . . regis Wenceslai natum . . . in regem . . . Ungariæ de facto, cum de iure non posset, coronare præsumpsit, ingressum tuum in ipsum regnum nequaquam expectans“. Emler t. 815.

<sup>4)</sup> Emler t. 814.

8. listopadu 1301, také proti chráněnci papežskému Karlovi Robertovi vydatně účinkoval<sup>1)</sup>).

Legát, jak mu ukládala opatrná politika římská, z počátku běh věcí jen pozoroval, žádné ze sporných stran nějaké zvláštní přízně neosvědčuje, ale do Říma podal zprávu, že král Český počíná již želeťi kroku učiněného a že také vyjednává s Karlem Robertem, ale ze studu že se rozpakuje couvnouti. Proto papež novým, neobyčejně přívětivým brevem ke králi ze dne 8. listopadu 1301 dotýká se velikých nebezpečí, jaká by z rozporu v království Uherském druhdy tak šťastném a nyní až přežalostně sešlém pro tělo a duši musela povstati; a vůbec snažil se působiti na zbožnou mysl královu<sup>2)</sup>. Nadarmo však — následovati musela slova opravdovější. Král Václav chtěje papeži stanovisko svoje objasniti, vypravil k stolici apoštolské pražského kanovníka a doktora práva kanonického, mistra Oldřicha z Paběnic, nazývaného tak podle rodiště v kraji Čáslavském. Mistr Oldřich, nejsa ani knězem, byl již kanovníkem v Praze, Olomúci, na Vyšehradě; 1306 zastával jistě hodnost faráře v Malíně. Muž tento byl na dvoře královském velice vážen. Když biskup Pražský Jan po léta meškal mimo svou diécesi v Avignonu, mistr Oldřich, jsa tehdy již scholastikem katedrálním, uvádí se mezi správci biskupství. Vstoupiv později do řádu cisterciáckého, stal se opatem v Sedlci; 1333 v květnu raněn byl mrtvicí na levé straně, vzdal se této hodnosti a zemřel příštího roku dne 13. prosince<sup>3)</sup>. Vyslanec měl za úkol, vymoci u papeže, aby uznal události dokonané, t. j.

<sup>1)</sup> Theiner, *Polonia sacra* I. 113.

<sup>2)</sup> Emler, *Reg.* pag. 817 ssl.

<sup>3)</sup> Chron. Aulæ Reg. Dobner, *Mon.* V. 441, 467 a 476. Papež Kliment dovoluje Oldřichovi brevem z 13. června 1306, aby k obročím svým mohl ještě jedno připojiti, ale po pěti letech že musí býti posvěcen na kněze. Palacký, *Italien. Reise* str. 52. Že Oldřich byl ještě 1312 kanovníkem v Olomúci, vysvítá z Dudíkova *Iter Romanum* II. 82

aby schválil korunování na krále Polského a Uherského; k čemuž také směřovaly listy královny, jež vyslanec papeži měl odevzdati. Vyslanec však, jak se dalo očekávati, setkal se v Římě jen s výčitkami a nechceme říci s tvrdými, ale hodně rozhodnými slovy. Papež zaslal králi odpověď z Anagni dne 10. června 1302. Nejprve zmiňuje se o smutných a rozervaných poměrech v Uhrách, k jejichž napravení vyslal legáta Mikuláše, muže velikého ducha, jež doma velice pohřešují; že jej vyslal s tím úmyslem, aby král byl mu nápomocen. Ale nyní musí patřiti, kterak právě ten, v nějž naději svou skládal, zmatků jen ještě přimnožuje, že sice je ze srdce nakloněn otci a synovi, ale jelikož také královna Marie Sicilská a sice již od smrti Ladislava IV., Uhry svým a vnuka svého Karla Roberta majetkem nazývá, že jednání královo na ujmu práv cizích nemůže schváliti. Aby však se vysvětlilo, na čí straně je právo, Bonifác VIII. nařídil téhož dne legátovi svému, aby sám osobně nebo skrze zplnomocněnce svého pozval do Říma před soudnou stolicí papežskou krále Václava, jeho syna, královnu Marii a jejího vnuka a sice během šesti měsíců ode dne, kdy jich pozvání došlo<sup>1)</sup>).

Kroky tyto týkaly se Uher. Nyní však měla býti také polská otázka vyřízena. „Také v tom musí Ti býti jasno“, pokračuje papež v listě svém ze dne 10. června ke králi, „že způsobilo nám veliké rozhořčení, když shledali jsme v dřívějších Tvých přípisech, kterak jsi uznal za dobré nejen králem Českým, nýbrž i králem Polským se nazývati. Svěprávně, bezměrnou smělostí, nejsa povolán od Hospodina jako Aron, bez ohledu na matku všech, stolici apoštolskou, kteráž jak známo, země polské náleží, přijal jsi titul krále

<sup>1)</sup> Theiner, *Hungaria sacra* I. 392—395. Charakteristické je odůvodnění papežské přízně „dum tu et natus ipse filialis devotionis affectibus et gratis ac laudabilibus operibus vos nostri et apostolicæ sedis beneplacitis coaptetis“. Theiner na uv. m. Také *Cod. Dipl. Mor.* V. 140.

Polského. K jakým zločinům však počítá dlužno neoprávněné osvojení si hodnosti královské, ano nějakého úřadu vůbec a násilnictví mocí ozbrojenou, je známo a starobylými ustanoveními usnešeno, a dalšího výkladu o tom netřeba. Aby se však nezdálo, jako bychom neviděli, co jsi podnikl na vlastní škodu s porušením práv stolice apoštolské a na pohoršení mnohých lidí, zakazujeme Tobě pod trestem duchovním a světským, aby's titule toho dále si neosoboval, pečeti polské neuzíval a ničeho jako panovník této země nepodnikal. Dokaž nám, že máš odůvodněné nároky a má se Ti práva dostati<sup>1)</sup>.

Vliv Vladislava Lokýtky hluboce pokořeného a nešťastného nelze v těchto slovech nevidět. Nejednalo se tedy více o panství v Polsku mezi dvěma potírajícími se soupeři, otázka polská jaksi vřaděna takto mezi nejpálčivější otázky evropské. Pro Lokýtku to bylo neobyčejným ziskem, neboť nyní mohl očekávat, že se mu dostane soucitu a podpory od těch, koho se otázka týkala<sup>2)</sup>.

Že král Václav nebyl ochoten papežským požadavkům a přáním vyhověti, o tom svědčí listina vydaná v Olomouci hned dne 30. srpna 1302 pro Johanity spravované tehdež v Čechách, na Moravě a v Polsku od velkopřevora Jindřicha z Kirchhausu, od něhož komenda ivanovická obdržela městská práva brněnská. V listině této, jenž se týkala přenešení patronátního práva farního kostela v Hlubčicích na řád johanitský, Václav nazýval se dále králem Polským<sup>3)</sup>. Zbožný tento král, o němž se praví, že duchovenstvu byl přespříliš oddán, nedbal, co se týká Polska, naprosto papežského re-skriptu z 10. června 1302, a co se týká Uher jen potud, že do Anagni vypravil poselství, ale ne proto, aby vedlo důkaz o jeho právech, nýbrž aby se jménem jeho ohradilo

1) Částečně podle dra. Jakuba Cara, v *Geschichte Polens* II. 14.

2) Z *Carovy Geschichte Polens* na uv. m.

3) *Cod. Dipl. Mor.* V. 147 a 145.

proti každému papežskému rozhodnutí. Poselství skládalo se z dvou starobudínských kanovníků a ze světského právníka Jana Romana. Poselství toto mohlo mluvit způsobem rozhodným, jelikož vědělo, že král má vydatného přítele v odpovědném nepříteli papežovu, ve Filipovi IV. Francouzském. Král Václav totiž, vyrozuměv záměrům papežovým z buly dané dne 10. června 1302, jal se na radu říšského svého kancléře, biskupa Petra, ihned vyjednávat s Francií jménem svým a jménem krále Uherského a zjednal si, nežli se ještě poselství vydalo do Anagni, tedy okolo polovice roku 1303 ozbrojený spolek s Francií proti každému nepříteli jakéhokoli stavu a jmenovitě proti Albrechtovi, jenž se nazývá králem Římským jakož i při vši vážnosti církve katolické, proti papeži<sup>1)</sup>.

Jelikož král Albrecht v Německu dal se skoro tímž směrem, kterýž předchůdce jeho Adolfa stál trůn a život — a jiným směrem nemohl se ani dát, nechtěl-li se státi hříčkou kurfiřtů — objevila se proti němu, sotva na trůn dosedl, ihned oposice. Oposici tuto tvořili kurfiřti porýnští, tři arcibiskupové a Rudolf Falcký. Již dne 14. října 1300 uzavřeli v Heimbachu nad Rýnem (mezi Bacherachem a Bingem) proti Albrechtovi spolek, k němuž také Václav Český přistoupil. Spolek tento byl ovšem během příštích dvou let rozbit a neškodným učiněn, ale král Albrecht nezapomněl, že měl v něm účastenství švagr jeho, říšský vikář pro Míšeň a Plisensko<sup>2)</sup>, král Václav Český. Pokud král Albrecht nebyl od papeže uznán, — a stav tento potrvál až do 1. května 1303<sup>3)</sup> — nemohl hněv svůj projevit. Ale nyní požívaje přízně papežovy, mohl se zjevně účastniti ve sporu, který

1) Smlouvu podává Palacký, *Formelbücher* I. 322.

2) Listina o jmenování krále vikářem říšským padá do roku 1298. Palacký na uv. m. 320.

3) *Annal. Osterhoven ad an. 1303.* U Pertze XVII. 553. Raynald, *Annal.* a po něm Böhmer kladou 30. duben. Böhmer, *Kaiserregesten* pag. 342.

mezi Bonifácem VIII. a králem Václavem pro Uhry a Polsko vypukl.

Lépe nežli výklad sebe výmluvnější seznamuje nás s věcí bula ke králi Václavovi dne 31. května 1303 z Anagni datovaná<sup>1)</sup>. Zní v podstatě své: „On věčný král, před nímž nic tajno nezůstává, plakal nad Jerusalemem; jak bychom neměli my, místodržitel jeho, slzy prolévatí, vidíme-li, že nesvorností schylují se k úplné zkáze Uhry, země, jež posud spravována byla jen katolickými knížaty, jež vydala muže učené a výmluvné. Nám náleží bouři zažehnati. Nedávno<sup>2)</sup> žádal nás vznešený král Český, náš nejmilejší syn Václav, po vyslancích a listy svými, abychom synovi jeho, který prý byl jednohlasně a podle zákona zvolen králem Uherským, naši přízně a pomoci dopřáli. Ale my uvažující, že Marie Sicilská je s rodem dříve panovavším blíže pokrevněna<sup>3)</sup> a že vnuk její (Karel Robert) byl v kostele ostřihomském podle starého obyčeje a od preláta k tomu povoláného na krále korunován, dali jsme za tím účelem, aby všeliká příčina ke sporu byla odstraněna, strany skrze Mikuláše biskupa Ostijského, našeho bratra, před stolicí naši povolati. V den ustanovený dostavili se poslové královnini a za vnuka jejího arcibiskup Kaločský Štěpán a biskupové Záhřebský, Rábský a Vesprimský. Král Český a jeho syn ani sami se nedostavili, ani od jiných zastoupiti se nedali; později omlouvali se po vyslancích: Jindřichovi, doktorovi práva kanonického, Janovi kantoru kostela starobudinského a po světském právníku Janovi Romanovi; a když jsme těchto neplatnost důvodů jejich předstírali, prohlásili bez

1) Theiner, Hungaria sacra I. 397 ssl. Emler, Reg. pag. 843—846.

2) Po poslech nahoře připomenutých.

3) Výrok tento není podstatný. Bela IV. († 1270) zůstavil kromě jiných syna Štěpána V. a dceru Annu. Marie Sicilská je dcerou Štěpána V., a dcera Annina Kunhuta, choť Přemysla Otakara II. je matkou Václava II.; avšak také ještě sestra krále Ondřeje II. Konstancie, choť Přemysla Otakara I., byla pramáteří Václava II.

ostychu, že pán jejich nikdy neměl úmyslu, v uherských záležitostech nějakému rozsudku se podrobiti<sup>1)</sup>. Jelikož tedy král Václav lhůty nadržel, ualéhali poslové královniny a vnuka jejího, aby se stalo rozhodnutí. Pečlivým vyšetřováním se zjistilo, že Marie jakožto dcera krále Štěpána V. a sestra Ladislava IV. má k trůnu bližší právo; syn její Karel, pokud žil<sup>2)</sup> byl také vůbec a zvláště od kurie římské za krále uznáván, kdežto syn Václavův může se odvolati jen na volbu naprosto neplatnou a marnou, jelikož Uhry jsou říší dědičnou a ne volební<sup>3)</sup>. Proto jsme uzavřeli a ustanovujeme, aby Marie a vnuk její všady královnou a králem Uherským byli jmenováni, aby duchovní a světská lidé jich poslouchali a pod trestem kletby radou a skutkem je podporovali, aby říši ujati a v ní panovati mohli. Zároveň zakazujeme pod stejným trestem, Václavova syna králem Uherským nazývati, synovi nebo otcí příjmy zemské odváděti nebo nějakým způsobem jim nadřívati, a sprostujeme každého přísahy, kterou se k věrnosti zavázal. Abychom však hodnost a nestrannost stolice apoštolské nezapřeli, dáváme králi Českému a synovi jeho lhůtu čtyř měsíců, aby nám, pakli mohou, osobně nebo po vyslancích svých dokázali, že právo je na jejich straně<sup>4)</sup>.

Závažnou touto bulou byl Václav čili jak v Uhrách se nazýval, Ladislav V. prohlášen za zbavena koruny; a aby vědomost o tom se rozšířila, učiněno opatření tím způsobem,

1) „Dixerunt improbe, quod prefatus rex Boëmie nullo unquam intendebat tempore, de ipso regno Ungarie litigare“. Theiner, Hungaria sacra I. 398.

2) Karel Martel nar. 1272, od r. 1290 král Uherský, zemřel 1296. Jeho choť Klemencie, dcera Rudolfa Habsburského, je matkou Karla Roberta.

3) Electio, que de ipso filio regis facta proponitur . . . minus legitima, imo prorsus inutilis esse videtur, eo maxime, quod, sicut scripti canonis series aperit, regnum ipsum Ungarie successione iure provenit, electionis arbitrio non defertur“. Theiner t.

4) Vyňatek z V. Drumanna, Geschichte Bonifacius des Achten. V Královci 1852 I. 72 a 73.

že bula byla při hranicích českých a moravských od arcibiskupa Kaločského a biskupa Záhřebského prohlášena. Úkol obou byl při tom usnadněn tím, že od Německého krále Albrechta I. byli co nejvydatněji podporováni. Slova pronešená k Albrechtovi brevem z 11. června 1303, aby královnu Marii proti králi Václavovi podporoval, padla na půdu od sjezdu heimbašského dobře zúrodněnou. Králi Německému nemohlo býti nic tak vítáno, jako toto papežské breve; tím nabyl formálního práva proti Čechám vystoupiti <sup>1)</sup>.

Tou dobou, kdy připomenutá bula v Anagni byla sepsána, král slavil v Praze sňatek svůj s dědičkou polskou Eliškou — což je zajisté nejvýmluvnější odpověď na bulu ze dne 10. června 1302. Na hod boží svatodušní, dne 26. května 1303, byla Eliška nejen oddána, nýbrž také na královnu korunována. Se svolením arcibiskupů Mohučského pro Čechy a Hnězdenského, jemuž příslušelo právo panovníky polské korunovati, posvátný tento výkon provedl Jindřich II. z Vrbna biskup Vratislavský, osvědčuje tím, že král Václav jako dříve byl tak i dále ostane a bude práva krále Polského vykonávati. Město Nový Sač za něho v Haliči založené, je toho nejvýmluvnějším důkazem <sup>2)</sup>. Také se podobá, že stolice apoštolská uznala právo krále Českého k Polsku, poněvadž ani Bonifác VIII. ani žádný z nástupců jeho strany Polska nijakž mu nepřekázeli. V Brně, jak za to máme, byl o rok dříve, kde král okolo velkonoc prodléval, sňatek tento s opatem Zbraslavským Kunrátem umluven a rok na to o letnicích uskutečněn <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Breve pro arcibiskupa a Albrechta v Theinerovi na uv. m. 400 a 401.

<sup>2)</sup> Podle arcijahna hnězdenského u Sommersberga. Script. rer. Silesiac. II. 95 vystavěn byl Nový Sač na místě městyse Kaměnice r. 1303. Založení však sáhá do roku 1292. Caro, Geschichte Polens II. 17 pozn. 1.

<sup>3)</sup> Chron. Aul. Reg. cap. 69. Dobner, Mon. V. 138.

Roku 1302 připadl velkonoční boží hod na den 22. dubna a dne 25. února a 8. a 9. dubna vydával král v Brně listiny; dne 25. února pro purkrabí kladského Beneše z Vartenberka, jehož osadu Židinaves povýšil na město s tím právem, aby odbývati směla trhy každý pondělek, dne 8. dubna pro nejvyššího komoří království Českého Jindřicha z Rožmberka strany hradu Krumlova a dne 9. dubna pro klášter Kladrubský. <sup>1)</sup> Také krátce před svatbou král meškal v Brně, jak svědčí listina z 5. března 1303, kterouž město Znojmo a poddané na jeho statcích osvobodil od soudů zemských a propůjčil mu právo na míli v okolí pivo vařiti a vyčepovati a daroval mu les, nyní Lesky nazývaný, aby měšťané za pastviny ho mohli užívati. Dne 24. března setkáváme se s králem v Praze, dne 22. dubna již v Chrudími. Tehdáž Zdislav Měšec obdržel za služby králi prokázané královskou ves Hluk na Moravě (v kraji Hradištském) se svobodným dvorem a 24 hřivny nájemného. <sup>2)</sup>

Dozvuky pražských slavností ještě ani nedozněly, když nejen král Římský, nýbrž také jeho syn Rudolf, kníže Rakouský, duchovní a světští velmožové uherští brevy z 11. června 1303 byli vyzváni, aby vyhověli papežskému vyzvání proti králi Václavovi; <sup>3)</sup> neboť právě tehdáž král Václav, jak jsme byli již připomenuli, uzavřel spolek s odpovědným nepřitelem papežovým, s králem Filipem Francouzským proti každému jakéhokoli by byl stavu, a zvláště proti Albrechtovi, jakož i proti papeži. Každý z obou panovníků

<sup>1)</sup> Emler, Regest. pag. 821 a 823. Bratry Vokem a Hynkem (Jindřichem) vymřela větev Vítkovců krumlovských. Král podle obyčeje potáhl hrad ke královské komoře. Tu však vystoupiv strýc jejich Jindřich z Rožmberka dokázal, že mu Krumlov byl od Voka a Hynka darován. Král při prohrál a Jindřich učinil Krumlov místo vzdáleného Rosenberku střediskem rozsáhlého majetku svého a svého rodu.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 152 a 153. Pak Monumenta mediæ ævi hist. Codex cathedral. eccl. Cracovien I. ad an. 1303. Cracoviae 1874.

<sup>3)</sup> Emler Reg. pag. 846 a 848, a Theiner, Hungaria sacra I. 401.

má, aniž by teprve čekal na napomenutí nebo vyzvání druhého, osvědčovati zřejmé nepřátelství proti Albrechtovi a vsí svou mocí potírati jeho příznivce a podporovatele. Každý z obou králů má ke zbrojnému lidu z vlastních zemí najmouti ještě v době nejkratší žoldnéřů německých až za 100.000 hřiven. Kdyby pak papež buď s králem Francouzským nebo s králem Českým a synem jeho králem Václavem Uherským nechtěl svornost a přátelství zachovávat, nýbrž škodu jim působil: zavazují se králové při vsí své úctě k stoliči apoštolské k vzájemné podpoře vsí svou mocí a k zamezení všeho, co by papeže v jednání jeho mohlo posilňovati. Hrabětem z Pířtu měl býti spolek dále utvrzen.<sup>1)</sup> V Norimberce nejspíše král Albrecht obdržel papežské vyzvání z 11. června 1303, aby králi Českému žádné pomoci neposkytoval a poskytovat nedopouštěl a zvěst o spolku s Francií uzavřeném. V Norimberce a sice dne 17. července datovány jsou od Německého krále neobyčejné ústupky, uznání papežské moci i nad císařstvím a bezvýmínečný slib, papeže a světskou jeho moc proti každému zbraní ochraňovati.<sup>2)</sup> V podzimku rozhodl se Albrecht do Rakous se vydati, aby byl blíž dějiště.<sup>3)</sup> Okolo 14. září král Albrecht podle kroniky světelské meškal ve Vídni a dne 11. října 1303 zemřel v Římě Bonifác VIII. příkořím, jakého se mu dostalo od Francie a od Colonnů. Nástupcem jeho stal se známý nám kardinal biskup Ostijský, dominikán Mikuláš, jenž nazýval se Benedikt XI., ale již dne 7. července 1304 v Peruggii se světem se rozloučil, aniž by byl do dějin našich zasáhl. Svolané potom conclave trvalo skoro rok, jelikož proti sobě stály dvě skoro stejně silné strany, italská a francouzská, až se této straně podařilo dne 5. června

1) Emler, Reg. pag. 856 a 857 podle Palackého, Formelb. I. 322 a 323. Výtah z Koppovy, Geschichte der Eidgen. Bünde III. 341.

2) Böhmer, Kaiserregesten str. 235.

3) Cont. Zwetlensis tertia ad an. 1303. U Pertze IX. 660.

1305 arcibiskupa Bordeauského, rodilého Francouze, pode jménem Klimenta V., na stolec papežský povýšiti. Klimentem V. počíná tak zvané více nežli sedmdesátileté babylonské zajetí papežů v Avignoně, kde majíce stálé své sídlo za vlivu francouzského církve spravovali.

Původce odporu proti králi Václavovi a jeho synovi byl sice již, jak jsme právě slyšeli, od 11. října mrtev, tím však nebyl nijakž zastaven nepřátelský směr, jenž nyní králem Albrechtem měl býti řízen. Z Vídně sdělil král Římský králi Václavovi po slavném poselství, že je odhodlán rozkaz papežův provésti. „Nechat tedy vydá království Uherské a Polské a území Krakovské, Míšeňské a Chebské a Albrechtovi stříbrné báně kutnohorské buď na 6 let postoupí, nebo říši 80.000 hřiven stříbra jakožto náhradu za desátek z těch bání posud neodváděný zapraví.“<sup>1)</sup> Nám je známo, na jakém základě král Václav držel tyto země a proto pochopujeme, že král požadavkům těmto nevyhověl. Míšeňsko bylo ostatně zastaveno markraběti Braniborskému Heřmanovi, zeti krále Albrechta a Otovi se šípem za 50.000 hřiven stříbra, za kterouž příčinou král Václav již také proto nemohl vyhověti návrhu krále Albrechta, aby zemi tu 40.000 hřivnami vybavil.<sup>2)</sup> Tehdáž se mělo za to, že král Albrecht chtěl Míšeňsko zjednati knězi Janovi, synovi bratra svého Rudolfa a sestřenci krále Václava, při

1) Chron. Aulæ Reg. cap. 71. Dobner, Mon. V. 141. Zdaliž, jak rýmovaná kronika u Peze, Script. III. 701 tvrdí, mezi zeměmi, které měly býti vydány, také Opavsko se nalézalo, musíme pochybovati, jelikož kníže Mikuláš byl v Polsku dobře zaopatřen a král Václav Opavsko jakožto část Moravy spravoval. Viz str. 149 a 175 (r. 1298) toh. díla.

2) Cont. Zwetlensis tertia. U Pertze IX. 661 bez udání času, kdy Braniborsku bylo zastaveno a kdy výplata byla nabídnuta. Každým způsobem muselo se tak státi před počítím nepřátelství mezi Albrechtem a Václavem, tedy před létem 1304, poněvadž letopisec světelský zástavu tu vydává za cenu, která byla tak poskytnuta markrabětem Braniborským za spolek jejich s Čechami.

jehož dvoře v Praze Jan byl chován.<sup>1)</sup> Co se pak týká požadavku strany Kutné Hory, podobá se, že král Albrecht vyhledal staré říšské regale, podle něhož všechny báně v celé Římské říši náležely královskému fisku a že práva toho i naproti Čechám užil,<sup>2)</sup> zapomínaje, ačkoliv říše Německá a Čechy již od r. 800 trvaly, že předce ještě žádný císař Německý neuznal za dobré právo toto i v Čechách si osobovati. Požadavek takovýto musel pobouřiti mysl i nejkliďnějšího muže, jakým líčen je král Václav. Ký tedy div, že se rozbilo vyjednávání o smír, jenž se vedlo v Brně mezi plnomocníkem krále Albrechta, Jindřichem biskupem Kostnickým a plnomocníkem krále Václava, biskupem Basilejským Petrem z Aichspaltu.<sup>3)</sup> Ačkoliv se vyjednávání toto nepodařilo, předce se učinil ještě jeden pokus. Zeť krále Římského, Heřman markrabě Braniborský, jel z Brna přes Vídeň do Št. Hradce, kde král Albrecht počátkem prosince meškal,<sup>4)</sup> a pokusil se tam o smíření. Král Albrecht se naň spoléhal, poněvadž mu nedávno před tím, aby si jen věrnost jeho pojistil, poukázal ročních 300 hřiven-stříbra na Bukovci, za jehož správce byl královským reskriptem v Heilbroně dne 3. prosince 1301 ustanoven.<sup>5)</sup> Nadarmo však. Heřman přidržuje se pevně krále Václava, prohlásil se pro něj veřejně, když jej král Albrecht za návratu z Vídně okolo 19. prosince za podporu proti Čechám po-

1) Tamtéž.

2) V listině Fridricha II. z 27. června 1214 v Ulmu ke Konradovi, biskupovi Brixenskému, čteme: „Ceterum est et indubitatum, quod, quidquid metalli in visceribus terre per totum imperium Romanorum reperitur, de antiquissimo iure imperii fisco nostro attinet et camere imperiali, nisi forte nos ex habundanti gratia nostra alicui fidelium nostrorum inde aliquid conferre velimus“. Bréholles, *Historia diplomatice Friderici secundi II.* Tom. 2. pag. 303.

3) Rýmovaná kronika cap. 73v. Pez, *Sript. rer. Aust.* III. 703.

4) Böhmer, *Kaiserregesten* str. 236.

5) Tamtéž 227. a Riedel, *Cod. Brandenburgensium* I. 259.

žádal.<sup>1)</sup> Roztržka byla úplná, král Albrecht požadoval nazpět bratrovce svého Jana, kterého také obdržel a do rodiny své přijal.<sup>2)</sup>

Takový byl stav věcí koncem roku 1303, bouřné mraky na obzoru, nehotové poměry v Uhrách, v zemích polských a českomoravských však až do této chvíle mír a úcta k zákonům. Jmenovitě na Moravě poměry církevní a společenské šly pravidelným svým způsobem. Koupě, prodeje a darování jsou na denním pořádku. Hejtmanem zemským byl tehdáž Jan z Mezeříče. V hodnosti této setkáváme se s ním od 1300 až do 1308. Předchůdcem jeho byl Raimund z Lichtenburka, první toho jména z rodu svého. S Janem z Mezeříče setkáváme se na darovací listině jakéhosi Velislava z Ořechova z 19. května 1300 pro klášter Velehradský. Klášteru odkázány byly vinice u Ořechova v kraji Hradištském, zahrady zelenářské a ovocné sady. Smil z Hrádku a choť jeho Eva postoupili dne 16. dubna 1301 patronát kostela v Staré Říši kanonii novoříšské. Dne 10. srpna 1301 klášter Svatojakubský v Olomúci prodal čtyry a půl lánů v někdejší vsi a nyní předměstí prostějovském Drozdovicích, vikářům kostela olomúckého Sidlinovi a Orthulfovi za 40 hřiven váhy moravské, aby vystavěti mohl dormitoř a zeď klausurní a aby vyplatiti mohl zastavenou ves Řepčín u Olomouce. Templáři na Tempelsteině, kterým bratří pana Mikuláše z Dobřinska, roku 1298 do řádu vstupující, podily své na Dobřinsku a Petrovicích darem přinesli, nabyli za komtura svého Dětricha r. 1301 jakýchsi blížie neznámých výhod. Z listin těchto vysvítá, že řád také z domácích rodin členy přijímal. I na zalidnění země tehdáž se pamautovalo. Kanovník olomúcký, Dětrich z Fulšteina, postoupil

1) Rýmovaná kronika na uv. m. str. 705 cap. 738.

2) Matthiae Nuewenbúrgen Cronica: „Rex autem Albertus, omnino volens rehabere Johannem, ipsum sibi remissum cum filiis suis, quoque tandem ab ipso occisus est, enutrivit“. Böhmer, *Fontes* IV. 173.

dne 25. listopadu 1301 svému služebníku nebo příteli Kunratovi les k založení vsi Steinbachu podle práva hlubčického, kdež měla býti zřízena dědičná rychta s velikými výhodami. Osada osvobozena na 20 let od daní. Nyní nazývá se osada tehdejší založená Kunčina (Kunzendorf)<sup>1)</sup> Ve větších rozměrech byl les vykloučen a půda vzdělána v krajině okolo Příbora. Bratří Bludo a Jindřich, hrabata z Příbora, potvrdili klášteru Velehradskému listinou ze dne 3. července 1302 les od otce jejich klášteru darovaný, kde již založeny byly Větřikovice (Theodorichsdorf) s 52 lány<sup>2)</sup>. Dne 2. února 1302 potvrdili v Lehnici synové dne 22. února 1296 zemřelého knížete Lehnického a Vratislavského Jindřich a Bolek Jindřich „jakožto knížata Opavští a pánové Vratislavě a Lehnice“ řádu Německému, 1281 od „někdejšího knížete Opavského Mikuláše“ udělené patronátní právo fary krňovské<sup>3)</sup>. Mikuláš nebyl tedy tehdejší již více knížetem, což se úplně shoduje s naším udáním<sup>4)</sup>. K titulu čekanců dostali se oba knížata nejspíše příbuzenstvím svým s králem Václavem II.; Bolek měl za manželku sestru jeho Marketu a kníže Jindřich, man koruny české, pojal za manželku dceru krále Albrechta I. Annu, jejíž teta Jitka byla první manželkou Václava II.<sup>5)</sup> V Strážnici prohlásil dne 8. března 1302 Milota z Benešova se synem svým Tobiášem, jenž byl arcijahnem v okresu hradeckém, a s bratrovcem svým Benešem z Benešova, že daroval klášteru Velehradskému polovici vsi Špachova (Spachendorf) v Opavsku, kterážto slula Leskovec, pokud měla obyvatelstvo slovanské. Dne 14. srpna t. r. přikázal Bludo z Jičina farnímu kostelu v Hnojicích (na alodialním panství Šternberském) desátek

1) Cod. Dipl. Mor. V. 121, 126, 129, 99 a 131.

2) Tamtéž 143. Příštího roku prováděl kolonizaci jihlavský měšťan Eberhard u Smržné v kraji Čáslavském. Na uv. m. 149.

3) Cod. Dipl. Mor. V. 133 a IV. 259.

4) Viz str. 149 tob. díla.

5) Stenzel, Script. rerum Silesiacarum I. 125.

své vsi Pňovic, kde obyčejně sídlíval,<sup>1)</sup> kterážto ves náležela k farnosti hnojické. Tehdejší panenský klášter Novoríšský obdržel půllán s hájem v Jakubově (na panství Jaroměřickém v kraji Znojenském) od držitele tohoto místa Jaroslava, jak potvrzuje to Smil z Grünwaldu v Jakubově dne 31. prosince. Dne 30. března 1303 postoupila Jitka z Hodic kostelu v Želetově k rukou svého bratra Ješka, který tam byl farářem, svůj čtvrtlán v Radoníně u Brtnice, a dne 28. října t. r. koupila abatyše tišnovská od Svora, probošta biskupského kostela v Olomúci, dům v Brně pod Petrovem ležící. Dne 8. prosince 1303 zapsal moravský cůdar Vítek ze Švabenic své manželce Perchtě jakožto obvěno svou ves Moravany v 500 hřivnách, počítajíc hřivnu po 62 groších pražských, naproti čemuž přinesla mu ona věnem tutéž sumu na svém statku Počátkách. Listina byla vložena do desk zemských v Olomúci, první to zaručený příklad tohoto druhu. Na listině v Brně o tom vydané podepsáni jsou za svědky: Jindřich z Rožmberka, nejvyšší komoří království Českého, Tobiáš z Bechyně, nejvyšší maršálek království Českého, pak purkrabí Oldřich z Jindřichova Hradce na Brumově, Filip z Pernšteina na Hodoníně, Veikart z Polné v Brně, Smil z Nových Hradů v Znojmě a číšník moravský, Protiva z Doubravic. Ke konci roku 1303 založili bratří Oldřich a Raimund z Lichtenburka při klášteru Žďárském špitál chudých, darovali na stavbu jeho ves svou Heinrichsdorf (kde?), pak blízkou horu, kde se druhdy na stříbro kutalo, dále z kobylnice svého každý rok desáté hříbě, výtěžek mýta v Chotěboři v Čechách a jakýsi peněžní desátek ze svých statků.<sup>2)</sup>

Dobročinnost středověká však nepéčovala pouze o nemocné a chudé špitály a chudobince, pamatovala také ráda na zdravé, pro kteréž v klášterích zakládány pitancie. Aby

1) Cod. Dipl. Mor. V. 133 č. 145.

2) Tamtéž 147, 151, 164 a 167.

askese co do požívání potravin, zvláště v oněch řádech, jejichž členové jako učitelé, kněží nebo hospodáři namáhavý život vedli, nějak se zmírnila, někteří dobrodinci k rozmnožení nebo k lepšímu upravování klášterních pokrmů učinili zvláštní nadace, které nazvány pitanciemi. Dětrich opat kláštera Lúckého u Znojma založil listinou z 24. června 1302 takovéto zlepšení stravy svou vsí Oblazy a vinicí u Kounic (u Znojma). Uznání a potvrzení této nadace stalo se roku 1303 generálním opatem Swilhermem a generální kapitolou řádu premonstrátského. Další pitancii pro tento klášter založil Zdislav, farář křídlovický; daroval k tomuto účelu na čas svého života polovici svých desátků v dávno již zašlé vsi Řekvicích, která tehdáž náležela k faře křídlovické. Biskup Jan Olomúcký a opat strahovský v Praze potvrdili darování toto; první v Modřicích dne 23. prosince 1303, a druhý v klášteře Lúckém příštího roku dne 8. ledna. Podobná pitance byla také od září 1304 v klášteře Hradištském u Olomouce. Nadace pojištěná byla na osadě Kijově<sup>1)</sup>.

Chceme doložití ještě několik slov o činnosti biskupa Jana V. Biskup tento nebyl činným politicky jako biskup Bruno, nýbrž v prvním roce po svém zvolení oddával se jen svému úřadu pastýřskému. R. 1303 potvrdil darování farního kostela v Tovačově, kteréž se bylo stalo od krále Václava dne 7. dubna 1297<sup>2)</sup>. Dne 17. srpna 1303 potvrdil v Pustoměři premonstrátskému klášteru Geraskému v Rakousích patronat farního kostela v Rancířově v kraji Znojenském, od Smila z Bělkova klášteru darovaný<sup>3)</sup>. Dne 26. září téhož roku obnovil v Modřicích panenskému klášteru Doubravnickému dvě listiny od Olomúckých biskupů

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 142, 161, 162, 168, 169 a 174.

<sup>2)</sup> Tamtéž 148.

<sup>3)</sup> Tamtéž 163. Správnější otisk v Archiv der kaiserl. Akad. 1849 II. 43. Soudíce podle jména „Ranczirov“, které se nalézá v listině již od biskupa Brunona uznané, můžeme za to míti, že osada byla tehdáž ještě slovanskou; nyní je úplně německá.

Roberta a Dětricha v letech 1238 a 1298 vydané. Biskup Robert potvrdil nadaci za jeho doby založenou a biskup Dětrich ji vidimoval<sup>1)</sup>; a dne 16. listopadu 1303 prohlásil v Modřicích, jelikož opat Geraský bratrovci svému Dlugomilovi, jenž byl farářem ve Vrateníně, ves Spitice u tohoto místa ležící, na tak dlouho, pokud by byl farářem, k užívání postoupil, že toto obročí může býti po svém uprázdňení opět obsazeno od mnichů kláštera Geraského, k němuž druhy náleželo<sup>2)</sup>. Pohříchu pokojná činnost biskupova a klidný vývin společenských poměrů na Moravě byly ihned na mnoho let přerušeny. Uhry zavdaly k tomu nejdříve podnět.

Známo je nám, že se král Albrecht pevně odhodlal, podle vůle papežovy krále Ladislava V. i zbrojnou mocí z Uher ve prospěch Karla Roberta vypuditi. Nyní přišla doba, aby záměr tento byl proveden. S králem Německým rozloučili jsme se ve Vídni. Již zde byl zajisté přesvědčen, že Václav v nastávajícím boji nebude bez spojenců. Heřman Braniborský přidržoval se již rozhodně krále Českého, taktéž rozhodně stál při něm syn krále Adolfa, choť zemřelé princezny Anešky hrabě Ruprecht Nasavský, pak markrabě Ota se šípem, který od krále Václava obdržel některá saska města v zástavu. Aby se také ještě jiná knížata k Čechům nepřidali, král Albrecht vydal se počátkem roku 1304 z Vídně co nejspěšněji do západních Němec. Kromě toho chtěl shromáždit pomocné sbory z Elsasska a Švábska. Dne 8. března 1304 setkáváme se s ním v Pasově, kde jménem synů svých Rudolfa a Fridricha uzavřel s knížaty Dolnobavorskými Otou a Štěpánem spolek hlavně proti Čechům

<sup>1)</sup> Tamtéž 163 a 82. Listina od biskupa Roberta vydaná (Cod. Dipl. Mor. II. 343) zdá se býti nesprávně datována. Uvedená indikce IX. a rok pastýřování biskupova XXXVIII. nehodí se k uvedenému datování 1238. Třicátý osmý rok pastýřování biskupa Roberta připadá na rok 1239, kdy byla indikce XII.

<sup>2)</sup> Tamtéž 165. Archiv der kais. Akad. II. 44.

čelící<sup>1)</sup>. Potom navštívil Špýr, Kostnici, Basilej a j. v. vyhledáváje všady přátele a spojence, až dne 1. července přišel do Frankfurtu a odtud měšťanům bukoveckým vydal nařízení, aby 300 hřiven, které měli Heřmanovi, markraběti Braniborskému ročně odváděti, tentokráte doručili sestře jeho Anešce, kněžně Saské<sup>2)</sup>. Albrecht snad v ustanovení tomto spatřoval vnaidlo, aby Sasko nepřidalo se k Čechám jako Braniborsko, jenž za to mělo býti potrestáno. Vábení takovéto však nespomohlo; o několik měsíců později sbory saské stály v řadách českých. Naproti tomu Albrecht získal hraběte Eberharda Virtemberského.

Abý nabyt také pevné podpory ve východních Čechách a na Moravě, psal král Albrecht duchovním a světským velmožům uherským a uznanému, od papeže podporovanému králi Karlu Robertovi, že brzy z Neuburku přímo na Moravu postoupí, aby tedy co nejvíce ozbrojeného lidu k vojsku jeho do Rakous vypravili<sup>3)</sup>, kteréhožto vyzvání sám ihned musel želeť. Nařízení synovi, knížeti Rudolfovi, aby králi Václavovi válku vypověděl<sup>4)</sup>, bylo jen přirozeným následkem poměru, jaký mezi oběma králi panoval.

Zatím král Václav staraje se o obranu sebral četné voje ze všech svých spřátelených a poddaných zemí<sup>5)</sup> a ustanovil Heřmana Braniborského na čas své nepřítomnosti správcem země<sup>6)</sup>. Král Václav hodlal hned okolo letnic

<sup>1)</sup> Kurz., Oesterreich unter den Königen Ottokar und Albrecht I. D. I. str. 272 pozn.

<sup>2)</sup> Böhmer, Kaiserregesten str. 238.

<sup>3)</sup> Emler, Regest. pag. 870.

<sup>4)</sup> „Rex Romanorum Albertus missis duci Austrie, Rudolfo, filio suo, nuntiis, precepit, ut pacis, diffidationem ac contradictionem regi Bohemie demandaret“. Cont. Zwetlen tertia ad an. 1304. U Pertze IX 660.

<sup>5)</sup> Eberhardi Ratisbonen Annal. (mylně) k roku 1300. U Pertze XVII. 600.

<sup>6)</sup> Chron. Aul. reg. cap. 68. Dobner, Mon. V. 136 „prefecit Capitaneum“.

počítí válku proti Albrechtovi, nežli by tento přípravy své dokonat. Tu však přinešeny z Uher zlé noviny. Nezkoušeností a nečinností mladého krále Ladislava V., snad také jeho rozmařilostí se stalo<sup>1)</sup>, že strana odpůrce jeho ode dne ke dni tou měrou rostla, jako přívrženců jeho ubývalo. Zvláště ta zpráva způsobila veliké pohnutí, že krále Karla přidržuje se i Matiaš Csák, který byl teprve nedávno pro své zásluhy o nového krále župou Trenčinskou dědičně odměněn a že strana Karlova i sídlo královo, hrad Budínský, obléhá<sup>2)</sup>. Mluví-li se o stranách uherských, nesmí se tím vrozumívati snad pevně zřízená řada stoupenců Ladislavových nebo Karlových pod tím nebo oním náčelníkem; nebyloť nadšenosti ani pro jednoho ani pro druhého, každý za všeobecného zmatku pachtil se jen za svým vlastním prospěchem, neboť ačkoliv v zemi byli dva králové, předce žádný z nich nepožíval moci královské<sup>3)</sup>. Za štěstí tedy se může pokládati, že mocní hrabata z Kyseku s rozsáhlými

<sup>1)</sup> Chron. Aul. Reg. cap. 84. Dobner, Mon. V. 169. Lehkomyslný život mladičkého krále byl asi hlavní příčinou, že duchovenstvo uherské tak jednohlasně proti němu se prohlásilo. Vysvitá to z žádosti uherských biskupů ke králi Albrechtovi, aby biskupy, „qui in merore et tristicia positi, in opprobrium ordinis clericalis coguntur mendicare“ zbavil otrockého jha faraonského. Fejér, Cod. Dipl. Hung. VIII. 7 vol. supplement. pag. 375 a 376.

<sup>2)</sup> Fejér, Cod. Dipl. Hung. VIII. 1. p. 116 „eo tempore, quo Carolus erectis vexillis infidelium nostrorum contra nos processit, et nobis (píše král Ladislav V.) Budæ existentibus ipsam civitatem circumvallatam destruere nitentur“. Odpadnutím tímto byli při dvoře královském tím více překvapeni, jelikož se vědělo, že by Matiaš, kdyby nová vláda byla dosazena, přišel o svůj dar. Přičít se zákonu za Ondřeje III. dne 22. února 1291 potvrzenému, kterým určitě bylo ustanoveno, aby se žádná župa v zemi ani laikům ani duchovním dědičně nepropůjčovala“. Endlicher, Monumenta Arpadiana „Andree regis Decretum“ č. 2. pag. 615.

<sup>3)</sup> Thurocz, Chron. Hung. cap. 85. „Una pars regni Carolum, altera Ladislavum regem appellabant, nomine tantum, sed non re vel effectu regiminis seu potestatis“. Schwandtner, Script. rer. Hung. I. 194.

svými statky při hranici rakouské a pak větší část měst ještě Ladislava V. se přidržovali<sup>1)</sup>. Okolností touto usnadněno bylo velice rozhodnutí krále Václava, vyhověti prosbě syna svého a vydati se z jara 1304 s vojskem do Uher<sup>2)</sup>. Byl to každým způsobem podnik odvážný, jelikož nepřátelský vpád krále Německého bylo denně očekávati. Práví se, že láska otcovská při této výpravě rozhodovala<sup>3)</sup>; může býti; ale kdož pak by mohl popírati, že královský rádce, biskup Petr z Aichspaltu, jenž tehdy byl při osobě králově, položil také politický důvod na váhu lásky otcovské? Uhry osvobozením syna ponechány svému osudu, aby veškera síla byla pohotově proti králi Albrechtovi.

Návrhy, jak by se mělo jednati, jak by osvobozen byl králevic Václav, který skutečně v nebezpečení se nalezal, když nový městský sudí v Budíně Ladislav, syn Vernerův pro Karla se prohlásil a část měšťanů budínských pro něj získal a jak by se při tom ještě nějaká, také do budoucnosti účinná výhoda dala získati, návrhy o tom ujednány v Brně v měsíci květnu 1304 s nejvyšším kancléřem. Návrhy tyto svědčí o pravém porozumění nejen panujícím poměrům, nýbrž také uherskému smýšlení a slouží ke cti kancléři Petrovi, biskupovi Basilejskému a to tím více, že biskupovi bylo kromě této po vítce politické práce, provésti ještě s králem v posledních dnech měsíce května v Brně jiná do poměrů společenských v zemích česko-moravských hluboko zasahující nařízení a opatření. Sem náleží především

1) Rýmovaná kronika cap. 740. Pez, Script. rer. Aust. III. 716.

2) Král Václav již asi ke konci měsíce března Prahu opustil a do Brna, jak pravidelně každého jara činival, se vydal, jelikož biskup Jan Pražský v žalobě pro poplpení statků církevních již den 5., 6., 7. a 8. dubna uvádí, kdy „post exitum vestrum“ Brod Český a 12 na blízku ležících osad od pana Hynka Berky bylo poplpeno, což by se bylo za přítomnosti královny v zemi zajisté nestalo. Emler, Reg. p. 859.

3) Chron. Aul. reg. cap. 68. Dobner, Mon. V. 136. „Pater estuaret desiderio videndi filium. timens etiam, ne ei aliquod eveniret periculum“.

dne 23. května 1304 v Brně provedené kodifikování a potvrzení jistých pravidel, která konšel obou měst pražských Starého i Nového zároveň k tomu účelu vydali, aby pojistili výhody z obchodu v Praze všem poplatným poddaným nejen českým, nýbrž i moravským proti cizím obchodníkům, kteří svými obchodnickými způsoby a úskoky počali již býti obtížnými<sup>1)</sup>. Předcházely zajisté všeliké uvažování a porady, nežli tato obchodní výsada a pokuty na rušitele její ustanovené došly potvrzení. Rozšíření dostalo se jí královským nařízením z Litoměřic dne 22. února 1305 tím, že kupcům řezenským dovoleno, aby směli po čtrnácte dní v zemi obchod vésti, s tím však vymíněním, aby za prodané zboží vyváželi jen pražské denáry, ale ne větší mince zlaté a stříbrné; k vymáhání dluhů však nebyla žádná lhůta ustanovena<sup>2)</sup>. Neméně důležitá a pro stav věci charakteristická byla dne 21. května v Brně podepsaná listina. Obsahovalaf úřední potvrzení veškerého zboží, jakož i práv a svobod zamilovaného kláštera králova, cisterciáckého kláštera na Zbraslavi u Prahy<sup>3)</sup>. Takovýto skutek křesťanská knížata středověká považovali vždycky za dílo bohulibé, jemuž se dostane požehnání, a král Václav potřeboval vyšší pomoci ve válce nastávající. Třetí v Brně dne 24. května podepsaná listina je druhu soukromého. Král Václav prodal fojtství městyse Kralic v kraji Olomúckém s rychtou v blízké vsi Hrdibořicích a s příslušenstvím: mlýnem, lázněmi, krámy masnými a soukennými atd. dědičně jakémusi Ebronovi z Kralic za 100 hřiven stříbra<sup>4)</sup>.

1) Cod. Dipl. Mor. VII. 785. Hlavně tím ustanovením, že zboží jednou vyložené, musí se na místě prodati, působilo se k větší láci. Obsírněji o této výsadě v dějinách kulturních.

2) Emler, Reg. pag. 874.

3) Tamtéž 866.

4) Cod. Dipl. Mor. V. klade tuto listinu na str. 173 k roku 1304 a na str. 186 k r. 1305. Že první datování je správné, vysvitá z léta panování a z indikce: „Indictione II., anno reg. Boh. VIII., Polonie vero IV.“

Král vyřídív záležitosti nahoře uvedené dal se s vojskem svým na pochod, provázen jsa v dějinách českých často jmenovaným Hynkem z Dubé<sup>1)</sup>, který byl tehdy nejvyšším purkrabím. Zdali král Václav ještě před odchodem vyslal kancléře svého biskupa Petra s listy do Francie, aby si od spojence svého krále Filipa IV. pomoc před rokem slíbenou vyžádal, a tím způsobil útok na krále Albrechta, aby pozornost jeho od Čech k Rýnu byla odvrácena, o tom bychom pochybovali, jelikož Petr ještě dne 22. září 1304 nalézá se při osobě králově<sup>2)</sup>. Spíše bychom soudili, že říšský kancléř meškal při králi, když vojsko česko-moravské zmocnivši se zradou tvrze Mikulovské, již držel Jindřich z Liechtensteina<sup>3)</sup>, přítel Rakouského knížete Rudolfa, překročilo v měsíci červnu 1304 hranice uherské. Král překvapiv zde nenadálým svým příchodem nepřátele, táhl rychle mimo Prešpurk po levém břehu dunajském, čímž se vyhnul pánovi z Trenčína a překročiv Dunaj u Parkány dobyl Ostřihomu a dal toto středisko oposice vyplniti<sup>4)</sup>. Přitrhnuv pak k Budínu požadoval, aby syn do-

1) Cod. Dipl. Mor. V. 206.

2) Emler, Reg. pag. 871 a 872. Listina pro Pátu z Potenšteina strany města Boru (v kraji Plzeňském).

3) Viz str. 131 ssl. toh. díla k r. 1295. Rýmovaná kronika cap. 740 na uv. m. 718. Zde se dále vypravuje, že byl Jindřich, když seděl u stolu, od jednoho Čecha zajat. Ale jak nabyl svobody, o tom kronika mlčí.

4) Dobu „mense Iunio“ udává Chron. Aul. Reg. 136. O vylpení Ostřihomu zpravuje nás ohrazení, které kapitola ostřihomská o škodě podala kapitole jagerské v den všech svatých tedy dne 1. listopadu 1304. V tom čte se (Fejér, Cod. Dipl. Hungar. VIII. 1. str. 170): „Venceslaus, rex Bohemorum, volens obtinere potentialiter, quod iure non potuit, totam potentiam regni sui movit intravitque regnum Hungariae, et in portu Kokoth nefandissima castra sua fixit, ut praedictum filium suum violenter in regem Hungariae faceret coronari. Ubi transiens Danubium, fugato venerabili patre, domino Michaële archiepiscopo, de castro et de ecclesia Strigoniensi, confractis portis castri et foribus beati Adalberti (kostel biskupský) destructis, intravit came-

stavil se před něj se všemi odznaky korunovačními. Uhři netušili účel tohoto zvláštního požadavku a tak palatin Štěpán Erneyi (?) a ostatní přítomní magnáti k němu svolili. Na estradě bohatě ozdobené oba králové se objali, načež beze vší okázalosti postarali se o uschování korunovačních, Maďarům posvátných klenotů, dobře věduce, kdo je má ve své moci, že za pravidelných poměrů považován je za krále Uherského. Král Václav pozdržev se v Budíně jen několik dní vrátil se do Čech již ne více sám, nýbrž se synem svým, s uherskými klenoty korunovačními a s městským sudím budínským Ladislavem Wernherem, jenž mu sloužil za rukojmí. Vojsko vracelo se přes Marcheck a pak přes Dyji strádajíc mnohými svízeli, ne tou měrou útoky knížete Rakouského Rudolfa, jako nesnesitelným vedrem, jemuž hlavně mnoho koní podleho<sup>1)</sup>. Počátkem měsíce srpna oba králové zajisté již byli v Praze<sup>2)</sup>, poněvadž zde král Václav dne 15. srpna 1304 se spojenci svými z Polska, Mišně a Braniborska odbyval porady. O sjezdě tomto dovidáme se ze stížnosti Pražského biskupa Jana na hubení a plnění biskupských statků, které se bylo stalo

ram, sive Sacristiam ipsius ecclesiae cum magna multitudine nefandorum, in qua quidem camera thesaurum depositum, vasa sacra, ornatus ad cultum divinum praeparatos, privilegia, literas tam nobilium regni, quam ipsius ecclesiae, quae privilegia post beatum regem Stephanum per diversos reges successive data fuerant . . . cum aureis bullis confecta, quaedam cum cereis . . . destruxisset, laniasset, aut secum detulisset pro suo libito voluntatis . . . pro eo, quod ipse Praepositus et Capitulum contra sententiam Romani Pontificis prius latam, eidem Venceslao et filio suo, violenter introducto, noluerunt obedientiam et reverentiam tanquam regi congruentem, exhibere“ etc.

1) Cont. Zwetlen tertia ad an. 1304. U Pertze IX. 660. Rýmovaná kronika cap. 740. Pez, Script. rer. Austr. III. 717. Thurocz cap. 85. Schwandtner na uv. m. 194 Annal. Colmarien maiores ad an. 1304. U Pertze XVII. 230. „Annus hic calidus fuit, et nullus hominum recordabatur, annum tante caliditatis extitisse“.

2) Chron. Aul. Reg. 136 uvádí výslovně měsíc srpen.

za nepřítomnosti královny od počátku dubna. Jindřich Berka z Dubé, pak jakýsi Dětrich, Kunrát ze Starých Hradů a jiní prohlášeni tu za rytíře loupeživé, jenž bratra biskupova Martina, který byl purkrabím na jedné tvrzi, zajali a i soudu pražskému poslušnost odepřeli. V Lokti, Českém Brodě a na statech biskupských kolem Prahy ležících způsobili velikou škodu. Jmenovitě sháněli se po koních na rozličných dvořích biskupských chovaných, tak že se podobá, jako by byli koně nebrali pro sebe, nýbrž proto, aby jimi ve válce právě počínající konati mohli králi služby vydatné<sup>1)</sup>. Můžeme-li souditi podle stížností biskupových, nový královský hejtman Heřman z Braniborska měl v Čechách asi málo moci.

Nyní byl čas mysliti do opravdy na odchod kancléře říšského. Mohlť králi Filipovi dodati výsledky porad z dne 15. srpna a tedy již hotový plán válečný a mohl s ním pojednati a ustanoviti útok na krále Albrechta. Neštěstí však tomu chtělo, že byl biskup Petr, který, jak praveno, teprve po 22. září 1304 Prahu opustil, na silnici Curwalské od hrabat Viléma z Monfortu a Rudolfa z Werdenbergu, pána na Sargansu a od čtyř rytířů a žoldnéřů jejich přepaden, o své koně a zavazadla oloupen a zajat<sup>2)</sup>. Zdalíž oba hrabata nedopustili se tohoto násilnictví, aby králi Římskému se zavděčili? Donutilť biskupa, aby jim vydal psaní, z nichž seznali plány krále Českého<sup>3)</sup>, a jelikož tímto způsobem poselství ke králi Francouzskému se nedostalo, zmařen také naprosto účel jeho, aby totiž král Albrecht musel se proti Francii brániti. Jak dlouho biskup Petr ostal v zajetí, není nám známo. Dlouho asi to nemohlo trvati, jelikož se s ním brzy setkáváme při dvoře Klimenta V.,

<sup>1)</sup> Emler, Reg. pag. 858 až 861 podle Palackého, Formelbücher.

<sup>2)</sup> Annal. Colmarien maiores ad an. 1304. U Pertze XVII. 230. Další doklady v Koppovi na uv. m. III. 200. Také to vysvitá z breve papeže Klimenta V. z 25. prosince 1306. Böhmer, Kaiserregest. str. 344.

<sup>3)</sup> Zřejmě z uvedeného breve z 25. prosince 1306.

ježž lékařským svým uměním z nebezpečí života vytrhl<sup>1)</sup>, a za to od papeže povýšen byl dne 10. listopadu 1306 na uprázdněný arcibiskupský stolec v Mohuči. Krále svého, jemuž byl tolik let sloužil, nikdy více nespatriil. Ti, kdo byli biskupa zajali, donuceni církevními kanony k nahrazení škody a ke kajicné pouti do Říma<sup>2)</sup>, arcibiskupu Petrovi pak uloženo po letech od papeže Jana XXII., aby královně České Elišce navrátil ostatky svatých pocházející z domácího pokladu králů Českých, jmenovitě však hlavu sv. Markety<sup>3)</sup>.

Když král Václav okolo 15. srpna se spojenci svými v Praze se radil, král Albrecht táhl již na Čechy. Opustiv dne 20. srpna Norimberk, překročil brzy na to u Řezna Dunaj a 8. září ležel táborem již u Lince, kdežto syn jeho kníže Rudolf dne 24. srpna uzavřel u Prešpurku s Karlem Robertem spolek na výboj a odboj, k němuž téhož dne přistoupili dva arcibiskupové, 4 biskupové a 11 magnátů, poskytnouce knížeti vojsko alespoň 50.000 mužů silné<sup>4)</sup>. Karel Robert navrhl a Rudolf přijal tyto podmínky: „Pakli Rudolf opět se zmocní uherských korunovačních klenotů, které král Václav do Čech s sebou odvezl, musejí býti bez prodlení vydány Karlu Robertovi. Déle nežli do sv. Michala (29. září) nechtějí Uhři (z nichž byla většina pohanských a kočovných Kumánů) podle svého starého obyčeje v poli setrvati, neboť pak by stěží pro koně své píce sehnali. Vojsko uherské ostane nerozdělené pohromadě a nesmí

<sup>1)</sup> „Petrus, Basiliensis episcopus . . . Clementem papam curaverat a fluxu reumatis et sanguinis, quod nullus medicorum facere potuit“<sup>4)</sup>. Chron. Sampetrinum v Annalech Reinhardtsbrunn. str. 235.

<sup>2)</sup> Breve z 25. prosince 1306 Böhmer, Kaiserregesten str. 344.

<sup>3)</sup> Dudík, Iter Romanum II. 106. Breve z 11. října 1327.

<sup>4)</sup> Fejér, Cod. Dipl. Hungar. VIII. 1. pag. 166. Podmínky uherské známy jsou nám z Kurze, Oesterreich unter den Königen Ottokar und Albrecht I. Díl I. str. 273. Listina otištěna je u Fröliche, Diplom. sacrum ducatus Styriae, inter Seccoviensia č. 135 a u Praye, Annal. rer. Hungar. pag. 378.

býti nikdy mezi Němce vřaděno. Jelikož Uhři slouží jen za kořist, stane se všecko majetkem jejich, co do rukou jejich padne, ani lidi nevyjímaje; podle své libosti mohou kořist na místě prodati, nebo ji domů s sebou odvéztí. Co by s Němci společně ukořistili, to budiž spravedlivě rozděleno. Budou-li v městech a po osadách něco kupovati, musí se jim zboží levně počítati. Pohané mohou své bohoslužby podle obyčeje svého bez překážky konati.“ Kníže Rudolf, mnozí šlechtici rakouští a města Prešpurk, Vídeň, Heimbürg a Nové Město podepsali tuto, může se říci, strašnou smlouvu a jen to si vyhradili, aby kořistění smělo počítí teprve na půdě nepřátelské<sup>1)</sup>.

Za takovýchto, opakujeme, hrozných podmínek, vtrhlo ještě v srpnu 50.000 po kořisti dychtících, z větší části pohanských jezdců přes Moravu a Dyji. Přes 20.000 těchto jezdců zvolili si s mladistvým králem Karlem Robertem krajinu u Znojma za dějiště svých činů hanebných<sup>2)</sup>. Zde při samé hranici rakouské ležela u řeky Dyje mala tvrz Jaroslavice (nyní od Němců obydlená a Joslowitz zvaná) s opevněným kostelem; hradby však byly ze dřeva. Sem za tyto ochranné hradby shlukly se jmenovitě ženy z místa a z okolí s majetkem svým. Jsouce od nepřátel kolkolem obklíčeni a věduce, kterak nepřítel se zajatci ukrutně a hanebně nakládá, odhodlali se v kostele samém na život a na smrt se brániti. Uhři však dřevěné hradby zapálili a tak ženy ubohé a kdo s nimi za hradbami se nalézal, raději v plamenech zahynuli, nežli by se byli vzdali netvorům uherským. Způsobem takovýmto zahynulo 700 lidí<sup>3)</sup>. A s těmito netvory, jenž pro zábavu hlavy padlých nepřátel na svá kopí nabodávali a mrtvol malých dítek za

<sup>1)</sup> Kurz t. 273. Fejér, Cod. Dipl. Hungar. VIII. 1. 158.

<sup>2)</sup> Cont. Zwetlensis tertia ad an. 1304. U Pertze IX. 660.

<sup>3)</sup> Až na naše doby zachovalo se v Jaroslavicích podání o tomto hrdinství. Obšírně o něm vypravuje Rýmovaná kronika na uv. m. str. 718 ssl.

sedla užívali, spolčen byl pan Jindřich z Liechtenšteina, jenž si vyžádal od knížete Rudolfa, aby dobytí směl pro sebe tvrze Mikulovské a aby Břeclavsko, v němž statky jeho se rozkládaly, od Kumánů bylo ušetřeno. Mikulova sice dobyl, jelikož posádka česká na odpor se nepostavila, ale Břeclavsko proti spustošení neuchránil. Kumani, kteří zde na Moravu vpadli, zajížděli až k Brnu a opakovali, co se bylo stalo v Jaroslavicích, v Ivančicích, kteréžto městečko náleželo k panství Krumlovskému v kraji Znojemském. Také zde obyvatelstvo hledalo ochrany za hradbami kostelními, jmenovitě v pevné věži; ale Kumani věž zapálili a tak obyvatelstvo zahubili<sup>1)</sup>. Obyvatelstvo venkovské voděno jako dobytek na trh nebo hnáno do Uher<sup>2)</sup>. Dělo se tak podle smlouvy, že všeliká kořist, tedy i zajatí lidé, náleželi Kumánům.

Zatím král Albrecht, který jak nám známo, počátkem září tábořil u Lince, povolal k praporům svým kde jaké vojsko, načež dne 8. září 1304, když nabyl jistoty, že syn Rudolf je na blízku, postoupil přes Dunaj proti Čechům až k Cáhlovu<sup>3)</sup>. Současně Vladislav Lokýtek, kandidát trůnu polského, jenž právě žil u dvora Karla Roberta, překročil se žoldnéři královského palatina Omoda Karpaty ze

<sup>1)</sup> Chron. Aulæ Reg. Dobner, Mon. V. 142. Pešina, Mars Moravicus pag. 390. „Provinciam Bredslaviensem, quam alias Rudolfus, tanquam amicam, servari intactam decreverat, grassarentur imaniter“, což se dá vysvětliti z postavení pana z Liechtenšteina ke knížeti Rudolfovi.

<sup>2)</sup> O nelidskosti Kumánů vypravují Annales Eberhardi Ratisponen (u Pertze XVII. 600): „Cumani abscissis manibus et pedibus puerorum christianorum et eis in salina confectis, eos inhumaniter comederunt“, což je zajisté přehnáno; správné je naproti tomu, co vypravuje Cont. Zwetlensis tertia (u Pertze IX. 660): Cumani . . . predaas hominum pecorumque obdlexerunt maximas, et nec sexui nec etati parcentes, in christianos et maxime in feminas facinora impudentissima exercuerunt.

<sup>3)</sup> Cont. Zwetlen tertia ad an. 1304. U Pertze IX. 660.

župy Zemenské, dobyl několika pevných míst v nynější západní Haliči, jmenovitě Vislice a otrásl tak v těchto končinách vrchním panstvím českým nebo při nejmenším získal si oporu k dalším podnikům<sup>1)</sup>. Za shromáždění vojska říšského ustanoveny Budějovice<sup>2)</sup>. Kníže Rudolf Rakouský a král Karel Uherský táhli přes Gmünd a Vitoraz. Když koncem září spojili se s vojskem německým, král Albrecht mohl se osobně přesvědčiti o pravdivosti stížností na svěřepost Kumánů, kteří nedělajíce rozdílu mezi zemí přátelskou a nepřátelskou, plenili a loupili, co jen kde mohli uchvátiti. Pouze na statech kláštera Třebíčského bylo prý 27 osad vypáleno a spustošeno a na jižní Moravě 6000 lidí buď povražděno nebo do zajetí odvedeno<sup>3)</sup>. Hrabiví pohané právě se chystali, jako by byl čas služby jejich již vypršel, pod vojvodou Sedmihradským Vavřincem s loupeží svou domů odjeti, když král Albrecht, pohnut jsa hlavně prosbami Jana V. biskupa Olomúckého, se odhodlal alespoň zajaté křesťany osvoboditi. Proto vypravil hraběte Menharta z Ortenburku se značným oddílem vojska, kterýž netvory tyto u Rohů, dne 2. října u kláštera Altenburského, pak u Eggenburku a Kuenringu dohonil, rozprášil a zajaté osvobodil<sup>4)</sup>. Koncem měsíce října byla západní Morava od této válečné metly osvobozena, kdežto Čechám bylo ještě úpětí pod ranami vojska nepřátelského. Neboť jelikož podzim se již přiblížil, a král Václav více na obranu pevných míst nežli na bitvu v otevřeném poli pomýšlel<sup>5)</sup>, král Albrecht postoupil proti Kutné Hoře, jejíž pokladů velice byl žá-

<sup>1)</sup> Annal. Polonorum ad an. 1304. U Pertze XIX. 654. Lokýtek pamatoval také později na služby od Omodea prokázané. Fejér, Tomi VIII., volumen VII. supplement. pag. 379.

<sup>2)</sup> Emler, Reg. pag. 871, psaní Rudolfa, falckraběte při Rýně.

<sup>3)</sup> Pešina, Mars Moravicus pag. 391 podle rukopisu trebičského.

<sup>4)</sup> Cont. Zwetlen tertia. Pak Cont. Sancruen tertia ad an. 1304. U Pertze IX. 661 a 733. Rýmovaná kronika cap. 743 na uv. m. 725 ssl.

<sup>5)</sup> Annal. Colmarien maiores ad an. 1304. U Pertze XVII. 231.

dostiv, a dne 18. října ji oblehl. V městě veleli pánové králi Václavovi věrně oddaní Jindřich z Lípy a Jan ze Stráže. Udatná posádka, sesílena jsouc horníky domácími a jihlavskými<sup>1)</sup>, odhodlána byla města ze všech sil svých hájiti. Před očima nepřitele byly od kovkopů k tomu vyvíčených nové náspy zhotoveny. Podobalo se, že nastává dlouhé obležení, ale zima byla za dveřmi a všecko nutilo krále Albrechta, aby si popíli. Když tedy potok kolem tekoucí od prachu ze strusek a rozličnými reagenciemi, jakých se užívá k vylučování stříbra, byl otráven, a lidé po požití této vody zmírali a dobytek hynul, král se rozhodl metáním ohně do města posádku ke vzdání se donutiti. Bylo však již pozdě na tento prostředek<sup>2)</sup>, jelikož vojsko české, jehož jádro stálo pod markrabětem Braniborským u Nimburka, stahovalo se ke Kolínu, tak že vojsku císařskému hrozilo nebezpečství, aby nebylo zaskočeno. Ke všemu ještě nastoupila po parném létě náhle tuhá zima a s ní nedostatek potravin<sup>3)</sup>. Okolnosti tyto přiměly Německého krále, že již pátého dne, tedy dne 22. října od obléhání upustil a zpáteční tažení nastoupil, aniž by však zapomněl na starý obyčej, pasovati na rytíře, kdo se ve výpravě této, která se sice nepodařila, vyznamenali. Letopis vypravuje, že povýšení tohoto dostalo se padesáti panošům<sup>4)</sup>, a že král vždy ještě na bitvu pomýšleje, prvního dne po silnici humpolecké nebo jihlavské jeu dvě míle ustoupil

<sup>1)</sup> Rýmovaná kronika cap. 744. Pez na uv. m. 730.

<sup>2)</sup> Cont. Zwetlen tertia t. „Chuttnam facile (Albertus) obtinisset tunc adventus sui initio; sed dux Wawariæ, Otto, qui et ipse in comitatu et auxilio suo erat, ipsum sub pietatis specie avertit, ne videlicet innumera hominum milia incendio, per quod solum acquirenda erat, perirent. Hoc autem ducis consilium suspectum fuit per consequens factum“.

<sup>3)</sup> Annal. Colmarien maiores ad an. 1304 et 1305. U Pertze XVII. 230 a 231.

<sup>4)</sup> Rýmovaná kronika cap. 746. Pez t. 732.

a pak stany rozbil, ale jen jeden den odpočívati mohl. Což pak byl přicházejícím vojskem českým k prospěchu donucen? Máme za to, že tomu tak bylo, poněvadž přes vánice a závěje v den Všech svatých, tedy již dne 1. listopadu, vstoupil na území rakouské. K cestě 30 až 35 německých mil potřeboval tedy 8 až 9 dní; to byly pochody urychlené a ty nedějí se bez potřeby. Dalimil málo vážený zajisté s pravdou vypravuje, že „Švábové o překot z Čech prchali“ a že jim Dětoch z Hořepníka, pak Jan ze Stráže a Jindřich z Lípy citedlnou škodu způsobili<sup>1)</sup>, ale že také Čechové za tohoto pronásledování „jako čeští vojíni činívají“ zvláště klášterní a duchovní statky plenili<sup>2)</sup>. Král Karel Robert a jeho Uhři oddělili se již dne 27. října od vojska německého a táhli zpět bohužel zase Moravou, vojsko německé ubíralo se přes Jihlavu<sup>3)</sup>.

Již několikráte měli jsme příležitost poznamenati, že větší nebo menší hojnost listin z některé doby je měřítkem pro její dějiny. Čím klidnější doby má některá země nebo národ, tím hojnější jsou listiny, poněvadž v takových dobách život společenský — a z tohoto má původ větší část zachovaných listin — rychleji proudí a proto více příležitosti k zaznamenávání uzavřených smluv poskytuje. V dobách válečných, panuje-li nejistota, vážnou všeliké soukromé obchody a listin je méně. Pravda zkušenosti této potvrzena je úplně smutným ano hrůzným rokem 1304 na Moravě. Ani osm listin nezachovalo se až na naše doby z tohoto krvavého roku. Sem náleží od nás již připomenuté tři královské listiny z Brna ze dne 21., 23. a 24. května a dvě

<sup>1)</sup> Dalimilova chronika cap. 97. Vydání Hankovo, v Praze 1851, str. 160.

<sup>2)</sup> „Post recessum regis Alberti Bohemi secundum morem suum omne pondus belli in bona claustrorum et ecclesiarum convertunt“. Chron. Aulæ Reg. na uv. m. pag. 144.

<sup>3)</sup> Rýmovaná kronika cap. 746. Pez t. 733. Nazývá místo, kde se vojska oddělila, Purdnicz (?).

Olomúckého biskupa Jana V., ale hned z prvního čtvrtletí. Dne 23. ledna 1304 potvrdil totiž biskup na tvrzi své Pustoměřské přenešení farních práv a celé dotace kostela sv. Jana za městem Jihlavou ležícího skrze biskupa Brunona r. 1257 ke kostelu sv. Jakuba v městě, který r. 1230 dostal se klášteru Židlochovickému a r. 1591 klášteru Strahovskému<sup>1)</sup>. A dne 15. března schválil taktéž na Pustoměři patronát kostela v Hlinsku u Lipníka, od Pardusa z Hlinska klášteru Hradištskému darovaný<sup>2)</sup>. Kromě toho známo je nám ještě, že olomúcký arcijahen Ranožír a kanovník Ludko taktéž z Olomúce vidimovali dne 25. února 1304 obdarování biskupského kostela olomúckého vsí Krčmany u Olomúce, které byl Beneda z Dubičska okolo roku 1266 učinil, biskup Bruno za zvláštních slavností na zelený čtvrtek v kostele biskupském přijal a dne 2. června podpisem svým stvrdil<sup>3)</sup>. Podobně dalo se i v Čechách; také tam vázl všeliký obchod a král sám po odchodu svém z Brna vydával teprve v září a listopadu nové listiny. Dne 22. září vyznává král Václav v Praze, že s panem Pítou z Potenšteina směnil za polovici tvrze jeho Litic královskou ves Bor v kraji Plzeňském, a dne 11. listopadu prohlašuje taktéž v Praze, že panu Lvovi z Konecchlumu za tvrz jeho Broda u Jičína se 100 lány propůjčil v náhradu dědičné svou ves Štítary se 16 vzdělanými a 8 nevzdělanými lány, s dědičnou rychtou a jinými požitky. Říšský kancléř Petr, o němž víme, že byl na své cestě do Francie zajat, byl dne 22. září, jak vysvítá z podpisu jeho, naposled při osobě králově<sup>4)</sup>.

Obecné smýšlení po výpravě bylo rozhodně nepřátelské proti králi Albrechtovi a příznivé králi Václavovi. Ve výpravě této spatřována jen nevděčnost a lakomost Německého

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. VII. 784.

<sup>2)</sup> Tamtéž V. 171.

<sup>3)</sup> Tamtéž 170 a III. 382.

<sup>4)</sup> Emler, Reg. pag. 871 a 872.

krále<sup>1)</sup>, a zapomínalo se naprosto, že vlastně Bonifác VIII. byl tím pravým popuzovatelem. Neboť když král Václav byl korunován na krále Českého a syn jeho na krále Uherského, mlčela říše Německá, mlčel její král Albrecht, ano Albrecht veřejnou listinou zaručil Václavovi državu polskou, což bylo všeobecně známo<sup>2)</sup>. Nyní však Bonifác VIII. vystoupil na jeviště a všechno se změnilo. Mnozí knížata obrátili se rozhodně od krále Německého a přidali se zjevně ke králi Českému. Především učinil tak Ota, kníže Dolnobavorský, o jehož věrnosti počalo se již před Kutnou Horou pochybovati, když s toho zrazoval, aby se do Kutné Hory oheň nemetal. Takovéto smýšlení osvědčili dále Ebrhard z Virtemberka a Jindřich Korutanský. Jen Heřman, markrabě Braniborský, tchán Albrechtův, přivinul se zase k zeti svému; jeť známo, že zase dostával 600 hřiven z Bukovce, které mu byly odňaty<sup>3)</sup>. Kníže Ota vystoupil tak rozhodně proti králi Albrechtovi že mu, když dne 2. února 1305 Vídeň opustil, aby k Rýnu postoupil, odepřel průchod Bavorskem a tak lid zbrojný donutil, že si mocí zbraně cestu razil<sup>4)</sup>. Za to král Václav věnoval mu svou důvěru, jmenovav jej pro příští válku, která zimou byla vlastně jen přerušena ale ne ukončena, vrchním velitelem armády, skládající se z vojska českého, moravského, polského a saskobavorského a uloživ zemím svým, aby v ohledu tomto věrnost mu osvědčovaly<sup>5)</sup>. Pochybovali bychom, že již tehdyž

1) Chron. Aulæ Reg. na uv. m. pag. 141.

2) Viz str. 194 ssl. toh. díla.

3) Doklady v Koppovi, Geschichte der Eidgenössischen Bünde III. 350.

4) Rýmovaná kronika cap. 748 na uv. m. 735. Annal. Osterhovien ad an. 1305. U Pertze XVII. 553.

5) „Ducem Bavarie datis multis marcarum milibus sibi confederat, loco sui capitaneum belli constituit, cui omnes barones Bohemie atque Moravie fidelitatis et obedientie sacramentum prestare oportuit“. Cont. Zwetlen tertia ad an. 1305. U Pertze IX. 661.

byla mu nabídnuta koruna uherská. Král Václav nevzdal se tak snadno myšlenky jednou pojaté; ale velmi pravděpodobno je, že kníže Ota od r. 1305, když král počal churavěti, znenáhla se dostal v čelo správy<sup>1)</sup>. Jemu a ne nemocnému králi, připsati dlužno přípravy k nejbližší válce.

Především musely se zjednati peníze. Právě se, že poslední výprava stála pokladnu státní daleko přes 200.000 hřiven stříbra<sup>2)</sup>. Po poslední válce, kterou byly celé krajiny spustošeny a kterou byl lid z nich odveden a vyhuben, bylo v Čechách a na Moravě nesnadno obyčejným způsobem potřebné peníze sehnati. Král zajisté v dubnu 1305 nemohl si opatřiti ani 200 hřiven na hotovosti, aby je jakožto slíbené věno vyplatil Kunhutě, manželce Vitina, soukromého svého komoří v Olomúci! Musel zastaviti za ně ves Loulovice (snad Lovčovice u Jemnic<sup>3)</sup>). Ký div tedy, že se bralo, kde vůbec bylo peníze nalézt a peníze byly ve Vratislavi, kde byly měšťanům zvláště silné sbírky uloženy<sup>4)</sup>, a pak zvláště v pokladnách církevních. Od té doby, co Řehoř X. na ekumenickém koncilu v Lyoně 1274 pro jednotlivé země ustanovil zvláštní sběratele, aby ze statků církevních vybírali podle určité škály vyměřený desátek na nastávající výpravu křížáckou — tehdyž ovšem jenom na šest roků — takováto berně tak velice se zalíbila komoře papežské, že nástupci Řehořovi stále ji vybírali. Za Bonifáce VIII. a za Klimenta V. byl generálním sběratelem této daně na Moravě, v Čechách,

1) „Kníže Ota tehdyž zajisté osobně meškal v Čechách, jelikož z této doby není od něho žádných listin“. Böhmer, Wittelsbach'sche Regesten str. 99. Chron. Aulæ Reg. na uv. m. 155 cap. 80 praví, že král upoután byl na lůžko „plus quam sex mensibus“.

2) Eberhardi Ratisbonen Annal. ad. an. 1304. U Pertze XVII. 600.

3) Emler, Reg. pag. 877. Cod. Dipl. Mor. V. 183. Chron. Aulæ Reg. cap. 74. Dobner, Mon. V. p. 149. Král sám se přiznává k velikému nedostatku peněz.

4) Wattenbach, Das Formelbuch des Domherrn Arnold von Protzan, str. 183 pozn.

v pohraničných krajinách německých a v Polsku od nás již připomenutý mistr Bonajuto<sup>1)</sup>. Jemu podřízeni byli sběratelé v jednotlivých zemích pro Moravu Gerard, opat zabrzdovický a probošt kounický. Aby se peníze scházely, o to se již sběratelé postarali. Z této berně vypůjčil si král Václav a sice z moravské pokladny 580 hřiven, počítajíc hřivnu po 64 pražských groších, slibiv dne 31. května 1305 v Praze, že peníze tyto o příštích vánocích oplátí<sup>2)</sup>. Jak vysoká asi byla berně, kterou zemi na válku bylo zapraviti? Výkazů takových naprosto se nedostává; že však přes ustanovení papežská<sup>3)</sup> statků církevních šetřeno nebylo, můžeme za jisté považovati a předce setkáváme se s případy, že i v těchto těžkých dobách duchovenstvo mohlo pomýšleti na zbožná darování. Vikář a sakristan při biskupském kostele v Olomúci, Orthulf, daroval 1305 kostelu tomuto zašlou, ale ještě roku 1600 připomínanou ves Drozdovice u Prostějova, kterou byl za 20 hřiven koupil, pak jeden a tři čtvrtlány v Příkazech a dům v Olomúci na anniversarium<sup>4)</sup>. Známy nám již pražský a olomúcký kanovník Wernher, 1303 zakladatel obročí a vikarie při biskupském kostele v Olomúci, odkázal jako pražský scholastik a kanovník olomúcký značný svůj majetek, kromě jiného zlatý pohár, rukopisy, hedbávné a lněné látky, závětí ze dne 10. února 1305, kterouž biskup Jan V. v Pustoměři dne 22. března t. r. uznal, kostelu biskupskému, klášterům a špitálům v Olomúci<sup>5)</sup>, což je nám důkazem, že přese všechny svízele válečné udržela se ve své svězesti zbožná obětavost duchovenstva moravského.

1) Viz str. 189 toh. díla.

2) Theiner, Hungaria sacra I. 412. Ustanovovací list pro Bonajuto v Lateraně dne 11. února 1304 a na str. 414 dlužní úpis králův. Jelikož král zemřel dne 21. června 1305, dluh ostal nezapraven a ještě 1317 a 1319 musely býti do Prahy zaslány listy napomínací, aby byl splacen. Cod. Dipl. Mor. VI. 85 a 117.

3) Viz str. 159 ssl. toh. díla.

4) Cod. Dipl. Mor. V. 175. str. 201 toh. díla.

5) Cod. Dipl. Mor. V. 179.

Zatím pokračovala nemoc králova, úbytě, a že král brzy zemře, nebylo tajno ani družiny královy ani jeho samého. Král jsa ještě při úplném vědomí konal poslední svá opatření. Zvláště mu leželo na srdci, aby závazky jeho byly po smrti vyrovnány, aby každá škoda od něho vědomě nebo nevědomě způsobená byla nahrazena a statek neprávě nabytý aby byl navrácen. Tomuto jeho nařízení děkuje biskupství Olomúcké komorní statek Budišov a manský statek Střelnou, obojí v kraji Přerovském. Oba povstaly na městišti rozsáhlého lesa, který od r. 1203 náležel k premonstratskému klášteru Hradištskému, ale r. 1274 kompromisem s biskupstvím Olomúckým rozdělen byl ve dva stejné díly<sup>1)</sup>. Na prostranství tomto ležely Hranice, Střelná a nejspíše podle hradištského opata Budiše (1296—1290) pojmenovaný Budišov. Roku 1296 postoupil opat Chvalko, jak jsme již připomenuli<sup>2)</sup>, doživotně zalidněnou krajinu kolem Hranic proboštu vyšehradskému Janovi, přirozenému synovi Přemysla Otakara II. Jan však zemřel již v srpnu tohoto roku a v této době asi zmocnil se král Václav celého okresu okolo Hranic, tedy také Budišova a Střelné jako odúmrtí na korunu spadlého. Biskupství Olomúcké jakožto držitel polovičky tohoto lesa podalo odpor a král Václav listinou ze dne 20. června 1305 navrátil církvi Olomúcké, jak se ukázalo, proti právu sobě přivlastněné zboží<sup>3)</sup>. Spravedlivý čin tento vykonal den před svou smrtí;

1) Viz d. V. str. 26 a d. VI. str. 110.

2) Viz str. 157 toh. díla.

3) Cod. Dipl. Mor. V. 189. Kdy Budišov a Střelná dostaly se od kláštera Hradištského biskupství Olomúckému, nedá se listinami zjištěti. Klademe-li událost tuto v dobu úmrtí kněžice Jana, pronášíme tím jen domněnku, kterouž čerpáme z listiny z 20. ledna 1296 (Cod. Dipl. Mor. V. 42) a z té okolnosti, že rukopisné paměti kláštera Hradištského k roku 1396 poznamenávají „quod vigesimus quartus Abbas Gradicensis, Benedictus, anno 1396 exsolverit bona Kioviae, quæ a septuaginta, et bona Hranicensia, seu Weisskirchiana, quæ a

dne 21. června 1305 král Václav vypustil ducha svého. Z této poslední od krále vydané listiny vyznáváme, že pro podobnou záležitost ustanovil zvláštní komisi skládající se z opata sedleckého Jindřicha Heidenreicha, opata zbraslavského Kunrata, někdejšího provinciala dominikánského v Čechách Zdislava a dvou kanovníků pražských Jana ze Slavkova a Jindřicha Sturma. Jindřich Sturm konal úřad moravského notáře. Připomenutí pánové měli zároveň provésti ustanovení poslední vůle<sup>1)</sup>. U přítomnosti jejich a nejvyšších úředníků zemských nejvyššího purkrabí Hynka z Dubé, nejvyššího maršálka Tobiáše z Bechyně, nejvyššího komoří Jindřicha z Rožmberka a j. v. umírající král odporoučel královici zvláště péči Oty, knížete Dolnobavorského<sup>2)</sup>, a žádal je, aby se postarali o bezodkladné provedení závěti, v níž kromě bohatých odkazů kostelům a klášterům, choti jeho Elišce vyměřeno bylo 20.000 hřiven<sup>3)</sup>. Odevzdán jsa do vůle boží a proniknut jsa lítostí opravdovou král Václav, který v poslední době jako laik vstoupil do řádu cisterciáckého, dokončil pouh pozemskou dosáhnuv sotva 34 roku věku svého. Čechám panoval 9 a Polsku přes 5 roků. Pochován jest v klášteře Zbraslavském, který byl sám založil. Vděční mniši dali na hrob jeho položití nejprve kamennou a pak kovovou sochu v životní velikosti. Hrob i socha zničeny od husitů<sup>4)</sup>. Někdejší jeho věrný kancléř říšský Petr listinou

centum annis in exterorum manibus hæserant“. Budišov ležel snad v části r. 1274 Olomúci odstoupené a dostal se tak k biskupství; ale jak se to stalo se Střelnou, která 1284 podle listin náležela ještě k Hradišti?

<sup>1)</sup> Zcela v souhlasu s listinou vypravuje o této věci Chron. Aulæ Reg. cap. 74 na uv. m. 149.

<sup>2)</sup> „(Wenceslao) pater ipsum (Ottonem, ducem Bavarie) ni morte commendat, ut regnum suum secundum consilium ipsius gubernaret“. Annal. Osterhoviens. ad an. 1305. U Pertze XVII. 554.

<sup>3)</sup> Chron. Aulæ Reg. na uv. m. 150.

<sup>4)</sup> Chron. Aulæ Reg. na uv. m. cap. 83 pag. 168 „Imago lapidea, que tunc (1308) super sepulchrum jacebat . . . hodie (circa 1317) in

danou v Basileji dne 7. května 1306 věnoval kostel v Ellenwileru k založení kaple při biskupském kostele basilejském na spásu duše své a krále Václava II., jakož i bratra svého Paulina, kterýž tam býval pokladníkem<sup>1)</sup>. Biskup Petr nebyl při smrti králově<sup>2)</sup>. Z listin je nám známo, že Petr Aichspalter dne 22. září 1304 v Praze posledně podepsal listinu královskou<sup>3)</sup>. Odtud až do smrti královny jsou listiny bez kontrasignatury. Spisovány byly pouze od notářů. Pro Moravu známe již připomenutého notáře Jindřicha Sturma, pro Čechy byl královským sekretářem Vilém<sup>4)</sup>. Teprve u smrtedlné postele královny, jak vypravuje letopis zbraslavský, byl opět kancléř říšský, kterým byl tehdáž, když kronikář psal — a on psal okolo roku 1314<sup>5)</sup> — biskup Olomúcký<sup>6)</sup>. Roku 1314 seděl na biskupském stolci v Olomúci Petr II. Rodiče tohoto Petra, jenž v hodnosti kancléře českého nastoupil po biskupu Petrovi z Aichspaltu, jsou nám známi. Roku 1287 Pražský biskup Tobiáš z Bechyně

columnna sanctuarii aule regie stat erecta. Nondum enim imago enea per magistrum Johannem de Brabancia fuit fusa“.

<sup>1)</sup> Schöpflin, Alsat. Dipl. II. 82. Kopp t. III. 323.

<sup>2)</sup> Letopisy Petra velice oslavují, nazývajíce jej „vir pius et devotus, fide plenus, industria solers, moribus insignis, divinis scripturis admodum exercitatus, brevi, vir ingentis virtutis“. Damberger, Synchronistische Geschichte d. XII. Kritika str. 143.

<sup>3)</sup> Emler, Reg. pag. 871. Petrův podpis vyskytuje se sice ještě na listině z 24. května 1305 (t. 879), o tuto poslední listinu však se nemůžeme opírat, poněvadž podle dalšího datování musí se vrádit do roku 1304. Zníť: „dto Brune per manus venerab. Petri, Basilien episcopi, Wysegraden præpositi, regnique Boëmie cancellarii, principis nostri dilecti a. D. 1305. IX. Kal. Junii (24. května), Indictione II., anno reg. nost. Boëmie octavo, Polonie vero quarto“, což se hodí jen k r. 1304.

<sup>4)</sup> Emler, Reg. pag. 876. Datování je nejspíše vinou opisovatele zmateno.

<sup>5)</sup> J. Loserth, Die Königssaaler Geschichtsquellen. Archiv der kais. Akad. d. Wissensch. d. 51. str. 471.

<sup>6)</sup> Chron. Aul. Regiæ cap. 74. Dobner na uv. m. 149.

na žádost královu propůjčil tehdejšímu kleriku Petrovi, synovi Petruše a Angela, jenž později co podjahan stal se kanovníkem pražským, kanonikát v Sadské, prohlásiv při tom, že Petr Angeli je z lože manželského a že si již získal zásluhy<sup>1)</sup>. A tento Petr Angeli dlel jakožto kancléř říšský u smrtelného lože králova a ostal kancléřem říšským i za Václava III.

Z devíti manželských dětí přežili krále: nástupce Václav III. a dcery: Anna, narozená dne 15. října 1290, provdaná dne 13. února 1306 za Jindřicha Korutanského, zemřela dne 3. září 1313; Eliška, narozená dne 20. ledna 1292 a provdaná 1310 za krále Jana Lucemburského, zemřela dne 28. září 1330; Markéta<sup>2)</sup> narozená dne 19. července 1296, provdaná 1303 za 15letého Boleslava Lehnického a Břežského, zemřela dne 8. dubna 1322. Tyto děti pocházely z prvního lože s Jitkou Habsburskou. Z druhého lože s Polkou Eliškou byla jen dcera Aneška, roku 1304 narozená, jenž se provdala 1315 za Hynka Javornického a Přibřežského a r. 1337 zemřela<sup>3)</sup>. Z dětí nemanželských zajímají nás hlavně Jan, příjímím Volek, poněvadž po vymožení papežské dispense<sup>4)</sup> stal se již 1319 kanovníkem a konečně 1334 biskupem Olomúckým<sup>5)</sup>. Kdo byla jeho matka, žena provdaná, jak vysvítá z dispense papežské, není známo.

1) Cod. Dipl. Mor. VI. 44.

2) Chron. principum Poloniae. Stenzel, Script. rer. Siles. I. 125. Markéta byla nazvána „domina deifica et conversatione multum honesta“.

3) O dětech Václavových z části Chron. Aul. Reg. Dobner, Mon. V. 23 a 25. Úmrtní den Marketin, 8. duben, zaznamenávají Wattenbachova Monumenta Lubecensia pag. 18. Provdání Anešky za Jindřicha Javornického a Přibřežského dosvědčuje matka Eliška v závěti své z roku 1330. Cod. Dipl. Mor. VI. 308.

4) Dispense papeže Benedikta XI. datována je v Peruggii 1. června 1304. Emler, Reg. pag. 869.

5) Cod. Dipl. Mor. VI. 116, 120, 272.

Vrstevníci pronesli o králi úsudek mnohem mírnější a příznivější, nežli pisatelé pozdější. Eberhard, kanovník a arcijahan řezenský, jenž byl letopisy své r. 1305 ukončil, nazývá krále knížetem zbožným, jenž nakloněn byl zvláště duchovenstvu a lidu obecnému a jenž spravedlnost konal<sup>1)</sup>. Letopisec měl také ještě doložiti: „který i k poslednímu svému poddanému vděčným se osvědčoval.“ Jsa králem rozpomenul se na svou kojnu a opatrovnici a daroval jí dědičně ves Radlice v Čechách<sup>2)</sup>. Letopis kláštera Olivského, jenž leží u Kdánska při moři Baltickém, praví, že král vysoce chválený žije v požehnané paměti. Rovněž příznivý je úsudek letopisu kláštera Svatopetrského v Erfurtě. „Smrtí Václavovou“, čteme v něm, „způsoben všem smutek a bolest, neboť král miloval duchovenstvo, ochraňoval vdovy a sirotky, živil chudé, ctil bohoslužbu, přál míru a předčil všecky své předky nabytím zemí, bohactvím a slávou<sup>3)</sup>.“ V podobném smyslu vyjadřují se letopisy kláštera Světelského. Letopis bavorského opatství osterhofského při Dunaji chvále kajícnou smrt královu<sup>4)</sup>, nazývá jej ctitelem bohoslužby, jenž bohactvím a časnou slávou rovnal se Kroesovi a Šalamounovi a klade zvláštní váhu na zásluhu

1) Eberhardi archidiaconi Ratisponen Annales ad an. 1305. U Pertze XVII. 600. „Anno D. 1305 in vigilia Johannis Baptiste Venceslaus, rex Boemie, devotus ad Deum et clemens ad clerum et populum, neminem opprimens, mortuus est“.

2) Kniha formulářová notáře Henrica Italica. Archiv der kais. Akademie in Wien. D. 29 str. 163.

3) Chron. Sampetrinum ad an. 1305. (Vydaná od Bruna Stübla v Geschichtsquellen der Provinz Sachsen. D. I.) Také v Annal. Reinhardsbrunn (vydaných od Wegele v Jeně 1854) ad ann. 1305 pag. 288.

4) Annal. Osterhovien ad an. 1306. U Pertze XVII. 554. „Circa festum nativitatis Iohannis Baptiste bona contritione receptis sacramentis ecclesiasticis, ut decebat hominem principem christianum, moritur“. Starý letopis olivský (Töppen, Script. rer. Prussic. I. 700): „Wenceslaus . . . relinquens post se cum benedictione præconium magnæ laudis“.

jeho o mincovnictví<sup>1)</sup>. „Za nepatrnou nesmí se považovati oběť, kterou šlechtný král obecnému dobru tím přinesl. Vzdal se první neblahého obyčeje, podle něhož každoroční vyměňování peněz špatnějšími a lehčími bylo oblíbeným prostředkem finančním, kterým se na útraty obecného chudého lidu naplňovaly pokladny knížat zemských, ale ještě více najímatelů mincovnictví. Pražské groše nebyly více vyměňovány; vnitřní jich hodnota zaručovala jejich běžnou cenu. Až do této doby lid obecný nemohl věděti, kolik má hotového majetku, neboť co ještě peníze počítal, mohl přijíti dekret, který je prohlásil za bezcenné a majitele nutil, aby je směnil za zboží zrovna tak bezcenné. Král Václav učinil přítrž takovéto nejistotě majetku soukromého a proto národové panování jeho chválili a památce jeho bylo v Čechách a za hranicemi jejich dlouho žehnáno<sup>2)</sup>.“

Kterak zápisky kláštera Zbraslavského soudí o králi Václavovi, o tom bylo by obsírně vypravovati; obralyť si za úkol, zakladatele a otce svého líčiti jako světce skutečného, jenž blaženosti nebes zasluhuje. Káratí nechceme, že byl zvláštním ctitelem ostatků, které dával drahocenným způsobem zasazovati, čímž podporoval zlatnictví v Praze, které již za jeho předchůdce na vysoký stupeň dokonalosti se povzneslo<sup>3)</sup>. Při dvoře jeho žil slavný klenotník Jan Řecký. Obdržel zajisté časté zakázky, které nebyly vždycky hotovými penězi, nýbrž také pozemky zapravovány. Tak na př. ještě r. 1318 jednalo se o 300 hřiven, které byly Janovi za odvedené klenoty na jistých vseh moravských poukázány<sup>4)</sup>. Také to nechceme káratí, že král tělo své

1) Cont. Zwetlen tertia. U Pertze IX. 662. „Monete regalis in grossis Pragensibus initiator“.

2) Palacký, Dějiny Čech d. II. odd. 1.

3) Již na str. 213 toh. dílu jsme připomenuli, že ještě roku 1327 byly nazpět požadovány ostatky do Mohuče zavezené. Cod. Dipl. Mor. VI. 271.

4) Tamtéž 113.

trýznil, že měl při sobě neustále zpovědníka, jako to panovníci naši v dobách ještě mnohem pozdnějších činivali, neboť proniknut byl účinnou vírou křesťanskou; ale je-li pravda, že poddaní stěží docházeli k němu přístupu, „jelikož mnoho spal a se modlil“, pak bychom byli nuceni prohlásiti, že první povinností královou je péče o blaho poddaných. Dobře ještě, že poznámku takovouto, jenž nebývá vždycky pochlebenstvím pro panovníka, můžeme ihned skutky vyvrátiti. „Když jednou podřízeného vojína, který jej při hostině prosil za ochranu proti královským úředníkům, zhurta odbyl, litoval přenáhlení toho tak, že aby sama sebe citedlně potrestal, nohu si spálil; divili jsme se, že král náhle ochroml, až nevlastní své sestře Elišce, prodané za Vikarta z Polné, svěřil, proč se sám ztýral<sup>1)</sup>.“ Takového skutku hrdinského — letopis zbraslavský, jenž nám událost tuto zachoval, praví, že král hořící svíčkou pět ran na noze si vypálil — nevykoná člověk zženštilý nebo rozmařilý, za jakého krále vydávají letopisy světelské a podle doslechu veliký jeho současník Dante<sup>2)</sup>. Muž pravověrný, jenž život vezdejší považuje za pouhou přípravu k životu věčnému, kde se ctnost a nepravost odvažují, může v povinnostech svých klopýtnouti, ale při pádu svém nesetrvává, za kterouž příčinou také úmrtní kniha kostela olomúckého, v níž udává se správně úmrtí jeho na den 21. června, nazývá jej „zbožným otcem, obhájcem církve a ochrancem duchovenstva<sup>3)</sup>“, jemuž se jen jedno přání ne-

1) Palacký tamtéž podle Chron. Aul. Reg. cap. 83. Dobner, Mon. V. 164.

2) Vir inbellis . . . solo incontinentie malo destructus interiit“. Cont. Zwetlen tertia. U Pertze IX. 662. Dante, Purgatorio VII. 100-102.

3) Necrol. Olom. Capituli Ms. Capit. Archiv k 21. červnu: „Anno D. 1305 obiit Venceslaus, inclitus rex Bohemie et Polonie VI., pius pater et tutor ecclesie ac defensor cleri“. Pozdější zápiska: „Habet tres marcas, que deberent solvi de Suowitz pro missis per grossum; hodie nihil; preterea habet unam marcam, quam solvit custos de Parvo-Senycz.“

vyplnilo, založiti v Brně jeptišský klášter řádu dominikánského, ježž chtěl zahradou královskou pojmenovati. Přání toto uskutečnil teprve král Jan 1312 založením kláštera sv. Anny v Starém Brně <sup>1)</sup>.

Náš úsudek o králi, ježž jsme si z podrobných dějin utvořili, je zcela jiný. Uznáváme v něm důstojného syna svého velikého otce, jehož záměry a úkol král Václav bystrým umem pochopil a vhodnými prostředky provésti se snažil. Vyjma podporování německých básníků Rudolfa z Emsu a Oldřicha z Eschenbachu, snažil se otci se vyrovnati <sup>2)</sup>. Jak opatrně na př. počínal si strany města Vratislavě, kterého král Přemysl Otakar II. snažil se dosáhnouti, ale nedosáhl <sup>3)</sup>. Stavové knížectví Vratislavského nejsouce spokojeni s marnotratným panováním biskupa Jindřicha, zasazovali se totiž okolo roku 1301 sami o úzké spojení s Čechami <sup>4)</sup>, a ucházeli se u Václava II. o ruku nezletilé jeho dcery Markéty pro Boleslava sotva patnáctiletého, nastávajícího pána města Vratislavě, který již dne 13. ledna 1303 nazývá krále Českého svým tchánem a dne 29. srpna 1303 svým poručníkem a pánem <sup>5)</sup>. A král Český byl tehďž již skutečně pánem ve Vratislavi. Boleslav meškal neustále v Praze; vratislavští konšelé vypravovali tam své posly a 1304 přibyl do Vratislavě hejtman český, aby vybral daně <sup>6)</sup>. Město Vratislav bylo tedy králem Václavem zi-

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. VI. 42 ssl.

<sup>2)</sup> O Rudolfovi z Emsu a Oldřichovi z Eschenbachu, Vilmar, Geschichte der deutschen National-Literatur I. 220, 226 a ssl.

<sup>3)</sup> Grünhagen, Breslau unter den Piasten als deutsches Gemeinwesen. Ve Vratislavi 1861, str. 52 ssl.

<sup>4)</sup> Chron. Principum Poloniae. Stenzel, Script. rer. Siles. I. 125.

<sup>5)</sup> Emler, Reg. pag. 838. Boleslav Vratislavský postoupil tchánovi svému celé území na pravém břehu oderském, které byl druhdy Jindřich I. Hlohovský vynutil na svém tchánu. Pak Chron. princ. Pol. t. 116 pozn. 3.

<sup>6)</sup> Grünhagen, Henricus pauper, účty města Vratislavě od 1299—1358. Cod. Dipl. Silesiae III. 15. „Solutum est domino Benessio,

skáno, — což byl neobyčejně důležitý krok pro sousední Polsko. Kterak správně král Václav pochopil postavení své v Polsku, na jiném místě již jsme připomenuli <sup>1)</sup>. Že se vzdal Uher, svědčí o jeho dmyslu. Země, ježž náležela kmenu cizímu, s cizím jazykem a s cizími mravy, ježž zvláštnosti podstatně se lišily od zvláštností původních zemí králových, ta by byla nikdy nemohla splynouti s nimi v jediné státní těleso; vždy byly by bývaly dvě koruny spojené na jedné hlavě jen potud, dokud by se bylo Maďarům líbilo nebo dokud by Čechám bylo bývalo možno spojení takové zbrojnou mocí udržeti. Že by bylo lze Uhrám pokojně panovati, na to nemohl nikdo počítati. Zcela jináče měla se věc s Polskem. Jeden lid, stejný původ, jedna řeč, stejné mravy a způsoby, stejná víra a souvislost s Čechami, Moravou a Slezskem — za těchto okolností bylo možno zříditi s Polskem veliký stát pooderský a povislanský, ježž by se od porúčí Vltavy a Moravy po obou březích Odry a Visly až k moři Východnímu rozprostíral. A proto král Václav Uhry dal v šanc, aby veškeru sílu svoji soustředil na Polsko sousrodé, v čemž spočívala zajisté státnická myšlenka, neboť kdyby se byl tento výhradně slovanský stát, jak byl již založen, konsolidoval, kdo by byl mohl zabrániti splynutí s ním Dolních Rakous a tak zvaných vnitrorakouských zemí Štýrska, Korutan a Krajiny, kde byl živel slovanský beztoho mnohem rozsáhleji zastoupen nežli nyní? Záměr Přemysla Otakara, od Adrie až k moři Východnímu panovati, za Václava II. dospěl mnohem blíže k svému uskutečnění a jen poměry stojící mimo výpočet lidský překazily toto uskutečnění. Král Václav zasluhuje tedy jako politik plným právem největší úctu, jaké se mu také dostalo od souseda jeho v pruské zemi, od Německého řádu rytířského, ježž stál tehďž na vysokém stupni osvěty. V generální kapitole

capitaneo regis Boemie, de Abeganc 100 marc. et 20 m<sup>4</sup>. s poznámkou vydavatele, že místo 20 má státi 60 hřiven.

<sup>1)</sup> Viz str. 175 toh. díla.

řádu, kteráž se v Elblagu odbývala, vzdal se hochmistr Gotfrid z Hohenlohe své hodnosti, načež ještě v letě 1303 zvolen tam nástupcem jeho bratr Sigfrid z Feuchtwangen. Ale jelikož Gotfrid kroku svého želel a posavadní svou hodnost chtěl podržeti, stala se v řádě hotová roztržka, k jejímuž uklizení zvolen král Český za rozsudí<sup>1)</sup>. Bratr Sigfrid vypravil v té příčině landmistra pruského Konrada Sacka do Prahy ke králi, aby si jej naklonil<sup>2)</sup>, což zajisté svědčí o vážnosti, jakéž král Václav i v krajinách vzdálených požíval. Krále zšenštilého a životem spustlým vysíleného byl by Sigfrid z Feuchtwangen „hochmistr řádu německého, špitálu sv. Marie v Jerusalemě“, zajisté nepožádal po prvním úředníku řádovém za ochranu a prostředkování. Je již čas, aby král byl sprostěn neoprávněných výčitek.

Králi Albrechtovi donešena byla zpráva o smrti krále Českého koncem června 1305 do Špýru, ale zároveň mu také zvěstováno, že na trůn dosedl syn jeho Václav III., kterému bylo tehdy 16 let. Václav líčí se jako jinoh krásného obličeje a postavy, duševně velice nadaný, jenž mluvil obratně ano ozdobně: česky, německy, maďarsky a latinsky; vychvaluje se jeho dobročinností a vůbec dobrosrdečností. Důvěrníci Václava II. opatové Jindřich Sedlecký a Kunrát Zbraslavský ostali také jeho přáteli. Na knížete Otu Dolnobavorského odkázal jej otec umírající; kancléř říšský Petr Angeli, sloužil dále i Václavovi III., vyšší úředníci zemští podrželi svá místa<sup>3)</sup>, zkrátka změna stala se jen v osobě panovníkové, ale ne v politických poměrech na jedné hlavě spojených korun české a moravské, polské a slezské a uherské, neboť Václav III. nevzdal se trůnu uherského, ačkoliv byl ze země odvezen. Korunovační odznaky také ještě se nalézaly v rukou jeho. Ohledněme se,

1) Chronica terre Prusie Töppen, Script. rerum Prussic I. 167 ssl.

2) Emler, Regest. pag. 843.

3) Chron. Aulæ Reg. cap. 84. Dobner, Mon. V. 168.

jaký dojem způsobila zpráva o smrti krále Václava II. a o dosednutí na trůn Václava III. v rozličných zemích novému panovníku příslušných a sice nejprve v Čechách a na Moravě.

Právě jsme poznamenali, když všeobecný a upřímný<sup>1)</sup> smutek přestal, že státní stroj obvyklým svým způsobem dále se pohyboval. Biskup Olomúcký Jan V. pamětliv jsa starého podání snaží se rozhojnití manství církve olomúcké. Z oblíbeného svého sídla z tvrze pustoměřské nedaleko biskupského města Viškova a na silnici, jenž vede z Olomouce do Brna, potvrdil dne 29. března 1305 dědičnou rychtu od biskupa Brunona v Mohelnici založenou a rozhojnil ji mlýnem v blízké Smole (nyní Zvole) a rozličnými krámy<sup>2)</sup>. V Kroměříži udělil dne 27. května 1305 Stemfovi z Mladějovic u Šternberka dovolení, aby ves tuto, ačkoliv byla lénem biskupským, zastaviti směl olomúckému měšťanu Mikuláši Mengotovi. Ves Mladějovice náležela od r. 1131 z veliké části kostelu olomúckému, roku 1297 udělena byla od biskupa Dětricha v léno moravskému komoří a ministeriálu biskupství Olomúckého Brunonovi zároveň s Neundorfem, Řidčem, Dobroslavovou Lhotou a Krakovcem — vsi u Šternberka buď ještě trvajících neb již zašlé — aby dodával dva vyzbrojené jezdce a ročně aby odváděl kapitole olomúcké míru pšenice z každého lán<sup>3)</sup>. Dále potvrdil biskup Dětrich zase na Pustoměři dne 22. září 1305 jeptiškám tišnovským list, kterým jim byl biskup Bruno dne 29. září 1272 propůjčil patronátní právo u sv. Petra v Brně, kostela v Mor. Budějovicích u Znojma a v Biteši; a jiný list metropolitě Mohučského Gerharda z 15. března 1296 na podací právo u sv. Petra v Brně s tím podotknutím,

1) Wenceslaus diem clausit extremum, omnibus suis luctum et mesticiam derelinquens“. Chron. Sampetrinum ad an. 1305. Annal. Reinhardbrunn. pag. 288.

2) Cod. Dipl. Mor. V. 182.

3) Tamtéž 25 a 187.

že on, biskup, je ochoten i řádové kandidáty, kdyby mu byli od abatyše a konventu presentováni, na fary přivtělené dosaditi, což se přičilo jak kanonům aschaffenburgským tak i rozhodnutí metropolitního Mohučského<sup>1)</sup>. Tehdáž byl Rancířov u Vratěnína listinou danou v klášteře Lúckém dne 28. listopadu 1305 přidělen premonstrátskému klášteři Geraskému v Rakousích<sup>2)</sup>. Kromě toho bylo ještě zaznamenati, že za něho byla scholasterie při dómu od biskupa Brunona založená, dvěma listinami danými v Olomúci dne 23. února 1306 značně zlepšena přivtělením bohaté fary v Šlapanicích u Brna. Při tom bylo ustanoveno, aby faráři, jenž bude dosazován od scholastika, náležely jen denní kostelní ofertorie a štola pohřební, dále desátek ze vsi Bedřichovic a filialního kostela v Líšni, pak dva mlýny v Šlapanicích a vinohrad u Modřic; naproti tomu scholastikovi tehdejšímu Dluhomilovi a nástupcům jeho všechny farní pozemky u Šlapanic a desátek ze vsí Šlapanic, Slatiny, Podolí, Želovic (Želešic?) Važan, Nelešovic, Jiříkovic, Puntovic a Kobylnic. Zároveň bylo ustanoveno, že jako archidiaconat a kustodie při kostele biskupském, tak i scholasterie, která teddáž nebyla ještě důstojností, nýbrž jednoduchým církevním obročím, smí býti od biskupa jen skutečným kanovníkům propůjčována, což Mohučský arcibiskup Petr z Aichspaltu, když v Brně 1311 meškal, mocí svého úřadu metropolitního potvrdil<sup>3)</sup>. Konečně víme ještě, že biskup Jan vyzval z Pustoměře dne 28. dubna 1306 děkana

<sup>1)</sup> Tamtéž 190. Srovn. str. 137 toh. díla.

<sup>2)</sup> Listina v Archivě für österr. Geschichtsquellen II. 46.

<sup>3)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 199—202, 207 a VI. 32. Roku 1325 prohlásil biskup Kunrát po kostelní visitaci a vyslyšev kapitolu scholasterii a kustodii opět za jednoduché hodnosti církevní a že zastavatelé těchto hodností, jakož i vůbec kanovníci pro nepatrné příjmy nejsou přísně zavázáni k osobnímu sídlení, ale za residenty jsou pokládáni, mají-li jen vlastní domy při kostele biskupském a na vlastní útraty služebnictvo v nich vydržují. Tamtéž VI. 212.

třebíčského, bdíti nad tím, aby kaple sv. Jana nebyla oddělena od farního kostela sv. Jakuba v Jihlavě, jak to pražský děkan provesti zamýšlel<sup>1)</sup>.

Na Moravě tedy všecko pravidelným způsobem se dělo — kanovníci olomúctí odbývali okolo sv. Václava generální kapitolu; v Olomúci zasedal dne 2. listopadu 1305 a následujících dní obvyklý sněm čili soud zemský. Za předsednictví olomúckého komoří Zdislava ze Šternberka bylo dovoleno jeptiškám dominikánského kláštera u Sv. Kateřiny v Olomúci směniti klášterní statky u Prostějova Čechy, Slušín, Všebořice a Ohrozm s Miličem z Citova a synem jeho Albertem za jejich dědičné statky a vsi Brod (Brodek?), Miličov a Citov, o čemž vydali listiny Kadold z Polomé v Olomúci dne 23. listopadu 1305 a příštího dne Oneš z Cisteslemne (?)<sup>2)</sup>. Také ještě jiné záležitosti a pře vyřizovány pravidelně bez přerušení. Tak na př. panenský klášter Kounický snažil se odloučiti se od otcovského kláštera Želivského v Čechách. Smírčí soud v Jihlavě vyslovil se 1306 ve prospěch Želiva. Klášter Velehradský měl spor s klášteřem Smilheimským z Velehradu 1261 zalidněným o zboží v Plešovci. Smírčí soudce Jan, Opat Plasský, rozhodl spor na Velehradě dne 20. ledna 1306 ve prospěch kláštera otcovského. Na této při vidíme, jakou mírností a shovívavostí otec s nevděčným svým synem nakládal. Škoda Smilheimem kláštera Velehradského způsobená, jakož i útraty byly klášteru odsouzenému velkomyslně odpuštěny<sup>3)</sup>. Tehdáž udělena Velehradským výhrada, aby rozsáhlé své lesy směli bez ohledu na královský lesnický inšpektorát nezávisle spravovati; jen to jim nebylo dovoleno, aby lesy směli komukoli odprodávati. K účelu tomu byly již za krále Václava II. hranice jejich důkladně vymezeny a rybářské

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. VII. 789.

<sup>2)</sup> Tamtéž V. 207, 192 a 193.

<sup>3)</sup> Tamtéž 197.

právo v Moravě, lesy těmito tekoucí ustanoveno lesním inšpektorem moravským Albertem z Dubé, jenž byl tehdy, když král syna svého vezl na Moravu a po 18 dní s družinou svou vydržovati se nechal v klášteře Velehradském, komořím moravským a sídlil na hradě Buchlově. Jelikož za panování Václava II. setkáváme se s nepřetržitou řadou královských lesních inšpektorů: Albertem z Dubé, Zděnkem z Maidburku a jeho bratrovcem Raimundem z Lichtenburka, jenž se nazývá královským lesním kustodem pro Čechy a Moravu, a dne 5. dubna 1306 v Brně Velehradským připomenuté právo propůjčil, musíme za to míti, že lesní kultura byla tehdy od krále zvláštní péče věnována<sup>1)</sup>, což je zajisté známkou pořádaných poměrů v státě.

A jako na Moravě, tak státní stroj konal i v Čechách svou pravidelnou službu. Zde zvláště dvě věci obracejí k sobě naši pozornost, především péče, jakou král věnuje Německému řádu rytířskému a pak veliká přízeň, jakou mladý král věnuje rodu pánů z Dubé. Již sedmého dne po smrti otcově potvrdil Václav III., jenž se králem Českým, Polským a Uherským nazývá a důsledně léta svého panování počítá, v říši České a Polské léta prvního, v říši Uherské však léta čtvrtého, lantmistru Pruskému a lantmistru Chelmskému Konradu Sackovi ze Schwarzburku některé zboží v Pomořanech od otce jeho řádu darované<sup>2)</sup>. Dne 19. července 1305 potvrdil Německému řádu koupi Stargardu v Pomoří<sup>3)</sup>. A co se týká rodu pánů z Dubé, musíme se rozpomenouti na žaloby Pražského biskupa ke králi Václavovi na plenění a loupeže, jaké statky biskupské utrpěly od purkrabí Pražského Hynka z Dubé a syna jeho<sup>4)</sup>. Právě tyto pány král Václav III. vyznamenal postoupiv jim v Brně dne 26. března 1306 do-

1) Tamtéž 203 a VI. 134.

2) Emler, Reg. pag. 884 a Cod. Dipl. Mor. VII. 786.

3) Tamtéž 786.

4) Viz str. 211 toh. díla.

životně ves Holešovice u Prahy ležící; již před tím byl otcí vzdal „za věrné služby“ v Praze dne 4. ledna 1306 Mšeno v kraji Boleslavském, kterého předce abatyše Svatojiřského kláštera na Hradčanech, dcera Přemysla Otakara II. užívala<sup>1)</sup>. Jak si máme tuť přízeň vysvětliti? Vzdal se biskup Pražský své žaloby za náhradu? Pražskému biskupství bylo ovšem královským dekretem z 9. ledna 1306 přiručeno bohaté zboží mocného druhdy Závíše z Falkenšteina a bratří jeho Vítka, Voka, Budivoje a Henklina ze Skalice, o kterých přihlásil se Hynek Krušina, syn Heinmana z Lichtenburka, jakožto zeť Závíšův; ale proti němu bylo deskami zemskými dokázáno, že statky tyto byly podle práva zabaveny o od krále Václava biskupství Pražskému darovány<sup>2)</sup>. Avšak všechny tyto události nevysvětlují nám dostatečně, proč král právě mocnému a četnému rodu pánů z Dubé věnoval tolik přízně. Máme-li však na zřeteli souvislost této přízně s milostí Německému řádu rytířskému projevovanou, pak bychom si příčinu toho snad dovedli vysvětliti. A tím dostáváme se zase na pole politické

Pravili jsme, že král Římský obdržel ve Špýru zprávu o smrti krále Václava II. a o dosednutí Václava III. na trůn. Devátého dne po smrti, tedy 30. června 1305 uspořádal obklopen jsa četnou brannou družinou, za svého královského švakra v dómu špýrském slavné smuteční bohoslužby<sup>3)</sup>, čímž vykonal sice křesťanskou povinnost, ale myšlenky pokračovati ve válce, kterou byla zima přerušila, nevzdal se zrovna tak jako král Václav III. Také Václav III. čili lépe řečeno jménem jeho Ota kníže Dolnobavorský konaje přípravy k válce, snažil se především válečné pokladny

1) Emler, Reg. pag. 893. Pak t. 890.

2) Tamtéž 893. Srovn. str. 101. toh. díla.

3) Lichnowsky, Geschichte des Hauses Habsburg II. 257. Vojsko soustředěně leželo dne 23. července u Halle a dne 11. srpna 1305 u Norimberka. Böhmer, Kaiserregesten str. 241.

naplniti. Město Vratislav samo poskytlo skoro 500 hřiven<sup>1)</sup>, kdežto král Albrecht snažil se opět v Chebě získati si přátele tím, že v Heilbroně dne 25. června 1305 ustanovil, aby měšťané nebyli před cizí soud zemský poháněni, leda kdyby původ byl od městského soudu v Chebě s pňonem svým odmrštěn<sup>2)</sup>. Avšak k válce mezi Čechami a Německou říší za panování Václava III. více nedošlo. Již dne 5. srpna 1305 počalo se v Praze vyjednávatí o mír, při čemž ale položeno za výmňku, aby příčiny lonské války byly odstraněny, aby totiž zástava říšská Míšeň za náhradu byla vydána a král Český aby se vzdal Uher. Míšeň byla však, jak nám známo<sup>3)</sup>, zastavena markrabatům Braniborským. Měly-li ji Čechy říši navrátiti, musela býti napřed zástava vyplacena. A král Václav III., užívaje vždy ještě titulu krále Českého, Polského a Uherského učinil skutečně markrabatům Otovi, Heřmanovi a Valdemarovi dne 8. srpna 1305 návrh, že jim postoupí všecko své zboží v Pomoří, jakmile mu vydají zástavní statky, které drží v Míšni od otce jeho<sup>4)</sup>. Návrhem tímto král Václav osvědčil svou smířlivost tak jasným způsobem, že vyrovnání krále Římského na sněmě norimberském dne 15. srpna b. r. s knížaty Dolnobavorskými Otou a Štěpánem mohlo býti jen následkem prozatímných návrhů o míru. Oběma byl veliký dluh prominut. „O škodě, kterou těmto knížatům způsobil král Římský, když minulého roku zemí jejich táhl, měli učiniti porovnání kníže Jindřich Korutanský a hrabě

1) „Item D. regi Boëmie de collecta quingentas marcas minus tribus marcis et 1. fert“. Grünhagen, Henricus pauper. Cod. Dipl. Siles. III. 16.

2) Listina otištěna v Drivokově, Aeltère Geschichte der deutschen Reichsstadt Eger str. 319.

3) Viz str. 199 toh. díla.

4) Riedel, Cod. Dipl. Brandenburg I. 263. Listina je zpečetěna „cum titulis regis Ungarie, quibus, cum sigillis regni Boëmie careamus, nunc utimur“. Zastavena byla Míšeň s hrady a městy Míšni, Freiberkem, Doblínem, Hainem, Osicí a Grimou.

Pertold z Henneberka. Nároky, které by měl král Albrecht nyní ke knížatům, mají ostatí nesplněny až do sv. Michala a po pět let potom následujících a po uplynutí té doby nechat je požene před knížata a na těch místech, jak za právo je v zemi a u knížat Bavorských<sup>1)</sup>“.

Při tomto porovnání nápadno je nám zajisté jméno knížete Jindřicha Korutanského. Zpěchovalť se konati králi Římskému službu vojenskou, když předešlého roku do Čech táhl, porušil tím tedy svou povinnost manskou. Nyní byl od téhož krále, jehož vyzvání neuposlechl, zvolen za smířčího soudce ve vlastní jeho záležitosti. To předpokládá úplné usmíření, tedy také souhlas se sňatkem s Annou, sestrou Václava III., který byl již za Václava II. navržen a tím jaksí nahrazením, vyplněním mezery, která povstala v rodě smrtí knížete Ruprechta Nasavského, ženicha princezny Anešky, časně zemřelé. Kníže Jindřich, jak později uvidíme, hráti bude ještě důležitou úlohu; prozatím poznamenáváme jen tolik, že sňatek slaven byl v Praze dne 13. února 1306 a že princezna obdržela 10.000 hřiven stříbra věna a 15.000 hřiven stříbra obvěna<sup>2)</sup>.

Třetího dne po smíření s Dolnobavorskem následoval mír s Čechami. Král meškal v Praze, když dne 18. srpna 1305 byl v Norimberce, nejspíše zprostředkováním Oty Dolnobavorského mír potvrzen. V listině na to vydané nazýván je Václav III. již jen králem Českým a Polským, o Uhrách se více nemluví; tedy i o tomto kuse, o zřeknutí

1) Pertz, Legg. II. 486. Rýmovaná kronika vypravuje cap. 757 (Pez, Script. III. 744), že ještě před uzavřením míru s Čechami, tedy před 18. srpnem, kníže Rudolf Rakouský vypravil poselství do Brna, aby tam pomocí knížete Oty získal krále Václava pro mír. Tomu však odporuje okolnost, že kníže Ota nebyl tehdaž v Brně, nýbrž v Bavořích a teprve v září přibyl zase ke dvoru pražskému. Böhmer, Wittelsbachsche Reg. str. 99.

2) Emler, Reg. pag. 898 sqq. Listina daná v Landshutě 28. února 1306.

se koruny uherské, stalo se již dohodnutí, ačkoliv král měl ještě v ruce své korunovační odznaky a tedy vždy ještě důsledně na listinách svých klade léta panování svého v Uhrách až do té doby, kdy posvátnou korunu sv. Štěpána a s ní nároky na Uhry postoupil cizím rukou, což se stalo v Brně dne 9. října 1305.

Mír v Norimberce dne 18. srpna 1305 uzavřený ustanovuje:

1. Václav „náš bratrovec a náš kníže“ král Český a Polský osvobozuje se od kletby, jenž byla vynášena na otce pro jeho provinění proti králi a říši tím způsobem, aby se na jeho dědice vztahovala. — Při ustanovení tomto je zajisté nápadný výraz „náš milý kníže“, výraz to, jakého užívá vrchní pán lenní, tedy zde král Římský, jen proti svým manům. Když někdejší říšský kancléř česko-moravský, Petr z Aichspaltu, stal se biskupem Basilejským, nazýval jej král Václav II., aby ukázal, že Petr přes to, že je biskupem německým, předce ostal jeho manem, pořáde „svým milým knížetem“. Jak, což Václav III. holdoval králi Římskému jako král Český a Polský? my o tom nemáme vědomosti; tehdejší prameny mlčí o této okolnosti.

2. Král Římský slibuje králi Václavovi, že jej ponechá nejen v držení říše České a Polské, všech jiných knížectví, zemí a práv a všeho, čeho se mu buď dědictvím otcovským nebo jakýmkoli způsobem dostalo, avšak jen na čas svého života; že mu nebude v držení překážeti ani právem ani skutkem i kdyby král nebo říše nějaké právo k tomu měli nebo si je osobovali. — Ustanovením tímto dostalo se koruně české pokojného držení sporných lén a statků v Sasku, v Lužici a v Kladsku, jako: Žitavy, Pirny, Königsteinu, Budišina atd. Vitoraz byla ztracena<sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> „Castrum Weitra cum suis pertinentiis in gratiam Romanorum regis assignatum“. Po pádu Přemysla Otakara II. král Rudolf požadoval, aby mu byl mohutný hrad Vitorazský vydán a když mu to bylo odepřeno, dal jej od Štěpána z Maisavy oblehnouti. Držitelé hradu

3. Král Český a Polský a všickni jeho nástupci a dědici mají připomenuté země a zboží držeti se vši zvolí, s plným panstvím, se všemi právy a soudy, se všemi požitky v zemi a nad zemí, svobodně a pokojně, léna podle práva manského, ale majetek vlastní a dědictví po právu vlastnickém a dědickém. — Tím zmařen záměr Rudolfův, aby se v Čechách na ujmu královské svrchovanosti utvořily jakési sujets mixts a upuštěno od nájmu báňského, který ještě král Albrecht požadoval.

4. Do míru toho pojati knížata Dolnobavorští Ota a Štěpán, jakož i markrabata Braniborští Heřman, Jan a Valdemar; a kdo, pokud vědomost sáhala, skutkem zemřelému králi Václavovi pomáhali a jemu přáli, těm se navracejí úplně všecky hodnosti a všecka práva, kterých odsouzením nebo jinakým způsobem pozbyli. — Ustanovení toto je jen přirozeným následkem smlouvy již dne 15. srpna s knížaty Dolnobavorskými uzavřené. Zdali podobná smlouva uzavřena byla také s markrabaty Braniborskými, není známo, ale je to pravdě podobno.

5. O Vratislavsku mají hrabě Pertold z Henneberku a Purkart purkrabí magdeburský rozsouditi jako společně zvolení rozsudí. — Král Václav III. trval po smrti otce svého při nárocích na knížectví Vratislavské, neboť mohl se při tom opíratí o udělení léna krále Římského Rudolfa, který byl knížectví Vratislavské hned po smrti posledního posledního držitele Jindřicha IV. 1200 propůjčil v léno zeti svému Václavovi II. České nároky na Vratislavsko opět se připomínají a k právnímu jich uvážení ustanovují se rozhodčí. Nesmíme se diviti, že o rozhodnutí tomto není dále žádné zprávy, neboť dříve ještě nežli od uzavření tohoto míru rok uplynul, neočekávaná událost jedním rázem stav věcí změnila.

6. Strany zboží chebského, jenž bylo otci krále Václava II. od krále Adolfa propůjčeno, má právem rozhodnuta býti otázka, náleží-li říši nebo Čechám; leda by

král Václav zboží toto přijal v léno od krále Římského. — Král Albrecht upozorňuje tu na listinu krále Adolfa z Frankfurtu dne 11. května 1292, kterou Adolf králi Českému, poněvadž tento chce napřed vyplatiti věno dceři své Anešce pro syna Adolfova Ruprechta, zastavil Pli-sensko, jakož i město Cheb a hrad tamže se vším příslu-šenstvím. Zástava tato měla však pomínouti, jakmile by sňatek se uskutečnil, ale nemělo to býti na ujmu nárokům, které si král Český dělal na Chebsko. Strany smlouvající měly zde bezpochyby na zřeteli smlouvu z r. 1277, kterou král Rudolf zapsal zeti svému králi Václavovi Cheb v 10.000 hřiven <sup>1)</sup>. — Když byl ještě král Albrecht „svému bratrovi a milému knížeti“ dne 20. srpna 1305 taktéž ve Frank-furtě potvrdil všechny privileje, práva manská, svobody a milosti, které věčně paměti Václavovi II. od něho Albrechta a předků jeho byly uděleny a když byl téhož dne zvláštní listinou uznal práva a privileje království Českého <sup>2)</sup>, byl mír v říši pojištěn a přišel čas, pomýšleti na jiné podniky.

Známo jesti, že dohodnutí o mír obsahovalo kromě jiného podmínku, aby král Český se vzdal koruny Uherské. Že se tak již stalo, soudíme z té okolnosti, že připomenutá smlouva ze dne 18. srpna naprosto mlčí o této záležitosti. Máme za to, že potvrzenou listinu kníže Ota Dolnobavorský přinesl do Prahy, kam v druhém témdni měsíce září 1305

delší čas odporovali, až jej 1280 vydali a do vyhnanství odešli. Bývalý maršálek rakouský, Jindřich z Vitoraze, odebral se k švakru svému knížeti Mikulášovi do Opavy, kde brzy zemřel. Okolo r. 1285 byla otci Jindřichovu, který také v Opavě žil, udělena milost; Vitoraze však více zpět neobdržel. Král Albrecht propůjčil hrad rodu z Walsee. Friess, Die Herren von Kuenring str. 178.

<sup>1)</sup> Smlouva o míru z 18. srpna 1305 otištěna je v Riedlově, Cod. Brandenburg. I 264. U Pertze, Legg. II. 486. Emler Reg. pag. 886. O Chebu, Dr. Frant. Kürschner, Eger und Böhmen, die staats-rechtlichen Verhältnisse in ihrer historischen Entwicklung. Ve Vídni 1870. Str. 26 ssl.

<sup>2)</sup> Emler, Reg. pag. 887 a Lichnowsky t. II. CCLVII pozn. 408.

se odebral, aby proti radě svých přátel přijal uherskou královskou korunu z rukou Václava III. čili jak v Uhrách od svého korunování dne 26. srpna 1301 byl nazýván, z rukou Ladislava V. <sup>1)</sup>. Avšak nežli se to stalo, král Václav III. zřekl se slavně a závazným způsobem Elišky <sup>2)</sup>, dcery Ondřeje III., která s ním byla v únoru 1298 za-snoubená a nyní co třináctiletá princezna vstoupila do kláštera Kateřinského ve Švýcarsku a tam 1338 život svůj dokonala, kdežto Václav III. již dne 5. října 1305 oženil se v Brně s Violou, vnadnou dcerou Měška I., knížete Tě-šínského a pána Osvětimského <sup>3)</sup>. Letopisec tehdejší doby <sup>4)</sup>, nemoha se dosti vynadiviti, „že tak mocný král mohl za choť pojmouti dceru tak chudého knížete, vypravuje, že by jí byl král Václav nikdy za choť nepojal, kdyby ho k tomu byla nepřiměla rada několika velmožů, jenž chtěli zabrániti, aby král beztoho mocný sňatkem postavení svému přimě-řenějším, nestal se ještě mocnějším“. Dejme tomu, že v kruzích nezasvěcených tehdáž tak se soudilo, uvážíme-li však, že Měšek I. byl rodinným náčelníkem knížat horno-slezských a že v postavení tomto musel býti vysoce důle-žitým králi Václavovi, jehož hlavní snaha, jako při otci jen na Polsko mohla směřovati, pak sňatek tento jeví se nám býti dobře promyšleným a byl by se byl mohl státi

<sup>1)</sup> Chron. Osterhovien ad an. 1306 (recte 1305). U Pertze XVII. 554. „Ottonem . . . regalibus nuceis apud Brunnam Moravie civitatem, celebratis circa festum beati Dyonisií eidem insignis, cum ibidem manerent, honoravit quasi regni Ungarie verissimum heredem“. Ode-vzdání tedy stalo se asi mezi 5. a 7. říjnem, poněvadž musíme před-pokládati, že král s mladou svou chotí potřeboval alespoň dva dni, aby 10. října mohl býti v Bruntále.

<sup>2)</sup> Cont. Vindobonen ad an. 1298. U Pertze IX. 720. Viz str. 148 toh. díla.

<sup>3)</sup> Cont. Zwetlen tertia ad an. 1305. U Pertze IX. 662. O dni, Chron. Aul. Reg. na uv. m. 169, o místě, Chron. Osterhovien ad an. 1305. U Pertze XVII. 554.

<sup>4)</sup> Chron. Aulæ Reg. cap. 84. Dobner, Mon. V. 169.

rozhodujícím pro nejbližší budoucnost, kdyby tato již po několika měsících nebyla bývala násilně přerována <sup>1)</sup>. Vlastní odevzdání uherských korunovačních odznaků knížeti Otovi stalo se pak okolo 9. října 1305 v Brně <sup>2)</sup>, a sice jak se zajisté plným právem domýšlíme, ještě u přítomnosti Václava III.; neboť již za několik dní potom setkáváme se s králem v Bruntále, kde knězi řádu Německého, bratru Havlovi z blízké komendy opavské uložil, aby se s listem datovaným dne 10. října t. r. vydal k landmistru Pruskému, bratru Konradu Sackovi a u něho vymohl rychlou pomoc českému hejtmanu v Polsku Oldřichovi z Boskovic, jenž byl na tvrzi u Kališe od Litvanů těsně sevřen. V listě tomto král Václav III. nazývá se posledně králem Uherským a datuje také ještě podle let svého panování v Uhrách <sup>3)</sup>.

Odevzdáním korunovačních odznaků <sup>4)</sup> a vzdáním se Uher bylo sice potud vyhověno vůli papeže Boniface VIII., že Václav III. nebyl více králem Uherským; avšak tím ještě daleko nebylo dosaženo, aby miláček Říma Karel Robert stal se jediným uznaným panovníkem uherským. Bonifác VIII. nespáčil sice nových bojů, zemřel v Římě dne 11. října 1303; avšak také nástupce jeho Benedikt XI., který ani celý rok nepanoval, nedožil se rozhodnutí. To souzeno bylo teprve Klimentovi V., jenž byl 5. června 1305 zvolen a dne 14. listopadu v Lyoně korunován, Klimentovi V., jenž byl původcem sedmdesátiletého pobytu papežů v Avi-

<sup>1)</sup> Biermann, Geschichte des Herzogthums Teschen. V Těšíně 1863, kde je tento náhled na str. 128 a 129 poprvé pronesen.

<sup>2)</sup> Chron. Osterhovien t. „circa festum beati Dyonisii“. Chron. Aul. Reg. cap. 84. Dobner, Mon. V. 170 „Wenceslaus . . omni suo iuri regio, quod deinceps habere posset in Hungaria, Ottoni coram pluribus principibus et nobilibus in Brunna legaliter resignabat“.

<sup>3)</sup> Emler, Reg. pag. 888, Cod. Dipl. Mor. VII. 787.

<sup>4)</sup> V rukou krále Václava byly tyto korunovační odznaky: corona, tunica sti Stephani regis, diadema et sceptrum. Continuatio Weichardi de Polheim. U Pertze IX. 817.

gnoně. I on, co se týká Uher, následoval předchůdce svého Bonifáce VIII. — špatné to znamení pro knížete Otu Dolnobavorského, jenž odvolává se na své příbuzenství s rodem Arpádským — byl vnukem krále Bely IV. a byl tedy bližším příbuzným vymřelého rodu uherského nežli král Václav a nežli sám Karel Robert <sup>1)</sup>, — a maje v moci své korunu štěpánskou, až na naše doby Maďarům posvátnou, pokusil se ještě v říjnu 1305 z Moravy Rakousy do Uher se dostat. Jan z Kyseku, odpovědný nepřítel Habsburků, slibil ovšem, že jej bude podporovati a že mu zjedná přístup alespoň do Šoproně. Avšak, kterak se tam dostat, když kníže Rudolf Rakouský měl obsazeny všechny cesty a stezky, jenž zemí jeho vedly do Rakous, neboť, jak praví letopisec <sup>2)</sup>, kníže Ota podnikl výpravu do Uher proti vůli krále Albrechta a knížete Rudolfa. V přestrojení a podporován jsa od mistra Bertolda z Enzersdorfu, jenž z chudého krejčíka povznesl se až na rychtáře vídeňského, dostal se ještě v říjnu šťastně přes hranice; ale mnoho nescházelo, aby se byla tehdejší koruna sv. Štěpána ztratila. Na přívoze dunajském u Fischamentu koruna pohřešena, hledána a nalezena i s dřevěným pouzdem na způsob soudečku v louži, kam spadla s koně, na němž byla špatně připnuta <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Dcera krále Bely IV. († 1270) Eliška, zasnoubena byla 1244 s Jindřichem I. Dolnobavorským, sňatek uzavřen 1253, když Jindřichovi bylo 18 let. Eliška zemřela dne 24. října 1271, Jindřich dne 3. února 1290. Z 10 dětí, jenž pošly z tohoto manželství, nabyly v dějinách důležitosti náš Ota, Ludvík a Štěpán. Ota narodil se dne 11. února 1261. Za manželku měl nejprve Kateřinu, dceru krále Rudolfa, po smrti její († 1282) oženil se 1309 s Aneškou, dcerou Jindřicha III., knížete Hlohovského. Annal. Seldenthalen. Böhmer, Fontes III. 529.

<sup>2)</sup> Annal. Osterhovien ad an. 1306 (recte 1305). U Pertze XVII. 554.

<sup>3)</sup> Continuatio Weichardi de Polheim. U Pertze IX. 817. Pak Thurocz, Chron. Hungar. cap. 58. Schwandtner, Script. rer. Hungar. I. 195.

Maje opět drahocenný poklad přibyl kníže Ota přes Šoproň do Bělehradu Královského, kde mu u přítomnosti hraběte Jana z Kyseku a přívrženců jeho biskupové Benedikt Vesprimský a frater Antonín Čanadský postavili dne 6 prosince 1305 korunu sv. Štěpána na hlavu. Jsa již korunován vydal se do Budína a ujal vládu jako „Ota, král Uherský 1)“. Ladislav, syn Wernherův, vrátil se tehdež z českého zajetí, kam se byl dostal asi před třemi roky a mstil se na odpůrcích otce svého 2). Nový král však zažil málo blažených okamžiků v Uhrách. Kníže Rudolf Rakouský, odvolávaje se na spolek svůj s Karlem Robertem, pustošil krajiny mezi Litavou a Rabnicí, začez ovšem mstili se hrabata z Kyseku, jenž zde měli statky svoje. Zatím však zmítána byla strannickými spory nešťastná země, kteráž skutečně byla bez hlavy, jelikož Karel Robert po příchodu Otově ustoupil do Dalmácie. Hrabata z Kyseku plenili od Kyseku až k Záhřebu; Matěj z Trenčína vládl od hranice moravské až ke Komárnu neuznávaje ani Oty ani Karla za krále; na Spišsku loupežníci a vrahové dusili průmysl od bouří tatarských sotva porozkvetlý; v Sedmihradsku panoval vojvoda Ladislav Apor již dlouhý čas skoro nezávisle a v Budíně děly se právě výtržnosti, o nichž jsme se nahoře zmínili; a aby míra zmatků byla doplněna, Kliment V. obnovil dne 10. srpna 1307 bulu papeže Bonifáce VIII. z 31 května 1303, pohrozil Otovi kletbou a ustanoviv roční lhůtu k ústnímu a písemnému důkazu o nárocích na Uhry povolal jej před stolicí papežskou, kteráž jediné je rozhodnutí o otázce, komu Uhry náležejí 3). Snášeje svízele všeho druhu a upadnuv konečně do zajetí král Oto prodlel

1) Thurocz, Chron. Ungar. cap. 87. Schwandtner t.

2) Viz str. 211 toh. díla a Thurocz na uv. m. pag. 196.

3) Podle Szalaye, Geschichte Ungarn's. Übersetzt von Wögerer, v Pešti 1869. D. II. str. 162 ssl. Buly z 31. května 1303 a z 10. srpna 1307 (pont. anno secundo) v Theinerově, Hungaria sacra I. 397 a 417 ssl.

v Uhrách a v Sedmihradsku až do r. 1308. Teprvé tohoto roku z jara vrátil se do Bavorska, aniž by se byl vzdal titulu královského.

Když byl král Václav odevzdal v Brně okolo 9. října 1305 knížeti Otovi uherskou korunu královskou, vydal se nejspíše s chotí svou na cestu do Slezska, aby tam navštívil své příbuzné, jelikož se s ním setkáváme dne 10. října v Bruntále, tedy na cestě do Opavy. Od listopadu svědčí listiny o pobytu jeho v Praze. Protonotář jeho, mistr Petr, uvádí na královských listinách pouze léta panování v Čechách a v Polsku; o panování v Uhrách není více řeči. Tomutéž Petrovi papež Kliment V. brevem daným v Lyoně dne 13. ledna 1306 udělil dovolení, aby podržeti směl proboštství na Vyšehradě a u sv. Víta na hradě Pražském, jakož i obročí pražské, olomúcké, vřatislavské a sadské; vzdáti se měl pouze obročí krakovského, vyšehradského, boleslavského a litoměřického a měl příjmy proboštství vyšehradského ještě dále ponechati někdejšímu kancléři dvornímu a tehdejšímu biskupu Basilejskému, Petrovi z Aichspaltu, aby zapraviti mohl veliké dluhy biskupství svého 1). Praví se, že právě tehdež král Václav v lehkomyslnosti své rozdal mnoho zboží státního svým milcům a hodovníkům 2). Proti tomu však svědčí zachované listiny. Setkáváme se ovšem s všelikým darováním. Klášter Sedlečský na př. byl dne 6. listopadu 1305 osvobozen od daní, které měl odváděti z podílu svého na dolech kutnohorských; král Václav dne 2. prosince t. r. panu Raimundovi z Lichtenburka při vyvazování vsí Černilova a Hengsberku v Čechách od krále Václava II. Hynkovi a Čeňkovi z Lipého v 900 hřiven zastavených, tím způsobem poskytl vý-

1) Emler, Reg. pag. 895.

2) Chron. Aulæ Reg. Dobner t. 169 „cum regem vino estuare conspicerent, bona regalia petebant et plurima obtinebant; hic obtinuit per talem modum civitatem, hic castrum, alius villam“.

hodu, že cena vsí sumu tuto značně přesahovala; ale jednal tak z úcty k otci svému, který byl v ten smysl učinil rozhodnutí; dále král, poněvadž tak chtěl mít otec jeho, postoupil dne 13. prosince t. r. panu Adamovi z Cholína moravskou ves Bílovice za zboží jeho v Zábřehu; dne 5. ledna 1306 potvrdil koupě a prodeje; dne 9. ledna přířkl biskupství Pražskému rozsáhlý majetek pana Závise z Falkenšteina, o který, jak jsme na jiném místě byli poznamenali <sup>1)</sup>, byla pře vedena; dne 4. ledna t. r. daroval panu Jindřichovi z Dubé ves Mšeno v kraji Boleslavském, ale s tou podmínkou, aby teta jeho Kunhuta, abatyše u sv. Jiří v Praze, měla odtud jisté požitky; dne 9. ledna daroval panu Unkovi z Majetína roští okolo královského lesa Chlumu v Olomúcku; dne 10. ledna potvrdil práva proboštví na Petrově v Brně; konečně král Václav III. daroval dne 2. července 1306 měšťanům olomúckým nízký les u samého města, jménem Horky, aby jej vyklučili a ves Luh (Au) zvanou v těch místech založili <sup>2)</sup>. Z toho předce nemůže nikdo mrhání majetkem královským vyvozovati! Tvrdíce však, kterak z listin lehkomyšlnost krále Václava nedá se vyvoditi, nechceme nijakž zastíratí jeho poklesků mladických, které mu vytýká duchovní jeho otec, opat Kunrát Zbraslavský. Záliba v kvasech a spojený s tím pustý život byly snad následkem pobytu jeho v Uhrách; po svém otci bohabojném král Václav choutky takové zajisté nezdědil. Ke cti jeho však budiž řečeno, že v úmrtní den otce svého, tedy dne 21. června 1306 kál se při hrobě jeho na Zbraslavi, tak že, jak poznamenává opat kárající, byla odů-

<sup>1)</sup> Viz str. 101 a 174 toh. díla.

<sup>2)</sup> Emler, Reg. pag. 888—905. Zdali ves Luh (Au) u Olomúce skutečně byla založena, dlužno pochybovati. Okolo r. 1321 objevuje se most při Luhu u Olomúce (Cod. Dipl. Mor. VI. 147); ale po vsi Luhu není ani sledu. Mnohem starší ves Horka u Olomúce s darováním tímto nemá žádné souvislosti.

vodněna naděje, že se polepší <sup>1)</sup>. Právě nastala mladému králi veliká starost, aby uhájil dědictví svého, království Polského.

Smrt Václava II. byla velmi důležitá Vladislavu Lokýtkovi. Známo jesti, že již za výpravy roku 1304 pomocí uherských sborů domohl se nějakých úspěchů. Nejspíše k podnětu jeho vpadli příštího roku Litvané na území Lečické a zabíhali až ke Kališi a jelikož v těch stranách bylo málo vojska českého, oblehli tam hrad jakýsi <sup>2)</sup>. Český zemský hejtman Oldřich z Boskovic nebyl sám s to, aby se nepříteli mohl vydatně opřítí a žádal za pomoc <sup>3)</sup>. Ještě téhož roku připadl Lokýtkovi okres Sandoměřský a Šeradzský <sup>4)</sup>. Již počal nabývati půdy i v Kujavii, kde tamější kníže Lešek upadl do zajetí <sup>5)</sup>, když král Václav dal landmistrem pruským Konradem Sackem o mír prostředkovati. Jaké návrhy bratr řádový Havel z Prahy přinesl, není nám známo; z listin však vysvítá, že s Vladislavem Lokýtkem mělo se smírným způsobem docíliti vyrovnání; neboť aby se mohlo zcela nepředpojatě vyjednávatí, byl posavadní bojovný hejtman zemský Oldřich z Boskovic odvolán a Pavel v Paulšteina, pokojný a mírumilovný muž na jeho místo dosazen <sup>6)</sup>.

Nyní mohlo počítí předběžné vyjednávání. V Toruni s vyjednáváním počato a dne 25. ledna byly nejprvé od města Břešti přijaty tyto podmínky: „Po čas příměří, které potrvá až do sv. Michala tohoto roku, bude moci Vladislav Lokýtek s malou družinou do města Břešti svobodně docházeti, aby tam s plnomocníky krále Českého mohl o míru

<sup>1)</sup> Chron. Aulæ Reg. na uv. m. 170.

<sup>2)</sup> Voigt, Cod. Dipl. Prussiae II. 61.

<sup>3)</sup> Viz str. 175 toh. díla.

<sup>4)</sup> Annal. Polonorum. U Pertze XIX. 654.

<sup>5)</sup> Na okolnost tuto upozornil nejdříve Jabub Caro, Geschichte Polens II. 22.

<sup>6)</sup> Viz str. 175 toh. díla.

beze všeho vyrušování vyjednávat; kdyby přitáhl s vojskem, muselo by ostatí za městem, a kdyby se chtěl odvážití útoku na hrad, aby město jako neutrální půda bylo ušetřeno. Příměří má se vztahovati na veškero území, nad nímž Pavel z Paulšteina je místodržitelem a jmenovitě také na Kujavii. Cizí žoldnéři mohou se, je-li jim libo, v zemi usaditi<sup>1)</sup> a t. d. Měšťané inovraclavští (Vladislavia) však uzavřeli s českým hejtnanem následující smlouvu: měšťané inovraclavští se zaručují, že kníže jejich Přemyslav bude příměří až do sv. Michala šetřiti. Hrad a město Barov mají býti knížeti vydány na tu dobu, pokud smlouva bude trvati, Čechům však bude zůstaveno hradu a města proti jiným nepřátelům hájiti, při čemž obyvatelé městští mají jim pomáhati. Kdyby se však Přemyslavovi nepodařilo, v ustanovené době s králem Českým se vyrovnati, má býti Barov zase vydán hejtnanu českému. Konečně stalo se mezi Přemyslavem samým a Pavlem z Paulšteina dohodnutí o velmi výnosném clu v městě Radžejevu v ten smysl, aby výnos jeho připadl z polovice knížeti a z polovice českému purkrabí na Břešti. Tyto tři smlouvy, sepsané vesměs v Toruni dne 25. ledna 1306, odevzdány do rukou landmistra pruského Konrada Sacka, čímž skončen úkol bratra Havla<sup>1)</sup>. Smlouvy měly míti právní platnost až do 29. září 1306. Bohužel že král Václav III. konce jich se nedožil.

Chráněn jsa takto na severu země, král Václav mohl na to pomýšleti, jak by zastavil výboje Vladislava Lokýtky na jihu. I rozhodl se vypraviti se proti němu s vojskem, které bylo také bavorskými žoldnéři sesíleno. Přesvědčen jsa, že se v Polsku delší čas zdrží, ustanovil švakra svého knížete Jindřicha Korutanského, kterémuž, jak již připomenuto, dne 13. únova 1306 sestru svou Annu dal za manželku, správcem říše Česko-moravské, zavítal dne 26. března do Brna, kde obdaroval mocného purkrabí Pražského Jin-

<sup>1)</sup> Emler, Reg. pag. 896 a 897.

dřicha z Dubé a syna jeho téhož jména, jenž byl kanovníkem pražským, nejspíše, aby jej pro sebe získal<sup>1)</sup>, a dal sepsati, aby si k podniku svému požehnání nebes vyprosil, dne 19. května 1306 v Praze zakládající listinu o zřízení nového kláštera. Klášter měl státi při ústí Rokytenky do Bečvy, kde nyní leží městečko Vsetín. měl náležeti řádu cisterciáckému a měl býti z Plasského kláštera v Čechách zalidněn. Biskup diécesální Jan V. dal k tomu již své svolení a král jakožto první nadání poukázal ročně 100 hřiven na mýtě v Kutné Hoře na tak dlouho, až by jiné příjmy klášteru vyhledal. Tento nový klášter ke cti boží a Panny Marie a na památku jeho otce, krále Václava II. a předky jeho založený, měl slouti „trůnem královským“ a měl býti osvobozen od soudnictví zeměpanského a od mýt královských. Zvláště za spásu duše otce svého král Václav III. připojil k novému klášteru farní kostel v Měnině (?) u Brna<sup>2)</sup>. Jelikož král Václav již třetího měsíce po vydání této od říšského kancléře Petra sepsané listiny nebyl více mezi živými, záměr jeho nedošel uskutečnění. Nástupcům Václava III., kteří více nenáleželi k starému rodu panovníckému, pamatovati bylo především na utvrzení dosaženého panství a tak zapomněli, snad ne neradi, na projevenou a písemně osvědčenou vůli posledních Přemyslovců.

Václav III. ukončil slavnou řadu Přemyslovců právě v tom okamžení, když se postavil v čelo vojska, aby svého spravedlivě nabytého práva v Polsku hájil. Město Olomouc zvoleno za shromáždění, neboť bylo ustanoveno táhnouti nejdříve do Krakova, kde ještě velel kníže Mikuláš Opavský a teprve tam odtud podniknouti vlastní výpravu proti Vladislavu Lokýtkovi. Hlavní stan králův nalézal se v děkanství kapitulním při biskupském kostele v Olomouci, tedy

<sup>1)</sup> Viz str. 210 a 212 toh. díla.

<sup>2)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 204. V originální listině, jenž se chová ve vídeňském státním archivě, nazývá se toto místo „in Menciis“.

ve vlastním hradě olomúckém, kde tehdáž sídlél nejvyšší úředník zemský, Albert ze Šternberka<sup>1)</sup>, a zde byl král dne 4. srpna 1306 o polednách úkladně zavražděn. Jak se vrah nazýval, proč se dopustil královraždy, od koho byl vyslán nebo najat, zůstalo neznámo i zbraslavskému letopisci, jenž psal dílo své již za deset let po této události a

<sup>1)</sup> Cod. Dipl. Mor. V. 52. Listinou danou u Uher. Brodu dne 27. ledna 1267 daroval král Přemysl Otakar II. olomúckému katedrál-nímu děkanu Bartolomějovi na markrabském hradě v Olomúci stave-niště mezi kaplí sv. Máří Majdaleny a domem Benedy z Dubičska, aby tam pro sebe a nástupce své vystavěl děkanství. (Cod. Dipl. Mor. III. 391). Bylo to po velikém požáru, jenž byl r. 1265 zhubil úplně kostel katedrál-ní. (Viz d. VI. str. 18.) Beneda šlechtic z Du-bičska u Zábřeha, daroval pro syna svého Markvarta, jenž byl kano-níkem v Olomúci, 12.6 kostelu ves Krčmany. Ještě 1269 uvádí se mezi vyšší šlechtou maravskou. Zůstavil tři syny: Viléma, Mikuláše a Přeseka, jenž později zastávali rozličné hodnosti zemské. Co se týká kaple sv. Máří Majdaleny, stála ještě 1508 mimo biskupský kostel. Roku 1296 nazývána dokonce kostelem. Oltář její nadal 1473 biskup Protas z Boskovic 10 hřivnami nájmu z pozůstalosti katedrál-ního probošta Jana z Kojetína. Kde stála? Kdy byla pobořena? Tedy mezi kaplí sv. Majdaleny a domem Benedovým bylo děkanství skutečně vystavěno, ale tehdáž, kdy král byl v něm zavražděn, nebydlel v něm děkan, nýbrž bylo smlouvou od r. 1296 vykázáno za příbytek morav-skému komoři Albertovi ze Šternberka, na čas jeho života. (Cod. Dipl. Mor. V. 52.) Ve smlouvě o nájem, jenž byla uzavřena dne 7. srpna se svolením kapitoly, jejímž děkanem byl tehdáž Budislav, praví se: „Domum in castro Olomucensi sitam, cuius confines ex una parte ecclesie sancte Marie Maddalene immediate et sine quolibet intersticio sunt coniuncti, ex altera vero parte propter aliarum domorum defectum (dům Benedův tedy více nestál) porte castrí sunt vicini, ad Decanatum Olomucensí ecclesie iusto titulo, videlicet ex largitione serenissimi domini Otakari, f. m. quondam regis Bohemie, pertinentem, prout in privilegiis super eo confectis oculata fide vidimus plenius contineri, de bona et libera voluntate . . . Budizlai decani, Cyri prepositi, Frie-derici archidiaconi ac tocíus capituli dicte Olomucen ecclesie . . . obtinuimus et recepimus vite nostre duntaxat temporibus inhabi-tandam“ s tím vyměněním, co by bylo v domě nebo k domu při-stavěno, aby to vesměs děkanství připadlo. Tak se nám tedy vysvětluje,

jenž byl vlastně dvorním dějepisem doby tehdejší<sup>1)</sup>. Máme za to, že zprávy v Olomúci samé zaznamenané jsou pravdě nejpodobnější. Zprávy tyto čteme v úřední úmrtní knize biskupského kostela, kam byly nejspíše hned po vraždě za-nešeny. K 4. srpnu stojí tam: „Tohoto dne zemřel král Václav, jenž byl od Duryňčana v Olomúci v domě kathedrál-ního děkana Budislava, r. 1306 zavražděn. K uctění památky jeho pojištěna je 1 hřivna na Surovicích“. A při 5. srpnu stojí doplňovací poznámka: „Kdežto se král Václav po domě, aby dýchal čerstvý vzduch, procházel. byl roku 1306 od ukrutuého a nelidského Duryňčana Konrada z Mul-hova, zavražděn<sup>2)</sup>“. Kdo byl Konrad z Mulhova? Soudíce podle všeho, máme jej za muže naprosto neznámého, jenž mohl býti jen za mzdu k ohavnému tomuto skutku najat. Letopisec zbraslavský domnívá se podle jistých známek, že

jak se král dostal do děkanství katedrál-ního. Bydlel u prvního úřed-níka zemského. Aby pronajímání děkanství cizincům, jakožto kapitoly nedůstojné do budoucnosti učiněno bylo nemožným, nařídil biskup Kunzo za souhlasu kapitoly 1432 a s ohledem na statut, od předchůdce jeho biskupa Jana potvrzený: že každý děkan má bydleti jen v domě, ležícím v hradě olomúckém vedle kaple sv. Majdaleny a že nesmí do jiného se přestěhovati nebo jiný přijíti; že s domem tímto má býti jiný menší u staré hradní brány spojen; že všechny výsady na jiný dům jsou neplatny a j. v. Roku 1436 a později ještě několikrát bylo sídlo zcela přestavěno.

<sup>1)</sup> Chron. Aulæ Reg. t. 171. „Miramur omnes, quod tam immensi flagitii perpetrator adhuc usque hodie (1316), qui pro certo fuerit, ignoratur“.

<sup>2)</sup> Necrol. Capit. Olom. Ms. „Wenceslaus, rex Boëmie VII., dum deambulet in palacio ad auram post meridiem, per Conradum Duringum, crudelem et inhumanum, dictum de Mulhow, occisus est anno Domini 1306“. Ruka současná, ale jiná přičinila k této poznámce leoninské verše: „Anno milleno trecenteno quoque seno Oswaldi feste Wenceslai memor esto“. Sv. Oswaldův případ na den 6. srpna. Je to dies depositionis. K 4. srpnu čteme v tétěz úmrtní knize: „Obiit rex Wenceslaus, qui interfectus est per Duringum in Olomuc in domo domini Budizlai decani, et habet unam marcam in Surowicz. Occisus est anno D. 1306“.

krále zavraždil snad Durynčan Konrad z Bolensteina čili Potensteina<sup>1)</sup>. To je však také jméno naprosto neznámé<sup>2)</sup>. Jelikož však ani v durinských dějinách jména připomenutá se neobjevují, letopisec a od roku 1312 arcibiskup Salcburský Weichard Polheim nejspíše v pravdu uhodil, pakli o této královraždě takto vypravuje: „Roku 1306 dne 4. srpna, byl Václav král Český, o němž se mnoho špatného a bláznovského vypravuje, zavražděn v Olomúci, v domě děkanově, když chtěje si po obědě odpočinouti, služebnictvo své až na jednoho komorníka a holiče propustil; avšak, jak a od koho, ostalo neznámo, jelikož i komorník byl zabit<sup>3)</sup>“.

Shrneme-li všechny o královraždě v Olomúci dne 4. srpna 1306 zachované zprávy<sup>4)</sup>, nabydeme jen toho je-

<sup>1)</sup> Chron. Aulæ Reg. t. 171. „Miles quidam dictus Conradus de Bolenstein, natione Thuringus“. Letopisci čeští Dalimil, kanovník František a Beneš z Veitmile žádného jména neuvádějí, teprve Pulkava praví opět: „quidam miles, Conradus de Potenstein, natione Duringus“. (Dobner, Mon. III. 262). České čtení má „Kunrad z Poczsteina“. Ze zahraničních německých letopisů zná jméno jen Chronikon Sampetrinum: „a quodam Iohanne de Botelstein, cultello a vertice usque ad mentum transfixo, occiditur fraudulenter“. Wegele, Annal. Reinhardsbrun. 288.

<sup>2)</sup> V Čechách uvádějí se r. 1318 Páta a Mikuláš z Potensteina. Cod. Dipl. Mor. VI. 114.

<sup>3)</sup> Cont. Weichardi de Polheim ad an. 1306. U Pertze IX. 818.

<sup>4)</sup> Zprávy o vraždě nalézáme v Cont. Floriacen, S. Cruce tertia, Zwetlen tertia, Weichardi de Polheim. U Pertze IX. 752, 733, 662 a 818. Pak Annal. Osterhovien. U Pertze XVII. 554. Annal. S. Crucis Polonici. U Pertze XIX. 683. Starší kronika olivská. U Töppena, Script. rer. Pruss. I. 700. Iohannes Victorien. Böhmer, Fontes I. 348. Chronic. Sampetrinum t. Beneš z Veitmile, Script. rer. Boh. II. 214. Pulkava, Dobner, Mon. III. 262. Chron. Aulæ Reg. t. Dalimil 162. Rýmovaná kronika cap. 773. Pez t. 768. Podrobnostem v Rýmované kronice nelze přikládati žádnou váhu, jelikož se mýlí v nejdůležitějších datech, v roce a dni vraždy. Udávát rok 1317, což může býti lapsus calami, ale datum dne „den nächsten Montags, der do stet, e man Sant Veits Tag peget“, tedy 13. června, odporuje všem známým

diného výsledku, že vrah byl prostý Durynčan, jehož jméno se udává podle domnělého rodiště nebo bydliště a že byl k vraždě najat. Neboť co letopisec český dále vypravuje: že vojn s krvavým nožem z domu spěchající byl na kusy rozsekán, aniž by byl mohl k slovu přijíti, vypadá neobyčejně podezřele<sup>1)</sup>. Buď se tak mohlo státi z nerozvážené horlivosti nebo následkem dorozumění s původcem zločinu. Avšak kdo byl tímto původcem? Nápadno jesti, že prameny, blízké i vzdálenější, vydávají skoro souhlasně české velmože za domnělé původce tohoto černého činu<sup>2)</sup>. My

kronikám a nekrologům. Cont. Zwetlen tertia (u Pertze IX. 662) vyjadřuje se o dni takto: „in sequenti die, id est, quinta feria post inventionem sanct. Stephani prothomartyris, que quarta feria processerat“. O vytrhnutí králově podává zprávu rýmovaná kronika: „Nach Pfingsten über acht Tag hub er sich von Prag“, tedy dne 22. května, ačkoliv král ještě dne 2. července 1306 vydal v Praze listinu pro Olomúc (Cod. Dipl. Mor. V. 207). Byli prý dva vrazi. S udáním tímto souhlasí Ioh. Victorien (Böhmer, Font. I. 348) „a duobus filiis Belial“, ostatně všechny prameny mluví jen o jednom vrahu. Dalimil nevypravuje žádných podrobností, nejvýše že jako Chron. Francisci dává mrtvolu domnělého vraha psům sežrati. Totéž vypravuje i Dluhoš.

<sup>1)</sup> Vrazi pravidelně sebe a sve vražedné nástroje snaží se ukryti. Zde vrah ukazuje krvavou zbraň a vrhá se zrovna do rukou těch, kdo jej bez okolků na kusy rozsekají. O tom vypravují jen české prameny: Chron. Aul. Reg., Chron. Francisci, Beneš z Veitmile, Dalimil, Pulkava; cizí o výjevu tomto nevědí ničeho.

<sup>2)</sup> Cont. Eloriacen: „machinacione, ut dicitur, baronum, latenter interfectus“. Cont. S. Cruce tertia: „a suis ob nimia occiditur flagicia“. Cont. Zwetlen tertia: „propter insolenciam contra optimates suos... a suis occiditur“. Annal. Osterhovien: „apud Brunam, cum in meridie in lecto quiesceret a suis occiditur“. Annal. S. Crucis Polon: „Occisus est in Olomucz sub fraude in domo Decani infra meridiem per quemdam familiarem suum de Austria, de concilio principum ac nobilium, quia iste vice voluit habere regnum Ungarie et habuisset“. Starší kronika olivská: „in Olmucz cum esset iturus cum exercitu suo, versus Cracoviam, a quodam infideli milite suo fuit miserabiliter interemptus“. Iohannes Victorien: „a duobus filiis Belial procuracione nobilium terre, cultro, sicut dicitur, est perfossus“. Chron. Sampe-

nenalezáme příčiny, abychom velmože hromadně obviňovali. Naopak právě velmožům muselo na tom velice záležeti, aby král na živě zůstal; avšak že by jednotlivci z nich, jenž snad měli příčinu strachovati se o statky neprávě nabyté, od té doby, co král při hrobě otce svého slíbil, že život svůj změní, že by takovíto velmoži mohli si přátí smrt mladého krále, kdož by to mohl popřítí? Připisovati vraždě této příčiny politické naprosto nejde, jelikož ani jeden současný pramen příčiny takové neudává. Vladislav Lokýtek a král Albrecht mohli ovšem míti z toho podstatné výhody, a také skutečně neopomenuli smrt Václavovu využítovati; král Albrecht požadoval říši Česko-moravskou jakožto uprázdněné léno říšské pro syna svého Rudolfa a Vladislav Lokýtek dal se prohlásit za krále Polského, avšak jen proto, že jeden nebo druhý mohl míti prospěch ze smrti královny, obviňovati jej z vraždy, bylo by nejen ukvapení, nýbrž nespravedlivé a nehistorické<sup>1)</sup>.

Králi bylo osmnácte let, když ho smrtící ocel zasáhla. Byl poslední mužský potomek panujícího rodu Přemyslovského. Tělo jeho pochováno nejprve v biskupském kostele v Olomúci před hlavním oltářem<sup>2)</sup>; posledního odpočinku

trinum: „a quodam dicto Iohanne de Potelstein cultello a cervice usque ad mentum transfixo occiditur fraudulentur“. Důkazy v předešlé poznámce.

<sup>1)</sup> Mathiæ de Michovia Chronica Polonorum (Pistorii Pol. historiae Corpus II. 134) praví podle Dalimila: „Asseruerunt nonnulli, Albertum Romanorum regem, tres milites Suevos ad curiam regis Wenceslai misisse et huismodi necem procurasse“. Dalimilovo místo (cap. 99), kde žaluje na krále Albrechta, čte se v Christophi Hoffmanni Chron. Bohemiae. Pez, Script. II. col. 1105.

<sup>2)</sup> Chron. Aulæ Reg. Dobner, Mon. V. 173. Zdali tehdyž nebo jinou dobou vypukl v Brně od hromu veliký požár, jenž celé město se všemi kostely a kláštery ztrávil, a o kterém bez udání pramenů Wekebrod, Kirchengeschichte Mährens, Ms v Rejhradě a pak Wolný Popogr. (pramen: novější nápis za hlavním oltářem a Monasticon Moraviae. Ms v klášterním archivě v Rejhradě) vypravují, o tom rozhodnouti nemůžeme.

vedle otce v rodinné hrobce na Zbraslavi dostalo se mu teprve 1326 péči sestry Elišky, choti krále Jana, tehdejší královny České. Václav III. panoval 13 měsíců a 14 dní, aniž by byl býval v Čechách nebo v Polsku na krále korunován. Mladá bezdětná vdova provdala se později se svolením švakra svého krále Jana za českého velmože Petra z Rožmberka; sestra krále Václava III. Eliška provdala se r. 1310 za krále Jana, sestra Markéta za knížete Boleslava Lehnického a třetí sestra Aneška 1315 za knížete Jindřicha Javornického. Že nejstarší Anna provdána byla od 1306 za knížete Jindřicha Korutanského, je nám známo. Kromě toho z rodu Přemyslovského žili: abatyše Svatojiřského kláštera na Hradčanech Kunhuta, teta Václava III. a pak pastorki: kníže Mikuláš Opavský, tehdyž ještě polský místodržitel, probošt Jan, později biskup Olomúcký a Eliška, choť Veikarta z Polné, dcera krále Přemysla Otakara II.

Inventuru po smrti králově převzala biskupská kapitola v Olomúci. Mělať drahocenné skříně s ostatky, které král vzal s sebou z pražské pokladní komory a z kláštera Zbraslavského. Že za všeobecného zmatku, jenž následoval po neočekávané smrti králově, nalezené poklady kostelní a umělecké nebyly ihned do Prahy zaslány, je pochopitelné. Kapitola musela totiž vyčkat, až by opět legitimní vláda nastoupila, jíž by uschované věci mohly býti vydány; a to trvalo hodně dlouho, jak z dalšího vypravování seznáme. Zatím mladší sestra krále Václava III. Eliška vdala se za Jana Lucemburského, jenž se stal 1310 králem Českým; a nyní královna požadovala zpět ostatky u kapitoly olomúcké uschované, mezi nimiž nejvýznamnější byla kost z ruky sv. Anny v drahocenném pouzdře zasazená. Z jakých důvodů kapitola věci těch nevydala, nevíme; uložilť papež Jan XXII. z Avignonu dne 11. října 1327 opatům třebíčskému a lúckému a proboštovi kounickému, aby prozkoumali, jaké právo má královna k ostatkům, které požaduje

a aby podle práva a pravdy v příčině té rozhodli<sup>1)</sup>. Také opat zbraslavský přihlásil se o umělecké věci, které za Václava II. a pak zvláště za Václava III. z pokladny klášterní byly odnešeny. Král Václav III., jak opat Kunrát poznamenává, dal je z dětinné zvědavosti a k svému potěšení odvézti do Olomouce<sup>2)</sup>. Mezi nimi byl drahocenný kříž zlatý, četnými drahokamy vykládaný, dar Václava II. klášteru Zbraslavskému. Tento se dostal do úplně cizích rukou a byl později za 300 hřiven od pražského měšťana Mikuláše, syna Sturmova, pro klášter vyplacen, scházel mu však drahocenný podstavec, který nikdy více nebyl objeven. Klášter vůbec přišel tehdy o více nežli 20 kusů klenotů ze své pokladny, kteréž od krále na Moravu byly odnešeny a tam roztroušeny<sup>3)</sup>. Kéž by to byla bývala ztráta jediná! O tom však, dá-li bůh, ve svazku následujícím.

Naskytá se otázka: v čem záležela přední zásluha vymřelého právě rodu panovnického? Máme za to, že vytknouti ji lze několika slovy: rodu tomuto jedinému mezi kmeny slovanskými k Moravě a Labi posunutými, podařilo se záhy vytvořiti dynastii křesťansko-katolickou, čímž jediné umožněno, zjednatí zemi kulturu, kterou znenáhlym pokrokem mohla udržeti a kterou Čechové při všech národních zvláštěnostech mohli vstoupiti do řady vzdělaných národů západoevropských. Na základě položeném od Přemyslovců stavěly dále pozdější dynastie, Lucemburci a Habsburgové a že dobře stavěli, o tom svědčí přítomnost. Současní Slované na jihu a na východě měli také své rody panovnické a kde jsou oni a kde Čechoslované? Porovnání je překvapující. K zásluze této pojilo se, ano v jistém ohledu vyplývalo z ní neobyčejné šetření, jakého se od Přemyslovců dostávalo Němcům do Čech a na Moravu přistěhovalým. V životě veřejném jevil se tak malý rozdíl mezi domorodými Čechy a přistěhovalými Němci, že hned po vymření domácího rodu mohli býti bez rozpakování zvoleni panovníci z kmene německého. Také tito nazývali se rádi podle země „králi Českými a markrabaty Moravskými“, osvědčující tím, že rozhodují ne kmenový původ, nýbrž povinnost poddanská, podmíněná osvojením si mravů a obyčejů domácích. Že Němci v pozdějších stoletích neměli nikdy soudnictví odděleného, je nejlepším důkazem této snášenlivosti. Přemyslovci chtěli, aby i cizinci cítili se v zemi jejich spokojenými a jelikož viděli, že jmenovitě v řemeslech mohou býti domorodcům mistry, podporovali tento druh kočovných učitelů. Nepočítají nepatrné výbuchy národních vášní, Slované a Němci žili pokojně spolu a vedle sebe. Národní spory za Přemyslovců nebyly známy. Cizinec považován za hosta a ctěn tak dlouho, pokud pohostinnost zpupností nebo lstivostí neporušil. Pakli se tak provinil, byl podle práva a zákona domácího ze země vypovězen.

Druhý důkaz o veliké snášenlivosti poskytuje Morava. Po pádu Mojžírovců a nástupnictví podle stáří silnějším státu sousednímu nebylo by bývalo za těžké užitím jistých drastických prostředků samostatnost Moravy naprosto zrušiti a do země dosaditi české úředníky, kteří by byli z Prahy Moravu zrovna tak spravovali a ovládali, jako na př. župu Čáslavskou nebo kteroukoli jinou v Čechách. Od zřízení markrabství bylo by se mohlo také naprosto upustiti a předce Morava podržela svou úplnou, na svém původě a na dějinách založenou samostatnost. A samostatnost tuto děkuje spravedlivosti a veliké snášenlivosti Přemyslovců. Od té doby, co Morava stala se markrabstvím, byla ke králi Českému nejprve ještě v poměru manském, později však, když obdržela vlastní markrabata, v poměru svrchovanosti, a byli-li markrabata zároveň králi Českými, spojena byla Morava s Čechami jen svazkem osobním, avšak v mezích

1) Cod. Dipl. Mor. VI. 274.

2) „Ex curiositate puerili et ex delectatione, quam naturaliter ex rebus preciosis (rex) habuit“. Chron. Aul. Reg. t. 172.

3) Tamtéž.

státního práva českého. Král Český nebyl králem na Moravě, byl tam markrabětem, pročež ne čeští, nýbrž moravští úředníci zemi spravovali. Finance (vyjmouc právo raziti zvláštní minci zemskou — platilať jen královská česká mince), spravedlnost, správa, vojenství, ano i církev, všecko bylo specificky moravské, od Čech oddělené. Po delší čas a sice tehdež, kdy klobouk markrabský a koruna česká na jedné hlavě byly spojeny, spravovali královské a markrabské záležitosti dva říšští kancléři, jeden český a jeden moravský. Jen v důležitých případech svolávány bývaly generální sněmy, kde obě země jako na př. za války zahraničné poměrně přispívaly; jen generální sněmy bývaly od obou zemí společně obesýlány, kromě toho však odbývaly se zemské sněmy a soudy, jak v Čechách tak i na Moravě, při kterých vedeny knihy pozemkové, — první to podmínka upraveného úvěru — avšak bez obmezení teprvé později zavedeného, že by cizinci museli dosahovati „obyvatelstva“ zemského. Moravan mohl beze všeho obmezení usazovati a zakupovati se v Čechách a naopak Čech na Moravě. Obširnější provedení poznámek tuto jenom načrtaných, musíme si vyhraditi pro kulturní dějiny „za Přemyslovců na Moravě“; neboť měli jsme jen za úkol zodpovídati otázku: v čem vlastně spočívá přední zásluha Přemyslovců? i opakujeme: přední jejich zásluha spočívá v založení a v důstojnosti křesťansko-katolické dynastie. Morava děkuje jim svou národní, politickou a církevní samostatnost a tedy své vlastní dějiny — zajisté největší to statky, jaké se kdy dostaly v úděl národu, zvláště počtem malému.

I. O. G. D.

## Dodatky a opravy.

Na str. 141. má státi na řádce 9. a 10. místo „od konce 1304 nebo od počátku 1305“ — určitě: od 13. ledna 1306.

Na str. 141. má státi na řádce 11. místo 1289 — 1287.

Str. 110. na řádce 20. dodej po slově „Angelus“ — a Rudolfův důvěrník a lékař Petr z Aspeltu.